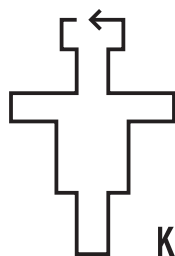

**KOMENTARZ
DO ODNOWIONYCH
KONSTYTUCJI**

ZAKONU BRACI MNIEJSZYCH
KONWENTUALNYCH

KONSTITUCJE
ZAKONU BRACI MNIEJSZYCH
KONWENTUALNYCH

**KOMENTARZ
DO ODNOWIONYCH
KONSTYTUCJI
ZAKONU BRACI MNIEJSZYCH
KONWENTUALNYCH**

TIMOTHY KULBICKI OFMConv.
ROBERT M. LEŻOHUPSKI OFMConv.

Niepokalanów 2019

Tytuł oryginału:
Commentary on the new and revised Constitutions.
Order of Friars Minor Conventual

Wydanie polskie – poszerzone, uzupełnione, uaktualnione.

© Timothy Kulbicki OFMConv. & Robert Leżohupski OFMConv.

ISBN 978-83-7766-190-1

Imprimi potest:
Marco Tasca, Minister Generalis OFMConv.
Rzym, dnia 9 grudnia 2018 roku

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Tłumaczenie: Marek Gizmajer

Projekt okładki i logo: Adam Piasek
Korekta: Malwina Błażejczak
Skład i łamanie: Stanisław Tuchołka

Wydawnictwo Ojców Franciszkanów Niepokalanów
Paprotnia, ul. O. M. Kolbego 5, 96-515 Teresin
tel.: 46 864 22 08
e-mail: wydawnictwo@niepokalanow.pl
e-sklep: www.wydawnictwo.niepokalanow.pl
fb: Wydawnictwo Ojców Franciszkanów Niepokalanów

Prot. n. 865/18

Najdrożsi Bracia,
pokój Wam!

Kapituły generalne zwyczajne w 2007 i 2013 r. zdecydowały o podjęciu prac nad rewizją Konstytucji, która charakteryzowała zaangażowanie Zakonu przez ponad dziesięć lat. Dotarliśmy nareszcie do końca wędrówki formacyjnej, która pomogła nam odzwierciedlić i odnowić naszą tożsamość i misję w Kościele. Konstytucje bowiem chcą i powinny być uaktualnieniem Reguły w kontekście Kościoła i społeczeństw, w których my, Bracia Mniejsi Konwentualni, żyjemy.

W pierwszym z dwóch sześcioleci (2007–2013) naszym wspólnym zobowiązaniem było pogłębienie niektórych podstawowych zagadnień. Podjęto przede wszystkim refleksję we wszystkich wspólnotach Zakonu poprzez jednakowej treści fiszki na kapituły klasztorne i różne materiały studyjne, przygotowywane *ad hoc* i publikowane w *Commentarium Ordinis* oraz na stronie internetowej Zakonu.

Proces rewizji Konstytucji nabrał nowego i zdecydowanego tempa, poczynając od zebrania kapituły generalnej zwyczajnej w 2013 r., która postanowiła powołać komitet złożony

z kilku braci zaangażowanych w pełnym wymiarze czasowym w celu przeprowadzenia procesu opracowania, omówienia, przestudiowania i przedyskutowania tego zagadnienia, a następnie przedłożenia poprawionego tekstu Konstytucji. Kapituła generalna wskazała trzy wytyczne dotyczące rewizji poprzedniego tekstu, który zaczął obowiązywać 25 marca 1985 r., po zakończeniu prac rozpoczętych w 1969 r. Wytyczne te należało uwzględnić w procesie poprawiania nowego tekstu charyzmatyczno-prawnego. Były to: 1) pogłębienie znajomości naszego charyzmatu w świetle rozwoju badań nad franciszkanizmem w ostatnich latach; 2) pogłębione wyjaśnienie pojęć ewangelicznych i teologicznych odnoszących się do życia konsekrowanego w Kościele w świetle faktu, że również Magisterium Kościoła dogłębnie odnowiło jego wizję i słownictwo (począwszy zwłaszcza od koncepcji *komunii* kościelnej i międzyosobowej); 3) poważne potraktowanie znaczących zmian demograficznych i geograficznej *delokalizacji* Zakonu w ostatnich dziesięcioleciach. Konstytucje powinny bowiem odpowiadać na potrzeby wspólnoty braterskiej, która staje się coraz bardziej globalna, różnorodna i pluralistyczna.

Kapituła generalna z 2013 r. zechciała włączyć cały Zakon w proces rewizji poprzez przestudiowanie i przedyskutowanie projektu każdego rozdziału poprawianych Konstytucji w ramach kapituł klasztornych odbywanych w poszczególnych wspólnotach rozproszonych po całym świecie. Wierne zaangażowanie wielu braci i wielu lokalnych wspólnot przyczyniło się w sposób zaskakujący do osiągnięcia większego konsensusu dotyczącego naszej tożsamości braci mniejszych konwentualnych i do lepszego zrozumienia udziału w świadectwie i misji, których wymaga od nas Kościół i których potrzebuje świat. Formacja ustawiczna dla znacznej części Zakonu stała się przyczyną podjęcia wspólnej refleksji nad

naszą tożsamością i misją, korzystnie wpływając na jakość życia braterskiego we wspólnocie.

Niedawno zakończona kapituła generalna nadzwyczajna 2018 r. była momentem głęboko braterskim, ponieważ właśnie na bazie różnych wizji i opinii udało nam się zbliżyć w rozbieżnościach, aby dokonać rewizji i zatwierdzić tekst Konstytucji dostosowanych do naszego powołania, w których w wierny sposób znajduje odzwierciedlenie to, kim jesteśmy, ale nade wszystko to, kim powinniśmy być – w świetle bogactwa naszego charyzmatu – w dzisiejszym Kościele. Ojcowie kapitulni niemal jednomyślnie zobaczyli owoc inspirowany i błogosławiony przez *najwyższego, wszechmogącego, dobrego Pana*: niezastąpioną pomoc w przeżywaniu naszego ewangelicznego powołania, gdziekolwiek Opatrzność nas wzywa. Zachęcam przeto braci ze wszystkich środowisk i jurysdykcji do przyjęcia z pokorą i wiernością inicjatyw, które w nadchodzących latach będą promowane przez ministrów i kustoszy – jako główne zadanie wynikające z ich urzędu – we współdziałaniu z Ministrem generalnym i jego Definitorium, aby zapewnić nowym Konstytucjom wspólny fundament w mentalności, rozeznaniu i stylu życia dla jurysdykcji, wspólnot i poszczególnych braci.

Na tej drodze niech wspiera nas i towarzyszy nam Dziewica Niepokalana, Królowa i Patronka naszego Zakonu, której kult jest opisany w naszych Konstytucjach jako „złota nić” naszej historii. Niech nas wspomaga i inspirowa Seraficki Ojciec święty Franciszek oraz wszyscy święci i święte Zakonu Serafickiego. Naszym powołaniem jest świętość, realizująca się w całkowitym oddaniu się Bogu, który „dokonuje cudów” w radosnym, codziennym życiu braterskim i w zaangażowaniu misyjnym, zmierzającym zawsze do dotarcia do ludzi na najodleglejszych peryferiach świata.

Kończąc *procedurę* podjętą w minionych latach i będąc otwartymi na dalszą drogę, którą wskazuje nam Pan, uzyskawszy ostateczne zatwierdzenie Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego dekretem z dnia 29 listopada 2018 r., niniejszym pismem, na mocy mego urzędu, zarządzam publikację i ogłaszam tekst ostateczny Konstytucji Zakonu, które **otrzymują moc prawną od 2 lutego 2019 r.**, od święta Ofiarowania Pańskiego i Dnia Życia Konsekrowanego.

Rzym, klasztor Świętych Dwunastu Apostołów, 8 grudnia 2018 r.,
w uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny

Brat Marco Tasca
Minister generalny

Brat Vincenzo Marcoli
Sekretarz generalny

Celem niniejszej publikacji jest pomoc w procesie „zapewnienia nowym Konstytucjom wspólnego fundamentu w mentalności, rozeznaniu i stylu życia dla jurysdykcji, wspólnot i poszczególnych braci”.

Autorzy

WPROWADZENIE

W ciągu kilku lat od nawrócenia się na Ewangelię, które prawdopodobnie trwało długo (ok. 1202–1206) i obejmowało szereg różnych epizodów i etapów, do Franciszka z Asyżu dołączyli inni bracia, którzy chcieli się z Nim związać w Jego powołaniu i poszukiwaniach duchowych. Zawiązanie się pierwszej wspólnoty braci niejako zmusiło Franciszka do przedstawienia konkretnych wskazówek dotyczących tego, jak bracia mieli żyć i do czego zostali powołani. W pierwszych dniach istnienia wspólnota prawdopodobnie czerpała inspirację bezpośrednio z Ewangelii, jednakże ze względu na szybko powiększające się grono chętnych pojawiła się konieczność zdefiniowania dodatkowych jasnych reguł i zasad. Tomasz z Celano opisuje tę scenę w następujący sposób: „Św. Franciszek, widząc, że Pan Bóg co dzień powiększał ich liczbę, napisał prosto i zwięźle, dla siebie i dla swoich braci, formę życia i regułę, używając głównie tekstów świętej Ewangelii, której doskonałości jedynie pożył. Włączył też nieco innych wskazań, które były niezbędne do prowadzenia świętego życia we wspólnocie” (1C, 32). Jej tekst nie zachował się do naszych czasów.

Pierwotne braterstwo rozrosło się dość szybko, przekraczając granice Umbrii i obejmując większą część Włoch; po 1217 roku bracia zakładali już wspólnoty na terenie całej Europy i w różnych częściach kontrolowanego przez muzułmanów basenu Morza Śródziemnego. Kronikarze sugerują, że do roku 1221 wspólnota liczyła 3000 braci, co jest pewnie wartością przesadzoną, niemniej jednak wskazuje na bardzo szybki

wzrost powołań. Kapituła generalna w 1221 roku odpowiedziała na to autoryzacją tekstu (prawdopodobnie stworzonego przez samego Franciszka), który przetrwał do naszych czasów jako *Regula non bullata*.

Tekst Reguły był konieczny, gdyż rozwijająca się w takim tempie wspólnota nie mogła już dłużej polegać wyłącznie na bezpośredniej obecności i interwencji Franciszka z Asyżu w stosunku do każdego brata i każdej wspólnoty lokalnej. Ponadto szybki rozwój wspólnoty przyniósł nowe wyzwania i trudności, które wymagały równie dynamicznej ewolucji tekstów normatywnych. Biorąc pod uwagę często przytaczane fragmenty Biblii i liczne napomnienia, wcześniejsza reguła była czymś pomiędzy napomnieniem duchowym a tekstem o charakterze raczej prawnym i legislacyjnym.

Tekst zbliżony charakterem do prawnego i legislacyjnego został stworzony w ciągu następných dwóch lat, wraz z zatwierdzeniem Reguły przez papieża Honoriusza III, 29 listopada 1223 roku. Uznanie go przez magisterium Kościoła wyznacza koniec pierwszego etapu procesu tworzenia się nowej (mendykantckiej) formy życia konsekrowanego i początek kolejnego etapu – rozwoju Zakonu Franciszkańskiego.

Życie Zakonu w burzliwym XIII wieku toczyło się szybko i podobnie szybko pogłębiała się jego misja. Kościół starał się na nią odpowiadać, początkowo wyjaśniając Regułę, a czasami czyniąc od niej wyjątki za pomocą dekretów papieskich. *Ex parte vestra* z 1226 roku pozwoliła braciom będącym na misji „wśród Saracenów i niewiernych” w Maroko na korzystanie z pieniędzy w celu zdobycia żywności i odzieży. *Quo elongati* z 1230 roku określiło moc wiążącą Reguły (ale nie Testamentu św. Franciszka), ustalając, że Kościół może interpretować, wyjaśniać i modyfikować Regułę, nawet pomimo życzeń wyrażonych przez Franciszka w Testamencie.

Zmieniające się okoliczności życia i misji braci miały pierwszeństwo przed jakimkolwiek dosłownym *stricte* interpretowaniem Reguły, chociaż zachowała ona moc wiążącą. Te zmieniające się okoliczności obejmowały klerykalizację, konwentualizację oraz studia akademickie – bracia mieli być przygotowani do podjęcia misji wyznaczonej przez Kościół, co doprowadziło do ustanowienia norm, warunków adaptacji i wyjątków w przestrzeganiu całkowitego ubóstwa.

Bardziej systematyczna próba interpretacji Reguły w świetle zmieniających się kontekstów życia i misji została podjęta, gdy kapituła generalna w 1239 roku opublikowała Konstytucje w ścisłym znaczeniu tego słowa. Ich znaczące fragmenty zachowały się do dziś. Tekst ten w przeważającej mierze prezentuje jasną strukturę władzy oraz procesy rządzenia na poziomie ogólnym oraz prowincji. Większość owych rozwiązań wraz z pozostałymi papieskimi decyzjami dotyczącymi Reguły została włączona przez kapitułę generalną w Narbonne w 1260 roku do bardziej systematycznie opracowanych Konstytucji. Konstytucje te stanowiły podstawę wszystkich dalszych średniowiecznych rewizji i adaptacji konstytucyjnych.

Pod koniec XIV wieku powstał ruch oddolny optujący za tym, aby powrócić do pierwotnego rozumienia Reguły i przestrzegać jej jeszcze wierniej (obserwacja). Między braćmi wspólnoty, którzy postrzegali adaptację Reguły jako uzasadnioną i wierną odpowiedź na zmieniające się znaki czasu, a tymi, którzy uznawali owe dostosowania za szkodliwe zmiany, pojawiło się napięcie, dostrzegalne w redakcjach XV-wiecznych Konstytucji, które bezskutecznie próbowały zatrzeć pogłębiający się braterski podział i stłumić wzrastającą braterską niechęć, zapewniając wystarczająco pojemną strukturę prawną, w której obie strony mogły wzajemnie współistnieć i się ubogacać.

W następstwie podziału prawnego Zakonu w 1517 roku i różnych reform z XVI-XVII wieku, usiłowano przeprowadzić systematyczną reformę Zakonu za pomocą kolejnych Konstytucji, podobnie jak uczynił to cały Kościół na Soborze Trydenckim (1545–1563). Kulminacją tego były Konstytucje Urbańskie z 1628 roku, które w znacznym stopniu nadały kształt Zakonowi Braci Mniejszych Konwentalnych aż do XX wieku.

Konstytucje z 1932 roku znacznie uwspółcześniły Konstytucje Urbańskie (ich ton był mniej polemiczny w odniesieniu do pozostałych gałęzi pierwszego Zakonu św. Franciszka; zostały w nich ustanowione niższe seminaria, pierwsze śluby, zasady doskonałego życia wspólnego w ubóstwie oraz kwestia przynależności do prowincji lub kustodii [a nie do klasztoru]; wyeliminowały podział na „chóry” klasztorne i braci kaznodziejów oraz szerzej objaśniały kwestię misji zagranicznych, opierając się zarówno na doświadczeniach XIX-wiecznego Kościoła, jak i na treści nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku.

Odnowa kościelna, teologiczna i duchowa, której pragnął Sobór Watykański II (1962–1965), aby odpowiedzieć na znaki czasu, dokonała się w całości w nowej redakcji Konstytucji. Kapituły generalne zwyczajne i nadzwyczajne, począwszy od w 1969 roku, wydały Konstytucje *ad experimentum*, które następnie – po naniesieniu zmian zgodnych z nowym Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1983 roku – zostały ogłoszone w 1984 roku.

Nowość Konstytucji z 1984 roku widać na kilku obszarach: liczba artykułów wynosi 206 i została zmniejszona z 870 znajdujących się w Konstytucji z 1932 roku; wydzielono z niej praktyczne normy administracyjne i przeniesiono je do oddzielnych Statutów generalnych; podzielono ją na sześć części tematycznych, rezygnując z dotychczasowych dwunastu

odpowiadających dwunastu rozdziałom Reguły; w końcu do każdego rozdziału dodano „Wprowadzenie duchowe”, które stanowi podstawę charyzmatyczną dla następujących po nim norm.

Konstytucje z 1984 roku miały również zupełnie inny ton. Silniej podkreślały duchową podstawę życia konsekrowanego braci, łagodząc *stricte* prawne i instytucjonalne piętno wcześniejszych Konstytucji. Szczególnie akcentowały znaczenie życia braterskiego i kładły większy nacisk na wagę przestrzeni osobistej poszczególnych braci. Z dużym realizmem wprowadziły one Zakon w kontekst znaków czasu w życiu Kościoła i znacznie pogłębiły dyskusję na temat zaangażowania Zakonu w misję.

Konstytucje z 1984 roku rzuciły nowe światło na życie i misję braci, które w kolejnych dziesięcioleciach miało jaśnieć coraz szerzej i wyrażać się: we wrażliwości na społeczny kontekst ubóstwa i godności ludzkiej; w maryjnym dziedzictwie św. Maksymiliana Kolbego; w dialogu ekumenicznym i międzyreligijnym; we współpracy z całą rodziną franciszkańską; oraz we wprowadzeniu wspólnej i kolegialnej struktury Konferencji i Federacji Zakonu.

Pomimo tych tak niewątpliwych zalet (i względnego sukcesu) Konstytucji z 1984 roku, w miarę upływu kolejnych dziesięcioleci i następujących gwałtownych zmian, zaczęły być widoczne istotne braki:

- Chociaż ton tekstu był bardziej duchowy, to jednak znaczna część kwestii duchowych została przeniesiona jedynie do wprowadzeń duchowych, z nielicznymi tylko przywołaniami kwestii prymatu Boga, na przykład w rozdziałach dotyczących braterstwa i zarządzania;
- W tekście brakowało jednoczącego języka teologicznego, opracowanego w latach posoborowych, którym

posługuje się teologia komunii, znajdująca wyraz w teologii życia zakonnego zaproponowanej przez papieża św. Jana Pawła II w *Vita consecrata*;

- Wprowadzenia duchowe zawierały obszerne fragmenty wczesnych biografii św. Franciszka, mniej uwagi jednak poświęcono w nich pismom samego Świętego, a jeszcze mniej – samej franciszkańskiej specyfice tekstów normatywnych;
- Tekst odzwierciedlał optymizm okresu soborowego wobec wzrostu powołań, ignorując jednak procesy osłabienia strukturalnego;
- Współpraca (z Kościołem lokalnym, wewnątrz rodziny franciszkańskiej i wewnątrz Zakonu) została przedstawiona jako pożądany sposób rozwiązywania problemów *ad hoc*, nie zaś jako cnota niezbędna obok cnoty solidarności.

Stwierdzenie powyższych braków skłoniło kapitułę generalną w 2007 roku do podjęcia studiów nad ewentualną rewizją Konstytucji.

Kapituła generalna w 2007 roku była bardzo świadoma zmian w demografii Zakonu. Zakon, który opracował posoborowe Konstytucje pod koniec lat 60. XX wieku, nie był już tym samym Zakonem w XXI wieku. Przed Soborem Watykańskim II wspólnoty zakonne funkcjonowały przede wszystkim w Europie i Ameryce Północnej, z nielicznymi placówkami w Afryce (Zambia), Ameryce Łacińskiej (Brazylia, Kostaryka, Argentyna i Urugwaj) oraz w Azji (Japonia i Korea). W latach 80. i 90. Zakon w Afryce objął kolejne cztery kraje. W tym samym czasie rozprzestrzenił się też na kolejne dwanaście krajów Ameryki Łacińskiej i pięć krajów azjatyckich. Upadek komunizmu zapoczątkowany wyborami

w 1989 roku w Polsce i przypieczętowany obaleniem muru berlińskiego w 1991 roku umożliwił ekspansję Zakonu na cały był blok sowiecki, zarówno w Europie, jak i w Azji. W XXI wieku Zakon jest obecny w prawie siedemdziesięciu krajach na całym świecie; dla porównania w okresie przed-soborowym miał swoje placówki w mniej niż trzydziestu krajach. Ta ekspansja geograficzna wymusiła reorganizację definitorium generalnego i struktur Federacji i Konferencji, dodając Amerykę Łacińską w 1983 roku oraz Azję i Afrykę w 2001 roku.

Wraz ze wzrostem różnorodności kulturowej w Zakonie nastąpiły zmiany demograficzne. Podczas gdy liczba braci pozostała względnie stabilna w okresie 1960–2017 (około 4500 braci na całym świecie), zmieniły się radykalnie statystyki dotyczące krajów ich pochodzenia. Ponieważ wspólnoty Zakonu gwałtownie rozrastały się w Afryce, Azji i Ameryce Łacińskiej, liczba braci w Ameryce Północnej i Europie Środkowej i Zachodniej spadła, w przybliżeniu o 50% w ciągu pięćdziesięciu lat. Zakon w Europie Wschodniej nadal się rozrastał, jednak tempo owego wzrostu spadło w XXI wieku. Ponadto statystyki dotyczące liczby zakonników w formacji na terenach Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej były mocno zawyżone. W rezultacie brakuje równowagi w proporcjach: na półkuli północnej liczba braci maleje, a populacja się starzeje; z kolei na półkuli południowej rośnie liczba coraz młodszych braci.

Ponadto coraz bardziej różnorodne stają się poszczególne jurysdykcje Zakonu. Migracja z biedniejszych do (względnie) bogatszych krajów jest zjawiskiem globalnym. W sytuacji gdy Zakon jest przeszczepiany z jednej kultury do drugiej, musi dojść do konfrontacji kulturowej. Ze względu na fakt, iż nowe jurysdykcje nadal się rozszerzają w obrębie własnych granic narodowych, często napotykać nowe i różne formy

plemienne i/lub kulturowe. Dla zmniejszających się jurysdykcji na półkuli północnej wsparciem staje się przybycie braci z innych części Zakonu, którzy wzmacniają je w trudnej egzystencji. W związku z reorganizacją owych jurysdykcji często odbywa się to nie zawsze w obrębie jednego państwa. Co więcej, w wielu częściach świata istotne okresy formacji początkowej, które są coraz częściej organizowane wspólnie, bracia przeżywają w oderwaniu od rodzimych wzorców kulturowych.

Jeżeli zatem Konstytucje mają reagować na znaki czasu i podpowiadać właściwe sposoby na wyrażanie charyzmatu Zakonu, który ma pozostać zarówno wierny swoim początkom, jak i rozumiały w zaistniałych okolicznościach, należy wziąć pod uwagę analizę zagadnień współczesnego świata oraz sposobów, w jaki ludzie w nim żyjący postrzegają rzeczywistość. **Pluralizm** jest pewną stałą we współczesnym świecie, w którym praktycznie nic nie jest całkowicie jednorodne. **Nihilizm** rozwija się w wielu różnych formach, co oznacza mniej pozytywny odbiór rzeczywistości, a bardziej negatywny, pesymistyczny lub nieufny jej ogląd, w tym ogląd natury ludzkiej oraz przekonanie o braku możliwości poznania, które jest pewne, skuteczności struktur i autorytetu, jak również negatywną wizję przyszłości. Filozofowie i socjologowie zauważają, że różne części świata i różne warstwy w obrębie danej kultury znajdują się na różnych etapach relacji ze współczesnymi wzorcami myślowymi, z podziałem na „modernistyczne”, „przed-modernistyczne” i „post-modernistyczne”, włączając w to także „anty-modernistyczne” lub „ultra-modernistyczne”. W takim pluralistycznym i nihilistycznym środowisku nie dziwi wysoki poziom **relatywizmu** ani brak konsensusu co do wartości tego, co prawdziwe, dobre lub piękne. To połączenie relatywizmu i pluralizmu sprawia, że rozwój skutecznych

narzędzi dialogu staje się coraz istotniejszy. Wreszcie, szybkie rozpowszechnianie technologii i cyfrowych środków komunikacji w połączeniu z migracją i wspólnymi gospodarkami państw nadało nawet doświadczeniom na gruncie lokalnym prawdziwie **globalny** charakter.

Dalsza lektura

Różnorodne analizy zlecone w ramach przygotowań do rewizji Konstytucji zostały opublikowane w *Commentarium Ordinis* w 2011 roku. Szczególnie pomocne są tu: Antonel-Aurel Ilieș, „Od nawrócenia Franciszka do formacji Zakonu Braci Mniejszych; Od Reguły Braci Mniejszych do Konstytucji Generalnych”; Carlo Vecchiato, „Konstytucje w życiu i historii Zakonu”; Fermino Giacometti, „Zakon Braci Mniejszych Konwentalnych od 1960 do 2007”; Giancarlo Galeazzi, „Hermeneutyka współczesności”.

Konstytucje „prearbońskie” zostały opublikowane przez Cesare’a Cenci w *Archivum Franciscanum Historicum* (83/1990), s. 50–66. Konstytucje Zakonu z pierwszego stulecia istnienia zostały opublikowane przez Cesare’a Cenci i Georges’a Mailleux w *Analecta Francescana XIII* (Grottaferrata: 2007).

Lekturami wartymi polecenia w temacie prawa zakonnego są pozycje: Joachim Roman Bar, *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Warszawa 1986; Joachim Roman Bar, Julian Kałowski, *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985; Bronisław Wenanty Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983. Księga II. Lud Boży*, tom 2, cz. III: *Instytucje życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Lublin 1990; Bernard Hylla (red.), *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła. Od Vaticanum II do Ripartire da Cristo*, Kraków 2003; †John Burke (rev. Robert Leżohupski), *Dictionary*

of Canon Law. An African inculturated edition, Nairobi 2014, zawierający liczne hasła odnoszące się do przywoływanych w toku naszych analiz pojęć z prawa kanonicznego, w tym prawa zakonnego.

Nota na temat języka

Obecne Konstytucje zostały zredagowane, przyjęte i potwierdzone przez Stolicę Apostolską w języku włoskim jako *editio typica*. Niniejszy komentarz opiera się na tekście Konstytucji będących przekładem z oryginału w języku włoskim, zatwierdzonego przez Kongregację Instytutów Życia Konsekwrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Przekładu dokonał br. Zbigniew Kopeć OFMConv. według oficjalnego tekstu opublikowanego w *Commentarium Ordinis Fratrum Minorum Conventualium* 115 (2018) fasc. 1, ss. 359–550. Korekty językowej owego przekładu podjęła się Beata Chylińska. Korekty merytorycznej i językowej dokonali br. Kazimierz Malinowski OFMConv., br. Piotr Roman Gryziec OFMConv., br. Jan M. Olszewski OFMConv. W samym tekście Konstytucji wykorzystano obszernie fragmenty Konstytucji z 1984 r.: *Reguła i Konstytucje Zakonu Braci Mniejszych świętego Ojca Franciszka, wydane z polecenia N.O. Lanfranca Marii Serriniego, 116. Generała po Serafickim Patriarsze, Niepokalanów 1986* (przekład i korekta: o. Wojciech Zmarz) oraz plik tekstowy w formacie pdf z późniejszymi poprawkami z lat 2001 i 2007, Rzym 2012 (zebrał i przygotował br. Ryszard Wróbel OFMConv., Rzym, we współpracy z br. Franciszkiem Solarzem OFMConv., Kraków). Tekst Reguły, Testamentu, cytatów z pozostałych pism św. Franciszka z Asyżu oraz odnośnych biografii zredagowano według: *Źródła franciszkańskie: Pisma świętego Franciszka; Źródła biograficzne świętego Franciszka; Pisma świętej Klary i źródeł*

biograficzne; Teksty ustalające normy dla braci i sióstr od pokuty, red. R. Prejs, Z. Kijas, Kraków 2005. Zgodnie z obowiązującymi w Polsce zasadami techniki prawodawczej, czyli regułami obowiązującymi przy konstruowaniu aktów normatywnych (Załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „zasad techniki prawodawczej” z dnia 20 czerwca 2002 r.), w niniejszym komentarzu stosujemy następujące jednostki redakcyjne aktów prawnych: artykuł – „art. 1”, paragraf – „§ 1”, ustęp – „1”, punkt – „1)”, litera – „a)”, tiret – „-”.

CZĘŚĆ PIERWSZA

ŻYCIE BRACI WEDŁUG EWANGELII

W pierwszej części Konstytucji zostały nakreślone podstawowe zasady charyzmatyczne Zakonu, sformułowane po raz pierwszy ponad osiemset lat temu przez Franciszka z Asyżu i obowiązujące przez następne osiem wieków. W jej skład wchodzi wprowadzenie duchowe oraz cztery rozdziały, które opisują kolejno: podstawowe zasady charyzmatu Zakonu, profesję Reguły, składane śluby oraz strukturę Zakonu.

Wprowadzenie duchowe

- a) *Bóg powołał świętego Franciszka z Asyżu jako prawdziwego ucznia Jezusa Chrystusa w Kościele i w ówczesnej społeczności, naznaczonej wielkimi i złożonymi wyzwaniami. On sam wyznaje, że naszą braterską wspólnotę założył za natchnieniem Bożym: „Mnie, bratu Franciszkowi, Pan dał tak rozpocząć życie pokuty: gdy byłem w grzechach, widok trędowatych wydawał mi się bardzo przykry. I Pan sam wprowadził mnie między nich, i okazywałem im miłosierdzie [...]. I gdy Pan zlecił mi troskę o braci, nikt mi nie wskazywał, co mam czynić, lecz sam Najwyższy objawił mi, że powinienem żyć według Ewangelii świętej”¹.*
- b) *Wysłuchując się uważnie w Ewangelię i „widząc, że Pan Bóg co dzień powiększał liczbę jego naśladowców, błogosławiony Franciszek napisał prosto i zwięźle, dla siebie i dla swoich braci obecnych i przyszłych, formę życia i Regułę, używając głównie tekstów świętej Ewangelii, której doskonałego zachowania jedynie pożądał”². Jasno w niej stwierdza, że „Reguła i życie braci mniejszych polega na zachowaniu świętej Ewangelii Pana naszego Jezusa Chrystusa przez życie w posłuszeństwie, bez własności i w czystości”³.*
- c) *Ewangelicznymi wartościami, stanowiącymi fundament tożsamości Zakonu, które wskazuje Seraficki Ojciec, są: braterska wspólnota przyjęta jako dar od Pana („I gdy Pan zlecił mi troskę o braci...”⁴) oraz minoritas, pojęta jako*

¹ T 1-2.14.

² 1 Cel 32.

³ 2 Reg 1,1.

⁴ T 14.

upodobnienie się do Chrystusa pokornego sługi („Wszyscy bez różnicy niech nazywają się braćmi mniejszymi. I jeden drugiemu niech umywa nogi”⁵). One to stanowią istotne elementy charyzmatu.

- d)** *Odnosząc się do Reguły, Franciszek pisze: „Sam Najwyższy objawił mi, że powinienem żyć według Ewangelii świętej. I ja kazałem to spisać w niewielu prostych słowach, i Ojciec Święty potwierdził mi”⁶. A następnie: „Proszę wszystkich braci, aby nauczyli się tekstu i znaczenia tego, co jest napisane w tym sposobie życia dla zbawienia dusz naszych, i aby to sobie często przywodzili na pamięć. I błagam Boga, który jest wszechmogący i w Trójcy jedyny, aby błogosławił wszystkich nauczających, uczących się, zachowujących, pamiętających i spełniających to wszystko, co jest tu napisane dla zbawienia dusz naszych, ilekroć będą to sobie przypominać i wykonywać”⁷. Dla Serafickiego Ojca Reguła jest bowiem „księgą życia, nadzieją zbawienia, rdzeniem Ewangelii, drogą doskonałości, kluczem do raj, umową wiecznego przymierza”⁸.*
- e)** *Zachowywanie oraz interpretacja Reguły dokonują się pod kierownictwem Ducha Świętego i Kościoła: „abyśmy zawsze poddani i położeni pod stopy tego świętego Kościoła [...], zachowywali ubóstwo i pokorę, i świętą Ewangelię Pana naszego Jezusa Chrystusa, jak to stanowczo przyrzekliśmy”⁹.*

⁵ 1 Reg 6,3.

⁶ T 14-15.

⁷ 1 Reg 24,1-2.

⁸ 2 Cel 208.

⁹ 2 Reg 12,4.

- f) *Święty Franciszek napomina: „Pan mówi w Ewangelii: «Kto nie wyrzekłby się wszystkiego, co posiada, nie może być moim uczniem»; i: «Kto chciałby zachować swoje życie, straci je». Ten człowiek opuszcza wszystko, co ma, i traci swoją duszę i swoje ciało, który siebie samego oddaje całkowicie pod posłuszeństwo w ręce swego przełożonego [...]. I choćby podwładny widział coś lepszego i pożyteczniejszego dla swej duszy niż to, co nakazuje przełożony, niech dobrowolnie złoży Bogu z tego ofiarę i niech stara się spełnić życzenie przełożonego [...]. Jeśli przełożony wyda jakieś polecenie niezgodne z jego [podwładnego] sumieniem, wolno mu nie posłuchać, niech go jednak nie opuszcza¹⁰. I poucza braci: „I jeśli wytrwają w przykazaniach Pana, jak przyrzekli, zachowując Ewangelię i sposób życia, niech wiedzą, że żyją w prawdziwym posłuszeństwie¹¹. W innym fragmencie tak mówi: „Bracia zaś, którzy są podwładnymi, niech pamiętają, że dla Pana Boga wyrzekli się własnej woli [...]. Ministrowie zaś [...] niech im okażą tak wielką serdeczność, aby bracia mogli z nimi rozmawiać i postępować jak panowie ze swoimi sługami. Tak bowiem powinno być, aby ministrowie byli sługami wszystkich braci¹².”*
- g) *Błogosławiony Franciszek wobec biskupa asyckiego oddał ojcu ziemskiemu wszystko, co posiadał, powierzając się wyłącznie Bożej opatrności tymi słowami: „Odtąd swobodnie będę mówił: «Ojcze nasz, któryś jest w niebie»¹³. Tak to stał się najwierniejszym uczniem i bratem ubogiego*

¹⁰ Np 3,1-3.5.7.

¹¹ 1 Reg 5,17.

¹² 2 Reg 10,2.5-6.

¹³ 2 Cel 12.

Chrystusa: „Ja, maluczki brat Franciszek, pragnę naśladować życie i ubóstwo najwyższego Pana naszego Jezusa Chrystusa i Jego Najświętszej Matki i wytrwać w nim aż do końca”¹⁴. Za jego przykładem bracia mniejsi z pokorą i ochoczo przyjmują najwyższe ubóstwo, które ich „ustanowiło [...] dziedzicami i królami królestwa niebieskiego, uczyniło ubogimi w rzeczy doczesne, a uszlachetniło cnotami, i nie pragną niczego innego [...] nigdy na ziemi posiadać”¹⁵. Ponadto „powinni się cieszyć, gdy przebywają wśród ludzi prostych i wzgardzonych, ubogich i słabych, chorych i trędowatych, i żebraków przy drogach”¹⁶.

- h)** *Natchniony pragnieniem upodobnienia się całkowicie do Chrystusa, święty Franciszek z miłości wybiera życie w czystości. Stąd też zachęca braci do miłowania „z całego serca, z całej duszy, z całego umysłu, z całej siły i mocy, z całego umysłu, ze wszystkich sił, całym wysiłkiem, całym uczuciem, całym wnętrzem, wszystkimi pragnieniami i całą wolą [...] Pana Boga, który dał i daje nam wszystkim całe ciało, całą duszę i całe życie”¹⁷. I prosi „wszystkich braci, tak ministrów, jak innych, aby usunąwszy wszystkie przeszkody i odrzuciwszy wszystkie troski i kłopoty, czystym sercem i czystym umysłem jak najlepiej służyli Panu Bogu, kochali Go, wielbili i czcili; bo tego Bóg ponad wszystko pragnie”¹⁸.*

¹⁴ OWKI 1.

¹⁵ 2 Reg 6,4,6.

¹⁶ 1 Reg 9,2.

¹⁷ Tamże, 23,8.

¹⁸ Tamże, 22,26.

Komentarz

Wprowadzenie duchowe do części I rozpoczyna się krótkim odniesieniem do czasu historycznego, w którym żył św. Franciszek. Włochy na początku XIII wieku szybko, choć nierównomiernie przeszły od feudalizmu społeczno-gospodarczo-politycznego kontrolowanego przez arystokrację do modelu skupiającego się wokół miast, opierającego się na handlu i kontrolowanego przez powstającą klasę kupiecką. Młody Franciszek pozostawał pod silnym wpływem tych przemian. Kościół oczyszczony XI-wieczną reformą gregoriańską przechodził końcowe etapy tworzenia się społecznego i kulturowego ustroju, często nazywanego przez historyków światem chrześcijańskim. Kościół dzięki swoim wpływom lub wręcz bezpośredniej kontroli przewodził każdemu aspektowi życia. Papiestwo osiągnęło niejako szczyt potęgi i prestiżu pod rządami Innocentego III (pontyfikat 1198–1216) zwanego *Arbiter Mundi*, czyli arbitrem świata. Duchowa energia reformy gregoriańskiej wpłynęła na duchowieństwo, zarówno wysokiego, jak i niskiego szczebla, a następnie na życie duchowe klasztorów i reguł kanonicznych. W laikacie wzbudziła z kolei pragnienie poznawania i stosowania życia Ewangelią, bezsprzecznie formując także samego św. Franciszka.

Nawiązując do tego doświadczenia, św. Franciszek pisze w swoim Testamencie, że sam Bóg ukazał mu drogę życia i że to objawienie rozpoczęło się od spotkania z trędowatymi. Trąd w tamtych czasach był we Włoszech dość powszechną chorobą. Deformacja fizyczna i nieznaną stopień zaraźliwości powodowały ostracyzm wobec chorych, którzy byli przez to najbiedniejszymi z biednych i ostatnimi wśród ostatnich w społeczeństwie. Pójście do trędowatych i okazywanie im miłosierdzia stanowiło konkretną drogę naśladowania

Chrystusa z Ewangelii. Objawiwszy swą wolę św. Franciszkowi, Bóg jako swój dar i łaskę posłał kolejnych braci, z którymi św. Franciszek miał żyć świętą Ewangelią w całej pełni.

Wstuchując się uważniej w Ewangelię, św. Franciszek i pierwsi bracia doszli do przekonania, że rzeczywiście zostali powołani do życia według jej zasad. Według św. Franciszka nauczanie Ewangelii można zsyntetyzować do dwóch wyraźnych koncepcji. Pierwsza: zakonnicy mają kochać się wzajemnie jak bracia w braterstwie i służyć sobie na wzór Chrystusa pośród ludzi. Druga: na wzór Chrystusa, który ogołocił się ze wszystkiego, aby zostać bratem każdego człowieka, mają stale ogołacać samych siebie. Samo-ogółocenie się Chrystusa jest w języku Franciszka podstawą *minoritas*. On sam, wywodzący się z zamożnej warstwy Asyżu (*maiores* – wielkich), dobrowolnie wybrał życie biedaka z nizin społecznych (*minores* – małych) jego czasów.

Reguła w trzech głównych odstonach stanowiła dla św. Franciszka drogę życia wskazaną przez Boga do prostego i bezpośredniego przeżycia Ewangelii w sposób zatwierdzony przez Kościół i w jedności z Kościołem.

Bracia składają najpierw ślub posłuszeństwa wobec Ewangelii i wiernego jej naśladowania. Następnie ogołacają się, ślubując posłuszeństwo św. Franciszkowi i jego następcom, a dalej ubóstwo materialne i rzeczywisty brak własnych dóbr, stałe „wywłaszczenie” – ubóstwo ze względu na królestwo Boże. Całości tego samoogółocenia dopełnia ślub życia w czystości w celibacie podjętym dla królestwa Bożego.

Rozdział pierwszy

Charyzmatyczne podstawy Zakonu

1. § 1. Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych jest zakonem (religio) założonym w Kościele przez świętego Franciszka z Asyżu pod nazwą „braci mniejszych”, do której niemal od samego początku dodano miano konwentualnych. Ideałem błogosławionego Ojca i braci jest życie według świętej Ewangelii i świadczenie o niej w braterskiej wspólnotcie, poprzez minoritas, w posłuszeństwie, bez własności i w czystości. Członkowie Zakonu nazywają się braćmi mniejszymi konwentualnymi.

§ 2. Członkowie Zakonu, prowadzeni przez Ducha Świętego, tworzą braterską wspólnotę, której charakterystycznymi rysami są rodzinność i matczyzna czułość¹⁹, miłosierdzie²⁰, wzajemny szacunek, uprzejmość i radość²¹, służenie braciom chorym²², otwartość wobec wszystkich ludzi²³ oraz ewangeliczna prostota w podejmowanej misji²⁴.

§ 3. Wszyscy bracia dzielą to samo powołanie franciszkańskie konwentualne oraz przyjmują prawa i obowiązki wynikające ze złożonej profesji zakonnej, z wyjątkiem

¹⁹ Por. 2 Reg 6, 7-8.

²⁰ Por. tamże, 7, 3: LM 8-10.

²¹ Por. 1 Reg 7, 14-16.

²² Por. 2 Reg 6,9.

²³ Por. 1 Reg 7,14.

²⁴ Por. tamże, 16,1-7.

tych, które wypływają ze święceń, gdyż Kościół zalicza nasz Zakon do instytutów kleryckich.

Rozdział
pierwszy

§ 4. Święty Franciszek pragnął, aby jego bracia nazywali się braćmi mniejszymi²⁵. Minoritas jest postawą naśladowania Chrystusa ubogiego i pokornego²⁶, która odrzuca pragnienie panowania²⁷ oraz prowadzi braci do uległości innym²⁸, służby jedni drugim²⁹, solidaryzowania się z ludźmi wzgardzonymi i wyłączonymi ze społeczności³⁰, promocji i budowania pokoju, gdziekolwiek się znajdują³¹, w nieustannym poświęcaniu samych siebie.

§ 5. Zakon prawie od początku istnienia jako swój element konstytutywny odczytał konwentualność, aby wskazać szczególnie sposób przeżywania braterskiej wspólnoty. Wymiar konwentualny wyraża się w czynnym i odpowiedzialnym uczestnictwie wszystkich braci w życiu braterskim, szczególnie we wspólnotowej modlitwie liturgicznej, w kapitule klasztornej oraz we wspólnotcie stołu. Pod natchnieniem Ducha Świętego bracia w duchu konwentualności podejmują działalność na polu ewangelizacji, teologii, kultury oraz służby rodzinie ludzkiej. Niech też mają na względzie przemiany historyczne, społeczne i kulturowe, także poprzez nowe formy obecności oraz dawania świadectwa.

²⁵ Por. tamże, 6,3.

²⁶ Por. Flp 2, 3-11.

²⁷ Por. 1 Reg 5,12.

²⁸ Por. tamże, 7,1-2.

²⁹ Por. tamże, 10,1; 2 Reg 6,9.

³⁰ Por. 1 Reg 9,2.

³¹ Por. 2 Reg 3,10-11.

§ 6. *Zakon zrodził się i rozwijał pod szczególną opieką Najświętszej Maryi Panny, a obrona prawdy Jej Niepokalanego Poczęcia jest uważana za „złotą nić” historii naszego Zakonu. Przeto każde dzieło braterskiej wspólnoty powinno być przeżywane w służbie Kościołowi Bożemu tak, aby królestwo Chrystusowe szerzyło się w całym świecie, przede wszystkim pod przewodem Niepokalanej.*

§ 7. *W ciągłości z pierwotnym charyzmatem i tradycją Zakonu pobożność do „chwalebnej i błogosławionej Matki Maryi, Dziewicy uczynionej Kościołem”³², rozwinęła się poprzez myśl i świętość braci takich jak Antoni, Bonawentura, Duns Szkot, Józef z Kupertynu i Franciszek Antoni Fasani, a w bezwarunkowym zawierzeniu Niepokalanej świętego Maksymiliana Marii Kolbego znalazła konkretną formę otwarcia na nowe wyzwania misyjne, wsłuchując się w Ducha Świętego i rozpoznając znaki czasu. Seraficki Ojciec, wszyscy święci bracia i męczennik miłości, „patron naszych trudnych czasów”³³, pozostawiają w dziedzictwie wszystkim braciom wymagające powołanie, aby w realia swoich czasów wnosili odwagę misyjną, całkowity dar z siebie i piękno świętości.*

2. *Zadaniem wszystkich braci jest ściśle powiązanie życia kontemplacyjnego z działalnością tak, „aby całe ich życie było napełnione duchem apostołskim, a cała ich działalność apostołska przeniknięta kontemplacją”³⁴. Przeto bracia niech odnajdują obecność „najwyższego, wszechmogącego,*

³² Por. 1 Reg 23, 6; Pcn 1.

³³ Św. Jan Paweł II, Przemówienie na Anioł Pański z 14 sierpnia 1994 r.

³⁴ VC 9; por. KPK, kan. 675.

*dobrego Pana*³⁵ w modlitwie, w podejmowanej misji, w relacjach międzyludzkich, w różnorodności kultur oraz w całym dziele stworzenia.

Rozdział
pierwszy

3. *Cały Zakon i poszczególni bracia podlegają bezpośrednio papieżowi, ze względu na dobro wspólne oraz jako wyraz ich łączności z całym Ludem Bożym.*
4. § 1. *Przez profesję zakonną bracia zobowiązują się publicznie³⁶ żyć według Ewangelii we wspólnocie braterskiej oraz w duchu minoritas, naśladując Chrystusa w posłuszeństwie, bez własności i w czystości, zgodnie z Regułą Braci Mniejszych zinterpretowaną przez Konstytucje.*

§ 2. *Bracia składają śluby publiczne, czasowe lub wieczyste. W tradycji Zakonu oraz w niniejszych Konstytucjach są one określane jako zwykłe lub uroczyste³⁷.*

§ 3. *Przez profesję ślubów uroczystych bracia zostają definitywnie włączeni do Zakonu.*

Komentarz

Normatywny dział Konstytucji rozpoczyna seria definicji [Artykuł 1] wyjaśniających znaczenie czterocłonowej nazwy „Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych”.

³⁵ PSł 1.

³⁶ Por. KPK, kan. 607, § 2; KKKW, kan. 410; 504, § 1.

³⁷ Por. KPK, kan. 607, § 2; 654; 655; 657; 1192, §§ 1-2; KKKW, kan. 410; 504, § 1.

Rozdział
pierwszy

Wprawdzie średniowieczne źródła kanoniczne używają słowa *religio* do opisania Zakonu założonego przez św. Franciszka, jednakże w jego zamyśle Zakon był przede wszystkim bractwem, zgromadzeniem braci. Wspólnota ta była uznawana przez Kościół pod nazwą *fratres minores*, czyli „bracia mniejsi”. Bracia nie gromadzą się, by wykonać określone zadanie, lecz aby razem żyć w duchu braterstwa i świadczyć o świętej Ewangelii, umniejszając siebie poprzez posłuszeństwo, ubóstwo i czystość.

„Instytut życia konsekrowanego” to termin używany przez Sobór Watykański II i pojawiający się w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Instytutem życia konsekrowanego nazywamy każdy zakon, stowarzyszenie lub ugrupowanie, którego członkowie zgodnie z odpowiednim prawem składają publiczne śluby, wieczyste lub czasowe (wymagające odnawiania po upływie określonego terminu), a także wiodą życie wspólnotowe jako bracia lub siostry (kanony: 607, § 2; 596, § 2; 634, § 1; 607, § 2; 608; 103; 609–611; 600, 3°; 612; 616; 625–626).

Życie zakonne konstytuują różne elementy (kanon 607, § 1): poświęcenie całej osoby Bogu w Chrystusie poprzez wyznawanie trzech cnót ewangelicznych, zaślubiny ustanowione przez Boga na znak przyszłego świata (eschatologia), całkowite złożenie siebie w ofierze, ustawiczne czczenie Boga w miłości.

Bracia jako członkowie Zakonu są inspirowani przez Ducha Świętego do tworzenia relacji braterstwa, w której rzeczywistości poznają się i kochają wzajemnie, z czułością matki kochającej swoich synów. Okazują sobie miłosierdzie, szanują się, są dla siebie uprzejmi i życzliwi w radości wspólnego życia. Ze szczególną troską i dbałością traktują braci chorych i słabych. Uczestnicząc w sposób szczególny w życiu innych członków braterskiej wspólnoty, postrzegają wszystkich ludzi jako braci i siostry, okazując każdemu ducha akceptacji

i oddania ewangelicznej postudze w prostocie. W każdym z tych aspektów czerpią z mądrości pism św. Franciszka. Wszyscy bracia bez wyjątku, wyświęceni lub nie, po ślubach uroczystych lub czasowych dzielą to samo powołanie i przyjmują te same obowiązki, prawa i powinności ich stanu.

Jedynę odstępstwo od powyższej zasady równości wynika z prawa wyboru na urzędy. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku dzieli wszystkie instytuty życia konsekrowanego na kleryckie i laickie. Życie konsekrowane samo w sobie nie jest ani kleryckie, ani laickie (kanony 207 i 588, § 1). To życie uświęcone dzięki praktykowaniu rad ewangelicznych w trwałej formie, przez którą wierzący całkowicie oddają się Bogu, budowaniu Jego Kościoła oraz zbawianiu świata (kanony: 207; 573–606; 638; 688; 711; 712; 723). Instytut nazywa się kleryckim wtedy, gdy z racji celu, czyli zamierzenia założyciela, lub ewentualnie na podstawie prawomocnej tradycji, pozostaje pod zarządem duchownych, posiada przywilej udzielania święceń i jako taki jest uznawany przez władzę kościelną (kanony: 588, § 3; 596, § 2; 611, § 3; 1019, § 1).

Władze Kościoła uznają dany zakon za instytut klerycki, jeżeli wybór na urzędy (ministra generalnego i prowincjalnego, kustosza generalnego i prowincjalnego, lokalnych gwardianów i ich odpowiednich wikariuszy) jest zastrzeżony dla braci ze święceniami. Bracia posiadający wszystkie inne cechy kwalifikujące ich do pełnienia wspomnianych urzędów mogą być na nie zgłaszani, powołanie wymaga jednak potwierdzenia przez Kongregację Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Instytut życia konsekrowanego nazywany jest instytutem na prawie papieskim (np. Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych), jeśli został erygowany przez Stolicę Świętą albo otrzymał od niej formalny dekret zatwierdzający (kanony: 589; 593; 596, § 2; 1019, § 1).

Rozdział
pierwszy

Minoritas (określenie funkcjonujące zwykle po łacinie celem uniknięcia skojarzeń z mniejszościami w kontekście społeczno-ekonomicznym) to podstawowa zasada praktykowana przez braci i mająca źródło w postawie samoogółozenia się Chrystusa (pozbawienia własności, *kenosis*), opisanej w Liście do Filipian 2,3–11. Wymaga ona od braci odmowy używania siły, czynienia się poddanymi wszystkich w postawie służebnej, solidarności z najmniejszymi i ostatnimi w społeczeństwie, szerzenia pokoju i budowania go w każdym miejscu i czasie. Każdy z tych elementów jest także oparty o wskazania znajdujące się w pismach św. Franciszka.

Przymiotnik „konwentualny” oznaczający wspólnotowość jest terminem kanonicznym i po raz pierwszy został użyty przez Sobór Laterański IV (1215) do wskazania kościołów nieparafialnych, w których mogli się gromadzić wierni. W 1220 roku kronikarz Jacques de Vitry określił konwentualnymi siedliska, w których franciszkańscy pokutnicy wiedli wspólne życie. W akcie notarialnym z 1241 roku, zaadresowanym do gwardiana klasztoru Ascoli Piseno we Włoszech, termin został użyty w kontekście lokalnej wspólnoty braci. Do 1250 roku określenie „konwentualny” stosowano w przypadku nieparafialnych kościołów braci, które miały takie same możliwości i przywileje jak inne kościoły nieparafialne, w których wierni mogli gromadzić się na liturgii. Konstytucje z Narbonne z 1260 roku nazywają konwentualnymi również klasztory związane z tymi kościołami. Wspólnoty liczące więcej niż trzynastu braci zazwyczaj funkcjonowały w miastach. Otrzymywały one prawa lokalnych kapituł klasztornych, zaś kościoły pełniły funkcje ośrodków apostołstwa duszpasterskiego, liturgicznego i społecznego.

Podczas gdy w pierwszych latach funkcjonowania termin ten był używany przeciwstawnie do założeń niekonwentualnych (zwykle małych, prostych wiejskich pustelni, w duchu

kontemplacji, a nie posługi duszpasterskiej), to pod koniec XIII wieku oznaczał już tryb życia związany z tym, co niektórzy uczeni nazywali „wspólnotą”. Kolejne interwencje papieża zmodyfikowały surowe nakazy absolutnego ubóstwa, aby zwiększyć użyteczność braci w misji Kościoła. Wyświęcano i kształcono coraz większą liczbę braci, aby mogli oni służyć rozwijającym się na płaszczyźnie materialnej (i cierpiącym braci w posłudze duchownych) społecznościom w miastach; ich misję szybko poszerzono o zarezerwowaną dotąd dla Kościoła posługę kaznodziejską, misjonarską, papieskich legatów i inkwizytorów, profesorów i teologów, a także o wyspecjalizowaną posługę dla ludności żyjącej w czasach rozwoju urbanistycznego i technologicznego. Takie zaangażowanie duszpasterskie wymagało lepszej organizacji i dobrze narysowanych struktur naukowych oraz przygotowania akademickiego. Jednocześnie miejskie kościoły braci jako miejsca kultu stawały się ośrodkami aktywnego duszpasterstwa na wysokim poziomie artystycznym i muzycznym.

Dzisiejsza refleksja Zakonu na temat znaczenia „konwentalności” w otaczającym nas świecie wynika ze szczególnego sposobu życia w braterstwie. Nie jest to jednocześnie jedyna czy też lepsza droga. Takie niepolemiczne podejście pozwala pominąć historyczne spory pomiędzy braćmi wspólnoty oraz odłamami spirytualistów i obserwantów, które toczą się do dziś, a których efektem był podział prawny Zakonu w 1517 roku. Konwentalny sposób życia w braterstwie nakazuje pełne i aktywne uczestnictwo wszystkich braci we wspólnocie, która wykazuje najgłębszą troskę o ich życie wewnętrzne oraz działania apostolskie i jest za nie w pełni odpowiedzialna. W tej formie braterstwa kładzie się szczególny nacisk na wspólną modlitwę liturgiczną i wspólnotę stołu, a decydującą rolę odgrywa kapituła klasztoru jako struktura

Rozdział
pierwszy

zapewniająca nadzór i wspólne kierownictwo. Ta rozmodlona i zjednoczona wspólnota braci jest inspirowana przez Ducha Świętego do jak najlepszej posługi dla Kościoła i świata, w tym do głoszenia Ewangelii tam, gdzie wymaga tego Kościół. Ponadto bracia pozostają otwarci na współczesną kulturę i realne potrzeby dzisiejszych mężczyzn i kobiet, na które pragną odpowiadać w wierności Ewangelii. Pozostając wiernymi także własnej historii i odpowiedziom na potrzeby i znaki czasu, udzielanym zgodnie z zaleceniami Kościoła w minionych wiekach, bracia są nastawieni na odczytywanie i rozumienie kierunków przemian współczesnego świata, nieustannie poszukując coraz to skuteczniejszych sposobów głoszenia świadectwa.

Teologiczna refleksja poczyniona na przestrzeni stuleci doprowadziła braci do związania Zakonu Franciszkanów w szczególny sposób z osobą Najświętszej Maryi Dziewicy. Ku umocnieniu świętości ludu Bożego Kościół poleca szczególnej i synowskiej czci wiernych Najświętszą Maryję, zawsze Dziewicę, Matkę Bożą, którą Chrystus ustanowił Matką wszystkich ludzi (kanony: 1186, 246, 276, 663).

Wywodzące się głównie (choć nie wyłącznie) z myśli teologicznej bł. Jana Dunsza Szkota rozważanie uniwersalnego prymatu Chrystusa w całej historii zbawienia doprowadziło braci do wysunięcia postulatu przywileju doktryny o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny (wystąpili o to jako pierwsi). Ze względu na swą przyszłą rolę Matki Boga, Maryja od momentu poczęcia w łonie św. Anny została zachowana od grzechu pierworodnego (czyli „cała piękna”, *Tota Pulchra*, jak czytamy w pradawnym hymnie) dzięki uprzedniemu odkupieniu dokonanemu przez Jej Syna. Doktryna ta nie była jednak przyjmowana w całym Kościele; Zakon Franciszkanów wytrwale ją zachowywał i bronił jej do czasu

ogłoszenia jako dogmatu Kościoła przez bł. papieża Piusa IX w 1858 roku. Ten szczególny związek franciszkanów z Maryją był zawsze odnotowywany w biografjach św. Franciszka i wczesnych braci, w kontekście ich przywiązania do Porcjunkuli, kaplicy „Małej Częsteczki” pod wezwaniem Matki Bożej Anielskiej. Dziś badacze zwracają również uwagę na oryginalny charakter poszczególnych modlitw maryjnych spisanych przez św. Franciszka. Tak więc bracia w świadectwie zarówno braterskim, jak i apostołskim pragną rozwijać królestwo Chrystusa pod przewodnictwem Maryi Niepokalanej. Linia (*filum aurum* – „złota nić”) obecności Maryi w historii Zakonu, jego oddanie Niepokalanej Dziewicy to nie jedynie dodatki do duchowości franciszkańskiej czy jej przypadkowe elementy, lecz od samego początku konstytutywne ogniwa prawdziwie łączące franciszkańskie pokolenia.

Nie można tu pominąć, że maryjno-franciszkańską tradycję we współczesnym świecie egzemplifikują konwentualne życie i posługa św. Maksymiliana Marii Kolbego. Jego życie i działalność są kontynuacją doktrynalnej i duchowej tradycji Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych. Zawierzając sobie całkowicie Niepokalanej Maryi Dziewicy, św. Maksymilian w pełni poświęcił się misji budowy królestwa Chrystusa, począwszy od uświęcenia siebie samego i innych braci. W trudnym wieku XX oddał się misji bezgranicznie: ofiarował swoje życie w Auschwitz, czym dał świadectwo miłości bliźniego.

Przesłanie „męczennika miłości bliźniego” w obliczu narastających się problemów naszych czasów (głód, wojny między narodami i brak pojednania, potrzeba nadania znaczenia życiu i śmierci) jest przejrzyste, rozstrzygające i przekonujące. Dla Kolbego misyjny charakter Zakonu wyrażał się w nadrzędności Ewangelii (jej świadectwa, modlitwy, nawrócenia i ofiary). Święty Maksymilian działał

Rozdział
pierwszy

niezwykle skutecznie, ponieważ był wzorem posłuszeństwa. W obliczu rzeczywistości, w jakiej przyszło mu żyć, wykazywał niezwykle optymizm; nie bał się dialogu z nikim i w żadnych warunkach – podejmował go w sposób całkowicie franciszkański.

Przykład św. Maksymiliana Marii Kolbego inspiruje dziś braci do wytrwałości w trudnym zadaniu pozostania otwartymi na Ducha Świętego i odczytywania znaków czasu, aby poprzez misję, ogołocenie siebie i pociągające piękno przeżywaną świętości mogli budować królestwo Boże.

[Artykuł 2] W niniejszym artykule podkreślono, że każdy brat ponosi szczególną odpowiedzialność zarówno za siebie samego, jak i całą braterską wspólnotę, a także za przeżywanie Ewangelii w wymiarach kontemplacyjnych i aktywnych. Nie oznacza to jedynie podejmowania trudu pracy i modlitwy czy zanoszenia modlitw i jednoczesnego poszukiwania odpowiedzi na potrzeby Kościoła i świata. Chodzi raczej o głębokie połączenie obu aspektów Ewangelii w osobie brata i w jego wspólnotcie, które opromienia i ożywia pozostałych członków Kościoła. Podobnie jak wszystko, co mówi się o naturze ludzkiej Chrystusa, dotyczy Jego świętości, a wszystko, co mówi się o Jego świętości, dotyczy Jego ludzkiej natury, tak apostołska działalność brata jest doskonale kontemplacyjna w najgłębszej modlitwie oraz doskonale apostołska w służbie. Bracia są pobudzani do rozwijania sztuki i umiejętności rozpoznawania i doświadczania Boga nie tylko na modlitwie, w kulcie, sakramentach i rekolekcjach, lecz także w działalności i posłudze, w braterskim podejściu do wszystkich, w Bożym świecie czy w kulturze, które są wyrazem ludzkiego współuczestnictwa w twórczej dobroci Boga.

[Artykuł 3] Taka forma życia ma wymiar eklezjalny. Bracia okazują gorliwe posłuszeństwo Biskupowi Rzymu dla

wspólnego dobra wszystkich, a uznając rolę papieża w utrzymaniu wspólnoty Kościoła, pozostają we wspólnocie z całym ludem Bożym. Członkowie instytutów życia konsekrowanego są obowiązani okazywać uległość papieżowi jako swemu najwyższemu przełożonemu również z racji świętych więzów posłuszeństwa (kanony 590, § 2; 631–632; 662–672).

[Artykuł 4] Ta forma życia wyraża się w akceptacji przez Kościół zakonnej konsekracji braci, w której publicznie zobowiązują się oni żyć bratersko Ewangelią w *minoritas* i naśladować Chrystusa w posłuszeństwie, nie posiadając własnych dóbr i zachowując czystość zgodnie z Regułą św. Franciszka interpretowaną w niniejszych Konstytucjach. Tradycyjnie o konsekracji tej mówi się jako o ślubie zwykłym (na czas określony, z zakazem używania majątku) albo ślubie uroczystym (wieczystym i ostatecznym, z zakazem posiadania jakiegokolwiek majątku). Bracia zostają definitywnie włączeni do Zakonu, składając ślub uroczysty.

Rozdział drugi

Profesja Reguły

5. § 1. *Reguła świętego Franciszka zatwierdzona przez papieża Honoriusza III, a przez innych papieży objaśniona, jest sposobem życia ewangelicznego ślubowanym przez braci mniejszych konwentualnych i obowiązuje w sumieniu zgodnie z przepisami Konstytucji.*

§ 2. *Reguła stanowi podstawę życia i prawodawstwa całego Zakonu.*

§ 3. *W celu lepszego poznania i przyswojenia sobie ducha Reguły bracia, oprócz samej Reguły, niech studiują i zgłębiają także pozostałe pisma świętego Franciszka, źródła franciszkańskie, Konstytucje oraz dokumenty Zakonu i Stolicy Apostolskiej dotyczące Reguły.*

6. § 1. *Autentyczna interpretacja Reguły należy do Stolicy Apostolskiej, zarówno gdy to czyni z własnej inicjatywy, jak też na prośbę kapituły generalnej.*

§ 2. *Do kapituły generalnej, za zgodą dwóch trzecich głosów, należy przedstawienie Stolicy Apostolskiej zarówno prośby o uchylenie obowiązujących przepisów Konstytucji, jak i o zatwierdzenie nowych w celu przystosowania Reguły do aktualnych wymogów czasu.*

§ 3. *Wyjaśniająca interpretacja Konstytucji należy do kapituły generalnej; poza kapitułą, w przypadku szczególnie nagłym, minister generalny ze swoim definitorium, w miarę możliwości po zasięgnięciu opinii ministrów prowincjalnych i kustoszy, może udzielać wyjaśnień obowiązujących do najbliższej kapituły. Interpretacja autentyczna należy wyłącznie do Stolicy Apostolskiej.*

§ 4. *Kapituła generalna może również wydawać prawa i dekrety w sprawie wiernego zachowywania Reguły i Konstytucji.*

7. § 1. *Celem praktycznego wdrożenia norm ogólnych kapituła generalna powinna opracować Statuty dla całego Zakonu, zaś kapituły prowincjalne winny to wykonać dla swoich prowincji.*

§ 2. *Kustodie mogą posiadać własne Statuty, zatwierdzone przez odpowiednią władzę.*

§ 3. *W przypadku nagłym ministrowie oraz kustosze ze swoimi definitoriami mogą wyjaśniać właściwe Statuty lub wprowadzać w nich zmiany, obowiązujące do najbliższej kapitule.*

§ 4. *Przed ogłoszeniem Statutów prowincjalnych należy je przedłożyć bezzwłocznie ministrowi generalnemu, aby ze swoim definitorium zbadał i potwierdził ich zgodność z prawem własnym Zakonu.*

§ 5. *Konstytucje i Statuty obowiązują w sumieniu zależnie od ważności przedmiotu w tym, co odnosi się do ślubów, prawa Bożego lub kościelnego. Stąd też obowiązkiem wszystkich braci jest dogłębna znajomość Konstytucji.*

§ 6. *Niech bracia dołożą starań, aby Regułę, Konstytucje i Statuty zachowywać przede wszystkim dla wcielenia ideału doskonałości ewangelicznej według ducha Zakonu, jak tego wymaga zobowiązanie wynikające z profesji zakonnej.*

§ 7. *Regułę i Konstytucje należy czytać wspólnie w czasie i w sposób ustalony w Statutach prowincjalnych.*

8. *Dla słusznej i rozumnej przyczyny mogą udzielać czasowej dyspensy od przepisów dyscyplinarnych Konstytucji i Statutów:*
- a) Minister generalny poszczególnym braciom i klasztorom, a za zgodą swego definitorium również poszczególnym prowincjom;*
 - b) Minister prowincjalny swoim braciom i innym przebywającym w prowincji lub w kustodiach, a za zgodą swego definitorium również poszczególnym klasztorom;*

Rozdział
drugi

- c) *Kustosz swoim braciom i innym przebywającym w kustodii, a za zgodą swego definitorium również poszczególnym klasztorom;*
- d) *Gwardian swoim braciom i innym przebywającym w klasztorze.*

Komentarz

W rozdziale drugim zostały nakreślone ramy prawne, a także opisano moc i moralne oblicze władzy ustawodawczej regulującej konsekrację braci.

[Artykuł 5] Ślub, to jest świadomą i dobrowolną obietnicę uczynioną Bogu, mającą za przedmiot dobro możliwe i lepsze, należy wypełnić z cnoty religijności (kanony: 1191, § 1; 1191, §§ 2–3; 1192–1198; 573; 607; 1088; 607; 654). Formuła ślubu braci wskazuje na ich zamiar jak najwierniejszego naśladowania naszego Pana Jezusa Chrystusa poprzez publiczną profesję Reguły św. Franciszka, zatwierdzoną i interpretowaną przez Biskupów Rzymu w ciągu wieków. Profesja ta zobowiązuje braci do świadomego przestrzegania Reguły zgodnie z Konstytucjami. Reguła jest fundamentem życia braci i jako taka jest także fundamentem wszelkich innych przepisów przyjętych przez Zakon. Aby w pełni zrozumieć i pojąć rzeczywiste znaczenie profesji Reguły, bracia muszą zgłębiać i rozważać pisma św. Franciszka. Badacze sugerują, że był on głównym, choć nie jedynym autorem tekstu Reguły. Aby odczytać jego zamysł, należy przede wszystkim zapoznać się z innymi jego pismami, ale także z wczesnymi biografiami i innymi źródłami franciszkańskimi. Ponadto dokumenty Zakonu szukają

praktycznych zastosowań wobec różnych kwestii i problemów dotyczących współczesnego świata.

[Artykuł 6] W pierwszych wiekach istnienia Zakonu Kościół wydał określone regulacje dotyczące przestrzegania Reguły, które do dziś nadają kierunek jej współczesnemu rozumieniu. Zgodnie z jednoznaczną zasadą obowiązującą od czasów bulli papieża Grzegorza IX *Quo Elongati* (z 1230 roku), całkowicie zgodną z I rozdziałem Reguły, Stolica Apostolska ma prawo interpretować Regułę z własnej inicjatywy lub na wniosek braci i z tego prawa skorzystała niezliczoną ilość razy w historii Zakonu.

Od 1239 roku kapituły generalne kwalifikowaną większością głosów przedłożyły Stolicy Apostolskiej do zatwierdzenia różne serie Konstytucji. Konstytucje są kodeksem fundamentalnych zasad regulujących istnienie Instytutu Życia Konsekrowanego lub Stowarzyszenia Życia Apostolskiego (kanony: 587; 578; 595, § 2; 596; 598; 625; 631; 662; 732; 734 etc.). W Konstytucjach (kodeksie fundamentalnym, ustanowionym prawem kanonicznym) zawierają się: intencje założyciela, charakter, cel, duch i charyzmat instytutu, uniwersale tradycje instytutu, normy zarządzania, normy dyscyplinarne, zasady przyjmowania członków, ich formacja i właściwy przedmiot ślubów.

Poszczególne działy Konstytucji również mogą być modyfikowane przez kapitułę generalną, kwalifikowaną większością i za zgodą Stolicy Apostolskiej. Kapituła generalna może dokonywać wyjaśniającej interpretacji Konstytucji; w nagłych przypadkach może to zrobić minister generalny i jego defintorium (ewentualnie w porozumieniu z ministrami i kustoszami). W tym ostatnim przypadku interpretacja pozostaje ważna wyłącznie do zwołania nowej kapituły generalnej. Obowiązek ostatecznej interpretacji zawsze spoczywa na Stolicy Apostolskiej. Kapituła generalna może wydawać określone

dekrety i przepisy dotyczące różnych kwestii zawartych w Regulach i Konstytucjach.

[Artykuł 7] Statuty w sensie właściwym oznaczają zarządzenia wydawane zgodnie z prawem odnośnie do zespołów osób lub rzeczy, a określające ich cel, konstytucję, zarząd i sposoby działania (kanony: 94, § 1; 94, §§ 2–3; 304; 309; 321; 314; 505; 506; 451; 816; 117; 295; 496; 709; 635; 717; 712; 722; 239; 1232). Statuty są zatem praktycznym administracyjnym zbiorem procedur i opisów struktur wcielających w życie ducha Konstytucji. Są ogłaszane przez kapitułę generalną dla całego Zakonu (ale nie wymagają zatwierdzenia Stolicy Apostolskiej). Statuty generalne mogą być interpretowane wiążąco lub zmieniane przez ministra generalnego i jego definitorium, ze skutkiem do czasu zwołania nowej kapituły generalnej. Kapituła prowincjalna uchwała statuty prowincjalne dla prowincji i jej ewentualnych kustodii. Statuty prowincjalne wymagają potwierdzenia zgodności z Konstytucjami przez ministra generalnego i jego definitorium. Statuty prowincjalne mogą być wiążąco interpretowane lub zmieniane przez ministra prowincjalnego i jego definitorium, ze skutkiem do czasu zwołania nowej kapituły prowincjalnej. Kustodie generalne i prowincjalne mogą także posiadać własne odpowiednie statuty, zatwierdzone przez właściwe władze szczebla generalnego lub prowincjalnego.

Przepisy Konstytucji i statutów różnych szczebli są wiążące dla braci w ich sumieniu we wszelkich sferach ich zaślubionego życia oraz na wszystkich obszarach prawa Bożego bądź kościelnego. Zakres powinności zawsze należy oceniać poprzez pryzmat wagi danej sprawy, wiedzy brata na jej temat oraz stopnia wolności i celowości wyboru. Braci zachęca się do przekraczania motywacji, która ma źródło w strachu przed

naruszeniem przepisów prawnych, oraz do czerpania motywacji z miłości do życia Ewangelią w duchu Zakonu i zgodnie z dobrowolną i błogosławioną profesją.

[Artykuł 8] Dyspensa, czyli rozluźnienie prawa czysto kościelnego, w poszczególnych przypadkach może zostać udzielona przez tych, którzy posiadają władzę wykonawczą w granicach ich kompetencji, a także przez tych, którym wyraźnie lub pośrednio przysługuje władza dyspensowania, bądź to mocą samego prawa, bądź to mocą zgodnej z prawem delegacji (kanony: 85; 18; 75). Dyspensy dotyczące norm dyscyplinarnych zawartych zarówno w Konstytucjach, jak i statutach, mogą być udzielane czasowo z uzasadnionych przyczyn przez ministra generalnego każdemu z braci (np. zastąpienie obowiązku Liturgii godzin odmawianiem różańca przez brata niewidomego) albo klasztorowi (np. zwolnienie z obowiązku wspólnego stołu klasztoru, którego członkowie są rozproszeni). Za zgodą jego definitorium minister generalny może także udzielić dyspensy całej prowincji (np. od postu i abstynencji w czasie wojny). Ministrowi prowincjalnemu przysługują takie same prawa w odniesieniu do braci w jego prowincji i kustodiach oraz braci zamieszkujących w nich, lecz należących do innych jurysdykcji. Za zgodą swojego definitorium minister prowincjalny może też udzielić dyspensy pojedynczemu klasztorowi. Kustoszowi przysługują takie same prawa w odniesieniu do braci w jego kustodii oraz braci zamieszkujących w niej, lecz należących do innych jurysdykcji. Za zgodą swojego definitorium kustosz może też udzielić dyspensy pojedynczemu klasztorowi. Gwardianowi przysługują takie same prawa w odniesieniu do jego braci, jak w odniesieniu do braci aktualnie przebywających w klasztorze należącym do innej jurysdykcji.

Rozdział trzeci

Śluby zakonne

9. § 1. *Ślubując żyć w posłuszeństwie, bez własności i w czystości, bracia uznają uroczyście i publicznie otrzymaną od Boga Ojca łaskę naśladowania Chrystusa w Jego sposobie życia czystego, ubogiego i posłusznego. Jemu poświęcają się całkowicie, w sposób szczególny wypełniając konsekrację chrzcielną³⁸.*

§ 2. *Przez profesję ślubów bracia w szczególny sposób jednoczą się z Kościołem i zbawczą misją Chrystusa.*

§ 3. *Ponadto bracia proroczo świadczą o możliwości uformowania nowego człowieczeństwa w Chrystusie, gdzie wszyscy czują się braćmi i siostrami, żyją w prawdziwej solidarności między sobą oraz promują integralność stworzenia, pokój, sprawiedliwość i dobro wspólne społeczeństwa, zwiastując w ten sposób rzeczywistość przyszłego wieku.*

§ 4. *Zatem każdy brat wezwany do profesji rad ewangelicznych niech trwa w swoim powołaniu i umacnia je przez wierną współpracę oraz roztropną czujność.*

§ 5. *Trzy śluby z natury swojej obowiązują pod grzechem ciężkim.*

³⁸ Por. PC 5; VC 30.

Komentarz

Rozdział
trzeci

[Artykuł 9] Ten rozdział rozpoczyna się krótką prezentacją współczesnego ujęcia teologii cnót ewangelicznych. W zobowiązaniu do życia w posłuszeństwie, bez własności i w czystości bracia uroczą się i publicznie uznają i przyjmują wezwanie Boga do naśladowania Chrystusa poprzez życie tak jak On w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. Życie konsekrowane nie zostało ustanowione przez Chrystusa, ale ślubowane publicznie życie cnotami ewangelicznymi jest oparte na Jego słowach i przykładzie.

Ślub jest uroczysty, gdy za taki został uznany przez Kościół; w przeciwnym razie jest ślubem zwykłym (kanony: 1192, § 2; 668, §§ 4–5; 668, § 1). Ślub jest publiczny, gdy przyjmuje go w imieniu Kościoła uprawniony do tego przełożony; w innych wypadkach jest prywatny (kanon 1192). Do naśladowania Chrystusa (przez posłuszeństwo woli Bożej, życie w czystości oraz przyjęcie logiki ubóstwa i pokory, wymienionych wśród błogosławieństw w kazaniu na górze) wezwani są wszyscy ludzie ochrzczeni. O ile jednak wszyscy ochrzczeni są powołani do chrześcijańskiej świętości rozumianej jako stałe zjednoczenie z Bogiem, o tyle nie są oni wezwani do wyrażania świętości w ten sam sposób. Szczególne wypełnienie obietnic składanych na chrzcie dokonuje się przy ślubowaniu cnót ewangelicznych.

To wyjątkowe wyrażenie powołania do świętości zostało zaakceptowane i ratyfikowane przez Kościół. Bracia są zatem szczególnie związani z Chrystusem oraz w pełni współpracują w wypełnianiu misji powierzonych Kościołowi przez Pana Jezusa.

W swoim zakonnym ślubowaniu bracia całkowicie przyjmują trzy *munera* Chrystusa (Kapłana, Nauczyciela i Króla),

Rozdział
trzeci

ze szczególnym naciskiem na świadectwo nauczycielskie. Słowo *munera* wywodzi się z łaciny i oznacza „funkcje” (w liczbie mnogiej). Dzięki odrodzeniu w Chrystusie wszyscy wierni są równi co do godności i działania, na skutek czego każdy zgodnie z własną pozycją i zadaniem współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego (kanony 207; 208). Wszyscy ochrzczeni mają swój udział w funkcjach (*munera*) kapłańskich, prorockich (nauczycielskich) i królewskich (rządzenia) Jezusa Chrystusa.

Ponieważ misją Chrystusa było zgromadzenie rozproszonych dzieci Bożych w jedno (J 11,52), zakonnicy w swojej wspólnocie braterskiej, gdzie bez wyjątku wszyscy są uznawani za braci (Mt 23,8), wszystkie rzeczy mają wspólne i wszystko jest dzielone według potrzeb (Dz 2,45), profetycznie świadczą o królestwie Bożym. W ich misji pracy dla świata, w którym wszyscy stanowią jedno w Jezusie Chrystusie (Ga 3,28) i doświadczają sprawiedliwości tego królestwa (Mt 6,33) oraz w którym sam świat i wszystkie jego elementy traktuje się z szacunkiem i godnością dzieła, które zostało stworzone jako bardzo dobre (Rdz 1,31), bracia czynią to świadectwo jeszcze bardziej konkretnym. Skoro jednak świat w swojej obecnej postaci przemija (1 Kor 7,31), to sposób, w jaki dają owo świadectwo, zapowiada jednocześnie nowe niebo i nową ziemię, w których będzie mieszkała sprawiedliwość (2 P 3,13).

Trwanie braci w tym religijnym uświęceniu jest możliwe tylko dzięki współpracy z łaską pochodzącą od Boga, wyrażanej przez braci w starannej i ostrożnej czujności. Brak starannej czujności we współpracy z łaską skutkuje grzesznymi myślami, słowami i czynami, zarówno dokonywanymi, jak i zaniechanymi, których znaczenie zawsze należy oceniać przez pryzmat wagi danej sprawy, wiedzy na jej temat oraz stopnia wolności i celowości związanego z nią wyboru.

Ślub posłuszeństwa

Rozdział
trzeci

- 10.** *Przez ślub posłuszeństwa bracia całkowicie składają Bogu własną wolę jako ofiarę całopalną, przez pełne zjednoczenie z wolą Bożą na wzór Jezusa Chrystusa, który przyszedł na ziemię, aby pełnić wolę Ojca; ponadto w duchu wiary poddają się przełożonym w Kościele. Takie posłuszeństwo wcale nie umniejsza godności osoby ludzkiej, ale owszem, pomnażając wolność dzieci Bożych, doprowadza ją do pełnej dojrzałości.*
- 11.** *Bracia, jako żywa część Ludu Bożego, katolickiego i apostołskiego, będąc wierni szczególnej obietnicy i przykładowi Serafickiego Ojca, niechaj okazują się mniejszymi szczególnie poprzez posłuszeństwo oraz wierność Kościołowi.*
- 12.** § 1. *Również na mocy ślubu bracia, według przykładu i woli świętego Franciszka, są zobowiązani do posłuszeństwa papieżowi³⁹.*
- § 2. *Zobowiązują się też do posłuszeństwa ministrowi generalnemu, następcy świętego Franciszka⁴⁰, oraz ministrom, kustoszom i gwardianom, gdy wydają polecenia zgodnie z Regułą i Konstytucjami⁴¹.*
- § 3. *Bracia mają być posłuszni w tym wszystkim, co nie jest przeciwne Ewangelii, Regule, Konstytucjom oraz ich własnemu sumieniu⁴².*

³⁹ Por. 2 Reg 1,2; KPK, kan. 590, § 2.

⁴⁰ Por. 2 Reg 1,3.

⁴¹ Por. KPK, kan. 601.

⁴² Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja *Posługa władzy i posłuszeństwo* (11 maja 2008 r.), nr 27.

Rozdział
trzeci

§ 4. *Bracia podlegają ordynariuszom miejsca w tym, co według prawa wiąże się z ich władzą pasterską*⁴³.

§ 5. *Bracia w duchu miłości oraz minoritas niech chętnie służą jedni drugim i niech będą sobie nawzajem posłuszni*⁴⁴.

13. § 1. *Ministrowie, kustosze i gwardiani w sprawowaniu swego urzędu niech będą ulegli woli Bożej w duchu miłości i służby; niech chętnie słuchają swoich braci, niech wspierają ich rozwój ludzki i duchowy oraz niech pobudzają ich do wspólnego wysiłku dla dobra wspólnoty braterskiej i Kościoła.*

§ 2. *Ministrowie, kustosze i gwardiani, mając na względzie dobro wspólne, posiadają władzę decydowania i nakazywania tego, co bracia mają czynić. Niech jednak starają się tak kierować braćmi, aby byli posłuszni w sposób aktywny i odpowiedzialny oraz w nieustannej otwartości i wierności natchnieniom Ducha Świętego wykorzystywali własne talenty.*

§ 3. *Więzy posłuszeństwa w życiu braterskiej wspólnoty ściśle łączą braci i pozwalają im prowadzić wspólnie misję apostołską oraz koordynować działalność poszczególnych braci.*

⁴³ Por. KPK, kan. 678; VC 49.

⁴⁴ Por. 1 Reg 5,14.

Komentarz

Rozdział
trzeci

[Artykuł 10] Trzy cnoty ewangeliczne zostają wymienione w Konstytucjach w tej samej kolejności, co w Regule zatwierdzonej z 1223 roku, choć średniowieczni teologowie scholastycy ustalili kolejność wprowadzoną do powszechnego użytku (ubóstwo, czystość i posłuszeństwo) z posłuszeństwem jako nadrzędnym wobec pozostałych ślubów. Od *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II po *Vita consecrata* dokumenty magisterium wymieniają na pierwszym miejscu czystość celibatu, gdyż wymaga ona szczególnego daru łaski uświęcającej nieoferowanej wszystkim ochrzczonym i tylko ona może być źródłem nowej formy życia. Oprócz mądrości zachowania tradycyjnej kolejności franciszkańska teologia ślubów uznaje posłuszeństwo za fundament, rozumiany jako posłuszeństwo wszystkim konsekwencjom życia ewangelicznego, które bracia ślubują przez profesję Reguły. W tym rozumieniu pozostałe śluby są zawarte w posłuszeństwie Ewangelii.

[Artykuł 11] W tak pojmowanym posłuszeństwie bracia ofiarują siebie całkowicie i bez reszty Bogu, bezwarunkowo poświęcając własną wolę po to, aby wypełniać wolę Bożą. W ten sposób naśladują Jezusa, który przyszedł na ziemię dla wypełnienia woli Tego, który Go posłał. W akcie wiary podporządkowują i powierzają siebie przełożonym Kościoła. Takie posłuszeństwo nie jest zależnością infantyliczną, niedojrzałą czy psychologiczną (co stanowiło argument za krytyką życia zakonnego od XV-wiecznej reformacji po XIX-wieczne oświecenie). Posłuszeństwo w rzeczywistości staje się częścią zdrowych ludzkich procesów dojrzewania i pomaga braciom wyjść poza nadmierną koncentrację na sobie ku dojrzałości zdolnej do hojnego dawania siebie i odpowiedzialnej dorosłości.

Rezygnacja z nadmiernej koncentracji na sobie i własnej woli pomaga im także przyjąć postawę *minoritas*, fundamentalną dla tożsamości franciszkańskiej.

[Artykuł 12] Bracia są posłuszni Biskupowi Rzymu przez zakonny ślub posłuszeństwa i tak jak wszyscy wierni ochrzczeni katolicy okazują mu szacunek. Biskup Kościoła Rzymskiego, w którym trwa urząd udzielony przez Pana samemu Piotrowi, pierwszemu z Apostołów, a który ma być przekazywany jego następcom, jest Przewodniczącym Kolegium Biskupów, Zastępcą Chrystusa i pasterzem całego Kościoła na ziemi. Z racji swego urzędu posiada on najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w Kościele, którą może wykonywać zawsze w sposób nieskrępowany (kanony: 331; 336; 333, § 3).

Bracia są też posłuszni ministrowi generalnemu jako następy św. Franciszka oraz innym ministrom, kustoszom i gwardianom sprawującym wraz z nim władzę potwierdzoną przez Kościół, a także lokalnemu biskupowi w odniesieniu do jego działalności duszpasterskiej. Posłuszeństwo obejmuje wszystko, co ma związek z Regułą i Konstytucjami (co jest dość zrozumiałe), ale istnieją również wyjątki. Przykładowo ministrowie, kustosze i gwardianie nie mogą nakazać czegoś, co jest sprzeczne z Ewangelią (np. nienawiści do jakiejś grupy etnicznej), Regułą (np. buntu przeciwko Ojcu Świętemu) albo Konstytucjami (np. modlenia się w sposób potępiony przez Kościół).

Bracia nie muszą wypełniać nakazów sprzecznych z ich sumieniem. Sumienie jest zdefiniowane jako rozumowy osąd, w którym człowiek rozpoznaje moralną jakość konkretnego działania, które zamierza wykonać, wykonuje lub wykonał. Sumienie jest instrumentem rozeznawania prawdy moralnej.

Interpretuje normę, której nie tworzy. „Lepiej jest zranić własne sumienie i żyć z takimi konsekwencjami, niż uciszyć i uspokoić sumienie, przeczekując konsekwencje, które uderzą w całe Ciało Chrystusa z powodu tego sumienia” (św. kardynał John Henry Newman). Żaden człowiek nie może być przez nikogo zmuszany do przyjęcia wiary katolickiej wbrew własnemu sumieniu (kanon 748). Kanon 586 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich stwierdza wyraźnie: „Surowo zabrania się nakłaniania kogokolwiek w niewłaściwy sposób albo zmuszania kogokolwiek do przystąpienia do Kościoła, wszyscy zaś wierni chrześcijanie powinni troszczyć się o to, aby bronić prawa do wolności religijnej, by nikogo nie odwozili od Kościoła nakładaniem niesłusznych obciążeń”.

Sumienie nie może być zatem mylone z decyzją, z którą się nie zgadzamy, z zasadą wywołującą nasz niepokój albo z działaniem, którego nie wybralibyśmy. Obejmuje wewnętrzny proces szczerzej refleksji, samobadania i introspekcji oraz wymaga od brata przyjęcia pełnej odpowiedzialności za jego osąd.

Poruszony Chrystusową miłością bliźniego i dążący do jeszcze głębszego nasycenia duchem *minoritas*, brat w żadnym wypadku nie może konkurować z innymi braćmi, zabiegać o władzę nad nimi albo ich wykorzystywać. Powinien być im usłużny i posłuszny, tak jak służący Chrystus umywający nogi swoim uczniom.

[Artykuł 13] Ministrowie, kustosze i gwardianie, którzy mają prawo decydować o zadaniach i nakazywać ich wykonanie we wspólnocie braci mniejszych, sprawują swoją władzę w określony sposób. Przede wszystkim muszą być otwarci i wsłuchiwać się w prawdziwą wolę Bożego Majestatu, nigdy nie myląc jej z własną wolą, opinią czy ideą. Ta otwartość

i wsłuchiwanie się obejmują uważne i otwarte słuchanie braci, ponieważ czasami wola Boża jest rozpoznawana oddolnie, czasami odgórnie, a czasami niejako z boku. Ich celem powinno być to, aby bracia wzrastali i dojrzewali zawsze w mądrości i łasce. Nigdy nie powinni zabiegać o utrzymywanie braci w stanie infantylniej (nie dziecięcej) zależności i pasywności, w którym łatwo będzie sprawować nad nimi kontrolę. Nie powinni ich dzielić ani nastawiać jednych przeciwko drugim, ale raczej dążyć do zbudowania braterskiego konsensusu i duchowej komunii.

Istnieją odgórnie ustalone zasady chroniące duchownych przed arbitralnymi decyzjami przełożonych: przełożeni powinni pełnić swoją funkcję i sprawować władzę zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego oraz własnego (kanony 596, 617); nadużycia władzy podlegają sankcjom prawnym, łącznie z usunięciem z urzędu podczas trwania kadencji (kanon 624, § 3); każdego przełożonego wspiera rada (kanon 627, § 3); w niektórych decyzjach wymagana jest zgoda rady (kanon 627, § 2); przełożeni są ustanawiani na określony czas i nie sprawują urzędów „przez dłuższy okres” (kanon 624, § 2).

Bracia w swym posłuszeństwie są aktywni i odpowiedzialni. Powinni oni bezustannie i poprzez modlitwę dążyć do rozpoznawania woli Bożej, a także dobrowolnie ofiarować wspólnocie wszystkie swoje dary i talenty. Nie posiadają niczego, ale gorliwie występują w wierze, poruszani i pobudzani przez Ducha Bożego.

Życie ewangeliczne przenika wszystkie obszary braterstwa, zarówno wspólnie podejmowane wysiłki apostolskie, jak i te personalne i jednostkowe. W czasach, w których praca jest często postrzegana jako wyraz indywidualnej ekspresji i stylu człowieka, wspólnota braci mniejszych, ze względu na posłuszeństwo, nie zezwala na taką strefę prywatności.

Ślub ubóstwa

Rozdział
trzeci

14. § 1. Przez ślub ewangelicznego ubóstwa bracia wyznają, że Bóg, Najwyższe Dobro, jest jedynym, prawdziwym bogactwem człowieka⁴⁵, oraz zobowiązują się naśladować przykład Syna Bożego, który dla nas stał się ubogim na tym świecie⁴⁶.

§ 2. Bracia, ponieważ zobowiązali się „żyć bez własności”, ufni w Bożą opatrzność, wyrzekną się całkowicie posiadania indywidualnej własności dóbr.

§ 3. Niech wspólnotowo rozeznają, jak rozporządzać dobrami doczesnymi, mając na względzie potrzeby braterskiej wspólnoty i ubogich. Ponadto niech umieją dzielić się z innymi dobrami duchowymi, kulturalnymi i materialnymi.

§ 4. Bracia niech powstrzymują się od jakichkolwiek aktów własności, a w używaniu dóbr niech podporządkowują się ministrom, kustoszom i gwardianom oraz niech starają się w rzeczywistości i w duchu naprawdę być i okazywać się ubogimi, przyjmując styl życia prosty i skromny⁴⁷.

§ 5. Bracia niech zrzekną się także na rzecz prowincji lub kustodii praw oraz dochodów związanych z jakąkolwiek własnością intelektualną.

§ 6. Bracia niechaj miłują i zachowują najwyższe ubóstwo, jak przystoi naśladowcom pokornego i ubożego

⁴⁵ Por. VC 21.

⁴⁶ Por. 2 Reg 6,3; KPK, kan. 600.

⁴⁷ Por. KPK, kan. 668, § 3; KKKW, kan. 529, § 3.

Rozdział
trzeci

Franciszka, umiejąc wyrzekać się wszystkiego oraz strzec się przed konsumpcyjną mentalnością prowadzącą do gromadzenia i marnotrawstwa, okradającą ubogich i szkodzącą „siostrze naszej matce ziemi”⁴⁸.

§ 7. Ministrowie, kustosze i gwardiani niech swym przykładem pociągają braci do życia ubogiego i baczą, aby przez udzielanie nierozważnych pozwoleń zachowanie ubóstwa nie doznało uszczerbku.

- 15.** *§ 1. W duchu „życia bez własności” kandydat przed profesją czasową powinien przekazać zarząd swego majątku osobie dowolnie wybranej oraz swobodnie rozporządzić jego używaniem i korzystaniem z dochodów⁴⁹.*

§ 2. Przed profesją uroczystą tenże kandydat, dokumentem ważnym, tam gdzie to możliwe, również wobec prawa cywilnego, zgodnie z ustaleniami Statutów prowincjalnych lub kustodialnych, powinien zrzec się własności majątku aktualnie posiadanego, pod warunkiem, że to zrzeczenie będzie ważne po złożeniu profesji. Do zmiany tych rozporządzeń, dla słusznej przyczyny, a także do wykonywania wszelkich czynności prawnych w sprawach majątkowych, wymagane jest określone czasowo pisemne pozwolenie ministra lub kustosza⁵⁰.

- 16.** *§ 1. Bracia niech pamiętają, że są ubogimi i pielgrzymami na tym świecie⁵¹ oraz że wszystkie dobra przez nich nabyte lub otrzymane nie należą do nich, ale są własnością*

⁴⁸ PSł, 9.

⁴⁹ Por. KPK, kan. 668, § 1; KKKW, kan. 525, § 2.

⁵⁰ Por. KPK, kan. 668, § 2; KKKW, kan. 525, § 2; 529, § 4.

⁵¹ Por. 2 Reg 6,2.

wspólnoty braterskiej, która nimi rozporządza w celu zaradzenia skromnym i zwyczajnym potrzebom życiowym braci oraz pełnienia dzieł apostołstwa Zakonu i chrześcijańskiego miłosierdzia.

§ 2. Wszystkie dobra, które bracia otrzymują, czy to jako wynagrodzenie za pracę, czy z jakiegokolwiek innego tytułu lub jako darowiznę, choćby jej udzielono przez wzgląd na osobę, stanowią własność klasztoru albo innej osoby prawnej w Zakonie, zgodnie z przepisami Statutów prowincjalnych lub kustodialnych⁵².

§ 3. Zgodnie z orzeczeniami Kościoła Zakon, prowincje, kustodie i klasztory mogą posiadać dobra doczesne; natomiast poszczególni bracia nie mogą ich posiadać. Ponadto bez oczywistej potrzeby zapewnienia środków utrzymania braci albo bez uzasadnionego pożytku na prowadzenie dzieł Zakonu nie wolno im posiadać oraz utrzymywać majątku. Zawsze jednak należy unikać wszelkiej postaci chciwości, luksusu lub nieuzasadnionego gromadzenia dóbr⁵³.

17. *§ 1. Święty Franciszek w swoich pismach wyraża wolę, aby wszyscy bracia oddawali się pracy⁵⁴, i zezwala im mieć narzędzia przydatne w ich rzemiośle⁵⁵. Przeto niech bracia uważają się za podległych powszechnemu prawu pracy, aby zapewnić środki konieczne na utrzymanie braterskiej wspólnoty. W przypadku konieczności tam, gdzie bracia dają świadectwo życia ewangelicznego przez ubóstwo, niech za pokorą korzystają ze „stołu Pana”, czyli*

⁵² Por. KPK, kan. 668, § 3.

⁵³ Por. KPK, kan. 634.

⁵⁴ Por. T 20.

⁵⁵ Por. 1 Reg 7,9.

niech proszą o jałmużnę lub zasiłki społeczne i przyjmują je. Zawsze jednak niech powierzają się Bożej opatrzności i solidaryzują z ubogimi.

§ 2. Bracia mogą pobierać wynagrodzenia i emerytury z tytułu pracy oraz zgodnie z przepisami Statutów prowincjalnych lub kustodialnych ubezpieczać się w zakładach ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem, iż owe dochody wpływają do braterskiej wspólnoty.

§ 3. Ministrowie i kustosze z ich definitoriami, zgodnie z zasadami prawnymi poszczególnych krajów, niech z troszczą się o zapewnienie braciom dostępu do świadczeń emerytalnych oraz ubezpieczeń zdrowotnych, tak w zakresie zwyczajnym, jak i nadzwyczajnym.

18. *§ 1. Tak poszczególni bracia, jak i cała braterska wspólnota niech wiernie zachowują ubóstwo, a we wszystkim niech unikają jakiegokolwiek przesady i zbytku, aby w ten sposób dawać wyraziste świadectwo prorockie.*

§ 2. Życie w ubóstwie, tak poszczególnych braci, jak i całej braterskiej wspólnoty, powinno odzwierciedlać sposób życia ludzi ubogich danego środowiska. Niech zatem bracia chętnie żyją z ubogimi, solidaryzują się w ich cierpieniach i troskach, pracują jak oni oraz z nimi i czynnie im pomagają w ich ludzkim rozwoju. Niech niosą im dobrą nowinę Ewangelii; i niech pozwolą, aby także oni ich ewangelizowali.

§ 3. Bracia niech chętnie znoszą ubóstwo związane z życiem wspólnym oraz niewygody stąd wynikające.

19. *Wspólnota braterska niech dołoży starań, aby środki przeznaczone na działalność apostołską rzeczywiście obracać*

na ten cel oraz na dalszy rozwój dzieł apostołskich Zakonu. W zarządzaniu tymi środkami bracia powinni się kierować jedynie troską o dobro ludzi i respektować intencje ofiarodawców⁵⁶.

20. *§ 1. Prowincje, kustodie i klasztory, ponieważ są częścią jednej braterskiej wspólnoty Zakonu, niech wzajemnie przychodzą sobie z pomocą materialną i personalną tak, aby te części Zakonu, które są lepiej zaopatrzone, pomagały tym, które znajdują się w potrzebie. W sposób szczególny niech wspierają braci gotowych do udania się do prowincji lub kustodii dotkniętych trudnościami oraz odpowiadają na zapotrzebowanie Zakonu, zwłaszcza w tym, co dotyczy formacji i nowych obecności Zakonu w świecie.*

§ 2. Statuty generalne ustalą konkretne formy, zgodnie z którymi zarząd Zakonu powinien gromadzić środki na fundusz solidarnościowy i rozdzielać go pomiędzy różne prowincje i kustodie. Zakon bowiem, stanowiąc jedną rodzinę, powinien wyrażać swoją solidarność w stanowczym i stałym wysiłku angażowania się dla dobra wspólnego całej braterskiej wspólnoty.

§ 3. Statuty prowincjalne lub kustodialne powinny ustalić formy solidarności ekonomicznej pomiędzy klasztorami swych prowincji lub kustodii oraz pomiędzy klasztorami a prowincją lub kustodią. Konkretne formy tej pomocy powinny zostać określone i weryfikowane przez odpowiednie kapituły lub, w przypadku nagłym, przez ministra i kustosa z jego definitorium.

⁵⁶ Por. KPK, kan. 1267, § 3; KKKW, kan. 1016, § 1.

Rozdział
trzeci

21. *Niech ponadto chętnie udzielają z własnego majątku na inne potrzeby Kościoła, na utrzymanie ubogich oraz na promowanie dzieł w zakresie sprawiedliwości, pokoju oraz integralności stworzenia.*
22. *Kierując się duchem ubóstwa i powściągliwości, bracia, pozostając w zależności od ministrów, kustoszy i gwardianów, mogą w sposób umiarkowany i odpowiedzialny używać pieniędzy poprzez stosowanie różnych form płatności, zgodnie z normami Statutów prowincjalnych lub kustodialnych.*
23. *Ponieważ Seraficki Ojciec założył swoją braterską wspólnotę przede wszystkim jako świadectwo ewangelicznego ubóstwa w Kościele, przeto bracia będą dokonywać rozważań co do nowych form ubóstwa właściwych dla czasu i miejsca. Przyjęcie tych nowych form należy następnie do kapituł.*

Komentarz

[Artykuł 14] Podjęcie ślubu ubóstwa rozpoczyna się od wyznania wiary w zależność od Opatrzności Bożej i nieskończonej dobroci Boga. Bracia zobowiązują się naśladować ubogiego Jezusa Chrystusa, który ogołocił sam siebie, aby przyjąć ciało w naszym świecie. Wymiernym efektem pragnienia braci o powierzeniu się dobroci Bożej jest ich gotowość do życia bez jakiegokolwiek własności, bez niczego, co jest dla nich „celowe”, „zdatne” albo „posiadane”. Wyraża się to w całkowitym zrzeczeniu się jakiegokolwiek tytułu prawnego i rozszczenia majątku o jakimkolwiek charakterze przez każdego z braci.

Jednak jako wspólnota bracia przyjmują postawę solidarnej odpowiedzialności za administrowanie wszystkimi dobrami tymczasowymi, zarówno używanymi przez nich, jak i wielkodusznie dzielonymi z potrzebującymi. Wymaga to gotowości do gromadzenia i niezatrzymywania dla siebie żadnych dóbr: duchowych, kulturalnych czy materialnych. Wszystko to jest składane u stóp wspólnoty, aby mogło zostać wykorzystane dla wspólnego (i szerszego) dobra wszystkich.

Ewangeliczna rada ubóstwa implikuje naśladowanie Chrystusa, który pomimo bycia bogatym uczynił się ubogim dla nas. Oprócz życia w rzeczywistości i w duchu ubożego, pracowitego i z dala od ziemskich bogactw, niesie ze sobą zależność i ograniczenie w używaniu dóbr i dysponowaniu nimi, zgodnie z własnym prawem poszczególnych instytutów (kanony: 600; 706; 282, § 2).

Uroczyście ślubując ubóstwo, bracia zrzekają się praw, roszczeń, własności i tytułu do jakiegokolwiek rodzaju i formy majątku. Jest to istota tego ślubu. Zachowanie prawa do majątku (przy ograniczeniu korzystania z niego) pozostaje normą niektórych (prostych) ślubów ubóstwa w pewnych instytutach życia konsekrowanego. Była to jedna z opcji dopuszczonych przez Konstytucje Urbańskie z 1628 roku, które zawierały zawile mechanizmy stosowania. Tę formę ślubu ubóstwa, zwaną *vita particularis*, czyli „życiem szczególnym”, kapituła generalna Zakonu zastąpiła w 1891 roku *vita communis perfecta*, „życiem doskonale wspólnotowym”, czyli odzuceniem wszelkiego majątku osobistego i indywidualnego.

Szczególne ryzyko dla zachowania prostego i zwyczajnego trybu życia stwarza władza posiadana przez braci na urządach, którzy mogą ulegać pokusie wykorzystania tej władzy do czynienia własnego życia bardziej wygodnym albo do

Rozdział
trzeci

rozrzutnej wspaniałości dla podwładnych, wynikającej z sympatii, chęci zadowolenia kogoś lub bycia lubianym. Ministrowie, kustosze i gwardianie powinni świecić osobistym przykładem ubożego stylu życia oraz unikać nadmiernej permissywności w udzielaniu pozwoleń osłabiających ducha ubóstwa.

[Artykuł 15] Obowiązek prowadzenia ubożego życia powstaje z chwilą złożenia czasowej profesji, przed którą brat przekazuje administrowanie wszelkimi majątkiem i dobrami zgromadzonymi przez niego przed podjęciem życia zakonnego na dowolną wybraną przez siebie osobę. Administrowanie to obejmuje także dochód z tego majątku. Przed uroczystą profesją brat podpisuje dokument cywilnoprawny (w formie przewidzianej w statutach prowincjalnych lub kustodialnych), zawierający zrzeczenie się wszelkiej własności.

[Artykuł 16] Bracia mogą użytkować dobra każdego rodzaju, indywidualnie lub wspólnie, wyłącznie za zgodą ich ministra, kustosza i gwardiana, nigdy z własnej woli. Użytkowanie to nie może prowadzić do wystawnego czy rozrzutnego trybu życia. Bracia mają być faktycznie ubodzy materialnie i duchowo, w życiu codziennym i w wyglądzie, wolni od światowej żądzy posiadania, chciwości czy skąpstwa. Ich styl życia musi pozostać prosty we wszelkich działaniach i na wszelkie możliwe sposoby. Muszą kochać ten styl życia oraz odrzucać wartości, którym hołduje rozrzutne społeczeństwo konsumpcyjne, pochłonięte ciągłym gromadzeniem „rzeczy”, a następnie odpadów. Muszą być stale świadomi i dążyć do rozwijania praktyki wyzbywania się wszystkiego, co mogliby uważać za własność. Prawo cywilne może przewidywać dla brata wynagrodzenie z tytułu majątkowych praw własności intelektualnej lub artystycznej czy praw autorskich, ale wynagrodzenie to jest należne prowincji lub kustodii.

Na mocy obowiązujących norm gospodarczych i społecznych bracia mogą otrzymywać wynagrodzenie za wykonywaną pracę, ale wynagrodzenie to nie należy do indywidualnego brata, tylko do lokalnej wspólnoty. Dochody wszystkich braci są wpłacane do jednej puli i administrowane wspólnie. Ta wspólna pula gospodarcza zaspokaja potrzeby ich prostego i zwykłego życia, utrzymanie ministrów Zakonu i opiekę nad ubogimi. To samo dotyczy dochodów ze wszelkich stypendiów, z wykonywanej pracy oraz innych, w tym darowizn i ofiar składanych indywidualnie braciom. Wszystkie dochody tego typu należą do lokalnej wspólnoty i są przez nią zarządzane.

Od czasu Soboru Trydenckiego (XVI wiek) cały Zakon jako jedna wspólnota, ale także jako poszczególne prowincje, kustodia i klasztory, może posiadać majątki, które zawsze jednak należą do wspólnot, a nie poszczególnych osób. Kościół uznaje wrodzone prawo do nabywania i zbywania czasowych dóbr zgodnie z normą kanonów 197–199.

Wspólne prawo do posiadania majątku podlega jednak powyższej zasadzie utrzymania prostego i zwykłego trybu życia. Dobra posiadane wspólnie zaspokajają potrzeby braci i Zakonu oraz nie mogą prowadzić do chciwości, luksusu czy zbędnej akumulacji wyłącznie z chęci posiadania i gromadzenia.

[Artykuł 17] Nagromadzenie wspólnych dóbr mogłoby powodować rozleniwienie braci i chęć „odcinania kuponów” od posiadanego majątku. Jednakże w tradycji franciszkańskiej praca jest uważana za rzecz pożyteczną, a właściwie łaskę Bożą. Bracia powinni zatem pracować i czuć się związanymi (tak jak reszta ubogiego świata) z pracą na codzienny chleb. W swojej pracy mogą wykorzystywać odpowiednie narzędzia, takie jak komputery, samochody czy prasy drukarskie, które także należą do wspólnoty i mają być wykorzystywane do zaspokojenia potrzeb braci, Zakonu i ubogich.

Rozdział
trzeci

Jeżeli dochody z pracy braci nie wystarczają na ich utrzymanie, mogą oni z całą pokorą uciec się do czegoś, co św. Franciszek nazwał „stołem Pana”. Może to przybierać formę rzeczywistego zebrania w rozumieniu tradycyjnym albo „zbierania funduszy” w rozumieniu współczesnym, o ile wyrażenia te prawdziwie pozostają świadectwem ewangelicznego ubóstwa. Bracia mogą też zabiegać o pomoc socjalną, jeżeli jest to niezbędne i prawnie dopuszczalne; mogą otrzymywać świadczenia rentowe i emerytalne oraz uczestniczyć w dostępnych programach opieki społecznej. Wszelkie pieniądze uzyskane z tego tytułu także należą do wspólnoty i są przez nią zarządzane, podobnie jak inne dochody. Zgodnie ze złożonym ślubem nie „należą” do brata.

Ministrowie i kustosze wraz ze swymi definitoriami są zobowiązani do odpowiedniego planowania finansów dla zapewnienia przyszłych emerytur oraz zwyczajnej i nadzwyczajnej opieki zdrowotnej dla braci. Planowanie to musi być oparte o wymagania prawne i programy socjalne poszczególnych krajów.

[Artykuł 18] Pojedynczy bracia i lokalne wspólnoty muszą być prorockimi świadkami ubóstwa: każdy człowiek ma prawdziwy skarb w niebie, i ta prawda powinna być wyrażana tak wyraźnie, by nie potrzebna było skomplikowanych i długich wyjaśnień, by była od razu uznawana i przyjmowana przez ludzi, którzy jej doświadczą. Życie braci nie może być luksusowe ani wyrafinowane; powinno odzwierciedlać życie otaczających ich ubogich w jego prostocie i zwyczajności. Z tego powodu bracia muszą poszukiwać ubogich i solidarnie z nimi znosić ich zmagania i cierpienia. Powinni pracować jak biedacy razem z nimi, dążąc do poprawy ich warunków. Mają ich ewangelizować, ale przede wszystkim być ewangelizowanymi

przez nich, a także wzrastać we własnej świętości, widząc pokorny i cierpliwy przykład ubogich. Takie zwykłe i proste życie czasem może, a nawet powinno być niewygodne. Ten brak wygody musi być akceptowany i ochoczo przyjmowany, bez sprzeciwu i narzekania.

[Artykuł 19] Ponadto braci musi cechować uczciwość i przejrzystość w odniesieniu do powierzonych im dóbr. Pieniądze przekazywane na określone cele apostołskie (np. zbiórki w parafii) mogą być wykorzystywane tylko dla rozwoju tego apostołstwa. Ofiary te muszą być zawsze wykorzystywane dla dobra ludzi, a nie tylko dla tworzenia czegoś nowego, a być może zbędnego. Zgodnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego we wszystkich ofiarach należy zawsze respektować intencje darczyńców (kanon 1267, § 3 i CCEO, kanon 1016, § 1).

[Artykuł 20] Skoro logika lokalnej wspólnoty zakłada, że dobra lub dochody uzyskane przez jednego brata są dobrowolnie i otwarcie udostępniane wszystkim, zgodnie z tą samą logiką udostępnianie to odbywa się także pomiędzy wspólnotami Zakonu. Jest to wiarygodny i konkretny wyraz przynależności różnych wspólnot do jednego ogólnoświatowego zgromadzenia. Teologia moralna uznała taki sens wzajemnej przynależności za cnotę solidarności, zdefiniowaną jako stałe poświęcenie wspólnemu dobru wszystkich. Wszystkie prowincje, kustodia i klasztory powinny być solidarne ze wszystkimi i powinny być gotowe wyrażać to: duchowo – poprzez modlitewną wspólnotę, materialnie – poprzez pomoc gospodarczą oraz personalnie – poprzez gotowość braci do przeniesienia w miejsca, w których są bardziej potrzebni. W dzisiejszych czasach oznacza to zwłaszcza poszerzanie działalności Zakonu o nowe kraje oraz zapewnianie personelu formacyjnego nowym jurysdykcjom. Statuty generalne

określają konkretne mechanizmy takiej solidarności pomiędzy jurysdykcjami Zakonu, zaś statuty prowincjalne i kustodialne pomiędzy klasztorami a władzami prowincjalnymi i kustodialnymi. Solidarność prowincjalną i kustodialną stale monitorują kapituły oraz ministrowie i kustosze ze swymi definitoriami.

[Artykuł 21] Cnota solidarności nie ma się wyrażać wyłącznie we wspólnocie samych braci, ale wymaga także ich wkładu w zaspokajanie potrzeb Kościoła, opieki nad biednymi oraz promowania sprawiedliwości, pokoju i jedności stworzenia. Prawdziwy duch ubóstwa powinien być ukazany w skwapliwym wyrażaniu hojności: „Uwzględniając miejscową sytuację, instytuty powinny starać się dawać niejako zbiorowe świadectwo miłości i ubóstwa oraz stosownie do możliwości przeznaczać część własnych dóbr na potrzeby Kościoła, jak również pomóc w utrzymaniu osób potrzebujących” (kanon 640).

[Artykuł 22] Za zgodą ministrów, kustoszy i gwardianów poszczególni bracia mogą w sposób umiarkowany i odpowiedzialny korzystać z pieniędzy we wszystkich dostępnych współcześnie formach (gotówka, чеки, karty kredytowe i usługi finansowe). Z uwagi na różnorodność dzisiejszych systemów ekonomicznych na całym świecie statuty prowincjalne i kustodialne wyjaśniają, co to dokładnie oznacza w określonych okolicznościach i warunkach panujących w poszczególnych państwach.

[Artykuł 23] Ponieważ ubóstwo i prostota życia były i są głównymi cechami franciszkanów, bracia są zachęcani do rozpoznawania i przyjmowania nowych form ubóstwa we współczesnym świecie. Poszczególnych braci zachęca się do podejmowania wyzwań tego typu, ale konkretne i wiążące decyzje dotyczące owej adaptacji są zastrzeżone dla kapituły klasztornej, kustodialnej i prowincjalnej.

Ślub czystości

Rozdział
trzeci

24. § 1. *Przez ślub doskonałej czystości, przeżywany czystym sercem i duszą⁵⁷, bracia przyjmują styl życia Jezusa, który całkowicie poświęcił się królestwu Bożemu oraz miłości braci. Obierają stan doskonałej wstrzemięźliwości w celibacie jako wyraz miłości ku Bogu i ludziom, znak dóbr eschatologicznych oraz szczególne źródło duchowej płodności⁵⁸, która ma swoje źródło w miłości trynitarnej.*

§ 2. Przyjmując dobrowolnie życie w czystości, bracia zobowiązują się powstrzymać od wszystkiego, co jest przeciwne czystości.

25. § 1. *Bracia, aby przeżywać w czystości miłość do Boga i ludzi, wsparci łaską Bożą, niech wzrastają w wewnętrznej przejrzystości, w umiejętnym kształtowaniu relacji z innymi, w zrównoważeniu psychicznym, w dojrzałości uczuciowej, w panowaniu nad sobą oraz w szczodrym i twórczym zaangażowaniu apostołskim.*

§ 2. Niech się starają często przystępować do sakramentów świętych, oddawać się głębokiej modlitwie, wewnętrznie jednoczyć się z Chrystusem, mieć szczególne nabożeństwo do Dziewicy Maryi, radosne usposobienie wobec braci oraz z oddaniem troszczyć się o będących w potrzebie.

§ 3. Ufni w pomoc Pana i wierząc Jego słowom, bracia niech troszczą się o życie duchowe i praktykują ascezę, czuwając nad własnym sercem. Niech unikają niewłaściwych

⁵⁷ Por. Np 16,2.

⁵⁸ Por. KPK, kan. 599; VC. 21.

Rozdział
trzeci

kontaktów i używają odpowiedzialnie środków komunikacji społecznej, ponadto niech zadbają o to, by ich przyjaźnie były dojrzałe i prawdziwe.

26. § 1. *W relacjach międzyludzkich bracia niech zawsze odnoszą się do innych z należytyym szacunkiem. Niech też przyczyniają się do tworzenia zdrowych i bezpiecznych środowisk.*

§ 2. W przypadkach wystąpienia nadużyć, szczególnie wobec nieletnich bądź bezradnych osób dorosłych, ministrów, kustosze i bracia powinni przestrzegać dyrektyw prawa kościelnego⁵⁹.

Komentarz

Franciszkańska definicja ślubu czystości zaczyna się od pouczenia braci przez św. Franciszka o zachowaniu czystości serc w naśladowaniu Jezusa, który wyraził czystość swego serca, całkowicie poświęcając się królestwu Bożemu poprzez konkretną miłość do każdego człowieka. Każdy chrześcijanin jest więc zobowiązany do prowadzenia czystego życia zgodnie ze swoim powołaniem. Ewangeliczna rada czystości zobowiązuje do przeżywania celibatu w doskonałej powściągliwości. Przyjmowana przez wzgląd na królestwo Boże, uwalnia serce do większej miłości do Boga i ludzi oraz umożliwia gorliwie oddanie apostołstwu i przeciwstawienie się wyzwaniom,

⁵⁹ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21 maja 2010 r.), art. 6; 16.

jakie rzuca nam współczesna hedonistyczna kultura (kanony: 599; 277; 666; 1041; 1088; 1387; 1395).

Rozdział
trzeci

[Artykuł 24] Czystość zaczyna się zatem od pozytywnego obrazu: całe serce człowieka otwiera się na królestwo Boże i innych ludzi. Konsekwentna czystość oznacza wybór doskonałej powściągliwości: bracia powstrzymują się od wyrażania Bożego daru płciowości poprzez posiadanie dzieci oraz wszystkiego, co jest sprzeczne z cnotą czystości w myśli, słowie i czynie. Czyniąc to, dają wyraz niepodzielnej miłości do Boga i innych oraz na znak wiecznego życia, w którym wszyscy będą wszystkimi dla wszystkich. Ślub ten jest konkretnym wyznaniem wiary: realna i prawdziwa generatywność bierze swój początek w darze duchowym miłości wyływającej z komunii jedności w Trójcy Świętej.

[Artykuł 25] Konsekwentna czystość jest pierwszą i podstawową reakcją na głos łaski, przy czym łaska ta, aby była prawdziwie życiodajna i generatywna zarówno dla samego brata, jak i jego otoczenia, wymaga od niego przyjęcia konkretnej postawy. Wymaga stałego poświęcenia się, aby brat mógł wzrastać i dojrzewać: stawać się coraz bardziej przejrzystym wewnątrz (świadomość i akceptacja własnych motywacji, uczciwość względem siebie samego, brak podwójnego życia czy sekretów), inspirować i utrzymywać zdrowe ludzkie relacje, utrzymywać stałą równowagę emocjonalną w obliczu wzlotów i upadków codziennej egzystencji, dojrzale akceptować i kontrolować uczucia i emocje, wykazywać się samokontrolą i pohamowaniem, altruistycznie i kreatywnie poświęcać się pracy i posłudze.

Obok tych reakcji ludzkich potrzeba także reakcji duchowych, takich jak częste uczestnictwo w sakramentalnym życiu Kościoła, zwłaszcza w sakramencie pojednania, prowadzenie prawdziwego życia modlitewnego wykraczającego poza

samo odmawianie modlitw, intymna i uczciwa osobista relacja z Jezusem Chrystusem i Jego Niepokalaną Matką, braterskie relacje pełne radości, hojne służenie potrzebującym oraz troska o własną nieustanną formację. Inne praktyki duchowe chroniące czystość obejmują ascetyczne praktyki samodyscypliny i samowyrzeczenia, zwracanie uwagi na uczucia i ich odpowiednie wyrażanie, unikanie łatwych okazji do grzechu, odpowiedzialne korzystanie z Internetu i środków masowego przekazu oraz zabieganie o dojrzałe i prawdziwe przyjaźnie.

[Artykuł 26] Ujawnienie praktyk seksualnego wykorzystywania nieletnich i bezbronnych osób dorosłych przez kler katolicki wymusiło szczerą dyskusję na ten bolesny temat we wszystkich instytucjach Kościoła. Bracia w swej celibatowej czystości są zawsze zobowiązani do utrzymywania relacji poszanowania innych oraz stronięcia od zachowań uwodzieńskich czy mających charakter instrumentalny. Zobowiązanie do poprawnych i godnych zachowań czyni klasztory, kościoły, szkoły i inne ośrodki posługi miejscami prawdziwie bezpiecznymi, zwłaszcza dla dzieci i słabych dorosłych. Jeżeli podejrzewa się zaistnienie jakiegokolwiek formy wykorzystywania, wszyscy bracia, a zwłaszcza ministrowie i kustosze, są zobowiązani do przestrzegania powszechnych norm Kościoła, w tym odpowiednich konferencji episkopatów, a także norm Zakonu szczebla generalnego, prowincjalnego i kustodialnego w sprawach dotyczących informowania, pomocy ofiarom, dochodzenia, badania skarg, procedur kanonicznych i dyscyplinarnych oraz statusu wybieralności ministerialnej.

Z uwagi na specjalną rolę duchownych w Kościele prawo kanoniczne dokładniej reguluje wszelkie rodzaje ich ewentualnych wykroczeń, zwłaszcza dotyczących czystości. Zapobieganie nadużyciom jest oczywiście priorytetem Kościoła. Procedury karne i działania dyscyplinarne powinny przede

wszystkim służyć wspólnemu dobru. Powinny naprawić zgorzenie, wyrównać naruszoną sprawiedliwość i doprowadzić do poprawy winnego (kanon 1341). Kary mogą być zwiększane z uwagi na wysokie stanowisko przestępca albo jeżeli dana osoba wykorzystała stanowisko do popełnienia przestępstwa (kanon 132, § 1, 2°). Często prawo przewiduje możliwość zwiększenia kary za określone przestępstwo, jeżeli popełnił je duchowny (kanony: 1364; 1367; 1370, §§ 1–2; 1378, § 2 i 1390, § 1). Specjalne kary grożą kapłanom usiłującym rozgrzeszyć współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu (kanony 977; 1378). Duchowni usiłujący zawrzeć małżeństwo są w stanie nieprawidłowości i podlegają specjalnej karze (kanon 1044, §1, 3°; 1394, § 1). Konkubinat (trwały związek mężczyzny i kobiety niepotwierdzony zawarciem związku małżeńskiego) oraz inne publiczne czyny seksualne wywołujące zgorzenie są karalne (kanon 1395 § 1). Kary grożą także za inne czyny seksualne popełnione prywatnie z użyciem przymusu lub groźb, prywatnie z osobą nieletnią albo publicznie z dowolną osobą (kanon 1395 § 2). Więcej przepisów przedmiotowych dotyczących seksualnego wykorzystania nieletnich przez duchownych można znaleźć w motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* (30 kwietnia 2001 roku) i dekrete Kongregacji Doktryny Wiary *Normae de gravioribus delictis* (21 maja 2010 roku).

Podsumowując, prawo kanoniczne zawiera zestawienie wszystkich obowiązków nałożonych na duchownych: naśladowanie Chrystusa (kanon 662), poświęcenie modlitwie i nawracaniu (kanony 663–664), stała formacja duchowa i teologiczna (kanon 661), mieszkanie we wspólnocie (kanon 665), przestrzeganie norm dotyczących majątku, pieniędzy i dochodów (kanony: 668; 741, § 2; 668, § 3), posłuszeństwo przełożonym (kanony: 601; 618; 671; 738); noszenie habitu wspólnoty

Rozdział
czwarty duchownej (kanon 669), celibat i powściągliwość (kanony: 672; 739; 277; 285–289). Zakonnicy mają m.in. prawo do: wsparcia ze strony wspólnoty (kanony 670–737), czasu i środków na rozwój osobisty (kanon 661), wyborów (kanony: 626; 631; 633), wyboru przełożonych, tworzenia zasad wspólnoty.

Rozdział czwarty

Ustrój Zakonu

- 27. Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych stanowi jedną wspólnotę braterską obecną w świecie. Gdziekolwiek bracia się znajdują, niech tworzą rodzinę na wzór ewangeliczny⁶⁰. Ministrowie, kustosze i wszyscy bracia niech dołożą starań, aby stale utrzymywać jedność i ożywiać więzi wspólnoty braterskiej.*
- 28. § 1. Dla zapewnienia skutecznej organizacji i kierowania życiem oraz działalnością braci Zakon składa się z prowincji i kustodii, do których bracia są afiliowani.*
- § 2. Prowincje i kustodie składają się z klasztorów usytuowanych na danym terytorium, które jest określone i zdefiniowane we właściwych Statutach.*
- 29. § 1. Na utworzenie stałej obecności braci przez jakąś prowincję lub kustodię na terenie innej prowincji lub kustodii wymagana jest zgoda obydwu kapituł prowincjalnych bądź kustodialnych, zgoda ministra generalnego*

⁶⁰ Por. Mk 3,33-35; 1 Reg 6.

i jego definitorium oraz pisemna zgoda biskupa diecezjalnego⁶¹, co stanowi wymóg zapewnienia prawdziwej integracji w aspekcie braterskim, społecznym, kościelnym i kulturowym.

§ 2. Ponadto należy zawrzeć umowę pomiędzy zainteresowanymi ministrami lub kustoszami, za zgodą ich definitoriów, w której ustali się zasady współpracy i wzajemnej pomocy.

- 30.** *§ 1. Prowincje i kustodie składają się z klasztorów, czyli miejscowych wspólnot braterskich, do których bracia należą de familia. Klasztor jest miejscem, w którym na co dzień po bratersku współdzielili się życie i misję.*

§ 2. Prowincje, dla szczególnych racji, mogą ustanawiać delegatury zgodnie ze Statutami generalnymi i prowincjalnymi.

- 31.** *§ 1. Prowincje, kustodie i delegatury tworzą konferencje lub federacje zgodnie z kryteriami geograficznymi, kulturowymi lub językowymi.*

§ 2. Konferencje oraz federacje, dla pogłębienia wzajemnych więzi pomiędzy braćmi, mając na względzie zróżnicowane dary i charyzmaty poszczególnych braci, niech popierają współpracę w dziedzinie formacji początkowej i ustawicznej, udzielają sobie wzajemnie wsparcia ekonomicznego, koordynują prowadzony apostolat i działalność oraz dyspozycyjność braci do udania się do innych prowincji lub kustodii.

⁶¹ Por. KPK, kan. 609, § 1; KKKW, kan. 509, § 1.

§ 3. *Poszczególne konferencje oraz federacje powinny opracować własne Statuty, zatwierdzone przez ministra generalnego z jego definitorium, w których zostaną określone: lista członków (prowincje, kustodie, delegatury, misje), ich kompetencje, członkowie z głosem czynnym oraz częstotliwość obrad.*

§ 4. *Konferencje oraz federacje dla wspólnie podjętych dzieł stałych powinny opracować specjalne Statuty, zatwierdzone przez ministra generalnego z jego definitorium.*

32. *Święty Konwent Asycki swoją godnością i dostojenstwem przewyższa wszystkie inne klasztory, gdyż jego pieczy powierzono słynne sanktuarium, w którym spoczywa sam Seraficki Patriarcha i które zostało ogłoszone głową i matką całego Zakonu oraz podniesione do godności bazyliki patriarchalnej i kaplicy papieskiej. Wszyscy bracia będą go uważać za centrum duchowe Zakonu, prowincji i klasztorów i będą się poczuwać do duchowej z nim łączności. W tym Świętym Konwencie należy zatem umieszczać braci wybranych ze wszystkich prowincji, którzy będą potwierdzali wierność wszystkich innych braci z prowincji franciszkańskiemu ideałowi i charyzmatowi i którzy będą zdolni, by przyczyniać się do żywotności tego Konwentu. Święty Konwent Asycki jest prawnie zarządzany przez własny Statut.*
33. § 1. *Zakładanie, dzielenie, jednoczenie, łączenie i znoszenie prowincji lub kustodii generalnej są zastrzeżone kapitule generalnej. Poza kapitułą generalną kompetencje te przysługują ministrowi generalnemu z jego definitorium. W każdym przypadku należy uprzednio wysłuchać zdania zainteresowanych stron.*

§ 2. Do założenia prowincji lub kustodii generalnej potrzeba tylu klasztorów i braci po ślubach uroczystych, aby nowa prowincja lub kustodia była zdolna do prowadzenia samodzielnego życia. Statuty generalne powinny ustalić także kryteria zapewniające odpowiednią jakość życia ewangelicznego i braterskiego nowej prowincji lub kustodii generalnej.

§ 3. Te same kryteria należy uwzględnić przy ewentualnym zniesieniu lub przyłączeniu czy połączeniu prowincji lub kustodii generalnej z inną prowincją lub kustodią, aby w ten sposób zapewnić braciom prowadzenie życia prawdziwie wspólnotowego.

§ 4. Kapituła prowincjalna może większością dwóch trzecich głosów założyć kustodię prowincjalną po uprzednim stwierdzeniu odpowiedniej liczby klasztorów i braci po ślubach uroczystych oraz jakości życia ewangelicznego i braterskiego, zgodnie z kryteriami ustalonymi w Statutach generalnych oraz po uprzednim uzyskaniu pozwolenia ministra generalnego udzielonego za zgodą jego definitorium.

§ 5. Zniesienie kustodii prowincjalnej jest zastrzeżone kapitule prowincjalnej, po wcześniejszym wysłuchaniu zdania braci należących do kustodii. Należy przy tym postępować zgodnie z normami prawa kanonicznego oraz Statutów generalnych.

34. § 1. Założenie i zniesienie klasztoru podległego bezpośrednio ministrowi generalnemu należy do kapituły generalnej, z zachowaniem przepisów prawa powszechnego⁶².

⁶² Por. KPK, kan. 609, § 1; 610; 1215, § 3; KKKW, kan. 509; 510; 870.

Rozdział
czwarty

§ 2. Założenie klasztoru zastrzeżone jest kapitule prowincjalnej, lecz w przypadku nagłym ministrowi prowincjalnemu za zgodą jego definitorium. Zawsze jednak wymagane jest pozwolenie ministra generalnego wyrażone za zgodą jego definitorium, z zachowaniem przepisów prawa powszechnego⁶³.

§ 3. Założenie lub zniesienie domu filialnego, zależnego od innego klasztoru, należy do ministra prowincjalnego za zgodą jego definitorium oraz po wysłuchaniu zdania kapituły klasztornej zainteresowanego klasztoru i z zachowaniem prawa powszechnego⁶⁴.

§ 4. Zniesienie klasztoru zastrzeżone jest ministrowi generalnemu za zgodą jego definitorium, po wysłuchaniu zdania zainteresowanych i zasięgnięciu rady biskupa diecezjalnego⁶⁵.

Komentarz

[Artykuł 27] Teologowie spierają się o to, czy lepiej twierdzić, iż Kościół jest jeden, ale złożony z wielu członków, czy też jest wieloma członkami stanowiącymi jedno. W przypadku Zakonu Franciszkanów nie ma takich wątpliwości. Został on założony za ustną zgodą papieża Innocentego III jako ewangeliczna wspólnota braci, która następnie rozszerzyła swoją działalność na cały świat. Jej jedność jest cechą nadrzędną

⁶³ Por. KPK, kan. 609, § 1; 610; 611, 1215, § 3; KKKW, kan. 509; 870.

⁶⁴ Por. KPK, kan. 609; 616, § 1; KKKW, kan. 509; 510.

⁶⁵ Por. KPK, kan. 616, § 1; KKKW, kan. 510.

Zakonu, zaś wszyscy bracia, zwłaszcza ci sprawujący charyzmat władzy, powinni wspierać, utrzymywać i ożywiać więzy jedności i wspólnoty między braćmi.

[Artykuł 28] W miarę upływu czasu i rozwoju Zakonu konieczne stało się stworzenie w jego międzynarodowym organizmie mniejszych i bardziej lokalnych szczebli organizacji, tak aby życie i misja braci mogły być lepiej prowadzone, kierowane i dozorowane. W 1217 roku utworzono dziesięć prowincji: sześć we Włoszech (Toskania, Marche, Lombardia, Neapol, Puglia i Kalabria) i cztery za granicą (Niemcy, Francja, Hiszpania i Ziemia Święta). Z nich wywodzą się wszystkie pozostałe prowincje Zakonu w prostej linii aż do XXI wieku. Kustodia to częściowo autonomiczny i niezależny organizm należący do prowincji (kustodia prowincjonalna) albo do Zakonu jako całości (kustodia generalna).

Bracia należą kanonicznie do prowincji lub kustodii. Prowincja to połączenie wielu domów zakonnych, stanowiące integralną część tego samego instytutu kierowanego przez tego samego przełożonego, które zostało kanonicznie erygowane przez uprawnioną władzę (kanon 621). Kustodia prowincjonalna jest z natury organizmem tymczasowym, który ma zawsze charakter przejściowy w tworzeniu prowincji. Kustodia generalna jest wyjątkiem od tej reguły.

Ta kanoniczna przynależność czy też afiliacja do lokalnego klasztoru istniała w naszym Zakonie od XV wieku do 1891 roku. Poczucie przynależności do lokalnego klasztoru bądź też regionalnej prowincji albo kustodii nie może jednak przesłaniać poczucia przynależności do Zakonu jako całości. Pełnia poczucia przynależności do klasztoru, prowincji, kustodii i Zakonu, łącznej i w każdym przypadku całkowitej, ma swoje źródło w teologii Trójcy Świętej, która jest rozdzielna i absolutnie złączona.

Prowincje i kustodie są zlokalizowane na określonych obszarach geograficznych. Terytorium prowincji jest określone w jej Statutach.

[Artykuł 29] Może się jednak zdarzyć (z uwagi na migracje ludności, coraz większe możliwości w posyłaniu braci na misje, jurysdykcje z dużą liczbą zakonników przychodzące na pomoc jurysdykcjom z malejącą liczbą braci), że istnieją podstawy do stałego założenia klasztoru lub danej jurysdykcji w granicach innej jurysdykcji. Zgodę na to muszą wyrazić odpowiednie kapituły prowincjalne lub kustodialne, a także minister generalny ze swoim definitorium i miejscowy biskup. W ten sposób realizacja charyzmatu Zakonu może się urzeczywistnić w sąsiednich klasztorach lub posługach różnych jurysdykcji. Zdecydowanie są potrzebne braterskie relacje i duch wymiany pomiędzy samymi braćmi troszczącymi się o społeczną i eklezjalną integrację i akulturację nowych braci. Zostało to wyraźnie sformułowane w umowie, która powinna także jednoznacznie określać formę oczekiwanej i pożądanej współpracy oraz regulacje finansowe.

[Artykuł 30] Tak jak Zakon składa się z prowincji i kustodii, tak prowincje i kustodie składają się z klasztorów lub miejscowych wspólnot braterskich. Bracia są przypisani do wspólnot *de familia*, czyli stają się niejako rodziną. Członkowie instytutów konsekrowanych uzyskują stały adres (miejsce stałego pobytu, zob. kanon 100) w miejscu zlokalizowania domu, do którego należą, albo adres tymczasowy w domu, w którym przebywają, zgodnie z przepisem kanonu 102, § 2 i kanonu 103.

Klasztor to miejsce, w którym życie i posługa każdego z braci i ich wspólnoty jako całości są każdego dnia odnawiane wspólnie. Wyklucza to inne rozwiązania (takie jak życie w izolacji i spotykanie się co jakiś czas), chyba że są one

dopuszczone z określonego (i tymczasowego) powodu. Tak więc zakonna społeczność powinna mieszkać w domu prawnie ustanowionym jako miejsce stałego pobytu (kanon 608), zaś klasztor musi być erygowany przez właściwego przełożonego powołanego zgodnie z przepisem prawa. Źródłem i centrum wspólnego braterskiego życia jest Przenajświętsza Eucharystia, sakrament jedności i eklezjalnej wspólnoty. Dlatego też w domu powinna się znajdować przynajmniej kaplica (miejsce przeznaczone dla kultu Bożego zgodnie z kanonem 1223), w którym jest celebrowana i sprawowana Eucharystia. Przełożony posiadający odpowiednią władzę zgodnie z postanowieniami powszechnego i własnego prawa (kanony 617–618) jest niezastąpionym członkiem wspólnoty duchowej.

Bracia mieszkający w kanonicznie założonym domu (kanon 611) mają prawo do prowadzenia życia zgodnie z charakterem i celami instytutu oraz do wykonywania dzieł właściwych dla instytutu z uwzględnieniem warunków dołączonych do zezwolenia biskupa diecezjalnego, zaś instytuty kleryckie mają prawo do kościoła, wykonywania świętych posług oraz, za zgodą biskupa diecezjalnego, wznoszenia nowych kościołów. Życie poza klasztorem implikuje bardziej ograniczone prawa. Jeżeli klasztor zamierza zmienić charakter dzieł apostoelskich, dla których został założony, wymaga to zgody biskupa diecezjalnego (chyba że zmiana dotyczy tylko spraw wewnętrznego zarządzania i dyscypliny instytutu).

Prowincje mogą łączyć klasztory z określonych przyczyn, takich jak odmienność wspólnego języka od języka pozostałej części prowincji, położenie prowincji na terenach różnych krajów albo poszanowanie dla określonej kultury odmiennej od kultury pozostałej części prowincji. Połączenie takie jest nazywane delegaturą, której granice określają Statuty generalne i prowincjalne.

[Artykuł 31] Prowincje, kustodie, delegatury zgrupowane są w konferencje lub federacje. Obecnie w Zakonie jest ich siedem, wyznaczonych w oparciu o kryteria geograficzne (CEF dla Europy Centralnej, FEMO dla Europy Wschodniej, AFCOF dla Afryki, FAMC dla Azji), kulturowe (FIMP dla kultur przede wszystkim śródziemnomorskich, wywodzących się z Cesarstwa Rzymskiego) oraz językowe (CFF dla anglojęzycznych Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Irlandii i Australii, a także FALC dla hiszpańsko- i portugalskojęzycznej Ameryki). W 2007 roku wyjaśnienie Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego zdefiniowało ich rolę i zakres obowiązków: nawiązywanie współpracy (początkowa i stała formacja), kooperacja (zarządzanie finansowe) i koordynacja (misja i posługa). Wszystkie mają za zadanie kształtować poczucie łączności i przynależności braci do poszczególnych konferencji i federacji. Każda konferencja i federacja opisuje siebie samą i swój sposób funkcjonowania w odpowiednim statucie. Jeżeli konferencja lub federacja zakłada wspólne domy formacji, wspólne misje lub posługę, także ma obowiązek opisać je w statucie. Wszystkie te statuty wymagają zgody ministra generalnego i jego definitorium jako pieczęci ogólnoświatowej wspólnoty.

[Artykuł 32] Święty konwent w Asyżu to serce wspólnoty. Jest połączony z bazyliką św. Franciszka, w której spoczywa ciało naszego Serafickiego Ojca. Papież Grzegorz IX w 1230 roku ogłosił ją „głową i matką całego Zakonu” na wzór papieskiej katedry św. Jana na Lateranie nazwanej tak dla całego Kościoła. Z tego powodu przebywają tam bracia z różnych prowincji i kustodii, wybrani do przeżywania franciszkańskiego charyzmatu i zaświadczenia o nim spośród braci różnych kultur. Ich pobyt tam jest regulowany przez specjalne statuty.

[Artykuł 33] Prawnie erygowane jurysdykcje czasami zakładają inne prowincje i kustodie (co w języku kanonicznym nazywa się podziałem). Czasami jurysdykcje zmniejszają się i wymagają reorganizacji (w języku kanonicznym mówi się o zjednoczeniu, w którym jurysdykcje łączą się, aby stworzyć coś nowego, albo przyłączeniu, w przypadku gdy jedna jurysdykcja wchłania inną). Czasami osiągają swój kres (w języku kanonicznym jest to „zniesienie”). Wszystkie te akty kanoniczne wykonuje kapituła generalna albo minister generalny i jego definitorium spoza kapituły generalnej. Prawo zakonne wymaga konsultacji dotyczących tego procesu wewnątrz i na zewnątrz kapituły generalnej wraz z podlegającymi jej braćmi.

Prowincje zakłada się z istotnych przyczyn, takich jak: decentralizacja i subsydiarność, większa efektywność i aktywność, różnorodność kultur i nacji, ułatwienie dostępu do biskupów i Kościołów lokalnych, zwiększenie skuteczności władzy z ograniczoną liczbą członków i domów. Własne prawo każdego instytutu reguluje czas i sposób utworzenia i zniesienia prowincji (kanony 581, 585).

Statuty generalne wymieniają szereg wymagań, które muszą zostać spełnione w przypadku założenia prowincji i kustodii generalnej, zarówno w zakresie ilości (liczby braci i domów zakonnych), jak i jakości ewangelicznego i braterskiego życia zakonników.

W procesie zniesienia, zjednoczenia lub przyłączenia prowincji brane są pod uwagę oba kryteria ilości i jakości. Ma to zapewnić możliwość prowadzenia życia prawdziwie braterskiego i ewangelicznego braciom przechodzącym dowolny rodzaj reorganizacji prawnej w wyniku jej zwiększenia lub zmniejszenia.

Statuty generalne zawierają także zbiór wymagań koniecznych do założenia kustodii prowincjalnej i, jak w przypadku prowincji i kustodii generalnej, również odnoszących się do ilości i jakości. Kapituła prowincjalna po ich dokładnym przestudiowaniu i zbadaniu może założyć w części prowincji częściowo autonomiczną i niezależną kustodię prowincjalną. Kapituła prowincjalna musi to zatwierdzić kwalifikowaną większością dwóch trzecich głosów swoich członków (tak jak w przypadku każdej istotnej decyzji) i uzyskać uprzednio zgodę ministra generalnego i jego definitorium. Kapituła ta ma też prawo znieść kustodię prowincjalną w porozumieniu z jej braćmi i zgodnie z normami prawa kanonicznego i procedurą przewidzianą w statutach generalnych.

[Artykuł 34] Niektóre klasztory podlegają bezpośrednio jurysdykcji ministra generalnego. Obecnie jest to klasztor Świętych Dwunastu Apostołów w Rzymie, klasztor św. Maksymiliana Kolbego w Rzymie, klasztor św. Bonawentury w Rzymie, klasztor św. Antoniego w Rzymie oraz Kolegium Penitencjarzy – klasztor św. Piotra na Watykanie. Ich założenie i zniesienie wymaga dekretu kapituły generalnej.

Założenie klasztoru jest zastrzeżone dla kapituły prowincjalnej (nie kustodialnej) albo, poza kapitułą, ministra prowincjalnego i jego definitorium. Wymaga też zgody ministra generalnego i jego definitorium. Minister generalny i jego definitorium mogą także znieść każdy klasztor w porozumieniu z jego braćmi i biskupem miejsca.

Minister prowincjalny i jego definitorium (ale nie kustosz prowincjalny i jego definitorium) mogą zakładać i znosić filię domu zależną od lokalnego klasztoru po zasięgnięciu opinii odpowiedniej kapituły klasztornej. Statuty generalne dokładnie opisują ten proces.

Dalsza lektura

Rozdział
czwarty

Podstawową pracą na temat pochodzenia i rozwoju terminu „konwentualny” pozostaje: Giovanni Odoardi, „Conventuali-Frati Minori Conventuali”, w *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, III, kolumny 1–94.

Współczesne refleksje Zakonu na temat konwentualności i *minoritas* znajdują się w dokumencie z Nadzwyczajnej Kapituły Generalnej 1992 opublikowanym w *Commentarium Ordinis* (1992/2), s. 376–391.

Współczesna refleksja Zakonu na temat solidarności znajduje się w aktach Międzynarodowego Kongresu w Nairobi, *Commentarium Ordinis* (2011/3), s. 201–315.

Adhortacja apostołska św. Jana Pawła II z 1996 roku *Vita Consecrata* jest najbardziej współczesnym dokumentem magisterium dotyczącym teologii życia konsekrowanego. *Katechizm Kościoła katolickiego* traktuje o kwestii sumienia w punktach 1777–1782. Dokument Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego z 1994 roku *Braterskie życie we wspólnocie* traktuje o roli władzy we wspólnocie braterskiej w punktach 47–53, zaś bliski związek między tą władzą a posługą został opisany w punkcie 59. Dokument Kongregacji z 2008 roku *Posługa władzy i posłuszeństwo* jest w całości poświęcony temu tematowi. List okólny Kongregacji Doktryny Wiary z 2011 roku zawiera podstawowe wytyczne dla praktyki Kościoła w przypadku ochrony nieletnich. Wszystkie te teksty są dostępne na stronie internetowej Stolicy Apostolskiej.

Komentarze na temat życia konsekrowanego w prawie kanonicznym można znaleźć w: Mirosław Daniluk, *Encyklopedia instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia*

Rozdział
czwarty

apostolskiego, Lublin 2000; Elio Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, Kraków 1998; Julian Kałowski, *Konstytucje i inne zbiory prawne instytutów życia konsekrowanego według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 29 (1986) nr 1–2, s. 149–184; Julian Kałowski, *Konstytucje jako zabezpieczenie celu i zadań instytutów życia konsekrowanego*, „Prawo Kanoniczne” 36 (1993) nr 3–4, s. 5–19; Piotr Spiller, *Charyzmat życia zakonnego w Kościele*, w: *Formacja zakonna*, t. 4, red. J.W. Gogoła, Kraków 1998, s. 257–282; Ambroży Skorupa, *Słuszna autonomia instytutów zakonnych w Kościele łacińskim*, Kraków 2002; Bożena Szewczuł, *Prawo kanoniczne pomocą osobom konsekrowanym w dążeniu ad perfectam caritatem*, Warszawa-Kraków 2015.

CZĘŚĆ DRUGA

ŻYCIE W ZJEDNOCZENIU Z BOGIEM

W części pierwszej zostały przedstawione podstawowe zasady charyzmatu. W części drugiej zostanie opisana wizja życia duchowego braci zgodna z tym charyzmatem. Temat formacji w Konstytucjach z 1984 roku został ujęty w rozdziale drugim. Rozdziały w niniejszych Konstytucjach uporządkowano na nowo. Omówienie trynitarnego wymiaru charyzmatu Zakonu (kontemplacja, braterstwo i misja) rozpoczęto od przedstawienia elementów życia duchowego, które zawsze ma pierwszeństwo i jest podstawą konsekracji braci Bogu. Po wprowadzeniu duchowym następują cztery rozdziały, które traktują kolejno o życiu i duchu modlitwy, modlitwie liturgicznej, innych środkach wzrostu duchowego oraz pokucie i nawróceniu w życiu braci.

Wprowadzenie duchowe

- a) *Święty Franciszek z Asyżu przykładem i słowem wskazuje braciom, iż życie w zjednoczeniu z Bogiem stanowi fundament wspólnoty minoryckiej oraz jej misji.*
- b) *Miłując Boga, Dobro Najwyższe w duchu Serafickiego Ojca, bracia są usilnie wezwani, aby kierowali swoje serca ku Ojcu, który ich stworzył i ukształtował „według ciała na obraz umiłowanego Syna swego i na podobieństwo według ducha”⁶⁶, i by się modlili z wdzięcznością: „Ojcie święty i sprawiedliwy, Panie, Królu nieba i ziemi, dzięki Ci składamy z powodu Ciebie samego, że Twoją świętą wolą i przez jedyne Syna Twego stworzyłeś z Duchem Świętym wszystkie byty duchowe i cielesne, a nas [...] umieściłeś w raju [...]. I dzięki Ci składamy, że jak stworzyłeś nas przez Syna Twego, tak przez świętą miłość Twoją, którą nas umiłowałeś, sprawiłeś, że On, prawdziwy Bóg i prawdziwy Człowiek, narodził się z chwalebnej zawsze Dziewicy, błogosławionej, świętej Maryi i przez Jego krzyż i krew, i śmierć zechciałeś nas wykupić z niewoli”⁶⁷.*
- c) *Według błogosławionego Franciszka modlitwa ma pierwszeństwo przed wszystkim innym i wymaga ciągłego zaangażowania: „Przez świętą miłość, którą jest Bóg, proszę wszystkich braci, tak ministrów, jak innych, aby usunąwszy wszystkie przeszkody i odrzuciwszy wszystkie troski i kłopoty, czystym sercem i czystym umysłem jak najlepiej służyli Panu Bogu, kochali Go, wielbili i czcili; bo tego Bóg ponad wszystko pragnie. I przygotowujemy w sobie*

⁶⁶ Np 5,1.

⁶⁷ 1 Reg 23,1-3.

*zawsze mieszkanie i miejsce pobytu Temu, który jest Panem Bogiem wszechmogącym, Ojcem i Synem, i Duchem Świętym*⁶⁸.

- d)** *W modlitewnej kontemplacji Franciszka centralne miejsce zajmuje osoba Jezusa Chrystusa. Wcielenie Syna Bożego wprowadza go w pełnię zachwyty: „To Słowo Ojca tak godne, tak święte i chwalebne” z Dziewicy Maryi przyjęło „prawdziwe ciało naszego człowieczeństwa i naszej ułomności. Które, będąc bogate ponad wszystko, zechciało wybrać na świecie ubóstwo wraz z Najświętszą Dziewicą, Matką swoją*⁶⁹.
- e)** *Rozważanie męki i śmierci Jezusa u błogosławionego Franciszka wywołuje wzruszenie aż do łez, czyni go fizycznie uczestnikiem cierpień Chrystusa ukrzyżowanego oraz sprawia, że z jego serca płynie modlitwa uwielbienia i chwały: „Wielbimy Cię, Panie Jezu Chryste, [tu] i we wszystkich kościołach Twoich, które są na całym świecie, i błogosławimy Tobie, że przez święty krzyż Twój odkupiłeś świat*⁷⁰.
- f)** *Ojciec Franciszek dogłębnie przeżywa także pokorę tajemnicy eucharystycznej, która pozwala mu wykrzyknąć: „O przedziwna wielkości i zdumiewająca łaskawości! O wzniosła pokoro! O pokorna wzniosłości, bo Pan wszechświata, Bóg i Syn Boży, tak się unią, że dla naszego zbawienia ukrywa się pod niepozorną postacią chleba! Patrzcie, bracia, na pokorę Boga i wylewajcie*

⁶⁸ Tamże, 22,26-27.

⁶⁹ 2 Lw 4-5.

⁷⁰ T 5; por. Of, cz. I-II.

*przed Nim serca wasze, unizajcie się i wy, abyście zostali wywyższeni przez Niego*⁷¹. Dlatego mówi do swych braci: „*Błagam was wszystkich, bracia [...], abyście tak jak tylko możecie, okazywali wszelkie uszanowanie i wszelką cześć Najświętszemu Ciału i Krwi Pana naszego Jezusa Chrystusa, w którym to, co jest w niebie, i to, co jest na ziemi, zostało obdarzone pokojem i pojednane z wszechmogącym Bogiem*”⁷².

- g)** *W doświadczeniu duchowym Franciszka ważną oraz życiową rolę odgrywa osoba Ducha Świętego: „Wszechmogący, wiekuisty, sprawiedliwy i miłosierny Boże, daj nam nędznym czynić dla Ciebie to, o czym wiemy, że tego chcesz, i chciał zawsze tego, co się Tobie podoba, abyśmy wewnętrznie oczyszczeni, wewnętrznie oświeceni i rozpaleni ogniem Ducha Świętego, mogli iść śladami umiłowanego Syna Twego, Pana naszego Jezusa Chrystusa*”⁷³.
- h)** *Seraficki Ojciec okazuje wielką cześć Pismu Świętemu, bo zawiera „wonne słowa” jego Pana, „który jest Słowem Ojca, i słowa Ducha Świętego, które są duchem i życiem*”⁷⁴. *Prosi więc i zaklina, aby „te oraz inne słowa Pana naszego Jezusa Chrystusa [...] z pokorą i miłością”*⁷⁵ *zostały przyjęte i wcielone w życie.*
- i)** *Święty Franciszek odmawia oficjum Boskie z wielką żarliwością ducha oraz w łączności z Kościołem i wzywa braci, by czynili to „z pobożnością wobec Boga, nie tyle zważając*

⁷¹ LZ 27-28; por. Np 1,16-19.

⁷² LZ 12.

⁷³ Tamże, 50-51.

⁷⁴ 2 Lw 2-3.

⁷⁵ Por. tamże, 87.

*na melodyjność głosów, co na harmonię ducha, aby głos zgadzał się z duchem, a duch z Bogiem, żeby mogli przez czystość serca podobać się Bogu*⁷⁶.

- j)** *Błogosławiony Franciszek zawsze kontempluje i czci Matkę Bożą, Maryję, jako Córkę i Służebnicę najwyższego Króla, Ojca niebieskiego, Matkę najświętszego Pana naszego Jezusa Chrystusa, Oblubienicę Ducha Świętego*⁷⁷, *zwracając się do Niej słowami: „Bądź pozdrowiona, Pani, święta Królowo, święta Boża Rodzicielko, Maryjo, która jesteś Dziewicą, uczynioną Kościołem i wybraną przez najświętszego Ojca w niebie. Ciebie On uświęcił z najświętszym, umiłowanym Synem swoim i Duchem Świętym Pocieszycielem, w Tobie była i jest wszelka pełnia łaski i wszelkie dobro*⁷⁸.
- k)** *Seraficki Ojciec, przeniknięty na wskroś światłem Ducha Świętego, postanawia „rozpocząć życie pokuty”, a prowadzony przez samego Pana udaje się do trędowatych i okazuje im miłosierdzie, i zaraz potem porzuca „świat”*⁷⁹. *Dokonując tak radykalnej zmiany życia, idzie za Chrystusem ukrzyżowanym, naśladując „dobrego Pasterza, który dla zbawienia swych owiec wycierpiał mękę krzyżową”*⁸⁰. *Pragnie, aby także jego bracia byli ludźmi pokuty i nawrócenia: „Wydawajmy również godne owoce pokuty. I kochajmy bliźnich jak siebie samych. A jeśli kto nie chce kochać ich tak jak siebie, niech im przynajmniej*

⁷⁶ LZ 41-42.

⁷⁷ Por. Of: Antyfona Komplety, 2.

⁷⁸ PBfM 1-3.

⁷⁹ Por. T 1-3.

⁸⁰ Np 6,1.

*nie wyrządza zła, lecz niech im czyni dobrze*⁸¹. „My wszyscy bracia mniejsi, słudzy nieużyteczni, pokornie prosimy i błagamy, abyśmy wszyscy wytrwali w prawdziwej wierze i pokucie, bo inaczej nikt nie może być zbawiony”⁸².

- l) *Żyjąc w taki sposób, bracia dają świadectwo wypełnienia zachęty świętego Pawła: „A cokolwiek mówicie lub czynicie, wszystko [czyńcie] w imię Pana Jezusa, dziękując Bogu Ojcu przez Niego*⁸³, *jak również naśladują ducha oraz uczynki wiary, nadziei i miłości świętego Franciszka, który zgodnie ze swym hasłem: „Bóg mój i wszystko*⁸⁴, *przez Jezusa Chrystusa żył w całkowitym zjednoczeniu z Bogiem w Trójcy jedynym, z braćmi i siostrami oraz z wszelkim stworzeniem.*

Komentarz

Wprowadzenie duchowe do części drugiej rozpoczyna stwierdzenie, że św. Franciszek słowem i czynem uczył braci, iż życie w zjednoczeniu z Bogiem jest fundamentem charyzmatu, braterskiego życia wspólnego (część trzecia) i misji (część czwarta). Miłując Boga, który jest Najwyższym Dobrem (tego zwrotu używał sam św. Franciszek), bracia kierują swoje serca ku Ojcu tak jak Jezus, Boży Syn. Następnie zostaje przytoczony cytat z Pierwszej Reguły: piękna modlitwa św. Franciszka skierowana do Ojca.

⁸¹ 2 Lw 25-27.

⁸² 1 Reg 23,7.

⁸³ Kol 3,17.

⁸⁴ Por. Kwiatki św. Franciszka z Asyżu, rozdz. 2.

Modlitwa to nie tylko jeden z elementów fundamentu charyzmatu. Jest ważniejsza niż wszystko inne, wzywa braci do trwania. Franciszek zachęca braci do odsunięcia wszelkich zmartwień, trosk i spraw, w taki sposób, aby mogli służyć, kochać, czcić i adorować Boga. Dzięki temu staną się miejscem, w którym zamieszka i pozostanie Bóg w Trójcy Jedyny.

W dalszej części wprowadzenia zostaje podkreślony chrystocentryzm w rozważaniach św. Franciszka z Asyżu; pojawiają się jego liczne modlitwy do Pana Jezusa, oparte o rozważanie pokory Jego Wcielenia, doświadczenie skruchy i smutku wynikających z głębokich rozważań męczeństwa, cierpienia i śmierci na krzyżu, a także refleksję na temat tajemnicy Eucharystii, którą Franciszek nazywa „wzniosłą pokorą i pokorną wzniosłością”. Ta wzniosła pokora i pokorna wzniosłość są dla Franciszka wystarczającym argumentem, by adorować i uwielbiać Eucharystię, i do tego samego zachęca on braci. Duchowość Franciszka ma swoje źródło także w Trójcy Świętej dzięki działaniu Ducha Świętego, który oczyszcza, oświeca i rozpala.

Następnie zostaje podjęty temat praktyk duchowych św. Franciszka. Pierwszą praktyką jest uwielbienie Boga w dziele stworzenia, w jego wymiarach duchowym i materialnym, które bracia winni praktykować wzorem Chrystusa. Kolejną praktyką jest odprawianie Liturgii godzin, która łączy umysł i serca braci w zespoleniu z całym Kościołem w sposób miły Bogu. Dalej zostają wymienione tytuły Maryi i jej wizerunki zaczerpnięte z pism św. Franciszka, takie jak „córka i służebnica najwyższego Ojca Niebieskiego”, „oblubienica Ducha Świętego” czy „Dziewica uczyniona Kościołem”. Odnoszą się one do jeszcze jednej franciszkańskiej praktyki duchowej: oddawania czci Błogosławionej Dziewicy Maryi.

Od chwili gdy św. Franciszek po raz pierwszy doświadczył służby trędowatym, gdy okazał im miłosierdzie, które

Rozdział
pierwszy

pomogło mu szybko „odejść od świata”, zaczął postrzegać całe swoje życie jako jedną wielką okazję do czynienia pokuty. Rozpoczął wówczas misję naśladowania ubogiego i pokornego Chrystusa ukrzyżowanego, stopniowo nawracając się na Ewangelię i dążąc do ogołocenia siebie ze wszystkiego, co nie było Chrystusem i Ewangelią. Jego rozumienie pokuty jako stałego ogołacania się dla jednoczenia z Chrystusem było po prostu specyficznym sposobem na życie Ewangelią. Tak więc św. Franciszek nakazywał braciom, aby byli ludźmi pokuty i nawrócenia. Bracia czynią to, nie tylko oddając się praktykom pokutnym, lecz także darząc się wzajemną miłością, nigdy nie czyniąc sobie krzywdy, a jedynie dobro, ponieważ tylko w ten sposób bezużyteczni podrzędni słudzy mogą być zbawieni. Każdy brat powinien słowem i czynem składać dziękczynienie Bogu Ojcu Wszchemogącemu, w imię Jezusa Chrystusa, w Trójcy Jedynemu, stając się jednością z całą ludzkością, czyli całym stworzeniem.

Rozdział pierwszy

Duch i życie modlitwy

35. § 1. Bracia przez profesję zakonną poświęcają się całkowicie umiłowanemu nade wszystko Bogu, by żyć wyłącznie dla Pana tak, aby Bóg był wszystkim we wszystkich. Przeto kontemplacja rzeczy Bożych i ustawiczne zjednoczenie z Bogiem w modlitwie powinno być ich pierwszym i podstawowym obowiązkiem⁸⁵.

⁸⁵ Por. KPK, kan. 663, § 1; KKKW, kan. 538, § 2.

§ 2. *Życie konsekrowane świadczy na sposób prorocki o żywej obecności Ducha Świętego, bo On czyni je szkołą miłości i świętości, uprzywilejowaną przestrzenią wyłącznej miłości Boga i bliźniego oraz znakiem świadczącym o Bożym zamysle uczynienia z całej ludzkości wielkiej rodziny dzieci Bożych⁸⁶.*

§ 3. *W odpowiedzi na wezwanie Pana, by czuwać i modlić się⁸⁷ oraz wpatrując się w przykład Serafickiego Ojca, człowieka, który stał się modlitwą, niech każda braterska wspólnota i poszczególni bracia czujnie zabiegają o należyty poziom życia duchowego⁸⁸.*

§ 4. *Bracia niech z wdzięcznym usposobieniem modlą się zawsze czystym sercem i mają pokorę, cierpliwość i miłość do wszystkich⁸⁹.*

36. § 1. *Bracia powinni usilnie starać się o to, aby posiadać Ducha Pańskiego i szukać Jego świętej woli⁹⁰, oraz łącząc jak najściślej modlitwę z pracą, prowadzić życie w doskonałym zjednoczeniu z Ojcem niebieskim i otwierać się na działanie Ducha Świętego, by ciągle upodabniać się do Chrystusa.*

§ 2. *Bracia powinni życiem i postępowaniem potwierdzać to, czego się nauczyli w Duchu Świętym, uczestnicząc w tajemnicach Chrystusowych, przeto każdy, gdy w swych*

⁸⁶ Por. VC 35.

⁸⁷ Łk 21,36.

⁸⁸ Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja *Życie braterskie we wspólnocie* (2 lutego 1994 r.), nr 13.

⁸⁹ Por. 2 Reg 10,8-10.

⁹⁰ Por. 2 Reg 10,8.

Rozdział
pierwszy

modlitwach nawiąże ściślejszą łączność z Bogiem, niech się troszczy o to, aby to zjednoczenie z Bogiem Ojcem zachować w życiu codziennym i rozwijać je przez praktykowanie cnót.

§ 3. Niech bracia starają się wszystko oceniać w świetle wiary, by przewyciężyć trudności mocą nadziei w oczekiwaniu przyszłej chwały i coraz bardziej łączyć się z Bogiem w miłości Chrystusa, aby uwielbiać Ojca we wszystkich chwilach swego życia.

Komentarz

[Artykuł 35] Normatywny dział części drugiej rozpoczyna się kanoniczną definicją profesji zakonnej: bracia poświęcają się całkowicie Bogu, a zatem ich naturalną i podstawową powinnością jest podejmowanie rozważań i jedność z Bogiem w modlitwie. To poszukiwanie Boga w modlitwie jest samo w sobie prorockim świadectwem. Ponieważ jedność z Bogiem stanowi cel każdego chrześcijanina, modlitwa zakonna czyni z zakonu szkołę, w której także inni ludzie mogą znaleźć drogę do świętości. Absolutna miłość do Boga wyrażana w nieustającej modlitwie, a także wyływająca z niej miłość bliźniego czynią z klasztoru miejsce prawdziwie uprzywilejowane. Miłość bliźniego będąca owocem nieustającej modlitwy jest z kolei prorockim znakiem królestwa Bożego, w którym wszyscy synowie i córki Boże rzeczywiście żyją jak bracia i siostry. Aby je osiągnąć, aby pozostać czujnym na modlitwie, jak uczy św. Paweł, i aby zostać człowiekiem modlitwy

jak św. Franciszek, każda wspólnota i każdy brat muszą dbać o jakość modlitwy. Nieustanna modlitwa kształtuje zdolność do bycia pokornym, cierpliwym i miłym. Z kolei praktykowanie tych cnót ożywia ducha modlitwy.

[Artykuł 36] Trynitarne życie braci toczy się wokół modlitwy. Według św. Franciszka, jeśli bracia stale zabiegają o Ducha Bożego i poznanie Jego świętej woli, pozostają w doskonałym zjednoczeniu z Ojcem, są otwarci na działanie Ducha Świętego i nieustannie dążą do naśladowania Chrystusa. Następnie, łącząc modlitwę z działaniem, wdrażają w swoim życiu to, czego doświadczyli na modlitwie, stale wzrastając w cnocie. Doświadczając na co dzień oświecenia dzięki modlitwie, powinni również dostrzegać wszelkie trudności w świetle wiary, zawsze jednak wypatrując z nadzieją, a zarazem miłością bliźniego pełni zbawienia w przyszłości.

Kanon 663, § 1 podsumowuje ten rozdział: „Pierwszym i podstawowym obowiązkiem wszystkich braci powinna być kontemplacja rzeczy Bożych oraz ustawiczne zjednoczenie z Bogiem w modlitwie”.

Rozdział drugi

Modlitwa liturgiczna

37. Tajemnica Eucharystii jest szczytem i źródłem całej liturgii i życia Kościoła, stąd sprawowanie jej należy uważać za ośrodek całego życia duchowego i apostołskiego tak poszczególnych braci, jak i całej wspólnoty braterskiej.

38. § 1. *Wszyscy bracia niech codziennie karmią się z podwójnego stołu Pisma Świętego i Eucharystii⁹¹, jednocząc się z paschalną tajemnicą Chrystusa w ofierze z własnego życia, składanej Ojcu przez Ducha Świętego⁹².*

§ 2. *Ponieważ przez sprawowanie misterium Ciała i Krwi Pańskiej umacnia się i wzrasta jedność oraz wzajemna miłość⁹³, niech bracia starają się codziennie wspólnie uczestniczyć w liturgii eucharystycznej, aby jaśniej ukazać udział wspólnoty braterskiej w zjednoczeniu z tą Ofiarą; kapłanów, zależnie od możliwości, zachęca się do koncelebry⁹⁴.*

39. § 1. *Niech bracia z jak największym szacunkiem pielęgnują Liturgię godzin, uczestnicząc w ten sposób w modlitwie Chrystusa, który w uwielbieniach i błaganiach zanoszonych do Ojca za całą ludzkość jednoczy z sobą Kościół, swoją Oblubienicę.*

§ 2. *Bracia będą odprawiać Liturgię godzin zgodnie z przepisami Kościoła. Będą się więc starać, aby zwłaszcza jutrznię i nieszpory odmawiać uroczyście i ze śpiewem, odpowiednio zachęcając wiernych do uczestnictwa w tej modlitwie⁹⁵.*

§ 3. *W każdym klasztorze wszyscy bracia, niemający poważnej przeszkody, niech każdego dnia odmawiają wspólnie w całości Liturgię godzin.*

⁹¹ Por. DV 21; PO 18.

⁹² Por. VC 95.

⁹³ Por. tamże.

⁹⁴ Por. LZ 30.

⁹⁵ Por. *Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin*, nr 20, 33, 40.

§ 4. Do ministra lub kustosa, za zgodą jego definitorium, na wniosek kapituły klasztornej, należy określenie godzin kanonicznych do wspólnego odmawiania przez tę wspólnotę braterską, która z ważnych przyczyn nie może odmawiać Liturgii godzin w całości.

40. *§ 1. Bracia po profesji uroczystej, którzy nie mogą odprawić Liturgii godzin wspólnie, powinni ją odmówić prywatnie. W przypadku konieczności niech odmawiają oficjum z Ojciec nasz przepisane w Regule⁹⁶.*

§ 2. Bracia po profesji czasowej, którzy nie mogą odprawić Liturgii godzin wspólnie, niech prywatnie odmówią przynajmniej jutrznię i nieszpory; a w przypadku konieczności niech odmawiają oficjum z Ojciec nasz przepisane w Regule⁹⁷.

41. *§ 1. Ponieważ życie w jedności z Bogiem rozpoczyna się i wzrasta przede wszystkim poprzez liturgię, przeto bracia powinni dołożyć starań, aby się do niej przygotować przez gorliwe studium tekstów liturgicznych oraz by brać w niej udział, jak wymaga tego ich stan i sama natura liturgii.*

§ 2. Czynności liturgiczne bracia niech sprawują z oddaniem⁹⁸, zgodnie z przepisami Kościoła, mając na względzie odmiennosc obrządków, doceniając bogactwo Kościołów lokalnych i pozostawiając miejsce na różnice oraz zgodne z prawem dostosowania⁹⁹.

⁹⁶ Por. 2 Reg 3,3.

⁹⁷ Por. tamże.

⁹⁸ Por. LZ 14.

⁹⁹ Por. SC 38.

Rozdział
drugi

§ 3. W czynnościach liturgicznych należy wiernie stosować się do obrzędów Kościoła oraz zachowywać przepisy kalendarza i rytuału zakonnego; jednakże ze względów duszpasterskich można posługiwać się mszałem, rytuałem i kalendarzem Kościołów partykularnych.

§ 4. Do kapituły klasztornej, za zgodą ministra lub kustosa, należy ustalenie szczegółowego porządku odprawiania obchodów liturgicznych i ćwiczeń pobożnych.

§ 5. Bracia niech otoczą staranną opieką kościoł, relikwie świętych, naczynia i inne sprzęty przeznaczone do kultu liturgicznego.

42. *Bracia obecni w innych Kościołach sui iuris, z własnym obrzędkiem liturgicznym, niech doceniają bogactwo uczestnictwa w liturgii oraz dziedzictwie duchowym tych Kościołów, zachowując normy ustalone przez właściwą władzę kościelną¹⁰⁰.*

Komentarz

Modlitwa liturgiczna obejmuje sprawowanie misterium Eucharystii i odprawianie Liturgii godzin.

[Artykuły 37 i 38] Najbardziej czcigodnym sakramentem jest Przenajświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiarowany i przyjmowany i przez którą Kościół nieustannie żyje i wzrasta. Msza Święta, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której ofiara krzyża trwa przez

¹⁰⁰ Por. KKKW, kan. 701.

stulecia, jest szczytem i źródłem całego kultu i życia chrześcijańskiego. W nich to wyraża się jedność ludzi Bożych oraz buduje ciało Chrystusa. Wszelkie inne sakramenty i wszystkie dzieła apostołskie Kościoła są ściśle związane z Przenajświętszym Sakramentem i są mu podporządkowane (kanony 897–958).

Eucharystia znajduje się w sercu życia i misji braci. Każdy z nich każdego dnia powinien uczestniczyć w sprawowaniu liturgii eucharystycznej. W niej otrzymuje pokarm przy stole słowa i przy stole Eucharystii oraz uczestniczy w paschalnym misterium Chrystusa, który składa siebie w ofierze dla zbawienia świata. Poprzez samą celebrację Eucharystia buduje i wzmacnia więzi jedności i miłości pomiędzy celebrującymi. Tak więc o ile to możliwe, bracia powinni gromadzić się razem na jednej codziennej Eucharystii, najlepiej koncelebrewanej przez prezbiterów zakonnych.

[Artykuł 39] Wypełniając kapłańskie zadanie Chrystusa, Kościół sprawuje Liturgię godzin, w której słuchając Boga przemawiającego do swego ludu i wspominając tajemnicę zbawienia, wysławia Go nieustannie śpiewem i modlitwą oraz prosi o zbawienie całego świata (kanony 1173–1175).

Odprawiający Liturgię godzin bracia modlą się z Chrystusem, który jest zjednoczony ze swą Oblubienicą Kościołem w nieustającym wstawiennictwie do Ojca za potrzebami świata. Bracia odprawiają Liturgię godzin zgodnie z przepisami Kościoła, w miarę możliwości odmawiając jutrznię i nieszpory uroczystej i ze śpiewem oraz zachęcając do udziału w tych modlitwach wiernych.

Zgodnie z wzorem proponowanym w Konstytucjach, wszyscy bracia w każdym klasztorze powinni odprawiać Liturgię godzin wspólnie, co zawsze pozostaje chwalebny idealnym, do którego każdy brat i każda wspólnota klasztorna

Rozdział
drugi

powinny dążyć. Bracia mogą zostać zwolnieni ze wspólnego odprawiania Liturgii godzin z powodu niedyspozycji albo zobowiązań wynikających z posługi lub misji, które nie mogą być dostosowane do wspólnego harmonogramu. Jeżeli brat ze względu na wymagania misji nie może odprawiać całej Liturgii godzin wraz z innymi, kapituła klasztoru winna poprosić ministra lub kustosa z jego definitorium o wskazanie godzin, które mogą i powinny być odprawiane wspólnie.

[Artykuł 40] Prawo kanoniczne zobowiązuje zakonnych prezbiterów i diakonów do modlitewnego odprawiania Liturgii godzin. Konstytucje wymagają tego od braci po profesji uroczystej i profesji czasowej. Bracia po profesji uroczystej, którzy nie mogą odprawiać Liturgii godzin wspólnie, powinni to robić prywatnie. W przypadku konieczności mogą odmawiać oficjum z *Ojcie nasz* przepisane w Regule. Bracia po profesji czasowej, którzy nie mogą odprawiać jutrzni i nieszporów wspólnie, powinni to robić prywatnie; są także zachęceni do prywatnego praktykowania pozostałych godzin. W przypadku konieczności mogą odmawiać oficjum z *Ojcie nasz* przepisane w Regule.

[Artykuł 41] Sprawowanie liturgii i sposób jej odprawiania to dwie różne kwestie. Prawo liturgiczne można zdefiniować jako tę część prawa kościelnego, która dotyczy obrzędów i ceremonii Świętej Liturgii. Kodeks zazwyczaj nie podaje, które obrzędy należy zachować w wykonywaniu czynności liturgicznych, dlatego obowiązujące dotychczas przepisy liturgiczne zachowują swoją moc, chyba że któryś z nich jest przeciwny kanonom Kodeksu (kanon 2). Kodeks nie zawiera przepisów o charakterze kanonicznym dotyczących spraw liturgicznych (kanony 834, § 1; 837–839; 846 i 847). Przepisy liturgiczne znajdują się w księgach liturgicznych, ponieważ ich cele, zastosowania i interpretacje są różne. Przepisy liturgiczne są oficjalnie

interpretowane i zmieniane tylko przez Stolicę Apostolską, z wyjątkiem przypadków, w których może to uczynić konferencja episkopatu lub biskup. Podstawowe księgi liturgiczne to sakramentarz, lekcjonał, brewiarz, graduał, różne księgi obrzędów i księga błogosławieństw.

Aby sprawowanie liturgii było godne i owocne, bracia co jakiś czas powinni studiować teksty wspomagające na temat kultu liturgicznego, takie jak „Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego” oraz „Zasady i normy Liturgii godzin”. Święty Franciszek mówił wyraźnie, że uwielbienie to najważniejszy element kultu liturgicznego, który powinien cechować także pobożność braci. Powinni oni znać, rozumieć, cenić i stosować liturgiczne normy Kościoła, zostawiając zarazem przestrzeń dla pożądanej różnorodności i uzasadnionej kreatywności. Ich kult liturgiczny powinien także uwzględniać bogactwo i różnorodność lokalnego (diecezjalnego) Kościoła, do którego należą.

Bracia powinni korzystać z kalendarza świętych franciszkańskich i studiować zatwierdzone teksty Zakonu. W praktyce duszpasterskiej mogą korzystać z mszału i i celebrować obrzędy określonego Kościoła lokalnego, a także wykorzystywać odpowiedni lokalny liturgiczny kalendarz świętych. Sposób i czas celebracji liturgicznych i innych popularnych nabożeństw jest ustalany przez kapitułę Zakonu i zatwierdzany przez ministra lub kustosza. Sposób celebracji liturgicznych i publicznych popularnych nabożeństw nigdy nie jest zależny od gustu danego brata.

Bracia troszczą się o przynależne do Zakonu kościoły, relikwie, nakrycia ołtarza oraz inne elementy służące kultowi, tak aby wszystko było czyste, właściwe, gustowne i godne.

[Artykuł 42] Większość braci sprawuje liturgię według obrządku rzymskiego, ale Zakon jest też obecny w lokalnych

Rozdział
drugi

Kościółach z własnymi rytami, takimi jak ryt ambrozjański w okolicy Mediolanu we Włoszech, ryt grekokatolicki, który pojawił się na wschodnich terenach śródziemnomorskich i rozprzestrzenił w Europie Wschodniej, ryt maronicki pochodzący z Libanu oraz ryt syromalabarski wywodzący się z Indii. Z powodu migracji wiele tych rytów rozprzestrzeniło się na całym świecie. Bracia obecni w tych Kościołach mogą uczestniczyć w lokalnych liturgiach i korzystać z bogactwa ich dziedzictwa kulturowego. W takich przypadkach są zobowiązani do przestrzegania norm ustanowionych przez odpowiednie władze kościelne.

Należy zauważyć, że przez kilka pierwszych wieków historii Kościoła nie było ostrego rozróżnienia pomiędzy kanonicznym prawem łacińskim, czyli zachodnim, a bizantyjskim, czyli wschodnim. Prawo kanoniczne w tamtym okresie pochodziło głównie ze wschodu. Jednak w XVII wieku pojawiły się rozbieżności duchowe i teologiczne, a także znaczące różnice polityczne, gospodarcze i demograficzne, dzięki którym w Kościele Zachodnim szeroko rozwinęła się nauka kanoniczna, podczas gdy Kościół Wschodni nadal odwoływał się do starszych przepisów, wypieranych przez zwyczaje, zarządzanie duszpasterskie wschodniej hierarchii i wprowadzane na różne sposoby pewne fragmenty legislacji papieskiej. Po ogłoszeniu kodeksu z 1917 roku (łacińskiego) Stolica Apostolska rozpoczęła analizowanie propozycji kodyfikacji wschodniego prawa kanonicznego. W 1929 roku powołano do tego projektu specjalną komisję. Zintegrowany kodeks zawierający 1546 kanonów przeznaczony dla wszystkich Kościołów Wschodnich, „Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich” (CCEO), ogłosił św. Jan Paweł II w 1990 roku.

Rozdział trzeci

Inne praktyki pobożne

43. *Bracia niech okazują pełne uszanowanie i wszelką cześć Najświętszemu Ciału i Krwi Pana naszego Jezusa Chrystusa¹⁰¹. Kapituła klasztorna w programie modlitw powinna uwzględnić czas na wspólnotową adorację eucharystyczną. Ponadto niech wszyscy bracia chętnie szukają ścisłej łączności z Chrystusem na osobistej adoracji.*

44. § 1. *Bracia niech pilnie słuchają, czytają, medytują i zgłębiają słowo Boże (nieznajomość Pisma Świętego jest bowiem nieznajomością Chrystusa¹⁰²), i niech darzą je takim szacunkiem, jak samo Ciało Pańskie. Niech też poznają właściwe metody i wybierają odpowiednie środki dla zgłębiania słowa Bożego¹⁰³.*

§ 2. *Bracia niech ze szczególną pilnością medytują Ewangelię Pana naszego Jezusa Chrystusa, źródło wszelkiej chrześcijańskiej doskonałości i fundament Reguły Serafickiego Ojca Franciszka.*

§ 3. *Niech więc chętnie zgłębiają święty tekst zarówno w liturgii, jak i innych celebracjach słowa Bożego.*

§ 4. *Kapituła klasztorna ponadto niech wyznaczy czas na słuchanie słowa Bożego oraz modlitewną refleksję nad*

¹⁰¹ Por. LZ 12.

¹⁰² Por. DV 25, gdzie cytuje się wypowiedź św. Hieronima.

¹⁰³ Por. VD 32-33.

Rozdział
trzeci

nim, podczas którego cała wspólnota braterska podzieli się tym, czym każdy z osobna został przez nie zainspirowany.

45. *Bracia niech poświęcą codziennie przynajmniej pół godziny na medytację, przykładając do niej należną wagę. Sposób jej odprawiania określą Statuty prowincjalne lub kustodialne.*

46. § 1. *Każdego roku bracia przez pięć pełnych dni powinni uczestniczyć we wspólnych rekolekcjach. Ci, którzy nie mogą odprawić ich wspólnie, mają je odbyć w inny sposób za pozwoleniem ministra lub kustosa. Gwardian powinien czuwać, by bracia uczestniczyli w rekolekcjach.*

§ 2. *Należy też urządzać dni skupienia, podczas których bracia, w sposób określony przez Statuty prowincjalne lub kustodialne, przez odpowiednie medytacje i nauki poświęcą się zgłębianiu Reguły i Konstytucji oraz praktykom odnowy życia.*

§ 3. *Wskazane jest, aby w każdej prowincji i kustodii albo we współpracy pomiędzy poszczególnymi prowincjami i kustodiami była pustelnia lub dom modlitwy, gdzie bracia, którzy o to poproszą, za zgodą ministra lub kustosa mogliby przez określony czas intensywniej oddać się modlitwie w duchu Reguły dla pustelni.*

47. § 1. *Bracia, za przykładem Serafickiego Ojca i według tradycji Zakonu, darząc Najświętszą Maryję Pannę synowskim uczuciem, będą Jej oddawać cześć w czynnościach liturgicznych, w pobożnych ćwiczeniach (jak różaniec, koronka franciszkańska i inne formy lokalnej pobożności) oraz w osobistej modlitwie.*

§ 2. *Wszyscy bracia niech z pobożną żarliwością oddają cześć Błogosławionej Dziewicy Maryi w tajemnicy*

Niepokalanego Poczęcia i niech mają Ją za Patronkę i Królową Zakonu. Jej uroczystość niech wszędzie obchodzą z jak największą okazałością, odnawiając akt poświęcenia się Zakonu Jej Osobie, i z wielką gorliwością szerzą Jej kult.

§ 3. Statuty prowincjalne lub kustodialne ustalą sposób oddania się braci Maryi Niepokalanej w duchu świętego Maksymiliana Kolbego.

§ 4. Bracia będą czcić i naśladować świętego Józefa, Opiekuna Zakonu, przedziwny wzór człowieka wiary, całkowicie oddanego Bogu.

48. *§ 1. Uroczyscie należy obchodzić święto Serafickiego Ojca świętego Franciszka. Bracia niech stale rozpamiętują jego życie oraz pisma, aby duch seraficki zawsze wiernie trwał wśród jego synów.*

§ 2. Bracia niech wyjątkową czcią starają się otaczać i naśladować świętą Klarę oraz innych Świętych naszego Zakonu, zwłaszcza świętego Antoniego, Doktora Ewangelicznego, i świętego Bonawenturę, Doktora Serafickiego.

49. *§ 1. Bracia niech utrzymują łączność z Bogiem przez inne praktyki mające swe źródło w tradycji Zakonu oraz w pobożności ludowej właściwej różnym narodom i kulturom¹⁰⁴, przez które oddaje się cześć i przeżywa tajemnice życia Chrystusa i naszego zbawienia.*

§ 2. We wszystkich czynnościach liturgicznych i pobożnych ćwiczeniach należy zawsze zachowywać przepisy Kościoła; także osobiste praktyki pobożne i modlitwy niech będą przepojone duchem liturgii.

¹⁰⁴ Por. EG 124; 126.

Komentarz

W ciągu wieków pobożność katolicka wykształciła różnorodne środki wyrazu i praktyki, które dotrwały do naszych czasów i są korzystne dla naszego rozwoju duchowego i dążenia do świętości. Zostały one przedstawione w drugiej części rozdziału trzeciego.

[Artykuł 43] Nabożeństwa eucharystyczne poza Mszą (prywatne wizyty przed tabernakulum, święte godziny przed Najświętszym Sakramentem, nabożeństwa czterdziestogodzinne, adoracja nocna) były bardzo popularne w średniowieczu, zaś w okresie kontrreformacji stały się kluczowym elementem chrześcijańskiej tożsamości. *List skierowany do całego Zakonu św. Franciszka* jest odzwierciedleniem tej średniowiecznej pobożności. Regularna adoracja Najświętszego Sakramentu przez braci jest praktyką godną pochwały. Kapituła klasztorna powinna wyznaczyć czas takich wspólnych praktyk, choć Konstytucje nie wskazują na żadne konkretne przykłady, ich długość ani częstotliwość. W kościołach lub kaplicach, które mają zezwolenie na przechowywanie Najświętszej Eucharystii, można dokonywać jej wystawienia w puszcze lub monstrancji, z zachowaniem norm przepisanych w księgach liturgicznych (kanon 941, § 1 i dokument *Komunia Święta i kult Eucharystii poza Mszą*, 82–92).

[Artykuł 44] Słowo Boże od początku odczytywano przed zgromadzeniem chrześcijan. Praktyka rozważania i studiowania Biblii rozwijała się jednak powoli, z uwagi na małą dostępność tekstów przed wynalezieniem druku oraz stosunkowo niewielki odsetek ludzi umiejących czytać. Traktując poważnie nakaz św. Hieronima, tradycja benedyktyńska podkreślała wagę *lectio divina* (modlitewne studiowanie

i rozważanie słowa Bożego) jako integralną część życia duchowego. W okresie kontrreformacji nacisk protestantów na *sola Scriptura* wywołał niepewność co do powszechnego korzystania z Biblii jako źródła modlitwy i medytacji. Jej odrodzenie podczas Soboru Watykańskiego II zaowocowało powrotem do biblijnej refleksji i medytacji, zaś późniejsze dokumenty kościelne życzliwie zachęcały osoby konsekrowane do podjęcia tych praktyk. Bracia powinni zatem z uwagą słuchać Pisma Świętego, a także czytać je, rozważać i studiować indywidualnie, czcząc na równi z Eucharystią, tak jak św. Franciszek. W studiach tych powinni także korzystać z narzędzi naukowych i technicznych, zgodnie z zaleceniami Kościoła. Ponieważ zostali powołani przede wszystkim do życia Ewangelią, powinni uczynić z jej modlitewnego rozważania regularną praktykę duchową. Kapituła klasztorna powinna ustanowić czas wspólnego rozważania słowa Bożego, w trakcie którego bracia mogliby dzielić się swoim rozeznaniem otrzymanym indywidualnie od Ducha Świętego. Takie dzielenie buduje i pogłębia więzi duchowe wspólnoty, jednocząc braci. Konstytucje nie wskazują żadnej szczególnej metodologii, długości ani częstotliwości wspólnego rozważania słowa Bożego.

[Artykuł 45] Medytacja czy też modlitwa myślna jako ważna praktyka w życiu osób konsekrowanych ma swój początek w późnym średniowieczu. Była reakcją na często mechaniczne powtarzanie modlitw ustnych i bezmyślne naśladowanie gestów duchowych. Praktyka ta ma pomóc w uwewnętrznieniu i przyswojeniu tego, co Bóg pragnie objawić osobie konsekrowanej. Konstytucje wymagają od każdego brata poświęcenia co najmniej trzydziestu minut dziennie na medytację i modlitwę myślną. Część tego czasu może być owocnie

Rozdział
trzeci

wykorzystana na lekturę, ale nie w całości, ponieważ nie chodzi o „jak najszybsze przeczytanie książki”. Inną część można równie owocnie wykorzystać na modlitewne badanie życiowych problemów. Celem badania jest znalezienie pewnej percepcji, rozmyślanie, analizowanie i dojście do bardziej owocnych wniosków dotyczących egzystencji. Statuty prowincjalne i kustodialne określają sposoby, w jaki bracia mogą to czynić (wspólnie, częściowo wspólnie, częściowo prywatnie, w oparciu o wspólne czytanie itp.).

[Artykuł 46] Wartość przerwy w codziennym życiu i działaniach została podkreślona już na początku Biblii: „Bóg odpoczął dnia siódmego” (Rdz 2,2). Niedzielny wypoczynek to czas rekreacji, w najbardziej dosłownym jej znaczeniu, który ma dodać sił potrzebnych do wypełniania naszych powinności. Mamy wtedy także więcej czasu na wielbienie Pana i podtrzymywanie relacji z Nim. Bracia powinni zatem poświęcić pięć całych dni w roku na rekolekcje od codziennego życia i umożliwić Bogu dokonanie w nich rekreacji i przyjąć od Niego pokrzepienie. Rekolekcje powinny być wspólne i organizowane co roku przez prowincję lub kustodię. Bracia niemogący odbyć rekolekcji wspólnie powinni przeżyć je w inny sposób, dozwolony przez ministra lub kustosa w porozumieniu z miejscowym gwardianem. Oprócz dorocznych pięciodniowych rekolekcji powinny też odbywać się cykliczne rekolekcje i studia rozłożone w ciągu roku (dni lub okresy). Statuty prowincjalne i kustodialne powinny ustalać sposób ich organizacji, w tym metodologię, czas trwania i częstotliwość.

Franciszkanie jako Zakon, obok posługiwania ubogim i funkcjonowania w obrębie klasztorów konwentualnych, zachowują swój kontemplacyjny wymiar i strukturę. Każda prowincja i kustodia, samodzielnie lub we współpracy z innymi,

powinna prowadzić pustelnię, dom modlitwy lub ośrodek rekolekcyjny. W oparciu o odpowiednio zaadaptowaną pierwotną Regułę Życia dla Pustelni, żyjący w nich bracia powinni poświęcać się intensywnej modlitwie i kontemplacji. Także inni bracia powinni być tam przyjmowani na określony czas, poświęcony modlitwie i kontemplacji za zgodą ich ministra lub kustosa.

[Artykuł 47] Kult Najświętszej Maryi Panny istnieje w Kościele od zawsze. W średniowieczu był popularyzowany najpierw przez św. Bernarda i tradycję cysterską, a następnie przez zakony żebracze. Należy więc ożywiać kult Matki Bożej, również przez modlitwę różańcową, rozmyślanie oraz za pomocą innych pobożnych praktyk, przez które alumni zdobywają ducha modlitwy i otrzymują wzmocnienie we własnym powołaniu (kanon 246).

Kult maryjny stanowi jeden z wyróżników katolicyzmu. W oparciu o przykład św. Franciszka oraz wielowiekowe tradycje Zakonu bracia powinni sprawować go zarówno indywidualnie, jak i wspólnie podczas liturgii i ćwiczeń duchowych. Te ostatnie obejmują różaniec, franciszkańską Koronkę do Siedmiu Radości Najświętszej Maryi Panny, litanie, *Anioł Pański* oraz wszelkie formy ludowej pobożności, dzięki którym wiara prostego ludu zachowała się na lokalnych terenach.

Franciszkański kult Najświętszej Maryi Panny koncentruje się przede wszystkim na tajemnicy Niepokalanego Poczęcia. Należy pamiętać, że celem i misją Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych jest „szerzyć królestwo Chrystusowe w całym świecie pod przewodnictwem Niepokalanej” (Konstytucje, artykuł 1, § 5), Patronki i Królowej Zakonu, nazwanej tak w *Litanii loretańskiej*. Uroczystości maryjne są celebrowane z największym uwielbieniem, często nowenną i śpiewem

Tota pulchra. Uroczystości Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny towarzyszy także odnowienie poświęcenia Jej Zakonu. Zawierzenie, czy też poświęcenie się Niepokalanej Maryi Pannie, jest cechą charakterystyczną duchowości naszego współbrata św. Maksymiliana Marii Kolbego. Statuty prowincjalne i kustodialne określają sposób tego zawierzenia lub poświęcenia w danej jurysdykcji.

Kult świętych w Kościele jest równie stary jak kult maryjny. Święty Józef, czczony jako patron Zakonu, powinien być naśladowany jako wierny mąż, zawsze w pełni i pokornie oddany Bogu.

[Artykuł 48] Święty Franciszek powinien być postrzegany nie tylko jako model ewangelicznej świętości, lecz także jako postać godna modlitwy i kultu, tak aby za jego wstawiennictwem bracia mogli żyć pełnią Ewangelii. Kult św. Klary z Asyżu, św. Antoniego z Padwy, św. Bonawentury z Bognoregio oraz innych świętych Zakonu Serafickiego jest źródłem inspiracji do życia Ewangelią w określonym czasie i miejscu.

[Artykuł 49] Bracia powinni także korzystać z tradycyjnych środków wyrazu pobożności ludowej, które docierały do Zakonu przez stulecia, takich jak *Corda Pia* albo wezwanie określonych patronów w Uroczystość Objawienia Pańskiego. Bracia korzystają także ze środków wyrazu pobożności ludowej charakterystycznych dla społeczności lokalnej, regionalnej i narodowej, dzięki którym można lepiej zrozumieć i przeżyć tajemnicę zbawienia. We wszystkich formach pobożności ludowej należy dokładnie zachowywać przepisy Kościoła. Pobożność tę, zarówno wspólnotową, jak i indywidualną, należy przepoić duchem liturgii.

Rozdział czwarty

Pokuta i nawrócenie w życiu braci

50. § 1. *Bracia, którzy przez profesję zakonną odnowili swoją konsekrację chrzcielną i swoje zobowiązanie do naśladowania Jezusa, niech żyją w duchu pokuty i nieustannego nawrócenia, aby całkowicie upodobnić się do Chrystusa¹⁰⁵ i w ten sposób napełniać się Jego miłością do Ojca i do ludzi.*

§ 2. *Idąc za przykładem świętego Franciszka, który otrzymał łaskę podjęcia życia pokuty przez okazywanie miłosierdzia trędowatym¹⁰⁶, bracia wyrażają pragnienie nawrócenia, radośnie podejmując służbę ubogim, zmarginalizowanym i wykluczonym.*

§ 3. *W podjętej drodze upodabniania się do Chrystusa ubogiego i ukrzyżowanego bracia niech praktykują ascezę, niezbędnie potrzebną osobie konsekrowanej¹⁰⁷.*

51. § 1. *Jako że upodabnianie się do Chrystusa jest stopniowym procesem dojrzewania, w którym rozpoznaje się działanie Boga Ojca w życiu każdego brata i uznaje się także grzech, słabości i upadki, bracia niech często przystępują do sakramentu pokuty i pojednania.*

§ 2. *Na tej drodze upodabniania się do Chrystusa bracia niech robią codziennie rachunek sumienia, a także wiernie korzystają z kierownictwa i towarzyszenia duchowego.*

¹⁰⁵ Por. Mk 1,15.

¹⁰⁶ Por. T 1-2.

¹⁰⁷ Por. VC 38.

Rozdział
czwarty

52. § 1. *Bracia niech ofiarują Bogu swoje cierpienia, prześladowania i powszednie kłopoty, jak też ograniczenia niesione przez codzienność oraz życie wspólne.*

§ 2. *Bracia doświadczający własnych słabości niech je rozwiązują, otwierając się na dialog oraz pomoc współbraci, którzy powinni im okazać wyrozumiałość i miłosierdzie¹⁰⁸.*

§ 3. *Wszyscy bracia niech tak przeżywają misterium paschalne Chrystusa, by przyjmować z wiarą i nadzieją siostrę śmierć.*

53. § 1. *Bracia niech swoje nawrócenie do Boga łączą z uczynkami miłosierdzia wobec ciała i ducha oraz różnymi czynami pokutnymi jak post, wstrzeźliwość, jałmużna, zachowanie ciszy, umiarkowane korzystanie ze środków społecznego komunikowania i dobrowolne wyrzeczenia.*

§ 2. *Bracia niech zachowują obowiązujące w Kościele okresy pokutne, zgodnie z przepisami Kościołów partykularnych.*

54. § 1. *Należy zachować następujące właściwe naszemu Zakonowi okresy pokuty:*

a) z nakazu Reguły: od uroczystości Wszystkich Świętych do Bożego Narodzenia i wszystkie piątki całego roku. W tych dniach bracia mają zachować post lub odbyć inne praktyki pokutne, które ustali minister lub kustosz ze swoim definitorium stosownie do wymagań czasu i miejsca;

¹⁰⁸ Por. LM 10.

b) z nakazu tych Konstytucji: wigilie uroczystości Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i Serafickiego Ojca świętego Franciszka. Odnosnie do pokuty w tych dniach należy zachować przepisy Statutów prowincjalnych lub kustodialnych.

Rozdział
czwarty

§ 2. Ministrowie i kustosze, po wysłuchaniu zdania swoich definitoriów, mogą zarządzić nadzwyczajne dni modlitwy i/lub pokuty.

Komentarz

[Artykuł 50] Pierwszy ustęp czwartego rozdziału Konstytucji odnosi się do Ewangelii św. Marka 1,15: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię!”. Bracia wyznali swoją wiarę w Jezusa Chrystusa, poświęcając się Bogu w sakramencie chrztu, a następnie odnowili tę konsekrację w swojej profesji. Jednak tak jak wszyscy ochrzczeni muszą każdego dnia podejmować pokutę na znak ustawicznego nawracania się. To była główna zasada św. Franciszka: dążenie do życia Ewangelią w całej pełni wymaga stałego nawracania, czyli życia pełnego skruchy.

Franciszek mówił, że jego nawracanie się na Ewangelię rozpoczęło się od zdolności do pokonania tego, co „wydawało się zbyt gorzkie dla niego” (Test., 1–3). Twierdził, że udało mu się to dzięki obcowaniu z trędowatymi. O ile początkowo nie był w stanie znieść ich widoku, dzięki nawróceniu nauczył się „okazywać im miłosierdzie”. Tak więc „to, co zdawało się gorzkie, obróciło się w słodycz duszy i ciała”. Wytoczona przez Założyciela droga braci ma tę samą dynamikę: przezwyciężając

Rozdział
czwarty

własną gorycz, obrzydzenie, uprzedzenie, niechęć, awersję, strach, obojętność albo ocenę ubogich, marginalizowanych i wykluczonych, wychodzą poza siebie samych, okazując miłosierdzie najmniejszym i odrzuconym.

Oprócz tak zwanej opcji na rzecz ubogich, do której wezwany jest cały Kościół, istnieje szczególna potrzeba praktykowania ascezy przez osoby konsekrowane. Asceza to zobowiązanie do czynienia tego, co jest niezbędne do okiełznania i naprostowania inklinacji ludzkiej natury zranionej grzechem, do rozpoznania i przewyciężenia pokus objawiających się niekiedy pod pozorem dobra. Czasem nazywa się ją „walką duchową”, w nawiązaniu do biblijnego zmagania się Jakuba z tajemnicą Boga, od którego żąda on błogosławieństwa i ukazania się (Rdz 32,23–31), a zatem stopniowo otwierającą serce na Pana i innych ludzi.

[Artykuł 51] Stałe nawracanie się i upodabnianie do Chrystusa jest procesem, w którym każdy brat dojrzewa dzień po dniu, rok po roku, dekada po dekadzie. Łaska działa w każdym człowieku, ale jej środowiskiem jest ludzka grzeszność. Ponieważ bracia są osłabieni grzechem i upadają, muszą często przystępować do sakramentu pokuty i pojednania. W sakramencie pokuty wierni wyznający uprawnionemu szafarzowi grzechy, wyrażający za nie żal i mający postanowienie poprawy, przez rozgrzeszenie udzielone przez tegoż szafarza otrzymują od Boga odpuszczenie grzechów popełnionych po chrzcie i jednocześnie dostępują pojednania z Kościołem, któremu zadali ranę, grzesząc (kanon 959).

Konstytucje nie określają częstotliwości, ale praktyka tradycji i doświadczenie wieków sugeruje spowiedź co dwa-cztery tygodnie. Inną pomocą w procesie stałego nawracania się jest codzienny rachunek sumienia, który Liturgia godzin zaleca opcjonalnie przed odmówieniem komplety, ale który

może być poszerzony i wykorzystywany w innym czasie w ciągu dnia. W duchowym zmaganiu niezbędne jest także stałe korzystanie z przewodnictwa duchowego, dzięki któremu brat może stawać do konfrontacji z samym sobą.

[Artykuł 52] Stała pokuta i proces nawracania się rozpoczyna się od akceptacji rzeczywistości osobowej, braterskiej i powszechnej, ze wszystkimi jej ograniczeniami. Każdy dzień przynosi nowe rozczarowania, nieporozumienia i kłopoty. W pewnym momencie życia każdy człowiek zaczyna cierpieć fizycznie, umysłowo lub emocjonalnie. Jak uczy Jezus, prześladowania zaprawdę nadejdą. Bracia są wezwani do ofiarowania tego wszystkiego Bogu, bez narzekania, szemrania czy samousprawiedliwiania. Życie niektórych braci jest szczególnie naznaczone cierpieniem fizycznym, umysłowym lub emocjonalnym. Powinni oni pokornie przedstawić swoje potrzeby i zranienia innym braciom, którzy z kolei powinni okazać zrozumienie, miłosierdzie i współczucie. Ostatecznie siostra śmierć nawiedzi każdego brata i zaprowadzi go do głębin zbawczego misterium paschalnego Jezusa Chrystusa. Przejście to, niezależnie od czasu trwania i bólu, może być witane z wiarą i nadzieją.

[Artykuł 53] Tradycja chrześcijańska proponuje wiele innych metod wzrastania w stałym nawracaniu się na Chrystusa. Obejmują one uczynki miłosierdzia wobec ciała (troska o głodnych, spragnionych, nagich i bezdomnych, odwiedziny chorych i uwięzionych, pochowanie zmarłych) i ducha (pouczenie nieumiejących, doradzenie wątplącym, skarcenie grzeszników, cierpliwe znoszenie prześladowań, wybaczenie win, pocieszanie strapionych oraz modlitwa za żywych i umarłych). Ponadto praktyki pokutne takie jak post, wstrzeźliwość (np. w spożywaniu mięsa, piciu alkoholu, paleniu papierosów itp.), jałmużna, milczenie i dobrowolne

odmawianie sobie czegoś (deseru, czekolady, Internetu, mediów społecznościowych) stanowią reżim treningowy budujący samodyscyplinę w celu głębszego nawrócenia osobistego.

W ciągu wieków Kościół łaciński w dużym stopniu rozluźnił dyscyplinę postu i wstrzemięźliwości zarówno w wymiarze rocznym (Wielki Post i Adwent), jak i tygodniowym (piątki). Obrządku Kościołów wschodnich zachowały znacznie więcej tych praktyk. Bracia powinni stosować regulacje dotyczące postu i wstrzemięźliwości zdefiniowane przez ich Kościoły lokalne. W dniach pokuty wierni powinni modlić się w sposób szczególny, wykonywać uczynki pobożności i miłości, podejmować akty umartwienia osobistego poprzez wierniejsze wypełnianie własnych obowiązków, zwłaszcza zachowywanie postu i wstrzemięźliwości, zgodnie z postanowieniami kanonów (kanony 1249–1253). Wstrzemięźliwość i post są nakazane wszystkim w Środę Popielcową rozpoczynającą okres pokutny Wielkiego Postu, a także w Wielki Piątek upamiętniający męczeństwo i śmierć Jezusa Chrystusa (kanony 203 § 2 i 97 § 1).

[Artykuł 54] W podobny sposób na przestrzeni stuleci Zakon zniósł pewne wspólne praktyki pokutne (procesje, kapitułę win, *disciplina*), pozostawiając braciom odprawianie pokuty w formie indywidualnej. Zgodnie z Regułą są oni zobowiązani do przestrzegania okresu pokutnego od Uroczystości Wszystkich Świętych do Bożego Narodzenia (1 listopada–25 grudnia). Zasady „franciszkańskiego postu” ustala w każdej jurysdykcji minister lub kustosz wraz ze swym definitorem, tak aby zapewnić skuteczne praktyki odpowiadające potrzebom określonych czasów i miejsc. Ponadto zgodnie z Regułą każdy piątek jest dniem pokuty, nawet jeżeli Kościół miejscowy go za taki nie uważa.

W chrześcijaństwie rozwinęło się przekonanie, że dla właściwego celebrowania ważnej uroczystości konieczny jest wcześniejszy post, na przykład Wielkanoc poprzedza Wielki Post. Zgodnie z Konstytucjami dni 7 grudnia i 3 października – wigilie Uroczystości Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i Serafickiego Ojca świętego Franciszka – są także dniami pokuty. Sposób postępowania w tych dniach ustalają statuty poszczególnych jurysdykcji.

Wreszcie minister lub kustosz po wysłuchaniu zdania swojego definitorium może zarządzić nadzwyczajne dni modlitw i pokuty w celu wyblągania jakiejś łaski (np. deszczu w czasie suszy), uniknięcia czegoś (np. wojny lub zamieszek) albo rozwiązania problemu (np. zgorzenia braci lub kleru).

Dalsza lektura

Życie w jedności z Bogiem konsekrowanych mężczyzn i kobiet zostało opisane przede wszystkim w Adhortacji apostołskiej św. Jana Pawła II – *Vita consecrata* z 1996 roku, punkty 35–40. Opis wspólnego życia modlitewnego konsekrowanych mężczyzn i kobiet znajduje się w dokumencie Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego z 1994 roku *Braterskie życie we wspólności*, punkty 12–20. Rolę Pisma Świętego w Kościele omawia Konstytucja *Dei Verbum* Soboru Watykańskiego II, punkty 21–25. Właściwe narzędzia do studiowania Pisma Świętego są opisane w Adhortacji apostołskiej papieża Benedykta XVI z 2010 roku *Verbum Domini*, punkty 29–49. Rozumienie ludowej pobożności w życiu modlitewnym Kościoła jest opisane w dokumencie Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 2002 roku *Dyrektorium pobożności ludowej i liturgii*. Znaczenie pobożności ludowej podkreśla papież Franciszek w Adhortacji

Rozdział
czwarty apostołskiej z 2013 roku *Evangelii gaudium*, punkty 122–126.
Wszystkie te teksty są dostępne na stronie internetowej Sto-
licy Apostolskiej.

Rolę pokuty i nawrócenia w życiu chrześcijańskim omawia
Katechizm Kościoła katolickiego, punkty 1427–1439.

Do zalecanych komentarzy kanonicznych należą: Zbigniew
Kopeć, *Potrzeba modlitwy w życiu zakonników według wskazań
Kościoła i Zakonu*, w: *Modlitwa Franciszkańska. Materiały z sym-
pozjum odbytego w dniach 14–15 listopada 1997 roku w Wyż-
szym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Łodzi
Łągiewnikach*, Stanisław Celestyn Napiórkowski, Wiesław Koc
(red.), Niepokalanów 2001, s. 17–25; Ambroży Skorupa, Anna
Słowikowska (red.), *Kapłaństwo posługi*, Lublin 2012; Bożena
Szewczul, *Najwyższa reguła życia oraz pierwszy obowiązek za-
konników według kan. 662 i 663 KPK (1983)*, w: *Servabo legem
Tuam in toto corde meo. Księga Pamiątkowa dedykowana Księ-
dzu Profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, Dyrektorowi Instytutu
Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, Kraków
2013, s. 517–526.

CZĘŚĆ TRZECIA

ŻYCIE BRATERSKIE WE WSPÓLNOCIE

Część trzecia rozpoczyna się od opisu życia braterskiego, które jest częścią trynitarnego charyzmatu Zakonu (kontemplacja, braterstwo i misja). Tytuł rozdziału jest godny uwagi: to kuszące – postrzegać braterstwo w kategoriach tylko horyzontalnych, ograniczonych do dyskusji na temat dynamiki grupy, psychologii, socjologii i polityki. Połączenie braterstwa z komunią łączy ludzką dynamikę braterstwa z boskim działaniem tworzenia komunii. Życie braterskie jest nie tylko dynamiką rodzinną, lecz także wynikiem łaski, która łączy braci. Po duchowym wprowadzeniu następuje sześć rozdziałów: franciszkańskie rozumienie braterstwa; jego szczególne aspekty; braterska komunია z tymi, którzy zmarli; braterska komunია z resztą rodziny franciszkańskiej; ochrona życia braterskiego; braterska administracja dobrami doczesnymi.

Wprowadzenie duchowe

- a) *Braterska wspólnota stanowi jedną z cech charyzmatycznych życia franciszkańskiego. Święty Franciszek postrzega ją jako dar Boga, gdy mówi: „Pan zlecił mi troskę o braci”¹⁰⁹. Uważa wszystkich jej członków za braci: „tak ministrów, jak innych”¹¹⁰, a powołując się na Ewangelię, stwierdza: „Wy wszyscy jesteście braćmi”¹¹¹.*
- b) *Seraficki Ojciec wzywa współbraci, by żyli jak prawdziwi bracia: „I nikogo nie można nazywać przeorem, lecz wszyscy bez różnicy niech nazywają się braćmi mniejszymi. I jeden drugiemu niech umywa nogi”¹¹². „I gdziekolwiek bracia przebywają lub spotkałoby się, niech odnoszą się do siebie jak członkowie rodziny. I niech jeden drugiemu z zaufaniem wyjawia swoje potrzeby [...]. A jeśli który z nich zachoruje, inni bracia powinni tak mu służyć, jakby pragnęli, aby im służyono”¹¹³.*
- c) *Święty Franciszek mówi jeszcze: „Nie wolno [...] braciom piastować władzy ani panować nad nikim, zwłaszcza nad współbraćmi [...]. Niech żaden z braci źle nie mówi ani nie czyni drugiemu; niech raczej przez miłość Ducha chętnie służą jedni drugim i będą sobie posłuszni. I to jest prawdziwe i święte posłuszeństwo Pana naszego Jezusa Chrystusa”¹¹⁴.*

¹⁰⁹ T 14.

¹¹⁰ 1 Reg 22,26.

¹¹¹ Tamże, 22,33.

¹¹² Tamże, 6,3-4.

¹¹³ 2 Reg 6,7-9.

¹¹⁴ 1 Reg 5,9.13-15.

- d) *Święty Franciszek myśli o braterskiej wspólnocie, w której posłuszeństwo ma oryginalny charakter: „Jeśli przełożony wyda jakieś polecenie niezgodne z jego [podwładnego] sumieniem, wolno mu nie posłuchać, niech go jednak nie opuszcza. A jeśli z tego powodu będzie przez kogoś prześladowany, niech go dla Boga miłuje. Kto bowiem woli znosić prześladowanie niż odłączyć się od braci, ten trwa rzeczywiście w doskonałym posłuszeństwie, bo życie swoje oddaje za braci swoich”¹¹⁵.*
- e) *Błogosławiony Franciszek ustanawia braterską wspólnotę na fundamencie słów Jezusa: „I uciekajmy się do Niego jako do pasterza i biskupa dusz naszych, który mówi: Ja jestem dobrym pasterzem [...]. Wy wszyscy jesteście braćmi. I nikogo na ziemi nie nazywajcie waszym ojcem, bo jeden jest wasz Ojciec, który jest w niebie”¹¹⁶.*
- f) *Błogosławiony Franciszek napomina braci: „I jak matka kocha i karmi swego syna, tak każdy niech kocha i karmi swego brata”¹¹⁷; „I niech się strzegą [bracia], aby się nie gniewali i nie denerwowali z powodu czyjegoś grzechu, bo gniew i zdenerwowanie są i dla nich, i dla innych przeszkodą w miłości”¹¹⁸; „I choćby [brat] tysiąc razy potem zgrzeszył na twoich oczach, kochaj go bardziej niż mnie, abys go pociągnął do Pana; i zawsze bądź miłosierny dla takich”¹¹⁹.*
- g) *Brat Franciszek wzywa braci do okazywania braterskiej miłości zarówno wobec współbraci, jak i wszystkich ludzi:*

¹¹⁵ Np 3,7-9.

¹¹⁶ 1 Reg 22, 32-34.

¹¹⁷ Tamże, 9,11.

¹¹⁸ 2 Reg 7,3.

¹¹⁹ LM 11.

„I niech czynem okazują miłość, jaką mają względem siebie, jak mówi Apostoł: Nie miłujmy słowem ani językiem, ale czynem i prawdą. I niech nikomu nie złorzeczą; niech nie szemrają, nie ubliżają innym [...]. I niech będą uprzejmi [...]. Niech nie sądzą i nie potępiają. I, jak mówi Pan, niech nie roztrząsają nawet najmniejszych grzechów innych ludzi, a raczej własne grzechy niech rozważają”¹²⁰.

- h)** *Seraficki Ojciec miał zwyczaj zwoływać swych braci, aby z nimi rozmawiać o królestwie Bożym. Bracia również żywo pragnęli z nim się spotykać: „Pragnęli się spotykać, a jeszcze bardziej pragnęli razem przebywać. Natomiast czymś ciężkim było dla nich oddzielenie od wspólnoty, gorzkim rozstanie, przykrym odejście”¹²¹. Franciszek nakazuje braciom i ministrom, by zbierali się razem z ministrem generalnym na kapitułach w celu omawiania wszystkich spraw „nie dość wyczerpująco ujętych w Regule”¹²². Zobowiązuje także wszystkich ministrów prowincjalnych, „by spotykali się ze swymi braćmi, gdzie im się podoba, aby omawiać sprawy Boże”¹²³. To, co święty Ojciec Franciszek pisze na temat kapituł Zakonu, na poziomie lokalnej wspólnoty ma zastosowanie do kapituły klasztornej.*
- i)** *Rodzina franciszkańska, jak rozłożyste drzewo, składa się z różnych gałęzi: braci mniejszych, niewiast konsekrowanych, które obierają „regulę życia zakonu sióstr ubogich”¹²⁴, czyli klarysek, konsekrowanych mężczyzn i kobiet z Trzeciego*

¹²⁰ 1 Reg 11,6-12.

¹²¹ 1 Cel 39.

¹²² LM 22.

¹²³ 1 Reg 18,1.

¹²⁴ RKI 1,1.

Zakonu Regularnego oraz przynależących do Franciszkańskiego Zakonu Świeckich. W najwyższym stopniu jest zatem stosowne, aby wszyscy, którzy mają wspólnego ojca, świętego Franciszka, wytrwale pielęgnowali ducha braterskiej komunii, by charyzmat franciszkański zawsze i wszędzie jaśniał pełnym blaskiem.

- j)** *Duch franciszkańskiego braterstwa rozszerza się następnie na wszystkich ludzi, na których bracia powinni być zawsze otwarci: „I ktokolwiek przyszedłby do nich: przyjaciel czy wróg, złodziej czy łotr, niech go przyjmą uprzejmie”¹²⁵. Powinni też głosić im orędzie pokoju: „Pan objawił mi, abyśmy używali pozdrowienia: niech Pan obdarzy was pokojem”¹²⁶. Duch braterstwa swym zasięgiem obejmuje wreszcie całe stworzenie, w którym święty Franciszek dostrzega odbicie piękna i dobroci Boga: „Pochwalony bądź, Panie mój, ze wszystkimi Twymi stworzeniami”¹²⁷.*

Komentarz

Duch franciszkańskiego braterstwa przenika wszystkich ludzi, których bracia powinni przyjmować z życzliwością: „I ktokolwiek przyszedłby do nich: przyjaciel czy wróg, złodziej czy łotr, niech go przyjmą uprzejmie”¹²⁸. Powinni też głosić im orędzie pokoju: „Pan objawił mi, abyśmy używali pozdrowienia: niech Pan obdarzy was pokojem”¹²⁹. Duch braterstwa przenika

¹²⁵ 1 Reg 7,14.

¹²⁶ T 23.

¹²⁷ Psł 3.

¹²⁸ 1 Reg 7,14.

¹²⁹ T 23.

wreszcie całe dzieło stworzenia, w którym św. Franciszek dostrzega odbicie piękna i dobroci Boga: „Pochwalony bądź, Panie mój, ze wszystkimi Twymi stworzeniami”¹³⁰.

Wprowadzenie duchowe do części trzeciej rozpoczynają pisma Franciszka. Autor stwierdza w nich, że bracia są darem Boga i że są dla siebie autentycznymi braćmi. Braterstwo, w którym żadnego z nich nie wynosi się ponad pozostałych, jest z natury rzeczy związane z koncepcją *minoritas*. Podstawą *minoritas* jest akceptacja ludzkiej słabości i ułomności, bracia powinni więc wyznawać sobie wzajemnie swoje potrzeby i słabości oraz zatrzymywać się nad pozostałymi braćmi i troszczyć o nich w ich niedomaganiach (cielesnych). Akcent położony na „zatrzymanie i troskę” jest celowy. Pierwsi bracia byli wędrowcami i jeżeli ktoś w grupie zachorował, wszyscy zatrzymywali się i troszczyli o niego. Alternatywą było realne porzucenie. Koncepcja *minoritas* daje też wskazówkę dotyczącą władzy i kontroli: dążenie do władzy nad innymi braćmi lub usiłowanie sprawowania nad nimi kontroli jest sprzeczne z ideą prawdziwego braterstwa, które żyje „w umniejszeniu”. *Minoritas* wymaga raczej wzajemnej posługi i posłuszeństwa, w którym każdy dąży do uniznienia się przed bratem.

Minoritas nie wskazuje na absolutny egalitaryzm czy brak struktury hierarchicznej, choć to one je warunkują. W swoich *Admonitiones* Franciszek podkreśla, że jakiegokolwiek utrudnienie relacji wskutek nieporozumień co do posłuszeństwa albo wynikające z nich ewentualne prześladowania i niesnaski między braćmi nie powinny przesłaniać miłości i oddania, jakie minister, kustosz lub gwardian żywią do swoich braci. Już same ich tytuły w konkretny sposób wskazują na *minoritas*, oznaczają bowiem: służbę (minister), opiekę (kustosz) oraz

¹³⁰ PSĮ 3.

zabezpieczenie (gwardian), a nie pierwszeństwo (preor), doskonałość (mistrz), panowanie (don lub dom, od łacińskiego *dominus* – pan) czy starszeństwo wiekowe (opat, z semickiego *abba* – ojciec). Ich braterstwo jest braterstwem nauczonym i realizowanym przez Jezusa w Ewangelii.

Wspólnota franciszkańska posiada pewną szczególną charakterystykę, którą posiadał również sam jej Założyciel. Braterska miłość i troska powinny być z natury bardziej matczyne (delikatne, bezwarunkowe i opiekuńcze), a nie ojcowskie (wymagające, warunkowe i surowe). Bracia powinni zawsze uważać na skutki zakłóceń wywołanych przez trudne ludzkie emocje, takie jak gniew, zawiść i zazdrość, ponieważ mogą podstępnie zagnieździć się w sercach braci i zaszkodzić miłości bliźniego. Grzechy, zgorzenia, winy i słabości braci wzywają do miłości i miłosierdzia ze strony innych braci, ponieważ tylko wymierna miłość i miłosierdzie mogą zawrócić błądzącego na właściwą drogę. Miłość i miłosierdzie mają swój pozytywny wyraz w pewnych działaniach (delikatne słowa, przebaczenie i pokora) i unikaniu innych działań (odraza, narzekanie, deprecjonowanie, osądzanie, potępienie).

Szczególnym wyrazem braterstwa są kapitule – klasztorna, kustodialna, prowincjalna i generalna. Tam bracia zbierają się, aby omówić sprawy duchowe i wszelkie inne niesprecyzowane w Regule, co oczywiście zapewnia dużą swobodę braterskiej dyskusji. Bracia zbierają się, bo tego chcą, i choć dyskusje niejednokrotnie bywają męczące, to chęć bycia razem i osiągnięcia wspólnego celu powinna przewyciężać indywidualne pragnienia braci do wycofania się z grupy.

Kolejnym wyrazem franciszkańskiego braterstwa jest jego uniwersalność. Braćmi są nie tylko ci, których stale spotyka się w klasztorze, kustodii czy prowincji. Cały ogólnoswiatowy Zakon Franciszkański tworzy jedną uniwersalną wspólnotę braci.

Rozdział
pierwszy

Co więcej, Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych jest częścią rodziny franciszkańskiej, która tradycyjnie porównuje siebie do życiodajnego bujnego drzewa. W 1909 roku papież św. Pius X formalnie ogłosił, że Zakon Franciszkanów jest wielkim drzewem z trzema równymi i rzeczywistymi gałęziami (bracia mniejsi, konwentualni i kapucyni), uciszając tym samym wyjątkowo niebraterskie spory co do tego, która gałąź była autentyczną linią św. Franciszka. Wprowadzenie duchowe rozszerza tę koncepcję na resztę rodziny franciszkańskiej: siostry klaryski, konsekrowanych mężczyzn i kobiety Trzeciego Zakonu oraz członków Franciszkańskiego Zakonu Świeckich. W uniwersalizmie prawdziwie franciszkańskim drzewo obejmuje mężczyzn i kobiety, przyjaciół czy nieprzyjaciół, życząc im pokoju i wszelkiego dobra. W dalszym wymiarze obejmuje całe stworzenie w jednym wielkim kosmicznym objęciu piękna i dobra Boga.

Rozdział pierwszy

Braterska wspólnota franciszkańska

55. § 1. *Życie braterskie znajduje swój pierwowzór i moc jednoczącą w tajemnicy komunii Osób Trójcy Przenajświętszej¹³¹, która przemienia ludzkie relacje i tworzy nowy typ solidarności¹³².*

¹³¹ Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja *Życie braterskie we wspólnocie* (2 lutego 1994 r.), nr 10.

¹³² Por. VC 41.

§ 2. *Życie braterskie jest szczególnie widzialnym znakiem komunii Kościoła oraz zapowiedzią powszechnej i eschatologicznej jedności, do której on zdąża. Braterska wspólnota przez dzielenie się dobrami, bratnią jedność oraz wspólny projekt życia i działania jest także profetycznym świadectwem wobec świata, często tak podzielonego i zwaśnionego*¹³³.

§ 3. *Bracia, aby bardziej pogłębić i wyrazić ewangeliczny sposób życia, zrodzony z natchnienia Bożego w sercu świętego Franciszka*¹³⁴, *łączą się w braterską wspólnotę. Zakorzeniona jest ona w miłości Bożej, ożywiana przez Ducha Świętego, karmiona słowem Bożym i Eucharystią, związana tymi samymi więzami duchowymi i prawnymi oraz zaangażowana w misję Kościoła.*

§ 4. *Bracia niech z pomocą łaski codziennie budują komunię życia. Dlatego też niech przyjmują siebie wzajemnie jako dar od Pana, niech z całego serca okazują sobie nawzajem miłość, niech z szacunkiem podchodzą do życiowej historii braci z jej bogactwem i ułomnościami, niech rozwijają szczery dialog, niech otwarcie opowiadają o swoich doświadczeniach, niech z zaufaniem przedstawiają swoje potrzeby, niech się wspierają i przychodzą sobie z pomocą, niech w miłości służą jeden drugiemu*¹³⁵, *niech dla dobra braci rozwijają swoje zdolności i nimi służą, a w ten sposób niech wyrażają swoją przynależność*

¹³³ Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja *Życie braterskie we wspólnocie* (2 lutego 1994 r.), nr 10; KPK, kan. 602; 607.

¹³⁴ Por. T 14.

¹³⁵ Por. 1 Reg 5,14.

do braterskiej wspólnoty w poszczególnych klasztorach, w prowincjach, w kustodiach i w Zakonie.

56. § 1. *Bracia niech będą wierni swemu powołaniu do dawania świadectwa i głoszenia wszystkim ludziom orędzia o zbawczej obecności Jezusa Chrystusa oraz możliwości budowania świata bardziej braterskiego i solidarnego z najbardziej zmarginalizowanymi i prześladowanymi. Niech przeto nie obawiają się być twórczymi w urzeczywistnianiu ewangelicznego orędzia, zachowując szczególną czujność wobec zjawisk, które przekształcają relacje międzyludzkie, jak środki społecznego komunikowania, migracja ludności, przemiany kulturowe, społeczne, ideologiczne i religijne.*

§ 2. *Wzajemny wpływ i przenikanie się kultur są według nauczania Kościoła¹³⁶ wartościami, które ubogacają także życie braterskie. Dlatego też wszyscy bracia, świadomi własnej tożsamości, niech przyjmują wielorakie bogactwo różnych kultur i tradycji religijnych oraz popierają łączność i dialog pomiędzy nimi.*

§ 3. *Bracia niech się starają prawdziwie poznawać jeden drugiego, z szacunkiem przyjmować jego odrębność oraz respektować wizję jego kultury.*

§ 4. *Ewentualne konflikty w życiu braterskim bracia niech przeżywają jako okazję do wzrostu ludzkiego i duchowego, a uznając ograniczoność własnego doświadczenia*

¹³⁶ Por. RM 52; CV 26; EG 116; Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, *Educare al dialogo interculturale nella scuola cattolica* [Wychowywać do dialogu międzykulturowego w szkole katolickiej], nr 33.

*i własnej wizji życia, niech zabiegają o wzajemną integrację różnych kultur*¹³⁷.

57. § 1. *Będąc wezwani, aby stawać się domem i szkołą komunii*¹³⁸, *dla umocnienia jedności w życiu braterskim, formacji początkowej i ustawicznej oraz działalności apostołskiej, należy popierać stosowne i wzajemne kontakty między braćmi w Zakonie, konferencji i federacji, prowincji, kustodii i klasztorze.*

§ 2. *Dla rozwoju poczucia przynależności, uczestnictwa, współpracy i odpowiedzialności wszystkich braci należy wspierać budowanie klimatu wzajemnego zaufania i otwartości*¹³⁹. *Dokonuje się to przez skuteczny przepływ informacji i konsultację między braćmi, czy to na kapitułach i innych oficjalnych spotkaniach, czy to we wspólnych i osobistych rozmowach, jak też za pośrednictwem nowych środków przekazu*¹⁴⁰.

§ 3. *Dla wzrostu ducha braterstwa wszyscy bracia powinni współdziałać w rozeznawaniu woli Bożej poprzez modlitwę, ocenę przemian dokonujących się w Kościele, Zakonie i społeczeństwie oraz wrażliwość na znaki czasu. Niech zatem pamiętają o obowiązku wykonywania decyzji kapituł, ministrów, kustoszy i gwardianów, do których należy kierowanie braterską wspólnotą i jej animacja.*

¹³⁷ Cały ten artykuł czerpie treści z końcowego przesłania Kongresu Braterskiego w Nairobi, *Commentarium Ordinis* (III, 2011), s. 9-14.

¹³⁸ Por. NMI 43.

¹³⁹ Por. VC 50.

¹⁴⁰ Por. KPK, kan. 633.

Rozdział
pierwszy

58. § 1. *Bracia powinni zbierać się na kapitule, aby oświeceni przez Ducha Świętego strzec charyzmatu franciszkańskiego oraz dziedzictwa duchowego Zakonu i poszukiwać odpowiednich sposobów wcielania ich w życie w różnych uwarunkowaniach historycznych i kulturowych¹⁴¹.*

§ 2. *Wzajemną miłość i więź między braćmi należy wzmacniać przez kapituły generalne, prowincjalne, kustodialne i klasztorne, które są najbardziej odpowiednimi miejscami wspólnotowego rozeznawania woli Bożej wobec wspólnoty braterskiej¹⁴².*

§ 3. *Kapituła klasztorna, która – zgodnie z przepisami Konstytucji – może podejmować decyzje czy to poprzez wyrażenie braterskiej zgody, czy to jako organ doradczy gwardiana, czy też jako kolegium sprawujące władzę, w tradycji Zakonu jest jednym z najbardziej znaczących przejawów życia braterskiego. Przez nią wzmacnia się wspólnotę życia i omawia sprawy dotyczące rozwoju ludzkiego, życia duchowego, wspólnotowego i apostołskiego, tak poszczególnych braci, jak i całej wspólnoty. Ponadto kapituła niech troszczy się o formację ustawiczną, a przy zaangażowaniu wszystkich dokonuje wspólnotowego rozeznania, ustala plany działania i podejmuje ich weryfikację, jak też dokonuje oceny życia i udziela braterskich napomnień.*

§ 4. *Wszyscy bracia, uprawnieni na mocy Konstytucji, art. 228, § 1, w kapitule klasztornej powinni uczestniczyć z żywym poczuciem współodpowiedzialności i duchowym*

¹⁴¹ Por. VC 42.

¹⁴² Por. KPK, kan. 631; 632.

zaangażowaniem. Niech wsłuchują się i przyjmują otwartym sercem to, co mówią bracia, oraz pokornie i odważnie¹⁴³ wypowiadają swoje zdanie. Niech osobiście wnoszą wkład własnych idei, kompetencji i doświadczenia w celu odnowy życia braterskiego i apostołskiego, rozwiązywania zaistniałych problemów, planowania wspólnych inicjatyw i wprowadzania ich w życie.

59. § 1. Ministrowie, kustosze i gwardiani niech będą otwarci oraz wrażliwi na będące owocem poważnego rozeznania słuszne inicjatywy poszczególnych braci, szczególnie te, które dotyczą nowych form ewangelizacji. W ten sposób bracia będą mogli odpowiedzieć na Boże powołanie, dowartościowując otrzymane dary i wydając owoce na rzecz braterskiej wspólnoty, Kościoła i społeczeństwa¹⁴⁴.

§ 2. Działalność oraz osobiste zaangażowanie braci powinny zostać poddane ocenie, dyskusji oraz uzgodnione ze wspólnotą braterską w taki sposób, aby były ukierunkowane na osiągnięcie zarówno dobra osobistego, jak i wspólnego. W każdym przypadku, z pełną dojrzałością ludzką i zakonną, bracia niech przedkładają dobro wspólnoty braterskiej nad swoje osobiste.

60. § 1. Ministrowie, kustosze i gwardiani posługę władzy niech sprawują z miłością i dobrocią¹⁴⁵, niech nieustannie animują wspólnotę braterską, zapewniają odpowiedni czas na modlitwę i zabiegają o jej właściwy poziom, niech

¹⁴³ Por. Przemówienie papieża Franciszka wygłoszone na zakończenie III Nadzwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, 18 października 2014 r.

¹⁴⁴ Por. KPK, kan. 618.

¹⁴⁵ Por. 2 Reg 10,5.

Rozdział
pierwszy

z szacunkiem odnoszą się do ich ludzkiej godności i popierają odpowiedzialne i aktywne posłuszeństwo, niech dodają odwagi i niosą nadzieję w trudnościach, niech rozwijają charyzmat Zakonu i „wsluchują się w głos Kościoła” oraz towarzyszą w ustawicznej formacji braci¹⁴⁶.

§ 2. Bracia powinni miłować swych ministrów, kustoszów i gwardianów oraz radosnym sercem okazywać im posłuszeństwo i szacunek, modlić się za nich i chętnie z nimi współpracować, wspierając ich w dźwiganiu ciężaru posługi.

61. *§ 1. Bracia niech zawsze okazują sobie miłość, odnosząc się do siebie uprzejmie i życzliwie, oraz z ewangeliczną szczodrością i po bratersku świadczą sobie nawzajem różne duchowe i materialne przysługi, zabiegając o rozwój i działalność każdego z braci.*

§ 2. Bracia niech unikają wszelkich sądów, słów i czynów, które by w jakikolwiek sposób mogły naruszyć lub zakłócić pokój i miłość bratnią.

§ 3. Gdyby zaistniała różnica zdań, do której każdy ma prawo, bracia niech własną opinię wyrażają z przekonaniem i życzliwie, inni zaś niech ją przyjmują z poszanowaniem, poszukując wspólnie lepszego rozwiązania.

§ 4. Bracia niech rozwijają ducha braterskiej komunii, unikają jakiegokolwiek podziału z powodu różnicy wieku, kultury, pochodzenia, formacji, zainteresowań lub działalności i niech chętnie wybaczą jakiegokolwiek doznane urazy.

¹⁴⁶ Por. KPK, kan. 619.

62. § 1. *Ministrowie, kustosze, gwardiani i wszyscy bracia niech poświęcą szczególną uwagę i otoczą stałą troską braci w podeszłym wieku, chorych, słabszych bądź przeżywających trudności w sposób, w jaki pragnęliby tego dla siebie, gdyby znaleźli się w podobnej sytuacji¹⁴⁷. Niech śpieszą im z ludzką i duchową pomocą, a zwłaszcza umożliwiają im korzystanie ze świętych sakramentów, niech podtrzymują ich na duchu poprzez swą obecność, konkretną posługę oraz zapewnią im pomoc medyczną i niezbędną opiekę.*

Rozdział
pierwszy

§ 2. *Bracia chorzy lub dotknięci jakimś cierpieniem niech bez obawy przedstawią swój stan, aby otrzymać to, co jest konieczne do odzyskania zdrowia lub co może przynieść ulgę w cierpieniu i znoszeniu uciążliwości w chorobie; niech z wiarą znoszą słabości i utrapienia¹⁴⁸, ofiarując swoje cierpienia Bogu w łączności z krzyżem Chrystusa i świadomością, iż w ten sposób przyczyniają się do uświęcenia własnego życia, misji braterskiej wspólnoty oraz dla budowania królestwa Bożego.*

Komentarz

[Artykuł 55] Rozdział pierwszy rozpoczyna się teologicznym rozważaniem na temat wspólnoty braterskiej. Chrześcijanie wyznają wiarę w Boga w Trójcy Jedynego, monoteizm oparty o wzajemną relację i wspólnotę. Należy zauważyć, że Franciszek w swoich pismach często zwraca się do Boga jako „Trzech

¹⁴⁷ Por. 2 Reg 6,9.

¹⁴⁸ Por. Psł 10.

Rozdział
pierwszy

w Jednym”, zamiast częściej używanym (przez nas) terminem „w Trójcy Jedyny”, wybierając wyobrażenie Boga jako dynamicznej wzajemnej relacji we wspólnocie zamiast jedności Osób. To pojęcie Świętej Wspólnoty jest podstawą braterskiego życia, w którym bracia ze swoimi indywidualnymi osobowościami jednoczą się w miłości i łasce. Działanie Boga w braterskim życiu jest jednoznacznie manifestacją zbawienia pożądanego przez Ojca i dokonanego przez Syna w mocy i wspólnocie Ducha Świętego. Bóg „Trzech w Jednym” dosłownie zbawia nas w naszym braterskim życiu, czyniąc z nas nowych ludzi zjednoczonych w nowy sposób, w solidarności będącej wyrazem wspólnoty.

Kościół kontynuujący misję i przesłanie Jezusa Chrystusa jest szczególną manifestacją wspólnoty Pana i Zbawiciela z Jego Ojcem i Ich Duchem Świętym. Ponieważ Kościół gromadzi rozproszone dzieci Boże poprzez swoją misję ewangelizacji oraz zacieśnia więzy wewnętrznej wspólnoty, udzielając sakramentów, staje się widocznym znakiem wspólnoty prawych relacji ustanowionych przez Jezusa w drodze do królestwa. Braterskie życie zakonników ubogaca tę komunie życia oraz profetycznie świadczy o niej zarówno w Kościele, jak i w świecie. Bracia, dzieląc się dobrami ziemnymi im przez Opatrzność, wzrastając we wzajemnej miłości oraz planując i pracując w zgodzie i harmonii, dają świadectwo świata, który dopiero nadejdzie, ale którego ziarna na tej ziemi zaczynają już kiełkować, nawadniane i kształtowane przez Ducha Świętego.

Bracia wierzą, że wspólnota Ewangelii jest charyzmatem zainspirowanym przez Boga w sercu naszego Świętego Założyciela. Fundamentem naszego braterskiego życia jest więc miłość Boga ożywiana przez Ducha Świętego oraz kształtowana przez Syna w Jego słowie, ciele i krwi. Trójosobowy Bóg

nie jest zamknięty w sobie, ale aktywny w świecie, twórczy, zbawiający i uświęcający. Analogicznie, wspólnota franciszkańska nie pozostaje w sobie zamknięta, ale angażuje się w zbawczą misję powierzoną Kościołowi.

Ponieważ braterskie życie jest rzeczywistym odzwierciedleniem wewnętrznego życia Boga w Trójcy Jedynej, bracia potrzebują pomocy łaski do budowania, dzień po dniu, ich wspólnoty życia. Zakonne życie wspólne jest przepisane wszystkim, zaś poza wspólnotą tylko w drodze wyjątku (kanon 665). Stopnie jedności we wspólnocie są różne w poszczególnych instytutach. Mogą obejmować wspólne mieszkanie (kanon 665), wspólny habit lub strój (kanon 669), życie ze wspólnej kiesy i puli środków (kanon 668), wspólne życie zgodnie z Konstytucjami (kanon 598, 2), apostolat podejmowany przez wspólnotę (kanony: 665, § 1; 671; 682), poddanie się woli przełożonego wskazanego przez prawo oraz wspólnotowa modlitwa skoncentrowana na Eucharystii (kanony: 608; 663, § 2; 934, § 1, 1°).

W artykule 55, § 4 znajduje się lista konkretnych zachowań budujących braterskie życie i miłość. Bracia przyjmują siebie jako dary Boże, podążając za słowami Serafickiego Ojca, spisanyymi przez niego Testamencie. Ponieważ miłość jest nieuniknionym i niezachwianym znakiem obecności Boga, jak śpiewamy podczas obrzędu obmywania nóg w każdy Wielki Czwartek, bracia powinni kochać się całym sercem. Wspólnota franciszkańska ma charakter żebraczy, a nie stały, co oznacza, że bracia są przenoszeni pomiędzy klasztorami i doświadczają konieczności ciągłego budowania lokalnych wspólnot, a zatem muszą szanować bogate, ale i delikatne życie swoich współbraci w miarę coraz głębszego poznawania się nawzajem. Braterska wspólnota jest oparta o braterską komunikację. Bracia muszą zawsze kultywować dialog i być

Rozdział
pierwszy

nań otwartymi, zarówno między sobą, jak i w świecie. Wewnątrz wspólnoty są zachęceni do pogłębiania wzajemnej przejrzystości, dzieląc się w zaufaniu swoimi doświadczeniami i z ufnością komunikując potrzeby. Wyrażają wpisana w samą jej naturę bezsilność *minoritas*, potwierdzając, że każdy potrzebuje pomocy i wsparcia innych, ale też chętnie oferuje tę pomoc i wsparcie w posłudze miłości. Tak jak młodzieniec ofiarował uczniom Jezusa kilka bochenków chleba i ryby, aby nakarmili głodny tłum, tak bracia ofiarują dary i kreatywność pozostałym braciom, wierząc, że Pan rozmnoży je zależnie od potrzeb. W świecie częstokroć anonimowym i podzielonym bracia pokazują, że należą do ogólnoświatowej wspólnoty istniejącej w wymiarze uniwersalnym, regionalnym i lokalnym, dokładnie tak jak Kościół.

[Artykuł 56] Większość krytyków i analityków kultury uważa, że w XXI wieku zachodzą szybkie zmiany i przekształcenia. W sferze duszpasterstwa bracia pozostają wierni swojemu ewangelicznemu powołaniu, starannie odczytując znaki czasu i odpowiednio na nie reagując. Z ich punktu widzenia istotne jest to, że wiele tych przemian ma szczególny wpływ na relacje między ludźmi (i oczywiście braćmi). Szereg czynników wymieniono w artykule 56: środki społecznego przekazu, migracja ludności, przemiany kulturowe, społeczne, ideologiczne i religijne.

Migracje i przemieszczanie się ludności są głównym źródłem zmiany współczesnego świata. W sferze duszpasterstwa oznacza to, że bracia muszą sprostać potrzebom imigrantów i uchodźców, którzy wymagają adaptacji językowej i kulturowej. Gdy synowie imigrantów i uchodźców wstępują do Zakonu, również jest niezbędna adaptacja braterska. Bracia coraz częściej zmieniają swój kraj lub kulturę na inne, aby np. otoczyć odpowiednią opieką duszpasterską imigrantów. Na

skutek spadku liczebności w wielu jurysdykcjach na północy, bracia z innych kultur i jurysdykcji przybywają z pomocą. Bracia z krajów stosunkowo „bogaty w kapłanów” przenoszą się do krajów „ubogich w kapłanów” z posługą duszpasterską. W miejscach, w których fundamenty Zakonu są dość młode, wspólnota zwykle znajduje się w obrębie jednej grupy kulturowej, językowej czy plemiennej, zaś w miarę rozrastania się przenika do kolejnych. W efekcie istnieje obecnie więcej klasztorów, jurysdykcji i regionów wielokulturowych niż kiedykolwiek w historii. Napięcia na tle multikulturowości nie są już tylko domeną klasztorów generalnych czy kapituł generalnych.

Konstytucje stwierdzają, że relacje między braćmi z różnych kultur są wartościami wzbogacającymi braterskie życie, co jest zgodne ze współczesnym nauczaniem Kościoła. Ogromne bogactwo różnorodnych kultur powinno być zatem radośnie przyjmowane przez braci, którzy są powołani do promowania rzeczywistych spotkań i szczerego dialogu międzykulturowego. Dlaczego rzeczywiste spotkanie i szczerzy dialog? Pojęcie kultury, zazwyczaj niedookreślone i założone z góry, takim zwykle pozostaje, dopóki cała grupa przestrzega tych samych norm kulturowych. Gdy grupa staje się mniej jednorodna, niewypowiedziane dotąd różnice powodują napięcia, którymi trzeba się zająć.

Jeżeli bracia nie zostaną przez wspólnotę niejako „przywłaszczeni”, zawsze będą „inni”. We wspólnocie bracia powinni nieustannie dążyć do zrozumienia „innych”, aby burzyć subtelne, ale realne bariery „inności”. Z szacunkiem powinni przyjmować tradycje kulturowe innych braci, ceniąc ich odmienne wizje i doświadczenia rzeczywistości. Niestety takie dialogi i spotkania nie zawsze są bezkonfliktowe. Bracia powinni dostrzegać, że konflikty na tle kulturowym we

Rozdział
pierwszy

wspólnym życiu są w rzeczywistości okazją do wzrastania w braterskich *minoritas*. Takie spotkania pomagają wszystkim braciom, wyrosłym zarówno w kulturze „miejscowej”, jak i „innej”, zrozumieć, że wszystkie kultury i wynikające z nich punkty widzenia zawsze będą ograniczone i niekompletne. Braterstwo i wspólnota stają się bardziej autentyczne i pogłębione, jeżeli razem próbujemy integrować różne kultury w klasztorze, jurysdykcji czy regionie.

[Artykuł 57] Na początku tego tysiąclecia św. Jan Paweł II powiedział, że Kościół potrzebuje szkół komunii, w której chrześcijanie mogliby uczyć się wzrastania do głębszej jedności. Konferencje i federacje, prowincje i kustodie, a także poszczególne klasztory są wezwane do ich tworzenia w swych braterskich interakcjach. Jeżeli bracia rzeczywiście czują, że należą do wspólnoty, wówczas aktywnie w niej uczestniczą, współpracują z innymi braćmi i przyjmują osobistą odpowiedzialność. Profetyczne rozumienie bycia szkołą wspólnoty jest nie do przecenienia. Braterstwo lokalne, regionalne, narodowe i międzynarodowe musi budować atmosferę wzajemnego zaufania i otwartości. Efektywna komunikacja (ustna, pisemna i cyfrowa) oraz otwarte konsultacje (kapituły, formalne spotkania, nieformalne dyskusje) ułatwiają wyrażanie tej wspólnoty.

Taka efektywna komunikacja i konsultacje nie są tylko dobrą praktyką biznesu i zarządzania. Dokładnie w ten sposób bracia mogą razem rozeznąć wolę Boga w zmieniającej się sytuacji Kościoła, Zakonu i społeczeństwa. Kiedy rozeznanie i dyskusja prowadzą do pewnego wniosku i decyzji, bracia muszą tę decyzję przyjąć niezależnie od tego, czy została ona podjęta przez kapitułę (klasztorną, kustodialną, prowincjalną lub generalną) bądź też przez ministra, kustosza lub gwardiana, których zadaniem jest prowadzenie wspólnoty braci.

[Artykuł 58] Kapituły (klasztorne, kustodialne, prowincjalne i generalne) stwarzają doskonale okazje do wspólnego rozeznania woli Boga dla wspólnoty. Bracia spotykają się na kapitule, aby rozeznąć, oświeceni przez Ducha Świętego, najlepszy sposób zachowania i adaptacji charyzmatu franciszkańskiego do zmiennych warunków historycznych i kulturowych, w których przyszło im żyć.

Uczeni franciszkańscy są zgodni, że kapituła klasztorna wniosła ogromny wkład do tradycji konwentualnej. W rozległych miejskich klasztorach konwentualnych z ich skomplikowanymi wymaganiami dotyczącymi apostołatu i dążenia do aktywnego zaangażowania wszystkich braci siłą rzeczy musiał powstać jakiś rodzaj kolegalnej i braterskiej struktury. Kapituła klasztorna może działać na różne kanoniczne sposoby, zależnie od sprawy i uznania gwardiana. Gwardian może rozpocząć dyskusję na praktycznie każdy temat, aby osiągnąć braterski konsensus, choć w większości przypadków podejmuje decyzję samodzielnie. Najbardziej skutecznymi gwardianie korzystają z kapituły klasztornej częściej niż pozostali. Są też sprawy, w których mają oni obowiązek konsultacji z tą kapitułą, choć nie muszą stosować się do jej porad. Najbardziej skutecznymi gwardianie zawahaliby się przed podjęciem decyzji sprzecznej z jej zdecydowanym stanowiskiem. Jeszcze innymi sprawami (zwykle finansowymi) gwardian i kapituła muszą zawiadywać wspólnie jako ciało kolegalne. Kapituła klasztorna wspomaga wspólnotę życia oraz zajmuje się wszystkimi kwestiami dotyczącymi ludzkiego, duchowego, rodzinnego i apostołskiego wzrostu braci i wspólnoty. Czasami jest też miejscem stałej formacji.

Wszyscy bracia należący *de familia* do klasztoru (rezydujący w nim na stałe albo z uzasadnionej przyczyny skierowani do innego miejsca zamieszkania w pobliżu) powinni uczestniczyć

Rozdział
pierwszy

z aktywnym poczuciem współodpowiedzialności i twórczym duchem w kapitule klasztornej, we wspólnym rozpoznawaniu, planowaniu, ocenie, braterskim korygowaniu i weryfikacji życia braci. Są wezwani do podejmowania praktyki efektywnej komunikacji, którą wynoszą ze szkoły wspólnoty. Słuchają z uwagą i z umysłem otwartym na innych, pokornie i szczerze wyrażają własne opinie, a także oferują swoje idee, talenty i doświadczenia, a nie bezczynnie czekają, aż inni wszystko zrobią.

[Artykuł 59] Jednym z delikatnych zadań do realizacji w grupie jest akceptacja zarówno wspólnego celu, jak i indywidualnych zainteresowań braci, bez popadania w wymuszoną jednolitość czy nadmierny indywidualizm. Ministrowie, kustosze i gwardianie muszą być otwarci i wrażliwi na racjonalne przedsięwzięcia poszczególnych braci. Te z kolei powinny być poważnie rozeznawane przez braci i nie mogą zależeć od decyzji indywidualnego brata, który komunikuje ją pozostałym na zasadzie „tak ma być”. W ten sposób brat może odpowiadać na bardziej osobiste wezwanie Boga, cenić otrzymane osobiste dary i wykorzystywać je dla dobra współbraci, Kościoła i społeczeństwa. Prywatne działania i zaangażowanie braci powinny być oceniane, dyskutowane i uzgadniane przez wspólnotę, tak aby przynosiły korzyści zarówno osobie, jak i grupie. W każdym przypadku bracia, w konkretnym wyrazie ich własnych *minoritas*, stawiają dobro wspólnoty przed osobistymi zainteresowaniami.

[Artykuł 60] Ministrowie, kustosze i gwardianie powinni sprawować posługę władzy z miłością i w duchu rodziny. Podstawowe obowiązki przełożonego (kanon 618) to: przyjmowanie woli Bożej, zastępowanie Boga i działanie w Jego imieniu (kanon 601) oraz szacunek dla podległych braci. Szacunek obejmuje uznanie, aprobatę, zaufanie oraz wzrastanie w wartości osób i ich godności na szczeblu ziemskim

i nadprzyrodzonym, a także zachęcanie do dobrowolnego posłuszeństwa poprzez zrozumienie, słuchanie (*libenter audiant*), dialog i współpracę.

Rozdział
pierwszy

Nie są oni po prostu administratorami albo wyłącznie nadzorcami, ale niezłomnie kochającymi braci opiekunami. Mają obowiązek upewniać się, że wspólnota ma niezbędny czas na modlitwę, a także zapewniać jej warunki do dobrej modlitwy. Powinni traktować braci jak odpowiedzialnych dorosłych, a nie zależne dzieci, oraz angażować ich w dialog dotyczący decyzji, które będą podejmowane w posłuszeństwie. Powinni dostrzegać kłopoty braci i próbować wzbudzić w nich nadzieję i odwagę w trudnym czasie. Przełożeni zgodnie z ascetycznymi i duszpasterskimi wytycznymi dobrego kierownictwa (kanony 618–619) powinni sprawować swoją władzę w duchu służby, kierować podwładnymi jako dziećmi Bożymi, chętnie słuchać ich głosu, poświęcać się swoim urządcom, odwiedzać chorych, przestrzegać niespokojnych, okazywać cierpliwość wszystkim i spełniać obowiązek przebywania w swoim domu (kanon 629). Mają też obowiązek ożywiania franciszkańskiego ducha wśród braci oraz wzmacniania ich poczucia stałej łączności z Kościołem, a nie oddalania się za głosem fałszywych proroków.

[Artykuł 61] Bracia z kolei winni darzyć taką samą niezłomną miłością swoich ministrów, kustoszy i gwardianów, a także wszystkich pozostałych braci. Wymaga to co najmniej radoznego posłuszeństwa i szacunku wobec przełożonych, pełnej miłości modlitwy za nich oraz pozytywnej współpracy z nimi, a nie pasywnego wycofania, podważania czy kontestowania kompetencji. Uprzejmość to podstawowa cnota braterskiego życia, lecz podobnie jak wszyscy grzeszni ludzie, również bracia czasami ranią się wzajemnie, nie zgadzają się ze sobą i nie słuchają innych, a niekiedy tak się od siebie różnią,

Rozdział
drugi

że znalezienie wspólnego gruntu wydaje się trudne. Bracia powinni zatem unikać oceniania pozostałych albo mówienia czy robienia czegoś, co dotyka lub rani innych, choć czasami po ludzku to im się nie udaje. Jeśli pojawiają się uzasadnione różnice zdań, bracia powinni wyrażać je z przekonaniem i delikatnością, ale też z uwagą poznawać inne punkty widzenia oraz wspólnie poszukiwać najlepszego rozwiązania. Powinni też szybko wybaczać sobie nawzajem ewentualne przewinienia i nie zachowywać urazy.

[Artykuł 62] Jak wspomniano we wprowadzeniu duchowym, troska o chorych i słabszych braci jest znakiem rozpoznawczym wspólnoty franciszkańskiej. Ministrowie, kustosze, gwardianie i wszyscy inni bracia powinni dbać szczególnie o braci w podeszłym wieku, chorych, słabszych bądź przeżywających trudności, śpiesząc im z ludzką i duchową pomocą oraz otaczając niezbędną troską. Braci chorych zachęca się, aby nie zamykali się w sobie, ale bez obawy przedstawiali swój stan, aby otrzymać to, co jest konieczne, ofiarując swoje cierpienia Bogu w łączności z krzyżem Chrystusa i świadomością, iż w ten sposób przyczyniają się do uświęcenia własnego życia i misji braterskiej wspólnoty, a także do budowania królestwa Bożego.

Rozdział drugi

Specyfika życia braterskiego

63. *Natura wspólnoty braterskiej, będącej ikoną Trójcy Przenajświętszej, wymaga, aby bracia umacniali jedność życia braterskiego przez wykonywanie wspólnie pewnych*

czynności. Także działalność, którą dany brat prowadzi indywidualnie, należy dostosować do celów braterskiej wspólnoty.

- 64.** *Kapituła klasztorna, uprzywilejowane narzędzie komunii, planowania i rewizji życia, sporządzi rozkład czynności wykonywanych przez wspólnotę, dostosowany do potrzeb codziennego życia całej wspólnoty braterskiej i poszczególnych braci. Rozkład ten powinien być zatwierdzony przez właściwego ministra lub kustosza.*
- 65.** § 1. *Wszyscy bracia niech będą wierni we wspólnym uczestniczeniu w celebracjach liturgicznych i innych spotkaniach modlitewnych, przez które wnikając w tajemnicę Boga, umacniają więzi wspólnoty pomiędzy sobą oraz Ludem Bożym¹⁴⁹.*
- § 2. *Bracia, którzy tworzą jedną rodzinę, niech również uczestniczą we wspólnocie stołu, wyrażając w ten sposób wzajemną miłość i podobieństwo do uczyty eucharystycznej. Wspólny posiłek winien być poprzedzony krótkim czytaniem duchowym.*
- § 3. *W pogodnym usposobieniu niech starają się bracia czynny udział we wspólnej rekreacji i rozmowach braterskich.*
- § 4. *Bracia niech troszczą się o utrzymanie domu i w miarę możliwości niech wykonują codzienne posługi domowe, wyrażając w ten sposób ducha minoritas i braterskiej wspólnoty.*
- 66.** § 1. *Dla lepszego zachowania intymności i wolności życia braterskiego kapituła klasztorna powinna część klasztoru*

¹⁴⁹ Por. KPK, kan. 663.

zastrzec jedynie dla braci. Decyzja ta podlega zatwierdzeniu przez właściwego ministra lub kustosa. Gwardian może w poszczególnych przypadkach i dla słusznej przyczyny udzielić pozwolenia na wejście do zastrzeżonej części także innym osobom¹⁵⁰.

§ 2. Bracia niech dbają o zachowanie w klasztorze klimatu ciszy, sprzyjającego duchowi modlitwy, pracy oraz nauki.

§ 3. Bracia powinni otrzymać odpowiednie przygotowanie do korzystania ze środków społecznego komunikowania, które oprócz tego, że mogą się przyczynić do rozwoju osoby ludzkiej, pogłębienia wiedzy, wymiany informacji, poszerzenia kontaktów międzyludzkich, są także pożyteczne do prowadzenia ewangelizacji. Bracia niech się nimi posługują w sposób dojrzały, odpowiedzialny i umiarkowany, uważając, aby z ich powodu nie zubożały kontakty z braćmi swojego klasztoru oraz by nie przynosiło to szkody dla ich własnego życia konsekrowanego.

§ 4. Mając na względzie wpływ środków społecznego komunikowania na życie w naszych wspólnotach, jest wskazane, by każda prowincja i kustodia wydała dyrektorium dotyczące właściwego z nich korzystania w świetle dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła¹⁵¹.

§ 5. Członkowie jednej rodziny franciszkańskiej oraz inni goście, którzy przybywają do naszych klasztorów, niech

¹⁵⁰ Por. KPK, kan. 667, § 1.

¹⁵¹ Por. KPK, kan. 666.

będą przyjmowani z oznakami uprzejmości¹⁵², miłości i gościnności.

67. § 1. *Habit zakonny braci jako znak życia konsekrowanego i braterskiego oraz świadectwo ubóstwa ma być prosty, skromny i przyzwoity; składa się z tuniki z kapturem koloru szarego lub czarnego i białego paska, na którym, zgodnie ze zwyczajem, można nosić koronkę franciszkańską Najświętszej Maryi Panny. Kolor habitu zakonnego powinien zostać ustalony przez Statuty prowincjalne i kustodialne¹⁵³.*

§ 2. *Bracia powinni nosić habit zakonny. Statuty prowincjalne i kustodialne dla szczególniejszych przyczyn, dopóki one trwają, mogą pozwolić na noszenie innego ubioru. Także ten ubiór ma być prosty, skromny i przyzwoity.*

68. § 1. *Gdy bracia podczas podróży przybędą do miasta lub miejscowości, gdzie znajduje się klasztor naszego Zakonu, wskazane jest, aby w miarę możliwości w nim się zatrzymali, uprzejmie o tym wcześniej powiadamiając.*

§ 2. *Pozwala się na korzystanie z urlopu, zgodnie ze Statutami prowincjalnymi i kustodialnymi oraz zależnie od okoliczności czasu i potrzeb osobistych, zawsze jednak zgodnie z profesją życia ewangelicznego braci.*

69. § 1. *Bracia niech dziękują Bogu za swoich rodziców, krewnych, przyjaciół, dobroczyńców oraz współpracowników. Niech im okazują wdzięczność, modląc się w ich intencji oraz wspierając w ich trudnościach.*

¹⁵² Por. 1 Reg 7,14.

¹⁵³ Por. KPK, kan. 669, § 1.

§ 2. Bracia, od chwili ich przynależności do tej wspólnoty braterskiej, niech się nieopatrzenie nie mieszają do spraw swoich krewnych; gdy jednak ci znajdują się w potrzebie, niech ministrowie, kustosze i gwardiani, kierując się roztropnością i miłością, starają się przyjść im z konkretną pomocą, zgodnie ze Statutami prowincjalnymi i kustodialnymi.

§ 3. Dobroczyńców Zakonu, prowincji i kustodii należy otoczyć modlitwą braterskiej wspólnoty, a jeżeli wydaje się to stosowne, właściwi ministrowie lub kustosze niech ich zaliczą do grona przyjaciół Zakonu, prowincji lub kustodii, wybierając właściwą formę wyrażenia tego uznania.

70. *§ 1. Wszyscy, którzy wykonują pracę w klasztorach oraz na rzecz Zakonu, niech będą traktowani sprawiedliwie i z miłością. Zgodnie z umową o pracę oraz obowiązującym prawem cywilnym należy wypłacać im odpowiednie wynagrodzenie. Bracia niech odnoszą się do nich z szacunkiem oraz właściwą dyskrecją.*

§ 2. Obecność współpracowników nie zwalnia braci od współodpowiedzialności oraz angażowania się w posługi domowe i prowadzone dzieła.

71. *Niech bracia radują się, gdy inni będą ich uważać za mniejszych, i niech przestają ze sobą jak członkowie jednej rodziny. Gdyby kiedyś trzeba było zastosować porządek pierwszeństwa, należy zachować Statuty generalne.*

Komentarz

Rozdział
drugi

[Artykuł 63] Rozdział drugi stanowi niejako kompendium różnych aspektów życia braterskiego. Rozpoczyna się przypomnieniem, że życie braterskie jest ikoną Trójcy Świętej, wychodzącą poza własną rzeczywistość. Oznacza to, że pewne rzeczy bracia mają robić razem, np. mieszkając w jednym budynku, nie powinni funkcjonować tak, jakby byli niezależnymi członkami wspólnoty mieszkaniowej albo gośćmi taniego hotelu. Uznawszy, że każdy z nich ma własny zestaw obowiązków i powinności, bracia wykonują je zawsze w koordynacji z celami braterskiej wspólnoty.

[Artykuł 64] Kapituła klasztorna akceptuje rozkład zajęć wspólnoty dostosowany do potrzeb codziennego życia całej wspólnoty i poszczególnych braci. To rozkład zajęć ma być dla braci, nie zaś odwrotnie. Jeżeli coś się zmienia (bracia podejmują inne obowiązki, powstają nowe potrzeby, zmieniają się zewnętrzne rozkłady zajęć), bracia modyfikują swój rozkład zajęć wspólnie. Następnie przedkłada się go do zatwierdzenia ministrowi lub kustoszowi, ponieważ lokalne wspólnoty nie są całkowicie niezależne nawet w organizacji własnego życia codziennego.

[Artykuł 65] Program dnia powinien obejmować wspólne nabożeństwa liturgiczne, inne spotkania modlitewne, wspólne posiłki, chwile rekreacji i braterskich rozmów formalnych i nieformalnych. Bracia powinni w miarę możliwości wykonywać jak najwięcej codziennych domowych obowiązków (gotowanie, zmywanie, sprzątanie, pranie, prace na zewnątrz, utrzymanie domu) jako znak braterskich *minoritas*.

[Artykuł 66] Zakony w całej swojej historii rozumiały ogromne znaczenie klauzury. Jej nazwa pochodzi od łacińskiego słowa *claudere*, oznaczającego „zamknięcie” na świat.

Monastycyzm, w ścisłym sensie rozumiany jako wycofanie się ze spraw ziemskich, zachował bardzo dosłowne rozumienie klauzury. Tradycja franciszkańska z jej naciskiem na głębokie zaangażowanie w ten świat, przy jednoczesnym kontemplacyjnym podejściu do jego spraw, uznawała siedziby braci za mniej „zamknięte”. Po łacinie siedziba braci to *conventus*, gdzie bracia mają *convenire*, czyli „zbierać się”. Ta czynność ma większą dynamikę, pozostawia miejsce na zaangażowanie w świat poza klasztorem. Pewien średniowieczny kronikarz napisał, że cały świat to tak naprawdę klasztor klasztorów.

Jednak to otwarcie i zaangażowanie w sprawy tego świata wymaga pewnego poczucia granic chroniących prywatność i swobodę braterskiego i rodzinnego życia braci. Kapituła klasztorna do realizacji tego celu wydziela część klasztoru (zwykle jest to część sypialna i często pomieszczenie do wspólnej rekreacji). Następnie decyzję o wydzieleniu potwierdza minister prowincjalny lub kustosz, by zawsze zachować „złoty środek”. Z uzasadnionych przyczyn i w indywidualnych przypadkach (naprawy usterek, wizyty lekarskie itp.) gwardian może zezwolić na wejście do klauzury osobom postronnym. W klasztorze bracia powinni tworzyć środowisko sprzyjające pracy, studiom i duchowi modlitwy.

Obok zewnętrznych granic należy także wytyczyć wewnętrzne granice wspólnoty, zwłaszcza w przypadku korzystania z nowoczesnych środków społecznej komunikacji (telefony komórkowe, laptopy, iPady, słuchawki itp.). Dotyczy to wszystkich środków komunikacji, poprzez które brat kontaktuje się ze światem zewnętrznym. Dzisiejszy szalony materialistyczny świat żyje pod dyktando mediów. Stał się globalną wioską. W dekrecie *Inter mirifica* Sobór Watykański II nazywa środki komunikacji „podziwu godnymi wynalazkami techniki” i zauważa, że jeżeli będą prawidłowo używane,

mogą mieć ogromne znaczenie dla ludzkości. Dalej w tym samym dokumencie stwierdza kategorycznie, że „macierzyńskie serce Kościoła boleje z powodu szkód, jakie zbiorowość ludzka ponosi zbyt często wskutek złego korzystania z tych środków”. Z tej przyczyny w posługiwaniu się środkami komunikacji społecznej konieczna jest niezbędna rozwaga. Bracia muszą unikać tego, co przynosi szkodę ich powołaniu i stanowi zagrożenie dla czystości osoby konsekrowanej (kanon 666). Oczywiście, środki komunikacji mają swoje zalety. Przyczyniają się do rozwoju ludzkości i wiedzy, zdecydowanie ułatwiają wymianę informacji, poszerzają kręgi relacji, a także z uwagi na coraz większą ilość czasu, jaki ludzie spędzają w Internecie, stanowią żyzne pole dla ewangelizacji. Oznacza to jednak, że bracia muszą używać (czy raczej nauczyć się używać) mediów w sposób dojrzały, odpowiedzialny i umiarkowany. Czas, energia i zaangażowanie niezbędne do utrzymania obecności w mediach nigdy nie mogą odciągać braci od ich realnego życia i realnych relacji w klasztorze. Ponadto socjologowie coraz częściej wskazują na uzależniające cechy życia on-line. Każde uzależnienie automatycznie ogranicza wolność człowieka, a ograniczona wolność oznacza ograniczonych ludzi. Szczególnym zagrożeniem dla osób konsekrowanych jest pornografia internetowa, która jako przemysł dysponujący miliardami dolarów staje się coraz bardziej akceptowana społecznie. Komentatorzy twierdzą, że pornografia internetowa opanowała sztukę marketingu za pomocą trzech podstawowych zasad: dostępności, taniości i anonimowości. Bracia muszą być szczególnie wrażliwi na zachowanie ślubu czystości. Ponieważ w korzystaniu z mediów podlegają „formacji”, należy oczekiwać, że korzystanie to nie jest regulowane indywidualnie dla każdego brata, ale zawsze zależy od dobra wspólnego. Prowincje i kustodie

Rozdział drugi zachęca się do opracowania statutów i zasad dotyczących tej kwestii.

[Artykuł 67] Zakonnicy powinni nosić strój instytutu, wykonany zgodnie z przepisami własnego prawa, na znak swojej konsekracji i ubóstwa. Zakonny habit braci jest widocznym znakiem ich poświęcenia Bogu, przynależności do zgromadzenia i świadectwa ubóstwa. Musi być prosty, skromy, ubogi i schludny. Kolor habitu ma długą i paradoksalnie „barwną” historię. Pierwotnie był on mniej ważny; liczył się symbol – ubiór wiejskiego biedaka przepasanego sznurkiem, a nie skórzanym pasem. Średniowieczni kronikarze nazywają kolor habitów braci „błotnistym”, czyli raczej ciemnym i niesprecyzowanym, z pewnymi dominującymi odcieniami (czarnym, szarym, brązowym albo nawet granatowym czy ciemnozielonym), w zależności od tego, skąd pochodziło „błoto”. Na Wyspach Brytyjskich, głównym średniowiecznym ośrodku produkującym wełnę, kolor był zwykle szary, ponieważ taką wełnę dawały owce. W miarę upływu czasu kolor habitu stał się odzwierciedleniem różnych stylów życia franciszkańskiego. Gałąź konwentualna, w pismach franciszkańskich często nazywana braćmi wspólnoty, przybierała kolory bardziej „profesjonalne” – ciemnoszary i czarny (taki jak togi akademickie, sędziowskie i prawnicze oraz sutanny), podczas gdy obserwanci preferowali bardziej błotnisty brąz. Ponadto obserwanci zaczęli też skracać habity, zwężać rękawy i zmniejszać kaptury. Kapucyni woleli kaptur przyczepiony bezpośrednio do habitu, a nie dwuczęściowy. Współczesny habit franciszkański składa się z szarej lub czarnej tuniki i kaptura w tym samym kolorze. Historycznie habit pozostał czarny z kolorem szarym dopuszczonym na Wyspach Brytyjskich (z przyczyn historycznych) oraz w misyjnych częściach świata (z przyczyn praktycznych). Dziś kolor określają Statuty prowincjalne lub

kustodialne, z wyraźną preferencją koloru szarego. Częścią habitu jest biały sznur, na którym zgodnie ze zwyczajem można nosić franciszkańską koronkę do Najświętszej Maryi Panny. Statuty prowincjalne i kustodialne mogą zezwalać braciom na noszenie innego ubioru, np. jeżeli noszenie stroju religijnego na ulicy nie jest legalne lub akceptowalne społecznie. W takim przypadku ubiór także musi być prosty i skromny.

[Artykuł 68] Bracia podróżujący powinni zatrzymywać się w klasztorach naszego wielkiego ogólnoswiatowego Zakonu, w miarę możliwości wcześniej uprzejmie o tym powiadamiając. Statuty prowincjalne i kustodialne regulują czas wakacji poza klasztorem, uwzględniając normy kulturowe i potrzeby poszczególnych braci. Sposób spędzania wakacji – podobnie jak strój zakonny – powinien być prosty, skromny i stosowny dla zakonnika.

[Artykuł 69] Choć bracia zostawili swoje rodziny, aby wstąpić do Zakonu, zawsze pozostają biologicznymi synami, braćmi, wujami, bratankami czy kuzynami w swoich rodzinach. Powinni więc składać dzięki Bogu za dar rodziny (i przyjaciół) i wspierać ją modlitewnie w trudnych chwilach. W artykule zostaje również podjęta kwestia granic. Bracia rzeczywiście opuścili rodziny, czyli nie powinni zbyt angażować się w życie swoich bliskich. Czasem członkowie rodziny zakonnika, którzy mają trudności materialne, proszą swojego krewnego o pomoc. Powinni wówczas uzyskać rozważne i miłosierne wsparcie ministra, kustosza i gwardiana, zgodnie ze Statutami prowincjalnymi i kustodialnymi. Trzeba zauważyć, że wsparcia tego nie udziela sam zakonnik, ponieważ „nie posiada niczego” i zrzekł się posługiwania dobrami, co oczywiście obejmuje także ich rozdawanie.

Dobrodziejów należy wspominać podczas modlitwy wspólnotowej. Cenna jest też modlitwa braci o to, aby być

Rozdział
drugi

godnymi pomocy okazanej przez darczyńców wspierających drogę życia zakonnego. W uznaniu ich stałego wsparcia i hojności darczyńcy mogą być oficjalnie zaliczeni do grona przyjaciół zakonu, prowincji lub kustodii.

[Artykuł 70] Do wszystkich pracowników, którzy są zatrudnieni w klasztorach oraz w różnych ministerstwach i apostołatach braci, należy odnosić się z szacunkiem i z miłością. W oparciu o umowę o pracę należy wypłacać im sprawiedliwe wynagrodzenie ustalone przez obowiązujące prawo. Warto pamiętać, że przepisy prawa cywilnego, któremu podlega Kościół, muszą być przestrzegane w prawie kanonicznym z tym samym skutkiem, chyba że są sprzeczne z prawem Bożym albo jeśli prawo kanoniczne przewiduje inaczej. Aktualne prawo kanoniczne „kanonizuje” prawo cywilne mniej więcej w 40 kanonach (kanon 22). Bracia muszą szanować pracowników (nie mogą wymagać od nich pracy ponad miarę, być wobec nich nieuczciwymi czy wyniosłymi) oraz zachowywać dyskrecję (nie ujawniać informacji o życiu innych braci owym osobom postronnym). Obecność współpracowników w naszych klasztorach czy innych prowadzonych dziełach nie zwalnia braci z ponoszenia realnej odpowiedzialności i bycia prawdziwie pomocnymi. Bracia nie mogą o wszystkim decydować, zarządzać pracownikami czy rozkazywać im.

[Artykuł 71] Wprawdzie *minoritas* pozostaje fundamentalną zasadą wspólnoty braterskiej, istnieją jednakże przepisy (na przykład głos decydujący podczas wyborów), które należy respektować według porządku pierwszeństwa. Opisują to szczegółowo Statuty generalne.

Rozdział trzeci

Miłość braterska względem zmarłych

72. § 1. *Jest rzeczą dobrą i zbawienną oraz oznaką bratniej jedności wspólnoty, gdy bracia modlą się za zmarłych¹⁵⁴, szczególnie za współbraci, rodziców, krewnych, przyjaciół i dobroczyńców, aby dzięki jedności wiążącej wszystkie członki Chrystusa zmarłym wypraszać duchową pomoc, a braciom przynosić pociechę płynącą z nadziei.*

§ 2. *Wyrażając braterską jedność, bracia w miarę możliwości powinni uczestniczyć w pogrzebie współbraci oraz krewnych współbrata, zgodnie ze Statutami prowincjalnymi i kustodialnymi.*

§ 3. *Bracia powinni nawiedzać miejsca pochówku współbraci i troszczyć się o nie. Niech posiadają na bieżąco uzupełnianą księgę zmarłych, by w ten sposób podtrzymywać żywą pamięć o zmarłych braciach.*

§ 4. *Za zmarłych braci, rodziców, krewnych i dobroczyńców należy w każdym klasztorze co miesiąc odprawić jedną Mszę Świętą, w której wszyscy bracia powinni uczestniczyć. Jeśli ktoś nie mógłby uczestniczyć, niech odprawi inne ćwiczenia pobożne przewidziane Statutami prowincjalnymi i kustodialnymi.*

§ 5. *W listopadzie, zgodnie z miejscowymi zwyczajami, w każdej wspólnocie braterskiej należy sprawować liturgię wspomnienia zmarłych z rodziny franciszkańskiej.*

¹⁵⁴ Por. 2 Reg 3,4.

Rozdział
trzeci

Wszyscy bracia niech w tym dniu sprawują za nich Liturgię godzin, zaś wszyscy prezbiterzy odprawią Mszę Świętą.

§ 6. Statuty generalne, prowincjalne i kustodialne ustalą dokładniej inne modlitwy za zmarłych.

Komentarz

[Artykuł 72] Chrześcijańska modlitwa za zmarłych jako znak nadziei na zmartwychwstanie ma długą tradycję. Jednak zorganizowany kult wokół tej modlitwy rozwinął się dopiero we wczesnym średniowieczu. Ówczesni mnisi stworzyli niejako „system taryfowy” dla sakramentu pokuty, nakładający wymierne kary na penitentów w zamian za przebaczenie grzechów. Jeżeli kara nie została odbyta w całości za życia, była przenoszona do czyśćca, co wymagało modlitwy za zmarłego na masową i zorganizowaną skalę. Pewien znany mediewista podsumował duchowość wieków średnich i wczesnej nowożytności w następujący sposób: to nic innego jak odbywanie kar za grzechy i strach, że nigdy się ich nie odpokutuje. Z tej zrodziła się idea odpustów (odbycia w oczach Boga doczesnej kary za grzechy, które zostały już wybaczone, zob. kanony 992–997).

Konstytucje tradycyjnie stwierdzają, że modlitwa za zmarłych jest rzeczą dobrą i świętą, a motywacja, by tę modlitwę odmawiać, jest znakiem braterskiej jedności. Podczas pogrzebu Kościół udziela duchowego wsparcia zmarłemu i okazuje szacunek jego ciału, ale jednocześnie pociesza żyjących. Uroczystości pogrzebowe należy odprawiać zgodnie z normami

prawa liturgicznego (kanon 1176, § 2). Tekst odnosi się także do liturgicznego znaczenia modlitwy za zmarłych (dzięki komunikacji istniejącej między wszystkimi członkami Chrystusa, tym, którzy odeszli, można udzielić wsparcia duchowego, zaś żyjący bracia mogą otrzymać pocieszenie i nadzieję): jest to raczej środek wyrazu braterskiej wspólnoty niż sposób wspomnienia dusz czyśćcowych.

Wyrazem wspólnoty braterskiej jest także uczestnictwo w pogrzebach współbraci i ich krewnych. Ponieważ zwyczaje pogrzebowe są częścią kultury lokalnej, sposób tego uczestnictwa określają Statuty prowincjalne i kustodialne. Bracia powinni odwiedzać i pielęgnować groby swoich współbraci oraz dbać o nekropolię, aby kultywować ich pamięć. Co miesiąc w każdym klasztorze powinna być odprawiana Msza za zmarłych współbraci, krewnych, przyjaciół i darczyńców. Ci, którzy nie mogą uczestniczyć w comiesięcznej liturgii, powinni pamiętać czcić modlitewnie pamięć o zmarłych w inny sposób.

Co roku w listopadzie każda lokalna wspólnota powinna uroczyście obchodzić Uroczystość Wszystkich Świętych, wspominając zmarłych z rodziny franciszkańskiej. Czas wspomnienia musi być zbieżny z miejscowym lub krajowym kalendarzem liturgicznym. Wszyscy prezbiterzy zakonni powinni ofiarować za zmarłych współbraci Mszę, zaś wszyscy bracia odmawiać Liturgię godzin. Inne formy wstawiennictwa (termin techniczny oznaczający modlitewne powinności względem zmarłych) powinny być określone w Statutach generalnych, prowincjalnych i kustodialnych.

Rozdział czwarty

Relacje z całą rodziną franciszkańską

73. *Bracia powinni utrzymywać żywą i wzajemną jedność oraz podejmować współpracę ze wszystkimi członkami całej rodziny franciszkańskiej. Niech zatem wspierają odpowiednio wspólne inicjatywy, aby skuteczniej ukazywać charyzmat franciszkański w życiu i misji Kościoła.*

74. § 1. *Seraficki Ojciec święty Franciszek przyrzekł świętej Klarze i jej siostram, że otoczy je serdeczną troską i szczególnym staraniem¹⁵⁵. Ministrowie i kustosze powinni przeto sprawować władzę zwyczajną nad klasztorami klarysek złączonymi z naszym Zakonem oraz nieść pomoc duchową wszystkim klaryskom urbanistkom, wyznaczając do tej posługi odpowiednich i przygotowanych braci. Ponadto niech zabiegają, by wszyscy bracia poznali oraz szanowali ich charyzmat i misję.*

§ 2. *Ministrowie i kustosze powinni zapewnić pomoc duchową braciom i siostram konsekrowanym, afiliowanym lub agregowanym do naszego Zakonu, zgodnie z przepisami ich Konstytucji. Niech ich wspierają w dożywaniu wierności charyzmatowi franciszkańskiemu, utrzymywaniu jedności z Kościołem oraz łączności z rodziną franciszkańską.*

¹⁵⁵ Por. RKL 6,4.

75. § 1. *Ministrowie i kustosze powinni zapewnić pomoc duchową braterskim wspólnotom Franciszkańskiego Zakonu Świeckich, biorąc pod uwagę przepisy Konstytucji generalnych Franciszkańskiego Zakonu Świeckich. Bracia zaś powinni zdobywać i pogłębiać wiedzę z zakresu duchowości Franciszkańskiego Zakonu Świeckich oraz okazywać gotowość niesienia pomocy duchowej braterskim wspólnotom świeckich i współpracować z nimi w ewangelizacji oraz zaangażowaniu społecznym.*

§ 2. *Ministrowie i kustosze mają władzę kanonicznego erygowania nowych braterskich wspólnot lokalnych Franciszkańskiego Zakonu Świeckich i sprawowania wyższego kierownictwa (altius moderamen)¹⁵⁶ nad nimi, szanując ich prawną autonomię.*

§ 3. *Asystent duchowy wspólnoty braterskiej Franciszkańskiego Zakonu Świeckich jest mianowany przez właściwego ministra lub kustosza, po uprzednim wysłuchaniu Rady zainteresowanej wspólnoty braterskiej¹⁵⁷.*

76. *Bracia, o ile to możliwe, powinni podejmować współpracę z zespołami badawczymi, naukowcami oraz przy inicjatywach zainspirowanych i wyrażających zainteresowanie osobą świętego Franciszka, franciszkanizmem i „duchem Asyżu”, w celu promowania charyzmatu franciszkańskiego także na poziomie kościelnym, ekumenicznym, międzyreligijnym, akademickim i społecznym.*

¹⁵⁶ Por. KPK, kan. 303.

¹⁵⁷ Por. Konstytucje Generalne Franciszkańskiego Zakonu Świeckich, art. 91, 1-3.

Komentarz

[Artykuł 73] W ostatnim stuleciu Pierwszy Zakon (Bracia Mniejsi, Bracia Mniejsi Konwentualni i Bracia Mniejsi Kapucyni) uczynił duży krok na poziomie współpracy. Relacje między braćmi różnych gałęzi franciszkańskich zacieśniają się, a dawne uprzedzenia i nieporozumienia dają o sobie znać niezwykle rzadko. Konstytucje stwierdzają, że tę wewnątrz-franciszkańską współpracę trzeba kontynuować i wspierać.

[Artykuł 74] Jak powszechnie wiadomo, relacja pomiędzy Franciszkiem a Klarą była pięknym przykładem przyjaźni duchowej. Reguła św. Klary wskazuje na szczególną i serdeczną troskę, jaką bracia powinni okazywać Ubogim Siostrze Świętej Klary. Podziały naznaczające historię Pierwszego Zakonu miały swoje reperkusje w Drugim Zakonie. Członkinie konwentualnej gałęzi Ubogich Sióstr Świętej Klary, zwanych Klaryskami Urbanistkami, wiodą dziś życie w formie ogłoszonej w 1263 roku przez papieża Urbana IV. W roku 2018 wspólnie liczyła dwadzieścia siedem klasztorów na całym świecie, większość we Włoszech. Każdemu z nich bracia udzielają wsparcia duchowego (stali kapelani, rekolekcjoniści itp.). Nad niektórymi z nich Zakon sprawuje też zwykłą władzę, tzn. są one kanonicznie podporządkowane Zakonowi, a nie miejscowemu biskupowi. Modlitewna misja Ubogich Sióstr Świętej Klary jest uważana za cenną towarzyszkę misji braci.

Przez stulecia konsekrowani mężczyźni i kobiety z inspiracji św. Franciszka tworzyli zarówno kontemplacyjne, jak i aktywne zgromadzenia. Dwadzieścia dziewięć z nich jest duchowo złączonych z Zakonem w procedurze kanonicznej zwanej agregacją. Bracia udzielają im duchowego wsparcia w sposób zadekretowany w Konstytucjach. Czasami związek ten pozostaje wyłącznie nominalny albo w formie wspomnienia

historycznego. Ogólna powinność kanoniczna zakłada udzielenie im pomocy dla kultywowania wierności franciszkańskiemu charyzmatowi, komunii z Kościołem i związku z rodziną franciszkańską.

[**Artykuł 75**] Ministrowie i kustosze mają szczególny obowiązek zapewniania pomocy duchowej braterskim wspólnotom Franciszkańskiego Zakonu Świeckich, zgodnie z przepisami Konstytucji. Członkowie tych wspólnot mają swój udział w naszej duchowości, zaś w życiu świeckim zajmują się apostołatem i zdążają do chrześcijańskiej doskonałości (kanony: 303; 311; 567). Bracia powinni być zaznajomieni z duchowością Franciszkańskiego Zakonu Świeckich oraz gotowi do duchownego wspierania zgromadzeń świeckich i współpracy z nimi w ich zobowiązaniach apostoelskich. Ministrowie i kustosze kanonicznie powołują nowe lokalne zgromadzenia Franciszkańskiego Zakonu Świeckich jako wyraz ich *altius moderamen*, kanonicznego terminu oznaczającego kierownictwo, duchowe wsparcie i nadzorowanie świeckiego stowarzyszenia uczestniczącego w charyzmacie instytutu religijnego. *Altius moderamen* sprawuje czterech ministrów generalnych (OFM, OFMConv., OFMCap., TOR) oraz ich ministrowie prowincjalni i kustodialni. Niezależnie od tego nadzoru, Franciszkański Zakon Świeckich jako całość i każde z jego zgromadzeń posiadają uzasadnioną autonomię kanoniczną. Lokalny minister lub kustosz mianuje duchowych asystentów Franciszkańskiego Zakonu Świeckich w porozumieniu z radą danego zgromadzenia.

[**Artykuł 76**] Franciszkanizm to coś znacznie więcej niż duchowa spuścizna braci, ubogich klarysek, siostr i świeckich. Wielu katolików, których przyciąga prostsze i biedniejsze życie, poszukuje u Franciszka z Asyżu inspiracji. Istnieją franciszkanie wśród anglikanów i luteranów, mnisi buddyjscy

Rozdział
piąty

niekiedy łączą się z kosmosem słowami *Pieśni słonecznej*, mu-
zułmańscy imamowie studiują historię sławnego spotkania
Franciszka z sułtanem, świeccy badacze zajmują się tematem
Zakonu, choć w żaden sposób nie uważają się za wierzących,
zaś współcześni świeccy ekologowie obwołali Franciszka pa-
tronem przyrody, choć sami zachowują religijny sceptycyzm.
Fenomen wspólnego czuwania przywódców religijnych
zgrupowanych przez św. Jana Pawła II w Asyżu w 1986 roku
nazywano „duchem Asyżu”. Obejmuje on ludzi dobrej woli
próbujących wyzbyć się swoich uprzedzeń, nienawiści, ze-
rwanych więzów, zazdrości i zawiści, pragnących żyć w pogłę-
bionym braterstwie i solidarności z innymi, miłujących pokój
i prowadzących dialog, a także troszczących się o stworzenie,
prawa człowieka i ludzką godność. Z nimi wszystkimi bracia
są wezwani do współpracy.

Rozdział piąty

Ochrona wspólnoty braterskiej

77. § 1. *Bracia przeżywający trudności, uświadamiając sobie i żywiąc przekonanie, że nie są w stanie zachować Reguły według ducha, powinni zwrócić się do swoich ministrów, którzy niech ich przyjmą z miłością i dobrocią i okażą im wielką serdeczność¹⁵⁸.*

§ 2. *Wszyscy bracia, a szczególnie ministrowie, kustosze i gwardiani, powinni bezzwłocznie przychodzić z pomocą*

¹⁵⁸ Por. 2 Reg 10, 4-5.

współbratu, który znalazłby się w jakiegokolwiek trudności, wysłuchując go, podtrzymując go na duchu, towarzysząc mu, upominając go oraz wzywając do poprawy pokornie i z miłością¹⁵⁹, bez gniewu i zdenerwowania¹⁶⁰, okazując mu zawsze miłosierdzie¹⁶¹.

§ 3. Do tych, którzy wystąpili z Zakonu, niech wszyscy podchodzą z bratnią miłością, zanosząc za nich modlitwy do Boga i nadal zachowując się względem nich jak prawdziwi bracia.

§ 4. Ministrowie i kustosze powinni zachować słuszność kanoniczną (*aequitas*) i ewangeliczną miłość wobec braci, którzy otrzymali indult odejścia z Zakonu albo zostali z niego prawnie wydalen¹⁶².

78. § 1. Pozbawiony jest głosu czynnego i biernego:

- a)** eksklaustrowany z jakiegokolwiek powodu, przez sześć miesięcy od dnia powrotu do klasztoru; okres ten może zostać przedłużony decyzją własnego ministra lub kustosza za zgodą jego definitorium, lecz na czas nie dłuższy niż jeden rok;
- b)** kto za pośrednictwem ministra lub kustosza wniósł prośbę o dyspensę od obowiązków wynikających z przyjętych święceń lub o indult sekularyzacyjny, od chwili wniesienia prośby do przełożonych kościelnych¹⁶³;

¹⁵⁹ Por. 1 Reg 5,5.

¹⁶⁰ Por. 2 Reg 7,3.

¹⁶¹ Por. LM 9-11.

¹⁶² Por. KPK, kan. 702.

¹⁶³ Por. KPK, kan. 290, 3°; 691.

- c) kto bezprawnie przebywa poza klasztorem przez okres do trzech miesięcy, na podstawie pisemnej deklaracji właściwego ministra lub kustosa¹⁶⁴, przez cały czas przebywania poza klasztorem, oraz przez sześć miesięcy od chwili powrotu do klasztoru; okres ten może zostać przedłużony decyzją własnego ministra lub kustosa za zgodą jego definitorium, lecz na czas nie dłuższy niż dwa lata;*
- d) kto został ponownie przyjęty po przekraczającym trzy miesiące nielegalnym opuszczeniu Zakonu, przez cztery lata od chwili powrotu.*

§ 2. Odnośnie do nakładania innych sankcji kanonicznych należy zachować przepisy prawa powszechnego¹⁶⁵.

79. *Władzę wydalenia nowicjusza posiada własny minister lub kustosz; w przypadku naglącej konieczności może go wydalic gwardian za zgodą kapituły klasztornej¹⁶⁶.*

80. *§ 1. Co do nieobecności w domu zakonnym¹⁶⁷, eksklaustracji¹⁶⁸, indultu odejścia z Zakonu¹⁶⁹ i wydalenia braci¹⁷⁰, czy to po ślubach czasowych, czy uroczystych, należy zachować prawo powszechnie¹⁷¹.*

§ 2. W każdym przypadku wydalenia należy bratu przedstawić na piśmie przyczyny usunięcia i dać mu pełną

¹⁶⁴ Por. KPK, kan. 665, § 2; 696, § 2.

¹⁶⁵ Por. KPK, kan. 1336-1340.

¹⁶⁶ Por. KPK, kan. 653.

¹⁶⁷ Por. KPK, kan. 665.

¹⁶⁸ Por. KPK, kan. 686, § 1; KKKW, kan. 548, § 1.

¹⁶⁹ Por. KPK, kan. 691.

¹⁷⁰ Por. KPK, kan. 694-696.

¹⁷¹ Por. KPK, kan. 697-702.

możność przedstawienia własnych racji¹⁷²; ponadto przed wydaniem dekretu o wydaleniu, zachowując przepisy prawne, trzeba dać mu możliwość dobrowolnego opuszczenia Zakonu¹⁷³.

Rozdział
piąty

Komentarz

[Artykuł 77] Każda grupa religijna stara się żyć zgodnie z wyznaczonymi ideałami, a zarazem musi borykać się z rzeczywistością, której członkowie są grzeszni, upadają, a czasem odchodzą. Kościół pierwszych wieków zaczął wyznaczać drogę do nawrócenia i pokuty za grzechy popełniane po chrzcie. Bracia borykający się z trudnościami swojego powołania muszą mieć dostęp do swoich ministrów, którzy troszczą się o nich tak jak wymaga Reguła, z miłością i serdecznością, jak o prawdziwych braci. Wszyscy bracia powinni bezzwłocznie przychodzić z pomocą współbratu, który znalazł się w jakiegokolwiek trudności, wysłuchując go, towarzysząc mu, upominając go oraz wzywając do poprawy pokornie i z miłością, bez gniewu i zdenerwowania, zawsze okazując miłosierdzie.

Odłączenie zakonnika od jego instytutu może nastąpić w wyniku przeniesienia do innego instytutu, odejścia albo wydalenia. Odejście może się dokonać poprzez eksklustrację lub mieć charakter czasowy poprzez indult (zatwierdzenie), nawet z poważnej przyczyny. Eksklustracja to pozwolenie na życie poza klasztorem, udzielane przez ministra generalnego

¹⁷² Por. KPK, kan. 698.

¹⁷³ Por. KPK, kan. 691; 290, 3°.

Rozdział
piąty

na okres maksymalnie trzech lat. Wiąże się z nim zawieszenie w określonych prawach i obowiązkach, ale nie utrata statusu – zakonnik pozostaje pod kierownictwem i opieką swoich przełożonych i lokalnego ordynariusza (kanony 686–687; 745).

Ostateczne odejście dokonuje się po upływie terminu czasowej profesji, na dobrowolne życzenie danej osoby albo jeżeli instytut nie dopuścił jej do profesji z uzasadnionych i poważnych przyczyn (kanony 688–690). Może być nałożone poprzez indult ostatecznego opuszczenia instytutu, o który wnioskuje zainteresowana osoba i który jest zatwierdzany przez Stolicę Apostolską w przypadku instytutu na prawie papieskim (kanony 691–693; 743).

Istnieją trzy rodzaje niedobrowolnego wydalenia z Zakonu. W wydaleniu *ipso facto* (kanon 694) wyższy przełożony wraz ze swoją radą wydaje bezzwłocznie, po zebraniu dowodów, stwierdzenie faktu, że były członek Zakonu notorycznie odstąpił od wiary katolickiej, usiłował zawrzeć związek małżeński lub bezprawnie opuścił dom zakonny, zgodnie z kan. 665, § 2, przez dwanaście miesięcy bez przerwy, biorąc pod uwagę, że nie da się ustalić miejsca, w którym dany zakonnik przebywa. W przypadku owego bezprawnego opuszczenia domu zakonnego deklaracja ta, która ma być prawnie ustanowiona, musi zostać potwierdzona przez Stolicę Apostolską (List apostolski w formie motu proprio *Communis vita* z 10 kwietnia 2019 r.). Do obowiązkowego wydalenia (kanon 695) dochodzi w przypadku przestępstw popełnionych przeciwko ludzkiemu życiu i wolności. Taką sprawę wyższy przełożony przekazuje najwyższemu moderatorowi, który kolegalnie wraz z radą składającą się z co najmniej czterech członków po wysłuchaniu oskarżonego wydaje rozporządzenie o jego wydaleniu. Musi je zatwierdzić Stolica Apostolska. Wydalenie uznaniowe (kanon 696) uzasadniają fakty poważne,

zewewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone. Wyższy przełożony dokumentuje sprawę, zgodnie z powyższymi wymaganiami.

Rozdział
piąty

Osoby opuszczające Zakon powinny być traktowane z braterską miłością. Bracia modlą się za nie i traktują je jak prawdziwych braci, również gdy spotkają je w przyszłości. Osoby, które w sposób uprawniony opuściły Zakon lub zostały zeń wydalone, ministrowie i kustosze powinni traktować sprawiedliwie i z ewangeliczną miłością.

[Artykuł 78] Bracia, których powołanie jest w sytuacji nieregularnej albo którzy przechodzą poważne trudności, tracą braterskie aktywne prawo wyborcze (nie mogą głosować) oraz pasywne prawo wyborcze (nie mogą kandydować). Dotyczy to także braci, którzy uzyskali pozwolenie na życie poza klasztorem, aby rozpoznać swoje powołanie lub z innego powodu, przez sześć miesięcy do roku po ich powrocie. Chodzi tu też o braci, którzy wystąpili z wnioskiem do ministra lub kustosza o dyspensę od obowiązków wynikających ze święceń lub indultu sekularyzacji (zostali wezwani do objęcia funkcji księdza diecezjalnego) od czasu złożenia tego wniosku. Dotyczy to również braci, którzy z uzasadnionych przyczyn są nieobecni w klasztorze do trzech miesięcy, przez cały czas przebywania poza nim oraz po powrocie przez sześć miesięcy do dwóch lat. Wreszcie obejmuje to braci, którzy zostali przyjęci z powrotem do Zakonu po bezprawnym opuszczeniu go na ponad trzy miesiące, przez cztery lata od czasu powrotu.

[Artykuł 79] Nowicjusz może być wydany przez swojego ministra prowincjalnego lub kustosza, jednakże w sytuacji nadzwyczajnej, naglącej konieczności może być wydany przez lokalnego gwardiana lub kapitułę klasztorną.

[Artykuł 80] Prawo kanoniczne musi być przestrzegane w odniesieniu do innych sankcji kanonicznych, zezwolenia na

Rozdział
szósty

nieobecność w klasztorze, zezwolenia na życie poza klasztor-rem, zezwolenia na opuszczenie Zakonu oraz wydalenia brata po ślubie czasowym lub uroczystym. W przypadku wydalenia jego powód należy podać do wiadomości wydalanemu bratu, który ma pełne prawo podjąć obronę. Brat ma zawsze możliwość odejścia z Zakonu z własnej woli, przed wydaleniem kanonicznym.

Rozdział szósty

Braterskie zarządzanie dobrami

- 81.** *Życie braterskie wymaga odpowiedzialnego, roztropnego i przejrzystego zarządzania dobrami na każdym poziomie, zgodnie z kryteriami ubóstwa, minoritas, solidarności i miłości. Należy przeto pamiętać, że Bóg jest wszelkim dobrem, największym dobrem, całym dobrem¹⁷⁴ oraz w pełni wszelkim bogactwem naszym¹⁷⁵ i że On w swojej opatrności powierza nam dobra, abyśmy mądrze ich strzegli oraz o nie się troszczyli.*
- 82.** § 1. *Główna odpowiedzialność za zarządzanie dobrami materialnymi braterskiej wspólnoty należy i jest wykonywana przez kapituły klasztorne, kustodialne, prowincjalne i generalne. Kapituła generalna, prowincjalna i kustodialna może wyraźnie upoważnić właściwego ministra lub kustosa i jego defnitorium do załatwiania administracyjnych spraw nadzwyczajnych.*

¹⁷⁴ Por. MP 11.

¹⁷⁵ Por. KLUw 4.

§ 2. *Właściwa kapituła generalna, prowincjalna, kustodialna oraz klasztorna powinna wybrać przez balotację ekonoma i poborcę, wyłaniając ich spośród braci kompetentnych i rzetelnych, uznanych za odpowiednich do pełnienia powierzonego obowiązku, który powinni wykonywać pod kierunkiem ministrów, kustoszy oraz gwardianów, zgodnie z normami prawa powszechnego i cywilnego. Ekonom i poborca na właściwej kapitule powinni składać pełne i szczegółowe sprawozdanie z zarządzania dobrami¹⁷⁶.*

§ 3. *Do ważności alienacji, zamiany, oddania w dzierżawę ruchomości lub nieruchomości potrzebne jest pisemne pozwolenie właściwego ministra lub kustosza i jego definitorium, wydane zgodnie ze Statutami. Jeśli chodzi o transakcję, której suma przewyższa wysokość określoną przez Stolicę Apostolską lub o wota ofiarowane kościołowi, bądź o rzeczy cenne ze względów historycznych lub artystycznych, oprócz pisemnego zezwolenia ministra generalnego, wydanego za zgodą jego definitorium, potrzebna jest również zgoda Stolicy Świętej¹⁷⁷.*

83. *Klasztory, prowincje, kustodie i Zakon oraz inne osoby prawne Zakonu, o których mowa w Statutach prowincjalnych lub kustodialnych, powinny mieć także uznanie cywilne. Należy zatem mianować odpowiednich przedstawicieli prawnych, którzy zawsze w zależności od ministrów, kustoszy i gwardianów osobiście lub przez pełnomocników będą zdadni do podejmowania ważnych wobec prawa cywilnego czynności administracyjnych.*

¹⁷⁶ Por. KPK, kan. 636.

¹⁷⁷ Por. KPK, kan. 638, § 3; 1292, § 2.

Gdyby to było niemożliwe, należy temu zaradzić w inny odpowiedni sposób, ustalony we własnych Statutach i zgodnie z normami prawa cywilnego i kościelnego¹⁷⁸.

84. § 1. *Należy prowadzić jedną administrację, czy to klasztoru, czy kustodii, czy prowincji, czy Zakonu, włączając do niej wszystkie inne administracje podrzędne różnych urzędów, instytucji, dzieł, darowizn itp.*

§ 2. *Właściwa kapituła całą administrację klasztoru, kustodii, prowincji i Zakonu powinna powierzyć poborcy i ekonomowi.*

§ 3. *Poborca powinien zatroszczyć się, by zebrać wszystkie przychody, współpracować z ekonomem i razem z nim dbać o księgi administracyjne.*

§ 4. *Ekonom powinien dokonywać wszystkich wydatków w granicach swych uprawnień i starać się o środki niezbędne do utrzymania wspólnoty braterskiej oraz dokonywać wpisów przeprowadzanych operacji w odpowiednich księgach.*

§ 5. *Obowiązki poborcy i ekonoma można łączyć za zgodą Statutów.*

85. § 1. *Nie można łączyć urzędu ministra i kustosa z obowiązkiem poborcy lub ekonoma¹⁷⁹.*

§ 2. *Gwardian nie może pełnić obowiązku poborcy lub ekonoma klasztoru, chyba że w razie oczywistej konieczności, stwierdzonej przez ministra prowincjalnego*

¹⁷⁸ Por. KPK, kan. 634, § 1.

¹⁷⁹ Por. KPK, kan. 636, § 1.

za zgodą jego definitorium. Pozwolenie to, na czas ściśle określony, należy wydać na piśmie i przechowywać w odpowiednich archiwach.

Rozdział
szósty

86. § 1. Statuty prowincjalne bądź kustodialne lub kapituła klasztorna określą sprawy administracyjne, które zwyczajnie z urzędu mogą być załatwiane przez gwardiana, ekonoma i poborcę klasztoru.

§ 2. Statuty prowincjalne i kustodialne ustalą sposób przekazywania stałej składki na potrzeby prowincji lub kustodii przez poszczególne klasztory, a w załączniku określą dobra stanowiące majątek stały¹⁸⁰ oraz wchodzące w zakres administracji własnej prowincji i kustodii.

§ 3. Kapituła prowincjalna ustali również zakres uprawnień tak ministra prowincjalnego działającego osobiście i za zgodą jego definitorium, jak i gwardiana oraz kapituły klasztornej.

§ 4. Statuty generalne określą w załączniku, które dobra i administracje majątku stałego i dzieł należą do Zakonu; ustalą stałą składkę przekazywaną na potrzeby Zakonu przez prowincje i kustodie, jak też inne szczególne zasady zwyczajnego udzielania pomocy w zakresie ekonomicznym.

§ 5. Kapituła generalna ponadto określi ewentualne składki nadzwyczajne, które prowincje i kustodie powinny przekazywać na potrzeby Zakonu, jak też określi

¹⁸⁰ Por. KPK, kan. 1291; Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, List okólny Wytuczne dotyczące zarządzania dobrami w instytutach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostolskiego (2 sierpnia 2014 r.), 1.4.

Rozdział
szósty

pozostałe ewentualne konkretne formy solidarności nadzwyczajnej w zakresie ekonomicznym.

§ 6. Kapituła generalna wyznaczy zakres uprawnień ministra generalnego działającego zarówno osobiście, jak i za zgodą jego definitorium.

87. *§ 1. Mając na względzie zasady obranego ubóstwa ewangelicznego i obowiązek solidarnego podziału dóbr, a także potrzebę planowania ekonomicznego, bracia niech unikają wszelkiego niekoniecznego gromadzenia dóbr. W przeprowadzaniu operacji ekonomicznych należy przestrzegać Statutów generalnych oraz norm prawa powszechnego i prawa cywilnego¹⁸¹.*

§ 2. Należy przestrzegać umów zawartych przez urzędników oraz terminowo i sumiennie uiszczać należność za nabywane rzeczy.

§ 3. Nie wolno zaciągać długów, chyba że istnieje pewność, iż ze zwykłych dochodów lub też w inny, ściśle określony sposób będzie można spłacić odsetki i bez zbytej zwłoki spłacić kapitał¹⁸².

88. *§ 1. Jeśli któryś z urzędników w imieniu i na polecenie kapituły czy ministra lub kustosa za zgodą jego definitorium dokona jakiejś czynności, odpowiedzialność ponosi właściwa osoba prawna, a nie osoba prawna nadrzędna.*

§ 2. Żadnemu z braci nie wolno w jakikolwiek sposób brać udziału w zarządzie majątkiem osoby fizycznej lub prawnej spoza Zakonu, wyjąwszy nadzwyczajny wypadek

¹⁸¹ Por. KPK, kan. 635, § 2; 640.

¹⁸² Por. KPK, kan. 639.

i za pisemną zgodą daną przez ministra lub kustosa. W przypadku, gdyby podobnego pozwolenia potrzebował minister lub kustosz, wymagane jest uzyskanie zgody władzy wyższej¹⁸³.

Rozdział
szósty

§ 3. Jeśli któryś z braci naruszy prawo lub wyrządzi szkodę osobistą z własnej winy lub oszustwa, sam ponosi za to odpowiedzialność¹⁸⁴.

- 89.** *W klasztorze, gdzie de familia przebywa mniej niż trzech braci, sam gwardian, zgodnie ze Statutami, składa na piśmie ministrowi prowincjalnemu sprawozdanie z całej administracji, podpisane przez drugiego brata; natomiast w sprawach, w których wymagana jest zgoda kapituły klasztornej, powinien wpierv otrzymać pisemną zgodę ministra prowincjalnego, udzieloną po wysłuchaniu zdania drugiego brata.*
- 90.** *Sprawy zarządzania majątkiem Zakonu i prowincji należy omawiać na definitorium generalnym oraz prowincjalnym i na właściwych kapitułach zgodnie z własnymi Statutami.*

Komentarz

[Artykuł 81] Należy zauważyć, że rozdział Konstytucji dotyczący zarządzania majątkiem znajduje się w części trzeciej („Braterskie życie wspólne”), a nie czwartej („Zarząd Zakonu”). Powodem jest to, że w tradycji konwentualnej, która kładzie

¹⁸³ Por. KPK, kan. 600.

¹⁸⁴ Por. KPK, kan. 639.

szczególny nacisk na aktywną współodpowiedzialność w życiu braterskim, zarządzanie majątkiem leży w gestii wspólnoty, co wymaga zaangażowania wszystkich braci, a nie tylko sprawujących urząd administracyjny.

W ostatnich latach Stolica Apostolska ze względu na zmiany zachodzące w życiu zakonnym (nakreślone we wstępie) zwróciła baczną uwagę na ekonomiczne zarządzanie majątkiem instytutów zakonnych. Istnieje potrzeba odpowiedzialnego, sprawnego i przejrzystego administrowania majątkiem na każdym szczeblu. Ponieważ, jak zostało powiedziane w części pierwszej, klasztory, kustodie, prowincje i Zakon mogą posiadać majątek, zarządzanie nim musi przebiegać zgodnie z franciszkańskimi kryteriami ubóstwa, *minoritas*, solidarności i miłości. Bóg jest pełnym dobrem, najwyższym dobrem i absolutnym dobrem, naszym prawdziwym i wystarczającym bogactwem, który powierzył majątek naszej mądrej pieczy i trosce.

[Artykuł 82] Prawo kanoniczne stwierdza, że wszystkie domy zakonne, ich stałe zgrupowania (prowincje itp.) i instytuty jako osoby prawne mają prawo do nabywania, posiadania, zarządzania i alienowania majątku we własnym imieniu (kanon 634). Cele tego posiadania (prawa do nabycia, zatrzymania, zarządzania i alienowania [kanony 1254, § 2; 1256]) są jasno określone: organizowanie kultu Bożego, zapewnienie godziwego utrzymania duchowieństwa oraz innych pracowników kościelnych, prowadzenie dzieł apostołatu i miłości, zwłaszcza wobec biednych. Dobra doczesne instytutów zakonnych (kanon 635), ich prowincji, kustodii i poszczególnych klasztorów są dobrami kościelnymi w ścisłym znaczeniu, ponieważ należą do publicznej osoby prawnej (kanon 1257, § 1). Jako takie są zarządzane zgodnie z przepisami kanonów 1254–1310, chyba że jednoznaczny przepis stanowi inaczej.

Dobra te są jednocześnie dobrami klasztorными i jako takie podlegają powszechnym normom Kodeksu (kanony: 638, 3; 668; 1265; 1266; 1308, § 5; 1309) albo szczególnym normom odpowiednich przepisów takich jak Konstytucje i Statuty.

Ponieważ majątek przynależy do wspólnoty, odpowiedzialność za niego spoczywa na kapitułach klasztorных, kustodialnych, prowincjalnych i generalnych. Kapituła może upoważnić odpowiedniego ministra lub kustosa wraz z jego definitorium do podejmowania działań administracji nadzwyczajnej, które nie zawsze mogą być wykonywane podczas posiedzenia kapituły.

Kapituły generalne, prowincjalne, kustodialne i klasztorne wybierają własnych ekonomów i poborców, którzy zawsze wykonują swoje zadania pod kierunkiem ministrów, kustoszy oraz gwardianów. Ekonom nie sprawuje kanonicznej władzy administracyjnej, a jedynie wykonuje polecenia ministra, kustosa i gwardiana, stosując normy prawa kanonicznego i powszechnego. Jako powołany przez kapitułę do administracji finansowej oraz zobowiązany do przejrzystego działania, składa pełne i szczegółowe sprawozdania właściwej kapitule.

Bardzo istotne jest rozróżnienie pomiędzy administracją zwyczajną a nadzwyczajną (kanon 638). Zgodnie z kanonem 638, § 2 akty zwyczajnego zarządzania podejmują przełożeni i inni urzędnicy w ramach powierzonej im funkcji. Akty, które nie są regularnie powtarzane albo które przekraczają kwotę określoną wcześniej zgodnie z odpowiednim prawem, albo dla których odpowiednie prawo lub powszechne prawo wymaga uprzedniego specjalnego upoważnienia, są aktami administracji nadzwyczajnej. Odpowiednie prawo wskazuje na akty administracji nadzwyczajnej oraz może określać formalności, których wypełnienie jest wymagane pod rygorem nieważności. W naszym przypadku sprzedaż lub wynajem

Rozdział
szósty

majątku lub dóbr wymaga pisemnego pozwolenia odpowiedniego ministra lub kustosa i jego definitorium. Ponadto jeżeli akt dotyczy znacznej kwoty albo pozycji przekazanych Kościołowi przy ślubie, lub pozycji mających wartość artystyczną lub historyczną, wymaga też pisemnej zgody ministra generalnego i jego definitorium oraz zgody Stolicy Apostolskiej.

[Artykuł 83] Klasztory, prowincje, kustodie i sam Zakon oraz inne osoby prawne Zakonu należy zarejestrować zgodnie ze Statutami oraz według przepisów prawa cywilnego. Należy również mianować przedstawicieli tych osób prawnych (podmiotów posiadających osobowość prawną), którzy zawsze w zależności od ministrów, kustoszy i gwardianów będą podejmować ważne wobec prawa cywilnego czynności administracyjne. Gdyby nie było to możliwe, statuty powinny zawierać inne odpowiednie uregulowania.

[Artykuł 84] Administracja każdego klasztoru, kustodii i prowincji oraz Zakonu jako całości jest scentralizowana i łączy wszystkie administracje uboczne. Poborca pobiera wszystkie przychody oraz współpracuje z ekonomem w nadzorowaniu rejestrów finansowych. Ekonom wydaje środki w ustalonych granicach, dokonując zakupów niezbędnych do utrzymania wspólnoty i jej dóbr oraz prowadząc rejestry finansowe. Ekonom (urzędnik finansowy, kwestor lub skarbnik) zawsze wykonuje swoją funkcję pod nadzorem przełożonego (kanon 636). Obowiązki poborcy i ekonoma mogą być łączone, jeżeli dopuszczają to Statuty prowincjalne lub kustodialne. Dodatkowo konieczne jest dokonywanie kontroli etyczno-finansowych.

[Artykuł 85] Nie można łączyć urzędu ministra i kustosa z obowiązkiem poborcy lub ekonoma (kanon 152). Gwardian może pełnić obowiązek poborcy lub ekonoma klasztoru tylko

w nadzwyczajnych okolicznościach, potwierdzonych przez ministra prowincjalnego za zgodą swojego definitorium.

[Artykuł 86] Statuty prowincjalne bądź kustodialne lub kapituła klasztorna określają sprawy administracyjne, za które z racji swojego urzędu odpowiedzialni są gwardian, ekonom i poborca klasztoru.

Statuty prowincjalne i kustodialne określają organizację finansową jurysdykcji. Ustalają też sposób składania regularnych danin przez klasztory na potrzeby prowincji lub kustodii oraz inne określone formy solidarności ekonomicznej, zaś w załączniku jako akt przejrzystości wskazują dobra należące do prowincji i kustodii oraz wchodzące w zakres ich administracji. Kapituła prowincjalna ustala limity wydatków ministra prowincjalnego działającego zarówno osobiście, jak i za zgodą swojego definitorium, a także gwardiana działającego zarówno osobiście, jak i za zgodą swojej kapituły klasztornej.

Wszystkie ruchomości (zwykle są to środki finansowe) i nieruchomości (majątki ziemskie) oraz wszystkie prawa, a także aktywne i bierno stosunki osoby prawnej (podmiotu posiadającego osobowość prawną) jako całość stanowią patrymonium. Stałe patrymonium kanonicznej publicznej osoby prawnej (takiej jak zakon, prowincja, kustodia, klasztor lub inna osoba prawna bądź fundacja) obejmuje wszystkie dobra oznaczone jako takie przez właściwe władze kościelne i podlegające określonej dyscyplinie prawnej. Innymi słowy, stałe patrymonium (dobra stanowiące minimum wymagane do gospodarczego utrzymania osoby prawnej dla realizacji jej celów) podlegają specjalnej ochronie przed alienacją. Prawowite przypisanie określonych ruchomości i nieruchomości do stałego patrymonium, wynikająca z tego ochrona prawna patrymonium oraz warunki alienacji muszą być regulowane zgodnie z własnymi zasadami i środkami kontrolnymi

Rozdział
szósty

ustalonymi przez właściwe władze wewnętrzne instytutu, z uwzględnieniem powszechnych norm.

Statuty generalne ustalają sposób składania danin zwyczajnych przez prowincje i kustodie na potrzeby Zakonu oraz inne określone formy solidarności ekonomicznej, zaś w załączniku jako akt przejrzystości wskazują dobra należące do Zakonu i jego dzieł. Kapituła generalna ustala limity wydatków ministra generalnego działającego zarówno osobiście, jak i za zgodą swojego defnitorium.

[Artykuł 87] Administracja ekonomiczna instytutu życia konsekrowanego wymaga zrównoważenia dwóch różnych zasad: z jednej strony ewangelicznego ubóstwa i obowiązku solidarności, a z drugiej konieczności planowania finansowego. W pewnym sensie posiadanie majątku czy kapitału jest potrzebne, ale bracia muszą wystrzegać się zbędnego gromadzenia dóbr. Administracja finansowa musi być zawsze prowadzona legalnie, zgodnie z przepisami kościelnymi, zakonnymi i powszechnymi.

Należy pilnie przestrzegać umów zawartych przez urzędników oraz terminowo i sumiennie uiszczać należności za nabywane rzeczy. Nie wolno zaciągać długów, chyba że istnieje pewność, iż kapitał i odsetki zostaną bez wątpienia spłacone w racjonalnym terminie (kanon 1284, § 2, 5°). Norma tego kanonu ma charakter ostrożnościowy i nie wpływa na ważność pożyczek, jej brzmienie jest zdroworozsądkowe i powstała w oparciu prawidłowe praktyki administracyjne.

[Artykuł 88] Jeżeli brat złamie prawo lub wyrządzi szkodę z własnej winy, odpowiada za to indywidualnie. Brat, który zawarł umowę bez zgody swojego ministra, kustosa lub gwardiana, ponosi za tę umowę odpowiedzialność, choć np. kary umowne zasadniczo przechodzą na Zakon. Umowa może dotyczyć dóbr należących do instytutu, jednej z jego

osób prawnych bądź fundacji (kanony: 639, § 3; 1281, § 3; 1289 i 1296).

[Artykuł 89] Ponieważ „kolegium” klasztoru, aby zostało uznane za osobę prawną, wymaga obecności minimum trzech braci, klasztory czasowo borykające się z brakiem koniecznej liczby zakonników wymagają specjalnego modelu działań, który zapewni finansową przejrzystość rozliczeń między każdym z braci a ministrem.

[Artykuł 90] Administracja finansowa musi być znormalizowana przez kapituły, Statuty i definitoria, z tej racji nie może być więc zależna od uznania czy osobistej kreatywności ekonoma lub poborcy.

Dalsza lektura

Braterskie życie we wspólnocie zakonnej zostało opisane przede wszystkim w Adhortacji apostołskiej św. Jana Pawła II *Vita Consecrata* z 1996 roku, punkty 41–45, i bardziej wyczerpująco w dokumencie Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego z 1994 roku *Braterskie życie we wspólnocie*. Temat władzy w życiu braterskim został podjęty w dokumencie tej Kongregacji z 2008 roku *Posługa władzy i posłuszeństwo*. O najlepszych praktykach braterskiej administracji dobrami można przeczytać w liście okólnym tej kongregacji z 2014 roku „Wytyczne dla zarządu” (dostępnym tylko po włosku). Wszystkie te teksty są dostępne na stronie internetowej Stolicy Apostolskiej.

Refleksja Zakonu na temat wielokulturowości współczesnego świata znajduje się w aktach 211 Międzynarodowego Kongresu w Nairobi, *Commentarium Ordinis* (2011/3), s. 27–137.

Wybrane komentarze do prawa kanonicznego: Arkadiusz Domasz, *Dobra doczesne Kościoła. Komentarz do Kodeksu*

KOMENTARZ DO ODNOWIONYCH KONSTITUCJI
Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych

Rozdział
szósty

Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Warszawa 2016; Paweł Kalęta, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga V. Dobra doczesne Kościoła*, Józef Krukowski (red. nauk.), t. IV/1, Poznań 2019; Paweł Wróbel, *Obowiązki zakonników wobec instytutu*, „Kościół i Prawo” 7(20) 2018, nr 1, s. 109–125; Arnold Chrapkowski, Józef Krzywda, *Obowiązki i prawa instytutów oraz ich członków*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. II/2: Księga II. Lud Boży. Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Józef Krukowski (red. nauk.), s. 94–118, Poznań 2006; Jerzy Syryjczyk, *Sankcje w Kościele. Część ogólna*, Warszawa 2008.

CZĘŚĆ CZWARTA

MISJA BRACI

Część czwarta, podejmując temat misji, kończy tym samym opis trynitarne go charyzmatu Zakonu. Godny uwagi jest już sam tytuł. Współczesne magisterium pragnie objąć jednym globalnym terminem „misja” wszystkie działania duszpasterskie (ewangelizacja, głoszenie słowa, celebrowanie sakramentów, przewodniczenie wspólnotom chrześcijańskim, nauczanie i uczenie się), a nadto sposób, w jaki chrześcijanie istnieją w świecie (poprzez świadectwo, pracę fizyczną i intelektualną, dialog, inkulturację Ewangelii), a w końcu przesłanie ewangeliczne, że należy iść do wszystkich narodów, głosząc Chrystusa i chrzcząc w Jego imię. Analizowana część dotyczy właśnie tego ostatniego: aktywności i życia braci w świecie. Po zwyczajowym wprowadzeniu duchowym następują cztery rozdziały, które opisują kolejno: franciszkańską podstawę misji, jej zakres, organizację i misję *ad gentes* w różnych kulturach i środowiskach społecznych.

Wprowadzenie duchowe

- a) *Święty Franciszek, mając w pamięci misję Jezusa, tak mówi: „Zachowujmy więc słowa, życie i naukę, i świętą Ewangelię Tego, który raczył modlić się za nas do swego Ojca i objawić nam Jego imię, mówiąc: [...] Ojcze, «objawiłem Imię Twoje ludziom, których Mi dałeś; gdyż słowa, które Mi dałeś, przekazałem im [...]. Jak Ty Mnie posłałeś na świat, tak Ja ich na świat posłałem»¹⁸⁵.*
- b) *Otrzymawszy od Ukrzyżowanego w kościele świętego Damiana misję naprawy Kościoła i usłyszawszy fragment Ewangelii o rozesłaniu Apostołów, Ojciec Franciszek woła: „To jest, czego chcę, to jest, czego szukam, to całym sercem pragnę czynić”¹⁸⁶. Od tego momentu z niezmiernym zapalem oddaje się on głoszeniu Ewangelii. Nawet w czasie choroby używa listu, by kontynuować swoje zaangażowanie misyjne: „Będąc sługą wszystkich, mam obowiązek służyć wszystkim i udzielać wonnych słów mojego Pana. [...] Zatem [...] postanowiłem w tym liście i orędziu przekazać wam słowa Pana naszego Jezusa Chrystusa, który jest Słowem Ojca, i słowa Ducha Świętego, które są duchem i życiem”¹⁸⁷.*
- c) *Gdy Pan zleca mu troskę o braci¹⁸⁸, wysyła ich po dwóch, by głosili „ludziom pokój i pokutę”¹⁸⁹ i by ewangelizowali. Píše do nich: „Wysławiajcie Go [Pana], bo jest dobry,*

¹⁸⁵ 1 Reg 22,41-42.51.

¹⁸⁶ 1 Cel 22.

¹⁸⁷ 2 Lw 2.

¹⁸⁸ Por. T 14.

¹⁸⁹ 1 Cel 29.

*i wywyższajcie Go w uczynkach waszych, bo po to posłał was na cały świat, abyście słowem i czynem dawali świadectwo Jego głosowi i przywieźli wszystkich do poznania, że oprócz Niego nie ma Wszechmocnego*¹⁹⁰.

- d) Błogosławiony Franciszek nakazuje braciom pełną komunię z Kościołem oraz posłuszeństwo ministrom w wykonywaniu misji: „Żaden z braci niech nie głosi kazań wbrew praktyce i zarządzeniom świętego Kościoła i bez pozwolenia swego ministra*¹⁹¹; „Bracia niech nie głoszą kazań w diecezji biskupa, który by im tego zabronił”¹⁹².
- e) Seraficki Ojciec wzywa braci, by w podejmowaniu dzieła ewangelizacji mieli na uwadze dobro ludzi, do których są posłani: „Upominam również i zachęcam tych braci, aby ich słowa w kazaniach, jakie głoszą, były wypróbowane i czyste, na pożytek i zbudowanie ludu. Niech mówią mu o wadach i cnotach, o karze i chwale słowami związłymi; bo słowo skrócone uczynił Pan na ziemi”*¹⁹³.
- f) Franciszek kieruje do braci jeszcze inne zachęty, by swoją misję przeżywali w sposób ewangeliczny: „I cieszymy się raczej wtedy, gdy wpadamy w rozmaite pokusy i gdy znosimy na tym świecie dla życia wiecznego różne przykrości lub utrapienia duchowe albo cielesne”*¹⁹⁴; „Gdy bracia idą przez świat, nie powinni niczego brać na drogę”¹⁹⁵, „[...] nie wszczynać kłótni [...] i nie sądzić

¹⁹⁰ LZ 8-9.

¹⁹¹ 1 Reg 17,1.

¹⁹² 2 Reg 9,1.

¹⁹³ Tamże, 9,3-4.

¹⁹⁴ 1 Reg 17,8.

¹⁹⁵ Tamże, 14,1.

*innych. Lecz niech będą cisi, spokojni i skromni, łagodni i pokorni, rozmawiając uczciwie ze wszystkimi [...]. Do któregokolwiek domu wejdą, niech najpierw mówią: Pokój temu domowi*¹⁹⁶.

- g)** *Seraficki Ojciec włącza także do Reguły nowy aspekt misji ad gentes: „Gdyby którykolwiek brat chciał udać się między saracenów i innych niewiernych, niech idzie za pozwoleniem swego ministra i sługi. A minister, jeśli uzna ich za odpowiednich do wysłania, niech udzieli im pozwolenia i nie sprzeciwia się*¹⁹⁷.
- h)** *Według świętego Franciszka Ewangelia, zanim będzie przepowiadana słowami, najpierw powinna być głoszona życiem: „Bracia zaś, którzy udają się do niewiernych, mogą w dwojaki sposób wśród nich postępować. Jeden sposób: nie wdawać się w kłótnie ani w spory, lecz być poddanymi wszelkiemu ludzkiemu stworzeniu ze względu na Boga i przyznawać się do wiary chrześcijańskiej. Drugi sposób: gdyby wiedzieli, że tak Panu się podoba, niech głoszą słowo Boże, aby [ludzie] uwierzyli [...] i zostali chrześcijanami*¹⁹⁸.
- i)** *Ojciec Franciszek mówi także: „Wszyscy [...] bracia niech głoszą kazania czynami*¹⁹⁹, wskazując, iż jest to „łaska, że mogą pracować”²⁰⁰: „I ja pracowałem własnymi rękami i pragnę pracować; i chcę stanowczo, aby wszyscy inni bracia oddawali się pracy, co jest wyrazem uczciwości.

¹⁹⁶ 2 Reg 3,10-11. 13.

¹⁹⁷ 1 Reg 16,3-4.

¹⁹⁸ Tamże, 16,5-7.

¹⁹⁹ Tamże, 17,3.

²⁰⁰ 2 Reg 5,1.

*Ci, którzy nie umieją, niech się nauczą*²⁰¹. *Gdziekolwiek i w każdej sytuacji „słudzy Boży powinni zawsze oddawać się modlitwie lub jakiemuś dobremu zajęciu”*²⁰².

- j) *Święty Franciszek wzywa braci, by się nie chlubili z ewentualnych sukcesów w swojej działalności: „Przez miłość, którą jest Bóg, błagam wszystkich moich braci kaznodziejów i tych, którzy się modlą, i tych, którzy pracują, tak kleryków, jak i niekleryków, aby się starali uniażać we wszystkim, aby się nie chełpili ani nie cieszyli i nie wynosili się w duchu z powodu dobrych słów i uczynków, ani nawet z żadnego dobra, jakie Bóg niekiedy czyni lub mówi i dokonuje w nich i przez nich [...]”*²⁰³, *lecz by przypisywali je Bogu, „od którego pochodzi wszelkie dobro”*²⁰⁴.

Komentarz

Święty Franciszek rozumiał swoją misję poprzez pryzmat Ewangelii: Jezus upokorzył siebie, aby świat poznał Ojca, a Jego naśladowcy kontynuują tę misję. Zrozumienie misji jako odbudowy Kościoła pojawiło się u św. Franciszka po jego mistycznym doświadczeniu przed krucyfiksem w kościele San Damiano. Kiedy później Biedaczyna z Asyżu słyszy fragment Ewangelii mówiący o rozestaniu uczniów, aby w ubóstwie iść i głosić Dobra Nowinę ubogim, odpowiada na nią: „Oto czego chcę, oto czego szukam, oto czego pragnę całym moim

²⁰¹ T 20-21.

²⁰² 1 Reg 7,12.

²⁰³ Tamże, 17,5-6.

²⁰⁴ Tamże, 17,17.

sercem". Skłaniający się wcześniej ku kontemplacyjnemu i pokutnemu wycofaniu się ze świata, ostatecznie zaangażował się w głoszenie Ewangelii. Nawet zapadłszy na zdrowiu, kontynuował swoją misję, pisząc do braci.

Gdy przyłączali się do niego, wysyłał ich po dwóch, tak jak Jezus pierwszych uczniów, aby głosili Ewangelię pokoju i pokuty: pokuty mającej pełniej zwracać człowieka ku Bogu oraz pokoju jako Jego daru. Głosząc Ewangelię, bracia mieli pozostawać w komunii z Kościołem. W czasach św. Franciszka było wielu, zwłaszcza świeckich, którzy nauczali według własnego uznania i w nieposłuszeństwie względem Kościoła. Bracia mieli żyć w posłuszeństwie, czyli pozostawać w łączności z Zakonem i nie ulegać pokusie bycia „wolnym strzelcem”.

Głosząc Ewangelię, bracia uczyli się zabiegania o dobro swoich słuchaczy przy użyciu pozytywnego i przyjaznego języka, który był wyważony, celny i bardzo podstawowy w treści. Mówili, czego unikać (występków i wynikającej z nich kary) i czego pożądać (cnoty i pokornej chwały wynikającej z jej praktykowania). Zachęcano ich zresztą do praktykowania Ewangelii, której nauczali: do czerpania radości z prób i cierpień, do chętnego wędrowania z ufnością w Bogu, do unikania sporów i osądów, do bycia cichym, łagodnym, skromnym, delikatnym, pokornym i uprzejmym.

Franciszek żył w czasach antagonizmu i otwartej wojny z islamem. Od VII wieku chrześcijanie w różnych częściach świata przyjmowali wrogą postawę wobec wyznawców islamu z powodu ich religijnej dominacji w basenie Morza Śródziemnego. Biskupi Rzymu byli militarnie zaangażowani w konflikt z islamem przez ponad sto lat od ogłoszenia pierwszej krucjaty w 1095 roku. Franciszek, który osobiście doświadczył zarówno

krucjaty, jak i wojny w ogóle, nieoczekiwanie wprowadził do swojej Reguły coś nowego: misję wśród nie-chrześcijan zamiast podboju czy przymusu (do zmiany wiary). W tym wysiłku bracia musieli przede wszystkim dawać świadectwo (żyć duchowo wśród Saracenów i niewierzących, nie angażując się w spory czy kłótnie, ale pokornie poddając się wszystkim, tak jak prawdziwi chrześcijanie), a dopiero potem głosić słowo Boże, tak aby tamci uwierzyli. Ta nauka zaowocowała konkretną zasadą, której autorstwo niesłusznie przypisuje się św. Franciszkowi. Niemniej dobitnie obrazuje ona jego koncepcję: „Uczcie Ewangelii, używajcie słów, jeśli to konieczne”.

Ewangelia może być i jest nauczana czynami, w tym ciężką pracą, którą Franciszek postrzegał jako łaskę od Boga, a nie karę za grzech. Dotyczyło to też pracy fizycznej, nie tylko wszelkich innych form uczciwej pracy. Jak mawiał lapidarnie Franciszek: niech wszyscy bracia, którzy nie umieją pracować, nauczą się tego, a następnie wezmą się do pracy w czynieniu dobra.

We wszystkich swoich działaniach, w nauczaniu, modlitwie czy pracy, bracia są wezwani do zachowania pokory i unikania dumy, próżności czy chwalenia się sukcesami. Wszystkie dobre rzeczy pochodzą od Boga, łącznie z sukcesem apostołstwa, zaś bracia w swoim *minoritas* niech przypisują sukces Bogu, a nie sobie, oddając cześć Jemu, a nie własnemu „ja”.

Rozdział pierwszy

Podstawa misji i działalności braci

91. § 1. *Syn Boży został posłany na świat przez Ojca dla wypełnienia szczególnej misji: niesienia dobrej nowiny ubogim, głoszenia wolności więźniom, a niewidomym przejrzenia, odesłania uciśnionych wolnymi i obwoływania roku łaski Pana²⁰⁵. On z kolei powierzył Kościołowi misję głoszenia i wprowadzania w całym świecie królestwa Bożego²⁰⁶. Obowiązek ewangelizacji jest przede wszystkim i powołaniem Kościoła oraz jego prawdziwą tożsamością²⁰⁷.*

§ 2. *Bracia przez profesję rad ewangelicznych w szczególny sposób uczestniczą w misji Kościoła. W ich powołaniu zawarte jest zadanie całkowitego poświęcenia się misji, ponieważ samo życie konsekrowane, pod działaniem Ducha Świętego, staje się misją²⁰⁸.*

§ 3. *Wszyscy bracia za wzorem Chrystusa i świętego Franciszka niech głoszą Ewangelię całemu światu i wszelkiemu stworzeniu, czynnie uczestnicząc w misji ewangelizacyjnej Kościoła. Dlatego ich życie powinno zostać przeniknięte duchem misyjnym, a cała działalność misyjna powinna być ożywiana duchem zakonnym²⁰⁹.*

²⁰⁵ Por. Łk 4, 18-19.

²⁰⁶ Por. LG 5.

²⁰⁷ Por. EN 14.

²⁰⁸ Por. VC 72.

²⁰⁹ Por. PC 8; KPK, kan. 675, § 1.

- 92.** *Bracia przez swoją konsekrację i działalność ewangelizacyjną wnoszą cenny wkład w misję Kościoła i w miarę wcielania powierzonego im przez Ducha Świętego charyzmatu stają się wiarygodnymi świadkami królestwa Bożego w świecie. Dlatego powinni ewangelizować przede wszystkim świadectwem swego życia przez modlitwę, ubóstwo, prostotę, radość i braterstwo, które samo w sobie jest ewangelizacją²¹⁰.*
- 93.** § 1. *Jakiegokolwiek rodzaju misja wypełniana przez braci zawsze powinna wyrażać właściwe franciszkańskiemu charyzmatowi konwentalnemu walory braterstwa i *minoritas*, które stają się prorockim znakiem nowego świata.*
- § 2. *Jako bracia mniejsi powinni zawsze okazywać gotowość do służenia Kościołowi i pomagania ludziom. Niech z pogodnym usposobieniem podejmują skromne obowiązki, nie oczekując wynagrodzenia. Niech wybierają odpowiednie środki oraz zachowują prostotę w relacjach z innymi.*
- 94.** *Bracia niech gorliwie oddają się misji i pracy, tak jednak, aby nie gasić lub osłabiać ducha świętej modlitwy i pobożności²¹¹, owszem niech się starają jeszcze gorliwiej modlić, aby uswięcać i czynić owocną całą swą działalność²¹².*
- 95.** § 1. *Bracia niech podejmują różnorodną działalność oraz inicjatywy misyjne w posłuszeństwie, braterskiej zgodzie oraz wzajemnej współpracy. Ministrowie, kustosze*

²¹⁰ Por. VC 72; Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja *Życie braterskie we wspólnocie* (2 lutego 1994 r.), nr 54; KPK, kan. 673.

²¹¹ Por. 2 Reg 5, 2.

²¹² Por. KPK, kan. 675, § 2.

Rozdział
pierwszy

i gwardiani niech je przydzielają, koordynują i animują nimi stosownie do zdolności i możliwości braci, dla dobra braterskiej wspólnoty i Kościoła.

§ 2. Wszyscy bracia, dokonując stosownego rozeznania wspólnotowego, niech chętnie dzielą się swoimi talentami z będącymi w potrzebie wspólnotami prowincji lub kustodii bądź Zakonu.

§ 3. W planowanie i wykonywanie różnych zadań misyjnych niech bracia angażują się w taki sposób, aby odzwierciedlały jedność i twórczą aktywność wspólnoty braterskiej.

§ 4. Działalność misyjna poszczególnych braci powinna zostać zatwierdzona przez miejscową wspólnotę braterską i skoordynowana z innymi zajęciami wspólnotowymi, w zgodności z programem duszpasterskim prowincji lub kustodii oraz miejscowego Kościoła.

Komentarz

[Artykuł 91] Rozdział pierwszy rozpoczyna się od zdefiniowaniem misji Jezusa (Łk 4,18–19) kontynuowanej w Kościele i przez Kościół, której najgłębszą tożsamością, poza hierarchią, komunią czy nauczaniem, jest ewangelizacja. Złożywszy profesję ewangelicznych nauczycieli zaakceptowanych i uznanych przez Kościół, bracia uczestniczą w jego misji w szczególny sposób. Jeżeli misją Kościoła jest misja, to misją życia konsekrowanego stanowiącego element Kościoła także jest misja. Wszyscy bracia naśladują przykład św. Franciszka i głoszą Ewangelię na całym świecie. W części pierwszej położony był nacisk na życie duchowe prowadzące do ducha

apostolskiego. W części czwartej rozważamy ducha apostołskiego karmionego przez życie duchowe.

[Artykuł 92] Cały Kościół jest z natury misyjny. Bracia przyczyniają się więc do realizacji misji Kościoła: po pierwsze, przez swoją konsekrację, a po drugie, przez pracę. Aby jednak nie wpadli w pułapkę pracoholizmu albo nie stali się po prostu anonimową klerykalną siłą roboczą, Konstytucje jednoznacznie stwierdzają, że sposób, w jaki bracia realizują charyzmat otrzymany od Ducha Świętego, czyni ich wiarygodnymi świadkami królestwa Bożego. Z tego powodu są przede wszystkim wezwani do świadczenia życiem modlitewnym, ubogim, prostym, radosnym i braterskim, które samo w sobie jest już ewangelizacją.

Stan życia konsekrowanego nie jest ze swej natury ani klerycki, ani laicki (kanon 588). Osoba konsekrowana jest klerykiem lub laikiem przyjmującym szczególny styl życia chrześcijańskiego, które jest kształtowane przez wyznanie ewangelicznych cnót ubóstwa, czystości i posłuszeństwa (LG 43). Tak więc apostołstwo wszystkich zakonników polega na świadectwie ich życia konsekrowanego, które powinni ożywiać modlitwą i pokutą (kanon 673).

[Artykuł 93] Bracia (w odróżnieniu od np. Braci Szkolnych czy nawet Zakonu Kaznodziejskiego) nie są wezwani do podjęcia określonej pracy czy misji, ale do głoszenia Ewangelii w sposób konieczny w danym czasie lub miejscu. Każdy rodzaj misji podejmowanych przez braci ma ukazywać wartość braterstwa i *minoritas*, które są dla nich właściwe we wszystkim, do czego mogą być powołani. Bracia oferują siebie w posłudze dla Kościoła i dla innych, chętnie przyjmując nawet najbardziej uniżone zadania, nie oczekując rekompensaty. Poszukują najwłaściwszych metod pracy i próbują zachować prosty styl w relacjach z innymi. W pracy nie tracą

Rozdział
drugi

ducha modlitwy i nabożeństwa, tak jak przypomina Reguła, ale dążą do tego, by modlić się coraz lepiej, aby ich praca wydała większe owoce.

[Artykuł 94 i 95] Bracia podejmują pracę, misję, apostołat i działania w oparciu o braterski konsensus i współpracę. Praca nie może być czymś indywidualnym i niezależnym, brat nie może być „wolnym strzelcem” działającym poza wspólnotą. Misja jest związana z braterskim posłuszeństwem. Ministrowie, kustosze i gwardianie przydzielają pracę, koordynują ją i nadzorują, uwzględniając zdolności i możliwości poszczególnych braci, tak aby np. bracia ze średnim wykształceniem nie byli wyznaczani do wygłaszania akademickich wykładów z fizyki. Niemniej praca w konwentualnym duchu współodpowiedzialności nie może opierać się tylko na rozkazach. Bracia muszą dokonywać modlitewnego rozeznania, aby ofiarować swoje talenty w służbie innych wspólnot, zależnie od potrzeb ich jurysdykcji lub reszty Zakonu. Jeżeli istnieją zadania lub misja wymagające pracy tylko jednego brata, co zdarza się nierzadko, lokalna wspólnota zatwierdza je, zaś gwardian koordynuje z innymi obowiązkami brata, w harmonii z planem duszpasterskim jurysdykcji.

Rozdział drugi

Zakres misji i działalności braci

96. § 1. Bracia, pod kierownictwem ministrów, kustoszy i gwardianów, będą pełnić swą misję w różnorodny sposób, czy to przez dawanie świadectwa własnym życiem, czy to przez pracę duszpasterską, umysłową, artystyczną, charytatywną i fizyczną.

§ 2. Obszary misji franciszkańskiej zasadniczo prowadzą się do trzech:

- a) *missio ad gentes*²¹³, która od początku zyskała uznanie w tradycji franciszkańskiej i nadal je zachowuje. Jest ona skierowana do narodów i grup społecznych jeszcze niewierzących w Chrystusa, wśród których Kościół nie zapuścił jeszcze korzeni i których kultura nie została jeszcze przeniknięta Ewangelią²¹⁴. W szczególności obejmuje ona kręgi terytorialne, nowe obszary i zjawiska społeczne oraz współczesne trendy kulturowe²¹⁵;
- b) *apostolat* lub *przepowiadanie*, *nawoływanie do nawrócenia*, *asystencja duchowa* skierowane do wspólnot chrześcijańskich, które posiadają odpowiednie i trwałe struktury kościelne²¹⁶;
- c) *nowa ewangelizacja*, zwłaszcza w krajach od dawna chrześcijańskich, ale czasem również w Kościołach młodszych, gdzie całe grupy ochrzczonych utraciły żywy sens wiary²¹⁷.

§ 3. Bracia niech będą wyczuleni na pilne potrzeby naszych czasów oraz różnych obszarów geograficznych i kulturowych. Dzięki odważnemu duchowemu zaufaniu oraz przygotowani przez odpowiednią formację²¹⁸ niech próbują nowych dróg i metod dawania świadectwa życia

²¹³ Por. RMI 33.

²¹⁴ Tamże, 34.

²¹⁵ Tamże, 37.

²¹⁶ Tamże, 33.

²¹⁷ Tamże, 33; EG 14.

²¹⁸ Por. PC 18.

braterskiego²¹⁹ oraz prowadzą działalność duszpasterską przystosowaną do czasów i kontekstu kulturowego, w którym działają, posługując się narzędziami wytworzonymi przez postęp kulturowy, społeczny i technologiczny, zgodnie ze wskazaniem Kościoła²²⁰.

§ 4. Chociaż żadna forma misji czy działalności nie powinna być obca Zakonowi, bracia niech w różnych miejscach wybierają takie prace, które odpowiadają na potrzeby Kościoła, w zgodzie z tradycją Zakonu oraz w harmonii z charyzmatem franciszkańskim. Jako bracia mniejsi oraz nic nieposiadający na własność niech będą gotowi pozostawić dzieła już nieaktualne lub mniej odpowiednie²²¹.

§ 5. Niech bracia, słuchając ludzi, wśród których żyją, i prowadząc z nimi dialog, starają się ich poznać, utrzymywać z nimi łączność i spieszyć im z pomocą duszpasterską.

97. *Działalność misyjna braci ma na celu niesienie Ewangelii do wszelkich kręgów rodzaju ludzkiego, aby przenikając je swą mocą od wewnątrz, tworzyła z nich nową ludzkość²²² poprzez modlitwę, świadectwo życia braterskiego, przepowiadanie, sprawowanie sakramentów oraz rozpoznawanie znaków czasu.*

98. *Bracia niech dołożą starań, aby zgodnie z wymogami miejsca kościoły oraz sanktuaria przez nich obsługiwane promieniowały radosnym i owocnym życiem*

²¹⁹ Por. EN 21.

²²⁰ Por. GS 44.

²²¹ Por. VC 71.

²²² Por. EN 18.

chrześcijańskim poprzez świadectwo, ewangelizację i katechezę, piękno celebracji liturgicznych, propagowanie duchowości franciszkańskiej oraz bogatą w inicjatywy działalność duszpasterską.

- 99.** § 1. *Niech bracia, według własnych charyzmatów, pełnią posługę słowa, wiążąc odwieczną prawdę Ewangelii, głoszoną w krótkości słowa²²³, z konkretnymi warunkami życia i posługując się skutecznymi środkami, dostosowanymi do potrzeb czasu oraz ludzi.*

§ 2. *Ponieważ przepowiadanie, jako głoszenie przedziwnych dzieł Boga w dziejach zbawienia, swoją treść powinno czerpać przede wszystkim z Pisma Świętego, niech bracia codziennie czytają, słuchają i zgłębiają słowo Boże, przyjmując je całym sercem, aby mogli lepiej dawać świadectwo życia ewangelicznego oraz odpowiednio przekazywać innym te prawdy, które sami poznali na medytacji.*

§ 3. *Niech bracia głoszą tajemnicę Chrystusa i Jego Ewangelię pokoju, miłości, miłosierdzia, pokuty i nawrócenia, a także niech zachęcają ludzi, aby prowadzili życie uczciwe, w pełni zgodne z Ewangelią.*

§ 4. *Aby przepowiadanie Ewangelii mogło odnieść pełny skutek, bracia powinni przygotowywać się sumiennie przez medytację, modlitwę, studium, kursy doszkaleniowe oraz ciągłe ćwiczenie, aby zdobywać pełniejszą biegłość w kaznodziejstwie.*

²²³ Por. 2 Reg 9,4.

§ 5. *Pozwolenie na głoszenie kazań w naszych kościołach lub kaplicach wydaje proboszcz lub rektor kościoła tym, którzy przez swego ordynariusza zostali uznani za odpowiednich*²²⁴.

100. § 1. *Ponieważ Eucharystia jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego*²²⁵, jej sprawowanie powinno dla braci stanowić główną czynność i najważniejszą misję ich kapłaństwa służebnego i powszechnego.

§ 2. *Inne sakramenty, obrzędy i praktyki pobożności ludowej, które wypływają z Eucharystii i do niej zmierzają*²²⁶, będą bracia sprawować gorliwie, aby w ten sposób przyczynić się do pogłębienia przez wiernych życia sakramentalnego i modlitwy.

§ 3. *Za wzorem Chrystusa, który chętnie przebywał z grzesznikami, bracia niech będą blisko tych, którzy przez grzech doznają ludzkiej ułomności, i niech im głoszą wielkie miłosierdzie Boga, który nie pragnie śmierci grzesznika, lecz aby się nawrócił i miał życie*²²⁷. Bracia prezbiterzy natomiast niech gorliwie sprawują sakrament pokuty i pojednania, okazując współczucie oraz szanując godność każdej osoby.

101. § 1. *Niech bracia z miłością wychodzą naprzeciw tym, którzy się oddalili od wiary lub od praktyk życia chrześcijańskiego oraz od Kościoła, aby doprowadzić ich do żywego zjednoczenia z Chrystusem.*

²²⁴ Por. KPK, kan. 765; KKKW, kan. 612.

²²⁵ Por. LG 11.

²²⁶ Por. SC 10.

²²⁷ Por. Ez 33,11.

§ 2. *Na wzór Chrystusa, który obchodził miasta i wioski, lecząc wszystkie choroby²²⁸, oraz świętego Franciszka, który okazywał miłosierdzie trędowatym²²⁹, niech bracia otaczają szczególną troską chorych i niedołączonych, niech ich często odwiedzają, podtrzymują na duchu, udzielają łaski sakramentów oraz w razie potrzeby przygotowują ich na spotkanie z siostrą śmiercią.*

102. *Bracia niech żyją w komunii z Kościołem partykularnym, współpracując z biskupem, duchowieństwem, innymi zakonnikami oraz wiernymi świeckimi, podejmując współpracę oraz uczestnicząc w realizacji przedsięwzięć prowadzonych w diecezji i ubogacając je charyzmatem i wartościami franciszkańskimi²³⁰.*

103. § 1. *W duchu służby Kościołowi bracia niech podejmują się również prowadzenia parafii, jednakże pod warunkiem, aby mogli żyć zgodnie ze swoim powołaniem i dawać skuteczne świadectwo minoritas i braterstwa w życiu oraz działalności duszpasterskiej.*

§ 2. *Ministrowie niech nie przyjmują parafii, w których według przewidywań nie byłoby możliwości prowadzenia prawdziwego życia braterskiego.*

104. *Bracia niech chętnie oddają się także kaznodziejstwu ludowemu, kierownictwu duchowemu, prowadzeniu rekolekcji, duszpasterstwu szpitalnemu i więziennemu oraz wśród osób zepchniętych na margines społeczny.*

²²⁸ Por. Mt 9,35.

²²⁹ Por. T 2.

²³⁰ Por. KPK, kan. 675, § 3.

105. § 1. *W krajach o starej tradycji chrześcijańskiej, dziś częściowo zdechrystianizowanych, bracia niech starają się z odnowionym zapalem, entuzjazmem i w sposób twórczy głosić Ewangelię przez świadectwo życia oraz stosując nowe metody duszpasterskie²³¹.*

§ 2. *W krajach od niedawna chrześcijańskich niech bracia głoszą Ewangelię językiem przystępnym dla ludzi różnych kultur i uwarunkowań społecznych.*

§ 3. *Jako że dzisiejsze społeczeństwa stają się coraz bardziej złożone na poziomie etnicznym, kulturowym i religijnym, bracia niech sprzyjają dialogowi i utrzymują dobre stosunki także z ludźmi innych kultur, wyznań chrześcijańskich i religii oraz niewierzącymi, ze wszystkimi podejmując współpracę w zakresie poszanowania wolności religijnej, w krzewieniu wartości duchowych, moralnych i społeczno-kulturalnych²³² oraz w budowaniu świata bardziej ludzkiego.*

106. § 1. *Bracia niech odkrywają, doceniają i wspierają powołanie, drogę i właściwą misję wiernych świeckich w Kościele²³³ oraz w ścisłej komunii niech współpracują w prowadzonej przez nich działalności²³⁴. Niech chętnie niosą pomoc grupom kościelnym, które zwracają się o opiekę duchową, zawsze dając pierwszeństwo życiu i dziełom braterskiej wspólnoty. Kapituła klasztorna*

²³¹ Por. Jan Paweł II, Przemówienie na XIX Zgromadzeniu zwyczajnym CELAM, Port-au-Prince, Haiti, 9 marca 1983 r.

²³² Por. NAe 2.

²³³ Por. LG 30; 37.

²³⁴ Por. VC 74.

niech zawsze stara się harmonizować wszelkie podejmowane zobowiązania.

§ 2. *Bracia niech wszędzie szerzą Franciszkański Zakon Świeckich, dzieląc z jego członkami wspólnotę życia i misji, współpracując z nimi i wspierając ich działalność, w którą są zaangażowani z racji powołania i charyzmatu*²³⁵.

§ 3. *Bracia niech się troszczą o żywotność i rozwój Młodzieży Franciszkańskiej oraz grup młodzieżowych o charakterze franciszkańskim, towarzysząc młodym w ich drodze życia chrześcijańskiego oraz ich rozwoju ludzkim i duchowym, wskazując czytelnie piękno charyzmatu franciszkańskiego.*

§ 4. *Bracia powinni szerzyć i rozwijać Rycerstwo Niepokalanej, które dobrze wyraża ducha maryjnego Zakonu Serafickiego oraz stanowi skuteczną realizację misji.*

§ 5. *Bracia niech pośród duchowieństwa diecezjalnego szerzą znajomość ducha Franciszkańskiego Zakonu Świeckich i Rycerstwa Niepokalanej, aby sprzyjało ich rozszerzaniu we własnych środowiskach.*

107. *Bracia, natchnieni duchem jedności świętego Franciszka, niech w szczególny sposób angażują się w działalność ekumeniczną. Kierując się wskazaniem Kościoła, przez osobiste kontakty, spotkania modlitewne, działalność charytatywną oraz sesje naukowe, niech dążą do osiągnięcia tej jedności, o którą Pan Jezus modlił się do Ojca podczas ostatniej wieczerzy*²³⁶. *Bez nieufności*

²³⁵ Por. *Reguła Franciszkańskiego Zakonu Świeckich*, 14-19.

²³⁶ Por. J 17,21-23.

Rozdział
drugi

i uprzedzeń niech otworzą serce dla innych chrześcijan oraz przede wszystkim niech poszukują pojednania i pokoju w jedynym Bogu²³⁷.

108. *§ 1. Aby skutecznie towarzyszyć w drodze ludziom obecnych czasów, wsłuchując się w ich problemy, cierpienia i nadzieje, bracia niech w świetle Ewangelii i nauki społecznej Kościoła pogłębiają znajomość uwarunkowań społecznych, ekonomicznych i kulturalnych, angażując się w projekty wspólnotowe oparte na solidarności i braterskim dzieleniu się²³⁸.*

§ 2. Bracia niech się angażują w tworzenie warunków wzmacniających poczucie sprawiedliwości oraz godność ludzką osób ubogich i wykluczonych, uważając ich za cierpiące ciało Chrystusa oraz za jedno z samymi sobą²³⁹. Niech podejmują współpracę z ludźmi dobrej woli w celu odkrywania strukturalnych przyczyn ubóstwa, a w centrum ich starań niech będzie zapewnienie sprawiedliwości i pokoju dla zajmujących ostatnie miejsce w społeczeństwie.

§ 3. Wspólnoty braterskie niech noszą w sercu troskę o zachowanie ziemi jako „wspólnego domu”²⁴⁰, prowadząc styl życia świadczący o miłości do stworzenia i zgodny z projektami zrównoważonego rozwoju środowiska, wspierając edukacyjne inicjatywy „integralnego nawrócenia ekologicznego”²⁴¹.

²³⁷ Por. EG 244.

²³⁸ Por. tamże, 87.

²³⁹ Por. tamże, 24; 199.

²⁴⁰ Por. LS 1-61.

²⁴¹ Por. tamże, 137-162.

109. § 1. *Zgodnie z tradycją Zakonu bracia niech oddają się osobistemu studium²⁴², dostrzegając w nim środek integralnej formacji i praktykę ascetyczną zawsze aktualną w obliczu różnorodności kultur oraz wyraz pragnienia głębszego poznania Boga²⁴³.*

Rozdział
drugi

§ 2. *Ministrowie i kustosze niech wspierają działalność kulturalną oraz badania naukowe w zakresie franciszkańskim, biblijnym, teologicznym, filozoficznym, artystycznym i muzycznym, jak też innych dziedzin naukowych i technologicznych, przydatnych w realizacji misji.*

§ 3. *Na publikację opracowań naukowych z zakresu religii i moralności, czy to wydawanych drukiem, czy to w formie elektronicznej bracia, oprócz pozwolenia ordynariusza miejsca, potrzebują także pozwolenia ministra lub kustosza²⁴⁴.*

§ 4. *Bracia, którzy jako wykładowcy lub jako studenci przebywają na wyższych uczelniach, niech dają świadectwo życia franciszkańskiego, łącząc umiłowanie prawdy z mądrością i zachowywaniem Ewangelii.*

110. § 1. *Działalność edukacyjna i nauczanie katechezy stanowią ważne elementy misji Zakonu. Dlatego też bracia niech okazują gotowość podjęcia pracy w szkołach własnych, a także publicznych i prywatnych, również niekatolickich, zarówno jako nauczyciele, jak i na płaszczyźnie duszpasterstwa szkolnego i akademickiego.*

²⁴² Por. LA 2.

²⁴³ Por. VC 98.

²⁴⁴ Por. KPK, kan. 218; 823-824; 832; KKKW, kan. 21; 662, § 2.

Rozdział
drugi

Niech z innymi tam zatrudnionymi współpracują w daniu dojrzałego i głębokiego świadectwa życia Ewangelii w tych środowiskach kulturowych.

§ 2. Bracia niech wspierają i doceniają zrzeszenia byłych wychowanków w prowadzonych przez siebie strukturach edukacyjnych, aby nadal kontynuować dzieło ich formacji.

111. *Do działalności misyjnej Zakonu należą także dzieła społeczne i charytatywne, własne czy też prowadzone przez innych, w które bracia powinni się ofiarnie angażować.*

112. *Praca fizyczna, w jej różnorodnych formach, wykonywana czy to w ramach wspólnoty braterskiej, czy to poza jej obrębem, stanowi rzeczywisty wkład w misję Zakonu i królestwa Bożego.*

113. *§ 1. Wszyscy bracia powinni pracować wiernie i pobożnie²⁴⁵, a jeśli w pracy są zależni od innych, niech przyjęte obowiązki wypełniają z szacunkiem, uczciwie oraz w duchu franciszkańskiej minoritas²⁴⁶.*

§ 2. Ponieważ charyzmaty Ducha Świętego służą zbudowaniu wspólnoty²⁴⁷, dlatego też kto otrzymał specjalny dar, niech go używa do budowania królestwa Bożego i braterskiej wspólnoty pod kierunkiem ministra, kustosa i gwardiana oraz przy pomocy innych braci.

²⁴⁵ Por. 2 Reg 5,1.

²⁴⁶ Por. 1 Reg 7,1-2.

²⁴⁷ Por. 1 Kor 14,12.

Komentarz

Rozdział
drugi

[Artykuł 96] W pierwszym rozdziale ujęto teologiczne i franciszkańskie podstawy misji. W rozdziale drugim została spisana wyczerpująca lista różnych jej typów. Bracia powinni pamiętać, że ich misja może być z natury duszpasterska, umysłowa, charytatywna lub fizyczna, ale może być też samym świadectwem franciszkańskiego życia i obecności. W oparciu o *Redemptoris missio* Konstytucje sytuują misję w trzech różnych kontekstach: 1) misja wśród ludzi (*ad gentes*), która odnosi się do samej Reguły i dotyczy sytuacji, w których społeczność nie wyznaje wiary w Chrystusa, wspólnota Kościoła nie istnieje, a kultura nie pozostaje pod wpływem wartości chrześcijańskich (może to być terytorium albo nowe zjawisko społeczno-kulturowe na danym terytorium); 2) codzienna misja bardziej ugruntowanego Kościoła (nauczanie, udzielanie sakramentów, nawracanie, budowanie wspólnot chrześcijańskich) oraz 3) nowa ewangelizacja wśród całych grup ochrzczonych, które utraciły sens i praktykę wiary.

[Artykuł 97] Instytuty życia konsekrowanego są związane z życiem i świętością Kościoła (kanony 573 i 574). Jeżeli zostały założone wedle zasad jako osoby prawne w Kościele, wówczas posiadają właściwą autonomię, w ramach której mogą stosować własną dyscyplinę oraz utrzymywać i chronić swoje dziedzictwo, tj. naturę, cel, ducha i charakter instytutu oraz jego uznanych tradycji. Oznacza to, że muszą zawrzeć w Konstytucjach fundamentalne elementy swojego życia i dyscypliny (kanon 587), zaś wszyscy ich członkowie powinni prowadzić życie i działalność apostolską zgodnie z przepisami Konstytucji. To z kolei wskazuje na znaczenie misji w charyzmacie franciszkańskim. Istnieje niebezpieczeństwo, że mówiąc zbyt dużo o wspólnocie, za bardzo koncentrowalibyśmy

się na sobie. Osoby konsekrowane prowadzące apostolat skierowany na zewnątrz instytutu także podlegają przełożonym i muszą przestrzegać dyscypliny instytutu.

W historii Kościoła życie konsekrowane zawsze należało do instytucji najodważniejszych, niejako „przesuwających granice”, rzucających wyzwania i patrzących w przyszłość. Także dziś zakonnicy są wezwani do odważnego i zdecydowanego odpowiadania na palące potrzeby naszych czasów i miejsc. Aby efektywnie próbować nowych podejść i metodologii w życiu swoim i misji, bracia potrzebują odpowiedniej formacji, zarówno początkowej, jak i stałej. Od stuleci zakonnicy wykorzystują wszelkie dostępne środki kulturowe, społeczne i techniczne, tak jak pierwsi bracia na pierwszych średnio-wiecznych uniwersytetach czy św. Maksymilian Maria Kolbe w drukowanych środkach przekazu w XX wieku. Zakonowi nie są obce żadne formy misji czy aktywności; bracia wybierają te, które najlepiej odpowiadają potrzebom Kościoła, są zgodne z tradycją Zakonu i pozostają w harmonii z franciszkańskim charyzmatem. Jako biedacy nieposiadający własności są gotowi porzucić dzieła przestarzałe lub mniej skuteczne w naszych czasach. Ponadto praktykując *minoritas*, nie stają się automatycznie ekspertami od wszystkiego, ale słuchają ludzi, wśród których żyją, rozmawiają z nimi i uczą się od nich, tak aby dobrze ich poznać, być z nimi w łączności i służyć im.

Jedną z pokus naszych czasów, o której regularnie mówi papież Franciszek, jest zredukowanie misji Kościoła wyłącznie do dobrych dzieł, tak aby stał się ogólnością NGO (organizacją pozarządową). Konstytucje przypominają braciom, że celem ich aktywności misyjnej jest niesienie Ewangelii wszystkim ludziom, tak aby przekształcać i odnawiać ludzkość od wewnątrz. Ewangelia jest stale aktualna: „nawracajcie się i wierzcie” (Mk 1,15). Nie możemy zapominać, że wszystkie

osoby konsekrowane są wezwane do kontemplacji. Każdy podejmowany przez nie apostołat musi być jej owocem.

[Artykuł 98] Zakonnicy na całym świecie budowali kościoły i kaplice; były im też one powierzane przez miejscowych biskupów. Wiele z tych budynków ma dość prostą konstrukcję, ale są i takie, które mają ogromne znaczenie lokalne, krajowe czy międzynarodowe. Te centra wiary i praktyki powinny być naznaczone duchem radości oraz stawać się żywym świadkiem franciszkańskiej duchowości i życia, ewangelizacji, katechezy, kultu Bożego powyżej przeciętnej oraz wszelkich innych kreatywnych działań i osiągnięć duszpasterskich koniecznych na danym terenie.

[Artykuł 99] Bracia służą słowem zgodnie z określonymi charyzmatami: za pomocą kazań liturgicznych, nauk, konferencji, kontaktów przez Internet czy media, w zależności od posiadanych zdolności. Cała ta „werbalna” misja jest dążeniem do stosowania wiecznej prawdy Ewangelii w konkretnych okolicznościach życia. Jako eksperci od komunii, bracia muszą być także ekspertami komunikacyjnymi, stosującymi najbardziej efektywne środki komunikacji.

Zwłaszcza kazania liturgiczne (choć także kazania w najszerszym tego słowa znaczeniu) czerpią najwięcej z Pisma Świętego. Widać w nich klasyczne połączenie franciszkańskiego rozumienia życia Ewangelią zarówno jako kontemplacji, jak i misji. Bracia modlitewnie rozważają słowo Boże, aby móc lepiej świadczyć życiem Ewangelią i przekazywać innym owoce własnych refleksji. Refleksje te prowadzą do zrozumienia, że Dobrą Nowiną Jezusa Chrystusa jest pokój, miłość i miłosierdzie oraz że tylko nawrócenie i życie w integralności i w zgodzie z Ewangelią prowadzi do autentycznego spełnienia.

[Artykuł 100] Znaczna część pracy duszpasterskiej braci polega na udzielaniu sakramentów. Eucharystia, źródło

Rozdział
drugi

i szczyt życia chrześcijańskiego, jest najważniejszą czynnością apostołską ich kapłaństwa służebnego i powszechnego. Inne sakramenty, obrzędy i praktyki pobożności ludowej, które wiążą się z Eucharystią i do niej zmierzają, winny być sprawowane przez braci gorliwie, aby przyczyniały się do pogłębienia życia sakramentalnego i życia modlitwy.

Zgodnie z tradycją większa część posługi sakramentalnej braci w ciągu stuleci koncentrowała się na sakramencie pokuty i pojednania. Bracia mają pozostawać blisko grzeszników, tak jak Jezus. Są powołani do świadczenia o nieskończonym miłosierdziu Boga, który nie pragnie śmierci grzeszników, ale ich nawrócenia. Kapłani zakonni udzielają sakramentu pokuty i pojednania gorliwie i ze współczuciem, pamiętając o ludzkiej godności.

[Artykuł 101] Potrzeba tak zwanej nowej ewangelizacji obejmuje tych, którzy całkiem utracili wiarę albo którzy w teorii jeszcze wierzą, lecz odeszli od praktyk chrześcijańskiego życia, albo którzy wciąż wierzą, ale czują się wyobcowani z Kościoła wskutek zgorzeń lub braku więzy. Jako ewangelizatorzy na misji bracia powinni próbować odtworzyć ich związek z Chrystusem i komunię z Kościołem.

Chorzy byli zawsze przedmiotem szczególnego zainteresowania Jezusa, który nawiedzając miasta i wioski, uzdrowiał wszelkiego rodzaju dolegliwości. Naśladując Chrystusa, św. Franciszek rozpoczął swoją misję od okazywania miłosierdzia trędowatym. Bracia także mają darzyć szczególną troską chorych i ułomnych, odwiedzając ich, pocieszając, udzielając im sakramentów i w stosownym czasie przygotowując ich na spotkanie z siostrą śmiercią.

[Artykuł 102] Apostolstwo zmierza od Boga poprzez Chrystusa do Kościoła, a jego znaczenie odnaleźć można w nauczeniu Kościoła. Jako publiczna osoba prawna w Kościele

instytut życia konsekrowanego praktykuje apostołat w imieniu Kościoła oraz zgodnie z przepisami prawa wykonuje określone zadanie powierzone mu dla powszechnego dobra. Tak więc poprzez instytuty życia konsekrowanego Kościół prowadzi swoją działalność apostołską. Aby prawidłowa postługa Kościoła mogła być pełniona w jego imieniu, niezbędny jest mandat władz kościelnych. Jako publiczna osoba prawna instytut życia konsekrowanego otrzymuje mandat tych władz do prowadzenia misji Kościoła w postaci zatwierdzenia Konstytucji. Jednak nawet po ich zatwierdzeniu instytut powinien pozostawać w kontakcie z władzami kościelnymi w kwestiach doktryny i praktyki duszpasterskiej. Z tego powodu Kodeks Prawa Kanonicznego 1983 stwierdza: „Działalność apostołska, wykonywana w imieniu i z polecenia Kościoła, winna być prowadzona w jego wspólnotcie” (kanon 675, § 3).

Bracia zawsze żyją w Kościele lokalnym. To ważne, żeby pracowali razem z biskupem i duchowieństwem, innymi zakonami męskimi i żeńskimi oraz laikatem diecezjalnym, aby ubogacać miejscowy Kościół franciszkańskim charyzmatem. W praktyce coraz częściej oznacza to podejmowanie obowiązków parafialnych.

[Artykuł 103–104] Tradycyjnie kościoły zakonne przez wieki nie były kościołami parafialnymi, ale ośrodkami wiary i życia sakramentalnego. Tylko niektóre z nich były parafiami kanonicznymi. Jednak w XIX wieku Zakon zaczął na skalę masową pełnić postługę parafialną i dziś większość klasztorów na całym świecie wykonuje obowiązki parafialne. Powody były dwa: ekspansja Zakonu na nowe tereny (Ameryka Północna, Wielka Brytania i Rumunia w XIX wieku oraz Ameryka Łacińska, Azja i Afryka w XX wieku), gdzie należało od podstaw zbudować strukturę parafialną Kościoła, a także działania braci we Włoszech (obejmowanie funkcji w parafiach), mające uchronić

Rozdział
drugi

ich przed prześladowaniami. Niedobór duchownych w wielu obszarach obecnie bardzo utrudnia wycofanie się z tej posługi.

Bezpieczeństwo i stabilność posługi parafialnej oraz bliskość w kontaktach z ludźmi były dla braci błogosławieństwem, niosącym jednak pewne ryzyko. Widać to w pewnej ostrożności zawartej w Konstytucjach: bracia mogą przyjmować obowiązki parafialne, ale w przeciwieństwie do innej działalności misyjnej nie bez zastrzeżeń. Doświadczenie pokazało, że przeżywanie własnego powołania oraz świadczenie o *minoritas* i braterskiej wspólnoty w parafiach są dla braci trudne. Bracia mogą łatwo stawać się kimś w rodzaju księży diecezjalnych, tyle że ubranych w inne sutanny. Z tego powodu ministrowie nie powinni przyjmować parafii, w których nie ma możliwości prowadzenia prawdziwie braterskiego życia.

Należy pamiętać, że biskup diecezjalny sprawuje władzę nad sprawami dusz oraz publicznego kultu Bożego i innych dzieł apostolskich (kanon 678). Bracia podejmujący opiekę nad parafią muszą szczególnie przestrzegać diecezjalnych wytycznych i głęboko analizować punkty widzenia. Biskup ponosi nadrzędną odpowiedzialność duszpasterską m.in. za wszystkich wiernych, nauczanie oraz wszystkie działania sakramentalne i liturgiczne. Biskup diecezjalny może osobiście lub przez swojego delegata odwiedzać kościoły i kaplice, do których wierni mają stały dostęp, szkoły inne niż wewnętrzne szkoły instytutu, a także inne dzieła wiary i miłości powierzone zakonnikom, duchowe i doczesne. Czyni to podczas wizyt duszpasterskich lub w dowolnym innym czasie (kanon 681, § 1). Jeżeli otrzyma wiadomość o nadużyciach i upomnienie przełożonego zakonnego okaże się bezskuteczne, mocą swojego urzędu może zająć się sprawą osobiście (kanon 681, § 2).

W zakresie zlecenia dzieł apostolskich zakonnikom biskupi diecezjalni i przełożeni zakonni powinni działać

we wzajemnym porozumieniu (kanon 678, § 3). Biskup diecezjalny za poważną przyczyną może zabronić członkowi instytutu zakonnego przebywania na terenie diecezji, jeżeli powiadomiony o tym wyższy przełożony zaniedbał zarządzenie sprawie. Sprawę należy natychmiast przedstawić Stolicy Apostolskiej (kanon 679).

[Artykuł 105] Kolejny problem, z którym boryka się nowa ewangelizacja został nazwany przez uczonych dechrystianizacją czy postchrześcijaństwem. Dotyczy on krajów tradycyjnie chrześcijańskich, zwłaszcza w Europie Zachodniej i Ameryce Północnej, w których wiara i praktyka maleją, chrześcijańskie wartości nie są już fundamentem instytucji prawnych i stosunków społecznych, zaś Kościół jest postrzegany jako osobliwy relikw, istniejący na marginesie ludzkiej rzeczywistości. Ta perspektywa może być bardzo przygnębiająca i deprymująca dla wiernych. Bracia próbują przekazać energię, entuzjazm i kreatywność do głoszenia Ewangelii za pomocą świadectwa własnego życia i nowych metodologii duszpasterskich.

Innym problemem nowej ewangelizacji jest inkulturacja. W miejscach o młodszej tradycji chrześcijańskiej, np. w Afryce i Azji, bracia próbują żyć Ewangelią i głosić ją w języku zrozumiałym dla różnych kultur i warunków społecznych, a nie jedynie importować europejską czy północnoamerykańską wersję chrześcijaństwa. Bracia pracują nad rodzajami głoszenia i sposobami rozwinięcia autentycznie azjatyckiego czy afrykańskiego chrześcijaństwa, które zmieniliby tamtejsze kultury od wewnątrz poprzez osadzenie Ewangelii głęboko w sercach i umysłach wiernych.

Ostatnim problemem nowej ewangelizacji jest wielokulturowość. Nowoczesne społeczeństwa stają się coraz bardziej złożone etnicznie, kulturowo i religijnie z uwagi na migracje,

Rozdział
drugi

dostępność mediów oraz filozoficzne skutki modernizmu i postmodernizmu. W takim środowisku bracia utrzymują dialog i relacje z przedstawicielami różnych kultur, innych denominacji chrześcijańskich i religii oraz z niewierzącymi. Pracują z nimi nad poszanowaniem wolności wyznania każdej osoby, promowaniem wspólnych wartości i budowaniem bardziej humanistycznego świata.

[Artykuł 106] Sobór Watykański II przypomniał, że wszyscy są powołani do świętości. Różnice między osobami wyświęconymi a ochrzczonymi czy konsekrowanymi a ochrzczonymi nie oznaczają stopni tego, co kiedyś nazywano „wyższymi stanami”. Bracia uznają i doceniają powołanie i misję świeckich w Kościele oraz uczestniczą w apostołskich wysiłkach, jakie świeccy podejmują, zobowiązani przyrzeczeniem chrzcielnym. Przychodzą z pomocą wspólnotom kościelnym wymagającym wsparcia, jakkolwiek nie angażując się w nie przesadnie i nie dając im się pochłonąć. Bracia promują zwłaszcza Franciszkański Zakon Świeckich (i jego część przeznaczoną dla młodzieży) oraz Rycerstwo Niepokalanej. Z tymi ruchami świeckimi, poświęcającymi się aktywnej misji laikatu, Zakon ma szczególną relację i ponosi za nie pewnego rodzaju odpowiedzialność.

[Artykuł 107] Jak stwierdzono w części trzeciej, „fenomen św. Franciszka” nie ogranicza się tylko do katolików. Bracia uczestniczą w działaniach ekumenicznych poprzez kontakt osobisty i spotkania, wspólną modlitwę, dobroczynność, udział w grupach badawczych i dyskusyjnych, zawsze w zgodności z wytycznymi Kościoła. Otwierają swoje serca na innych chrześcijan bez podejrzeń czy nieufności, aby wspólnie poszukiwać pojednania i pokoju.

[Artykuł 108] Jak regularnie przypomina wszystkim katolikom papież Franciszek, misja na rzecz pokoju i sprawiedliwości

oraz troska o nasz wspólny dom w ekologii wypływają z przesłania Ewangelii Jezusa Chrystusa. Bracia muszą zatem rozumieć społeczną, ekonomiczną i kulturową rzeczywistość w świetle Ewangelii oraz doktryny społecznej Kościoła. W rzeczywistości oznacza to efektywne towarzyszenie mężczyznom i kobietom, wysłuchiwanie ich w życiowych próbach, cierpieniach i nadziejach oraz włączanie ich w projekty czyniące świat lepszym miejscem. Bracia promują warunki dla zwiększenia sprawiedliwości i ludzkiej godności biednych i zmarginalizowanych, dotykając w nich cierpiącego ciała Chrystusa i uważając ich za jedno. Współpracują z ludźmi dobrej woli nad identyfikacją strukturalnych przyczyn ubóstwa i nad umiejscowieniem sprawiedliwości i pokoju w centrum ich zaangażowania.

Zgodnie z przypomnieniem papieża Franciszka, bracia biorą sobie do serca troskę o środowisko jako nasz wspólny dom. Franciszkański styl życia (prosty, skromny i zwykły) jest świadectwem tej troski, prowadzącej do powstrzymywania się od eksploatacji światowych zasobów dla własnych korzyści. „Żyj prosto, tak aby inni mogli prosto żyć”. Bracia są zaangażowani w projekty środowiskowe, promując stałą formację w zakresie „holistycznego nawrócenia środowiskowego”.

[Artykuł 109] Studia i aktywność intelektualna są istotnym elementem tradycji konwentualnej Zakonu od czasu św. Antoniego. Bracia poświęcają się zatem studiom, ale nie w sensie samospelnienia czy opcji wygodnej preferencji dla pracy za biurkiem zamiast bardziej męczących form misji. Bracia studiują dla własnej formacji ustawicznej. Często sięgają do lektury, aby być na bieżąco w możliwie wielu dziedzinach oraz aby rozumieć współczesną różnorodność kulturową i móc na nią reagować. Podejmowanie lektury z zakresu teologii i duchowości jest wyrazem ich ludzkiego pragnienia lepszego

poznania i zrozumienia Boga. W wielkich tradycjach Zakonu ministrowie i kustosze promują działalność kulturalną i badania naukowe. Zgodnie z prawem kanonicznym na realizowanie publikacji naukowych z zakresu religii i moralności, wydawanych czy to drukiem, czy w formie elektronicznej, oprócz pozwolenia ordynariusza miejsca bracia potrzebują także pozwolenia ministra lub kustosza.

[Artykuł 110] Z tradycją studiów wiąże się tradycja edukacji. Bracia mogą otwierać i prowadzić własne szkoły każdego szczebla, mogą też uczyć w szkołach państwowych, prywatnych i niekatolickich, w dowolnym charakterze. W nauczaniu bracia mogą świadczyć o swoim charyzmacie w szerszym kontekście kulturowym. Jeśli prowadzą własne szkoły, powinni wspierać zrzeszenia absolwentów. Posługiwanie i towarzyszenie młodym ludziom często jest dla nich bardzo formujące oraz decydujące dla ich własnej tożsamości chrześcijańskiej. Należy to pielęgnować.

[Artykuł 111] Bracia mogą też zakładać i prowadzić ośrodki posługi społecznej i charytatywnej oraz pracować i posługiwać w ośrodkach założonych przez innych.

[Artykuł 112–113] Święty Franciszek nalegał, aby bracia pracowali. Postrzegał pracę jako łaskę, a nie karę pochodzącą od Boga. Dla braci praca fizyczna stanowi rzeczywisty wkład w misję Zakonu i królestwa Bożego. Cokolwiek robią, powinni pracować sumiennie i z oddaniem. Jeżeli pracują pod kierunkiem innych, w posłudze lub działaniach nieprowadzonych bezpośrednio przez Zakon, powinni wykonywać swoje obowiązki z szacunkiem, uczciwie i w duchu *minoritas*. Brat obdarzony szczególnym talentem musi wykorzystywać go do budowy królestwa Bożego i braterskiej wspólnoty pod kierunkiem ministra, kustosza i gwardiana, a także przy wsparciu pozostałych braci.

Rozdział trzeci

Organizacja misji i działalności braci

- 114.** *Do uprawnień kapituły generalnej, prowincjalnej, kustodialnej i klasztornej należy rozważenie oraz podjęcie zobowiązań duszpasterskich i powierzenie ich odpowiednim braciom. Należy wybierać taką działalność, która odpowiada franciszkańskiemu charyzmatowi, wskazaniom Kościoła powszechnego i partykularnego oraz potrzebom ludzi, czasów i miejsca. Do tychże kapituł należy również wybór nowych form misji i tych rodzajów działalności, które pełniej wyrażają aspekt prorocki braterskiej wspólnoty.*
- 115.** § 1. *Kapituła prowincjalna i kustodialna powinny również zbadać i dokonać wyboru głównych kierunków posługi duszpasterskiej oraz opracować Statuty, dostosowane do przepisów diecezjalnych lub regionalnych dla tych dzieł, które wymagają odrębnych przepisów.*
- § 2. *Minister lub kustosz wspierany przez definitorium niech kieruje dziełami prowincji lub kustodii, koordynuje i pobudza ich rozwój, zgodnie z planem uchwalonym przez kapitułę prowincjalną lub kustodialną, przy współpracy gwardianów i po wysłuchaniu rady właściwych komisji.*
- 116.** § 1. *Zarząd Zakonu powinien popierać i podtrzymywać czynną współpracę pomiędzy różnymi prowincjami i kustodiami, by przez podjęcie zróżnicowanych zadań misyjnych dawać skuteczniejsze świadectwo ewangelicznego życia.*

§ 2. Do konferencji i federacji należy koordynowanie działalności, programowanej i realizowanej przy braterskiej współpracy, do której zobowiązały się poszczególne prowincje i kustodie, oraz znalezienie najbardziej odpowiednich form tejże współpracy.

§ 3. Ministrowie i kustosze niech tak animują swoje prowincje i kustodie, aby wspierać jak najszerszą współpracę pomiędzy braćmi w ramach konferencji lub federacji oraz Zakonu.

§ 4. Ministrowie i kustosze niech podejmują współpracę z całą rodziną franciszkańską, z konferencjami episkopatów i synodami biskupów, z konferencjami wyższych przełożonych oraz z poszczególnymi biskupami w celu zapewnienia skuteczniejszej koordynacji inicjatyw duszpasterskich.

117. § 1. Do zadań gwardiana, wspieranego przez kapitułę klasztorną, należy koordynacja misji i działalności braterskiej wspólnoty, wyznaczanie obowiązków oraz troska o zachowanie jedności między braćmi pełniącymi różne posługi duszpasterskie.

§ 2. Do kapituły klasztornej, bez uszczerbku dla uprawnień przysługujących ministrom, kustoszom i gwardianom, należy podejmowanie decyzji o przyjmowaniu obowiązków na określony czas lub rezygnacji z ich prowadzenia. Ponadto, dla umacniania ducha braterskiej jedności, na kapitule klasztornej należy zdać sprawozdanie z misji duszpasterskiej każdego brata i przeprowadzić dyskusję nad różnymi rodzajami działalności²⁴⁸.

²⁴⁸ Por. KPK, kan. 671.

§ 3. Przy przyjmowaniu działalności duszpasterskiej, do której jest wymagane bądź wskazane zawarcie umowy na piśmie, umowę zawiera minister lub kustosz po wysłuchaniu zdania kapituły klasztornej i za zgodą swojego definitorium. W umowie należy wyraźnie ustalić rodzaj wykonywanej pracy, braci do niej skierowanych, kwestie ekonomiczne i czas trwania umowy.

118. § 1. Ministrowie, kustosze i gwardiani będą powierzać braciom tylko te obowiązki, które umożliwiają życie według Reguły; zajęcia te należy zawsze dostosować do praktyk wspólnych życia braterskiego.

§ 2. Przy powierzaniu braciom obowiązków i działalności należy brać pod uwagę ich doświadczenie zakonne i duszpasterskie, przygotowanie naukowe i techniczne. Należy zapewnić im odpowiednią formację ustawiczną, aby lepiej mogli wykonywać misję we współczesnym świecie.

§ 3. Ministrowie i kustosze, uważnie rozpoznając znaki czasu, niech dołożą starań, by przygotować wystarczającą liczbę braci kompetentnych i doświadczonych w celu planowania, rozwoju oraz odnowy różnych dzieł podejmowanych przez Zakon.

119. § 1. Bracia, którym powierzono jakieś zadanie lub pracę, w ich wykonywaniu powinni być wierni wymogom życia braterskiego, Regule i Konstytucjom, okazując posłuszeństwo ministrom, kustoszom i gwardianom.

§ 2. Bracia, zobowiązani na mocy umowy do wykonywania określonych posług jako zakonnicy, podlegają wizytacji i ocenie ministra lub kustosza oraz nadzorowi gwardiana; natomiast w sprawach odnoszących się

Rozdział
trzeci

do wykonywanego apostołatu podlegają również właściwej władzy kościelnej lub cywilnej.

120. *Bracia odpowiedzialni za duszpasterstwo powinni zastosować się do wskazań konferencji episkopatu oraz biskupów diecezjalnych w tym, co dotyczy sposobu prowadzenia, realizacji programu oraz ustalonych kryteriów pastoralnych²⁴⁹.*

121. *§ 1. Przyjmowanie parafii należy do ministra prowincjalnego za zgodą jego definitorium i po zasięgnięciu zdania ministra generalnego, któremu należy wysłać kopię odnośnej umowy, z zachowaniem przepisów prawa.*

§ 2. Przy przyjmowaniu parafii konieczne jest zawarcie pomiędzy ministrem prowincjalnym a biskupem diecezjalnym umowy, w której należy dokładnie określić wszystkie warunki²⁵⁰.

§ 3. Bracia, którzy sprawują posługę parafialną, podlegają zgodnie z przepisami prawa jurysdykcji ordynariusza miejsca w tym, co dotyczy obowiązków duszpasterskich. Wszystkie księgi, które podlegają kontroli ordynariusza miejsca, podlegają również nadzorowi właściwych ministrów, kustoszy i gwardianów.

§ 4. Parafię powierza się prowincji lub kustodii, dlatego ministrowi lub kustoszowi za zgodą jego definitorium przysługuje prawo przedstawiania biskupowi diecezjalnemu brata, kandydata na proboszcza, albo gdy duszpasterstwo powierza się wspólnie kilku kapłanom – brata

²⁴⁹ Por. KPK, kan. 678.

²⁵⁰ Por. KPK, kan. 520, § 2.

moderatora²⁵¹. To samo obowiązuje przy przedstawianiu brata na rektora kościoła²⁵². Ministrowi lub kustoszowi, po wysłuchaniu zdania proboszcza, przysługuje także prawo przedstawiania wikariuszy parafialnych.

§ 5. Chociaż parafię na mocy pisemnej umowy powierza się prowincji lub kustodii, to jednak bezpośrednia odpowiedzialność spoczywa na bracie proboszczu²⁵³. Bracia wikariusze parafialni, mianowani przez biskupa diecezjalnego po przedstawieniu ich przez ministra lub kustosa, współpracują z proboszczem. Za zgodą gwardiana proboszcz korzysta także z pomocy innych braci ze wspólnoty braterskiej.

§ 6. Statuty prowincjalne i kustodialne określą dokładnie kompetencje proboszcza i gwardiana, na którym ciąży obowiązek zachowania odpowiedniej równowagi pomiędzy potrzebami parafialnymi a wymogami życia braterskiego. Statuty, z zachowaniem prawa powszechnego, powinny ponadto określić wszystko, co dotyczy zarządzania majątkiem parafialnym.

§ 7. Brat proboszcz niech zawsze podejmuje współpracę ze swoimi wikariuszami i współpracownikami parafialnymi, urzędami diecezjalnymi, radą parafialną, radą do spraw ekonomicznych parafii. Na kapitule klasztornej okresowo przedstawia sprawozdania duszpasterskie i administracyjne oraz uwzględnia zdanie braterskiej wspólnoty.

²⁵¹ Por. KPK, kan. 517, § 1; 520, § 1; 682, § 1; KKKW, kan. 281, § 2; 282; 284, § 2; 287, § 2.

²⁵² Por. KPK, kan. 556; 557, § 2; KKKW, kan. 304; 305, §§ 1-2.

²⁵³ Por. KPK, kan. 520, § 1; KKKW, kan. 281, § 2; 282.

§ 8. *W przypadku wydatków parafialnych nadzwyczajnych na znaczną sumę brat proboszcz, zanim przedstawi kosztorys radzie parafialnej do spraw ekonomicznych, powinien najpierw przedłożyć go kapitule klasztornej, a następnie ministrowi prowincjalnemu lub kustoszowi z jego definitorium i uwzględnić ich zdanie. Szczegółowe zasady w tym zakresie określą Statuty prowincjalne i kustodialne.*

§ 9. *Brat proboszcz przedłoży kapitule klasztornej, a następnie ministrowi prowincjalnemu lub kustoszowi z jego definitorium planowane długoterminowe zadania duszpasterskie, które angażują w posługę braterską wspólnotę franciszkańską, i uwzględni ich opinię. Szczegółowe zasady w tym zakresie określą Statuty prowincjalne i kustodialne.*

§ 10. *Jeśli chodzi o czas trwania urzędu proboszcza, chociaż sprawujący ten urząd jest usuwalny zgodnie z przepisem prawa²⁵⁴, to jednak powinien się cieszyć pewną stabilnością²⁵⁵.*

Komentarz

Rozdział trzeci można podsumować zwięzłym stwierdzeniem: praca brata nie jest jego własnością, lecz jest częścią pracy szerszej wspólnoty. Wprawdzie psychologia mówi, iż mężczyźni często identyfikują siebie samych przez to, co robią,

²⁵⁴ Por. KPK, kan. 682, § 2; KKKW, kan. 543.

²⁵⁵ Por. KPK, kan. 522; KKKW, kan. 284, § 3.

jednakże misja czy działalność brata nie są w rzeczywistości „jego” na takiej samej zasadzie, na jakiej nic nie jest „jego” we franciszkańskim rozumieniu ubóstwa i *minoritas*.

[Artykuł 114] Kapituły wszystkich szczebli badają sposoby działania w określonych sytuacjach i miejscach oraz ustalają, jakie działania duszpasterskie bądź misyjne należy podjąć, a następnie powierzają ich realizację odpowiednim braciom. Jest to obowiązek kapituł jako wspólnego głosu Zakonu, a nie indywidualnego brata. Kapituły cieszą się dużą swobodą w tych kwestiach, ponieważ jak już stwierdzono wcześniej, żadne formy ani misje nie są obce Zakonowi w jego powołaniu do świadectwa i życia Ewangelią, jednakże to kapituły wybierają działania, które są zgodne z franciszkańskim charyzmatem, powszechnymi i lokalnymi prawami i zwyczajami Kościoła oraz które faktycznie spełniają potrzeby ludzi. Kapitułom zaleca się kreatywność i odwagę zwłaszcza w wyborach nowych form misji i działań, które będą lepiej wskazywały na prorockie aspekty wspólnoty franciszkańskiej, innymi słowy – misji i działań najlepiej realizowanych przez wspólnotę, a nie poszczególnych braci.

[Artykuł 115] Kapituły prowincjalne i kustodialne po ustaleniu, jakie działania należy podjąć na ich terytorium, nakreślają ogólny program duszpasterski prowincji lub kustodii. Następnie formułują statuty i wytyczne (uwzględniając lokalne prawo kościelne) dla tych ministrów, którzy ich potrzebują. Po sformułowaniu przez kapitułę planu duszpasterskiego dla prowincji lub kustodii minister lub kustosz zarządza i kieruje działaniami prowincji lub kustodii zgodnie z tym planem. W tym kierowniczym zadaniu jest wspierany przez swoje definitorium, otrzymuje pomoc od gwardianów oraz przyjmuje porady właściwych komisji prowincjalnych i kustodialnych.

[Artykuł 116] Pamiętając, że nawet indywidualne dzieło prowincji czy kustodii nie należy do niej, ale jest częścią dzieła całej wspólnoty, władze Zakonu promują i podtrzymują aktywną współpracę pomiędzy różnymi jurysdykcjami, tak aby w różnych formach misji poszerzać świadectwo Ewangelii, nieosiągalne dla poszczególnych prowincji czy kustodii działającej samodzielnie. Konferencje i federacje Zakonu koordynują te wspólne projekty, zarówno na etapie planowania, jak i realizacji. Z kolei ministrowie i kustosze wspierają w swoich jurysdykcjach szerszą wizję, dzięki której jest możliwe podjęcie regularnej współpracy w ramach konferencji, federacji i całego Zakonu. Zaangażowanie we współpracę obejmuje ministerstwo, misję, wysiłki rodziny franciszkańskiej, lokalne konferencje episkopatu, konferencje wyższych przełożonych i poszczególnych biskupów. Konstytucje jednoznacznie stwierdzają, że współpraca jest pozytywną wartością samą w sobie, a nie tylko tymczasową taktyką stosowaną wówczas, gdy nie można czemuś zaradzić samodzielnie.

[Artykuł 117] Obowiązki, które minister lub kustosz pełnią na szczeblu prowincji lub kustodii, gwardian pełni w klasztorze. Przy wsparciu kapituły klasztornej koordynuje pracę i działania wspólnoty, przydziela zadania oraz, co być może jest najważniejszym, a z pewnością najbardziej wymagającym zadaniem, utrzymuje braterskie więzi między braćmi zaangażowanymi w różne działania duszpasterskie.

Kapituła klasztorna decyduje o tym, które tymczasowe obowiązki (np. oddelegowanie zakonnego kapłana do odprawiania codziennych Mszy w pobliskim zgromadzeniu sióstr zakonnych) przyjąć lub zawiesić, o ile nie ingeruje to w uprawnienia ministra lub kustosza (który np. uzgodnił z miejscowym biskupem, że zakonnicy otoczą opieką duszpasterską parafię) albo gwardiana (który np. oddelegował jednego z braci do

konfesjonatu w sąsiedniej parafii na jeden wieczór w okresie Wielkiego Postu).

Przy podejmowaniu działalności duszpasterskiej, do której jest potrzebne bądź wskazane zawarcie umowy na piśmie, umowę zawiera minister lub kustosz po wysłuchaniu zdania kapituły klasztornej i za zgodą swojego definitorium. W umowie należy wyraźnie ustalić rodzaj wykonywanej pracy, obowiązki braci do niej skierowanych, sprawy ekonomiczne i zakres czasowy jej obowiązywania.

Kapituła klasztorna otrzymuje raporty i wspólnie omawia działalność duszpasterską każdego brata, co stanowi konkretny wyraz braterskiej wspólnoty. Język jest tutaj dość precyzyjny: kapituła słucha i omawia, ale nie decyduje. Dlaczego? Działalność duszpasterska indywidualnych braci może być regulowana przez inne osoby bądź organy mogące posiadać uprawnienia nadzorcze (np. biskup w stosunku do proboszcza, rada szkoły w stosunku do dyrektora) lub konsultacyjne (np. rada parafialna w stosunku do proboszcza). W ten sposób kapituła klasztoru nie przekracza swoich granic, ale pozostaje braterskim forum, na którym wszyscy bracia mogą być aktywnie zaangażowani i współodpowiedzialni za swoje działania duszpasterskie.

[Artykuł 118] Istnieje różnica między „pracami właściwymi dla instytutu” a pracami powierzonymi instytutowi. Praca właściwa dla instytutu jest częścią dziedzictwa instytutu wynikającą z woli jego Założyciela albo wprowadzoną z określonej przyczyny i pracą wspólnoty. Została opisana w Konstytucjach i podlega nadzorowi przełożonego. Instytut ma prawo ją wykonywać (kanon 677). Z kolei praca powierzona instytutowi nie jest jego pracą właściwą. Należy do zadań diecezji i podlega nadzorowi biskupa diecezjalnego (kanon 681). Tak więc ministrowie, kustosze i gwardianie

Rozdział
trzeci

przydzielają braciom tylko te obowiązki, które umożliwiają im prowadzenie życia zgodnie z Regułą (np. nie mogą wyznaczyć kapelana plemieniu nomadów). Działania są zawsze koordynowane z obowiązkami wspólnego życia braterskiego. Ministrowie, kustosze i gwardianie przydzielający obowiązki i działania duszpasterskie muszą uwzględniać kompetencje danego brata (np. nie mogą delegować brata do udzielania sakramentu pokuty w języku, którego nie zna). Zapewniają także odpowiednią stałą formację braci, tak aby doczesna misja była lepiej realizowana. Obejmuje to planowanie odpowiedniej liczby przeszkolonych i wykwalifikowanych braci do wykonywania określonych istotnych zadań.

[Artykuł 119] Podczas gdy ministrowie, kustosze i gwardianie chronią wspólne życie braci, indywidualni bracia w swojej posłudze i pracy dbają o zaspokajanie tych samych potrzeb. Bracia wykonujący na podstawie umowy pracę zewnętrzną pod zawodowym nadzorem innych osób mogą być wizytowani i korygowani przez ministra lub kustosza oraz nadzorowani przez gwardiana; natomiast w sprawach odnoszących się do ich pracy podlegają również właściwej władzy kościelnej lub cywilnej, z którą zawarta została umowa.

[Artykuł 120] Rozdział trzeci kończy długa część poświęcona organizacji misji i działalności braci obejmujących urząd proboszcza. Podobnie jak w rozdziale drugim, została w niej zachowana pewnego rodzaju ostrożność. Przede wszystkim zakonnicy oddelegowani do działalności duszpasterskiej powinni dostosować się do procedur konferencji episkopatu i miejscowych diecezji w zakresie duszpasterskich wyborów, programów i kryteriów. Choć franciszkańskie parafie są informowane w pewnym zakresie przez prowadzących je braci, to jednak przede wszystkim z samej definicji są parafiami, czyli

działają według generalnych zasad i uregulowań wszystkich innych parafii.

[Artykuł 121] Przed przyjęciem parafii minister prowincjalny musi skonsultować się z ministrem generalnym. Powodem jest ostrożność, aby prowincja lub kustodia nie stała się nadmiernie „sparafializowana”. Ta sama ostrożność nakazuje przyjmowanie parafii przez ministra prowincjalnego, a nie kustosa. Kopia umowy spełniającej normy kanoniczne i zakonne jest przekazywana ministrowi generalnemu do akceptacji przed podpisaniem. Umowa ta zawierana pomiędzy ministrem prowincjalnym a lokalnym ordynariuszem jednoznacznie określa wszystkie warunki.

Bracia w parafiach podlegają miejscowemu ordynariuszowi zgodnie z normami prawnymi dotyczącymi ich duszpasterskiej funkcji i obowiązków. Księgi parafialne podlegają kontroli ordynariusza oraz nadzorowi odpowiedniego ministra, kustosa i gwardiana.

Parafie są powierzane prowincji lub kustodii, a zatem minister lub kustosz za zgodą swojego definitorium przedstawia miejscowemu ordynariuszowi brata przewidzianego na proboszcza albo, jeżeli duszpasterstwo powierza się łącznie kilku osobom, brata moderatora. Kadencja zakonnego proboszcza zakłada pewną stabilność, choć jest on usuwalny zgodnie z przepisami. Podobnie minister lub kustosz w porozumieniu z proboszczem przedstawia wikariuszy parafialnych. Oczywiście miejscowy biskup może odrzucić przedstawione mu osoby. Chociaż parafię na mocy pisemnej umowy powierza się prowincji lub kustodii, to jednak bezpośrednia odpowiedzialność spoczywa na bracie proboszczu. Jeśli jest to konieczne, proboszcz prosi o pomoc innych braci we wspólnocie za pełną zgodą gwardiana.

Aby parafia nie zdominowała klasztoru, a klasztor parafii, Statuty prowincjalne i kustodialne precyzyjnie określają kompetencje gwardiana i proboszcza. Jest to czasem dość delikatna kwestia, ponieważ w niektórych miejscach klasztor jest w rzeczywistości domem proboszcza, który sprawuje nad nim nadzór finansowy i administracyjny. W innych miejscach proboszcz może nie otrzymywać pensji, a jedynie część niedzielnej tacy, zależnie od potrzeb. Gwardian ponosi odpowiedzialność za utrzymanie równowagi pomiędzy potrzebami parafii a wymaganiami braci. Ponadto statuty określają wszystkie kwestie dotyczące administracji dóbr parafialnych, zgodnie z prawem powszechnym. Wszystko to regulują Statuty prowincjalne lub kustodialne, ponieważ sytuacje te są różne w poszczególnych krajach. Brata będącego proboszczem obowiązuje ślub „nieposiadania niczego”, ewangeliczne przykazanie regulujące zarządzanie przez niego finansami parafii.

Wprawdzie prawo kanoniczne jasno stwierdza, że proboszcz zakonny ponosi bezpośrednią i wyłączną odpowiedzialność za parafię, to jednak jako zakonnik jest powołany do kierowania i administrowania parafią w sposób kolegialny. Współpracuje z wikariuszami i personelem parafii, urzędnikami diecezji, parafialną radą duszpasterską i radą finansową. Pamiętając, że praca brata nie jest jego własną pracą, ale częścią pracy wspólnoty, składa regularne duszpasterskie i administracyjne raporty kapitule klasztoru oraz uwzględnia opinie pozostałych braci. Parafia jest powierzona prowincji lub kustodii, ale jeden brat ponosi bezpośrednią odpowiedzialność.

Delikatność języka, z jaką przedstawiono powyższe kwestie, widać zwłaszcza w opisach kwestii finansowych. Podlegając miejscowemu ordynariuszowi w sprawach kwot i zasad, proboszcz zakonny ponosi bezpośrednią odpowiedzialność

za wydatki parafialne. Ponieważ jako zakonnik składał uroczysty ślub ubóstwa, w kwestiach poważnych wydatków musi współpracować z pozostałymi braćmi. Nadzwyczajne projekty finansowe (np. wzniesienie nowego budynku) przedstawia najpierw kapitule klasztoru, a następnie ministrowi prowincjalnemu i jego definitorium, po czym uwzględnia ich uwagi, prezentując budżet parafialnej radzie finansowej. W ten sposób kapituła klasztoru, minister prowincjalny i jego definitorium nie przekraczają swoich uprawnień. Istnieje też wspólnotowy mechanizm, dzięki któremu wszyscy bracia są aktywnie zaangażowani w misję powierzoną prowincji lub kustodii i jednemu z jej klasztorów i za nią odpowiedzialni. Statuty prowincjalne zawierają szczegółowe wskazania w tym zakresie.

Wspomniana delikatność jest także widoczna w opisach planowania duszpasterskiego, zwłaszcza dotyczących przyszłego zaangażowania braci. Na przykład jeżeli proboszcz zakonny zamierza regularnie sprawować Eucharystię w innym języku lub w nadzwyczajnej formie, zobowiązuje to prowincję lub kustodię do kontynuacji tej praktyki w przyszłości. Jeżeli zamierza zorganizować posługę parafialną według określonego modelu, takiego jak mała wspólnota chrześcijańska lub struktury zapożyczone z ruchu kościelnego, prowincja lub kustodia mają obowiązek znaleźć braci gotowych realizować taki model w przyszłości. Tak więc proboszcz przedstawia swoją propozycję najpierw kapitule klasztornej, a następnie ministrowi prowincjalnemu i jego definitorium, po czym bierze ich opinie pod uwagę. Statuty prowincjalne zawierają szczegółowe wskazania w tym zakresie.

Rozdział czwarty

Misja Zakonu *ad gentes*

122. § 1. *Chrystus Pan posłany przez Ojca rozesał uczniów na cały świat, by przepowiadali Ewangelię²⁵⁶. Ojciec Franciszek, odpowiadając na wezwanie Jezusa, chciał, aby bracia byli świadkami i głosili orędzie Pana wszystkim narodom (ad gentes).*

§ 2. *Misja braci wśród różnych narodów zakłada poważne zaangażowanie się w działalność duszpasterską w Kościołach partykularnych i współdzielenie się charyzmatem franciszkańskim, który jest wzbogacany poprzez dialog oraz proces inkulturacji.*

§ 3. *Każda obecność Zakonu w świecie powinna być rozpoznawalna przez prostotę i skromność życia. Bracia wypełniają misję, żyjąc jako bracia wśród braci i dając świadectwo, że Bóg jest Ojcem każdego człowieka, a wszystkich ludzi czyni braćmi.*

123. § 1. *W formacji początkowej i ustawicznej powinno pomagać się braciom dojrzewać w świadomości, że chociaż życie franciszkańsko-konwentualne jest już misją samą w sobie, to jednak są oni powołani do podjęcia wyzwań ewangelizacyjnych także poza granicami własnej kultury. Umiłowanie misji należy także wzmacniać przez modlitwę, ofiarę oraz solidarnościowe wsparcie.*

²⁵⁶ Por. Mk 16,15.

§ 2. Niech bracia starają się wzbudzać, współdzielić i podtrzymywać ducha misyjnego wśród świeckich, czyniąc to w sposób szczególny wśród franciszkanów świeckich i członków Rycerstwa Niepokalanej, poprzez formację w grupach misyjnych, doświadczenie wolontariatu, organizowanie dni misyjnych, głoszenie tematycznych kazań, modlitwę oraz zachętę do okazywania solidarności ekonomicznej i duchowej.

124. § 1. Bracia, którzy za Boskim natchnieniem odczuwają powołanie, by udać się na misje ad gentes, powinni wnieść pisemną prośbę do własnego ministra, który niech udzieli pozwolenia po odpowiednim rozeznaniu ich zdatności²⁵⁷.

§ 2. Wszyscy bracia niech będą otwarci na rozeznanie wezwania udania się na misję ad gentes, gdyby taką propozycję otrzymali od ministra.

125. § 1. Ministrowie niech dołożą starań, aby bracia przed udaniem się na misje ad gentes bądź w celu implantatio Ordinis przygotowali się przez odpowiednie kursy oraz otrzymali niezbędną formację duchową, językową, kulturową, ekumeniczną, międzyreligijną i misjologiczną.

§ 2. Tę formację należy uzupełnić w instytucjach na terytorium misyjnym, aby bracia mogli poprawnie mówić językiem ludzi, wśród których żyją, oraz dokładniej poznać ich idee i wierzenia religijne, historię i kulturę. Niech będą otwarci na dialog ze wszystkimi oraz uwrażliwieni na inkulturację Ewangelii i charyzmatu franciszkańskiego.

²⁵⁷ Por. 1 Reg 16, 3; 2 Reg 12, 1-2.

126. *Zabiegając o przywrócenie jedności wśród wszystkich chrześcijan²⁵⁸, bracia powinni szukać odpowiednich dróg i metod, aby w sposób właściwy i świadomy współpracować z innymi Kościołami i wspólnotami chrześcijańskimi.*

127. *§ 1. Ponieważ życie zakonne wzbogaca działalność misyjną o cenne i ze wszech miar potrzebne pomoce, bracia, na ile to możliwe, niech się starają o zapewnienie stałej obecności Zakonu w realiach misji ad gentes za pomocą jasno nakreślonych projektów dotyczących życia braterskiego oraz duszpasterstwa.*

§ 2. Formacja, tak początkowa, jak i ustawiczna, powinna stać się priorytetem w każdej nowej obecności misyjnej. Należy z troską zadbać o duszpasterstwo powołaniowe, zaplanować przygotowanie wychowawców i współpracować z innymi prowincjami, kustodiami i delegaturami danej konferencji lub federacji.

§ 3. Bracia miejscowi powinni zostać przygotowani do przejęcia odpowiedzialności za prowadzone dzieła i zarządzanie.

128. *§ 1. Prowincja, także we współpracy z innymi prowincjami i kustodiami, powinna opracować projekt misyjny ad gentes, towarzyszyć rozwojowi nowej obecności do czasu osiągnięcia przez nią dostatecznej autonomii, zapewniając posyłanie do niej braci, wsparcie ekonomiczne oraz przygotowywanie wychowawców.*

§ 2. Prowincje niech współpracują między sobą przy otwieraniu nowych obecności misyjnych, solidarnie

²⁵⁸ Por. KPK, kan. 755.

zapewniając pomoc personalną i ekonomiczną oraz umacniając różne formy partnerstwa.

Rozdział
czwarty

§ 3. Współpraca ta powinna być koordynowana przez Zakon i/lub przez konferencje i federacje.

§ 4. Sekretariat generalny do spraw animacji misyjnej, który wspiera ministra generalnego i jego defnitorium we wszystkim, co dotyczy missio ad gentes oraz implantatio Ordinis, powinien popierać i szerzyć ducha misyjnego w Zakonie oraz podejmować współpracę z animatorami misyjnymi poszczególnych prowincji i kustodii.

§ 5. Działalność sekretariatu generalnego do spraw animacji misyjnej jest regulowana specjalnym statutem.

Komentarz

Od samego początku Zakon Franciszkański skupiła się na misji w jej tradycyjnym znaczeniu jako wyprawy do obcych krajów z miłości do Chrystusa w celu dawania świadectwa Ewangelii i nauczania jej zbawczego przekazu. Ponieważ cały Kościół jest ze swej natury misyjny, a dzieło ewangelizacji powinno być uznane za fundamentalny obowiązek ludu Bożego, wszyscy wierni, świadomi swojej odpowiedzialności, powinni wnieść wkład w tradycyjnie rozumiane dzieło misyjne (kanony 781–792). Misjonarze to ci, którzy są posyłani przez kompetentną władzę kościelną do podejmowania dzieła misyjnego w sposób formalny (kanony 784–785). Kościoły nie są uważane za w pełni założone, dopóki nie podejmą pracy misyjnej, tzn. samodzielnej ewangelizacji.

Wszystko to podsumowuje łacińska fraza *ad gentes*, „misja do narodów”. Z Bożą pomocą ma ona prowadzić do chrzczenia i zakładania lokalnych kościołów. Jednak w dzisiejszej rzeczywistości dzięki zarówno środkom masowej komunikacji, jak i łatwości podróżowania, jest coraz mniej miejsc na ziemi, gdzie wcale nie słyszano o przesłaniu Chrystusa albo w których Kościół nie został założony. Wprawdzie istnieją setki milionów ludzi, którzy nie są chrześcijanami; tradycyjne rozumienie pierwszego nauczania Ewangelii (np. przez wczesnych Franciszkanów w Ameryce Łacińskiej) nie znajduje już dziś uzasadnienia.

Dziś wyprawa do obcych ziem z miłości do Chrystusa przybiera formę określoną przez inną łacińską frazę: *implantatio Ordinis* – „implantacja Zakonu”. Oznacza to, że bracia przychodzą z pomocą lokalnemu Kościołowi w innym kraju, aby świadczyć o franciszkańskim charyzmacie, wzbogacać nim lokalny Kościół i oferować mu istotną postługę. W ten sposób pomagają Kościołom w akulturacji i głoszeniu Ewangelii zgodnie z najgłębszymi pragnieniami ludu. Odbywa się to przynajmniej częściowo poprzez dialog i rozumienie zwyczajów i wierzeń społeczności, dzięki czemu można dotrzeć do niej w określonym kontekście kulturowym. Wreszcie bracia pogłębiają świadomość ludu, tak aby elementy jego kultury sprzeczne z Ewangelią (np. poligamia) zostały wykorzenione.

Trzeba też stwierdzić, że w wielu krajach tradycyjnie chrześcijańskich, ale borykających się z częściową dechrystianizacją lub postchrześcijaństwem, nie trzeba daleko podróżować, aby znaleźć duże skupiska ludzi potrzebujących ewangelizacji. Są to grupy imigrantów z innych kultur, które nie poznały Ewangelii, środowiska współczesnej kultury (społeczności naukowe, przemysł rozrywkowy, świat akademicki), które zapomniały

o Ewangelii lub ją odrzuciły, a także mass media rozwijające się często bez głębszej chrześcijańskiej refleksji. Święty Jan Paweł II nazwał to współczesnym areopagiem (zob. Akta 17: 22–34), bo przypomina targowisko idei i życia publicznego, które św. Paweł poznał w Atenach. Rozdział czwarty jest poświęcony wszystkim tym trzem ideom misji i ewangelizacji.

[Artykuł 122] Rozdział rozpoczyna się przypomnieniem misji Chrystusa posyłającego uczniów na cały świat, i tę misję podjął później św. Franciszek. Misja braci na świecie obejmuje działalność duszpasterską w lokalnych Kościołach oraz dzielenie się franciszkańskim charyzmatem, który z kolei jest sam wzbogacany poprzez dialog i proces akulturacji. Franciszkanów na świecie rozpoznaje się przez ich prostotę i skromność. Zakonnicy są na misji jako bracia pośród braci, świadcząc swoim życiem, że Bóg jest Ojcem wszystkich, a zatem ludzie są dla siebie siostrami i braćmi.

[Artykuł 123] Bracia w swojej formacji dojrzewają w świadomości, że chociaż ich życie jest już misją samą w sobie, to jednak są oni powołani do podjęcia wyzwań ewangelizacyjnych także poza granicami własnej kultury, poza granicami własnych „stref komfortu”. Niezdolni do fizycznego podjęcia misji mogą w niej także uczestniczyć modlitwą, ofiarami i różnymi przejawami solidarności, takimi jak goszczenie misjonarzy, organizowanie wypraw misyjnych wolontariuszy czy zdobywanie dla nich funduszy. Tymi samymi metodami bracia starają się też wzbudzać i podtrzymywać ducha misyjnego wśród świeckich.

[Artykuł 124] Zgodnie z Regułą bracia, którzy za Boskim natchnieniem odczuwają powołanie, by udać się na misje do obcych krajów, powinni wnieść pisemną prośbę o to do swojego ministra lub kustosa, który po odpowiednim rozeznaniu ich zdatności udziela pozwolenia. W odpowiedzi na wezwanie

Rozdział
czwarty

do konwentualnej współodpowiedzialności i aktywnego uczestnictwa bracia są też otwarci na rozeznanie wezwania na misję otrzymanego od ministra.

[Artykuł 125] Ministrowie mają dokładać starań, aby bracia przed udaniem się na misje byli odpowiednio przygotowani duchowo, językowo i kulturowo, a także rozumieli, czym jest dialog ekumeniczny i międzyreligijny, oraz znali teologię współczesnej misjologii. Formacja ta jest kontynuowana na terytorium misyjnym, aby bracia mogli mówić językiem ludzi, wśród których żyją, oraz dokładniej poznać miejscowe idee i wierzenia religijne, historię i kulturę. Bracia są więc otwarci na dialog ze wszystkimi oraz uwrażliwieni na akulturację Ewangelii i charyzmatu franciszkańskiego. Przez świadectwo życia i słowa bracia misjonarze powinni nawiązywać dialog z niewierzącymi w Chrystusa, aby w sposób przystosowany do ich mentalności i kultury otworzyć im drogi, na których mogliby poznać orędzie ewangeliczne (kanon 787).

[Artykuł 126] Aby podziały wśród chrześcijan nie stały się dla nikogo przeszkodą w przyjmowaniu wiary, bracia w sposób właściwy i świadomy współpracują z innymi Kościołami i wspólnotami chrześcijańskimi.

[Artykuły 127–128] Istotne jest, aby Zakon planował działalność misyjną, zapewniając stabilność nowych przedsięwzięć, niezbędną dla sukcesu misji. Nowe przedsięwzięcia z natury polegają na postawieniu dwóch kroków w przód i jednego w tył, z nieuniknionymi i nieprzewidzianymi problemami i wyzwaniem. Prawidłowe planowanie pomaga złagodzić naturalnie występujące trudności. Część planowania obejmuje przygotowanie zawodowe, przygotowanie wychowawców, przygotowanie braci w nowej rzeczywistości do przyjęcia odpowiedzialności i zarządzania oraz zapewnianie stałej formacji dla wszystkich.

Prowincja podejmująca misję planuje ją, towarzyszy jej rozwojowi do czasu osiągnięcia przez nią autonomii, przygotowuje wychowawców, regularnie wysyła braci i pomoc ekonomiczną. Wszystko to może i powinno być czynione we współpracy z innymi prowincjami. Współpracę tę koordynuje Zakon i/lub konferencje i federacje. Ze strony Zakonu sekretariat generalny do spraw animacji misyjnej wspiera ministra generalnego i jego definitorium we wszystkim, co dotyczy *missio ad gentes* oraz *implantatio Ordinis*, popiera i szerzy ducha misyjnego w Zakonie oraz podejmuje współpracę z miejscowymi animatorami misyjnymi.

Dalsza lektura

Współczesne teologiczne rozumienie misji opiera się przede wszystkim na encyklice św. Jana Pawła II z 1990 roku *Redemptoris missio*, punkty 41–60. Encyklika rozwija tematy obecne w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II, Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* oraz Adhortacji apostolskiej św. Pawła VI z 1975 roku *Evangelii nuntiandi*. Zostały one dalej rozwinięte w Adhortacji apostolskiej papieża Franciszka z 2013 roku *Evangelii gaudium*. Misja dotycząca zrównoważonego rozwoju i integralnej konwersji środowiskowej została opisana w pierwszej części encykliki papieża Franciszka z 2015 roku *Laudato Si'*. Pojęcie misji dla konsekrowanych mężczyzn i kobiet omówiono zwłaszcza w Adhortacji apostolskiej św. Jana Pawła II z 1996 roku *Vita consecrata*, punkty 72–105. Wszystkie teksty są dostępne na stronie internetowej Stolicy Apostolskiej.

Współczesna refleksja Zakonu na temat misji znajduje się w aktach Pierwszego Międzynarodowego Kongresu

Rozdział
czwarty

Misyjnego OFMConv. *We cannot keep silent about what we have seen and heard* (Rzym 2006) oraz w „*Commentarium Ordinis*” (2006/1), s. 39–55.

Zagadnienia prawne omówiono w: Bożena Szewczul, *Apostolstwo zakonników jako «novum» w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: *Od zgromadzeń zakonnych o ślubach prostych do nowych form życia konsekrowanego. Ewolucja prawa na przestrzeni ostatnich 100 lat*, Bożena Szewczul, Anna Monika Chciałowska, ks. Mariusz Arkadiusz Marszałek (red. nauk.), Warszawa 2018, s. 89–117; Tomás Rincón-Pérez, *Instytuty życia konsekrowanego*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, Piotr Majer (red.), Kraków 2011, s. 480–576.

CZĘŚĆ PIĄTA

FORMACJA BRACI

W ostatniej części Konstytucji zasady charyzmatu – zdefiniowane i omówione w pierwszych czterech częściach – zostaną opisane w odniesieniu do formacji (część piąta) i zarządzania (część szósta). W skład niniejszej części wchodzi wprowadzenie duchowe i siedem rozdziałów podejmujących temat zasad formacji franciszkańskiej i jej wymiarów, a następnie różnych jej etapów: promocji powołania, postulatu, nowicjatu, postnowicjatu i formacji ustawicznej.

Wprowadzenie duchowe

- a) „Święty Franciszek, co dzień pełen pociechy i łaski Ducha Świętego, z wszelką czujnością i troskliwością kształcił nowych synów w nowych zasadach i sposobach życia, ucząc ich chodzić prawymi drogami świętego ubóstwa i świętej prostoty”²⁵⁹.
- b) Sam podejmując formację, święty Franciszek chciał prowadzić braci do życia Ewangelii: „Reguła i życie braci mniejszych polega na zachowywaniu świętej Ewangelii Pana naszego Jezusa Chrystusa”²⁶⁰ i pójścia Jego śladami²⁶¹. „Stąd też, bracia, strzeżmy się wszyscy bardzo, abyśmy [...] nie zagubili lub nie odwrócili naszego umysłu i serca od Pana”²⁶².
- c) Seraficki Ojciec już na początku istnienia Zakonu określił stopnie i zasady różnych etapów formacji: „Jeśli kto z Bożego natchnienia pragnie przyjąć ten sposób życia i przyjdzie do naszych braci, niech będzie przyjęty życzliwie. Jeśli okaże się wytrwały w pragnieniu przyjęcia naszego sposobu życia, [...] bracia [...] niech go jak najprędzej przedstawią swemu ministrowi. Minister niech przyjmie go z prawdziwą dobrocią, doda zachęty i wytłumaczy mu dokładnie, na czym polega nasz sposób życia [...]. [Następnie] minister da mu odzież na czas rocznej próby [...]. Po upływie roku i czasu próby niech będzie przyjęty pod posłuszeństwo. Potem nie wolno mu [...] «wałęsać się

²⁵⁹ 1 Cel 26.

²⁶⁰ 2 Reg 1,1.

²⁶¹ Por. 1 Reg 1,1.

²⁶² Tamże, 22,25.

wbrew posłuszeństwu» [...]. Nikogo nie wolno przyjmować wbrew praktyce i przepisom Kościoła świętego²⁶³.

- d) Jako że to Pan daje powołanie²⁶⁴, bracia, świadomi otrzymania bogatego w wartości ludzkie i duchowe oraz bardzo użytecznego dla Kościoła charyzmatu, niech nieustannie się modlą o powołania do Zakonu i aktywnie współpracują z Jego łaską, dając wymowne świadectwo ewangeliczne.*
- e) Kandydaci przyjęci do Zakonu przez cały okres próby niech się starają „[...] zachowywać naukę i naśladować przykład Pana naszego Jezusa Chrystusa, który mówi: «Jeśli chcesz być doskonałym, idź, sprzedaj wszystko, co masz, i daj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie; przyjdź i chodź za Mną». I: «Jeśli kto chce iść za Mną, niech się zaprze samego siebie i weźmie krzyż swój, i naśladuje Mnie». Także: «Jeśli kto chce przyjść do Mnie, a nie ma w nienawiści ojca i matki, i żony, i dzieci, i braci, i sióstr, jeszcze też i życia swego, nie może być moim uczniem»²⁶⁵. Jednocześnie niech się uczą prowadzić takie życie, które błogosławiony Franciszek nazwał życiem braci mniejszych: „aby na podstawie samej nazwy jego uczniowie uświadamiali sobie, że po to przyszli do szkoły pokornego Chrystusa, aby się uczyć pokory”²⁶⁶.*
- f) Po ukończeniu próby przyjęci pod posłuszeństwo przyrzekają przez zachowanie rad ewangelicznych naśladować przykład Pana, który mówi: „Każdy, kto opuściłby ojca lub matkę, braci albo siostry, żonę albo dzieci, domy albo*

²⁶³ Tamże, 2,1-4. 8-10. 12.

²⁶⁴ Por. T 14.

²⁶⁵ 1 Reg 1,1-4.

²⁶⁶ 1 B 6,5.

*pola dla Mnie, stokroć więcej otrzyma i posiadzie życie wieczne*²⁶⁷.

- g)** *Pamiętając o zachęcie świętego Franciszka: „Bracia, zaczynajmy służyć Panu Bogu, ponieważ dotychczas prawie nicemy nie postąpili, albo bardzo niewiele”²⁶⁸, wszyscy bracia niech się angażują w formację ustawiczną, czyli trwającą przez całe życie.*
- h)** *Bracia podczas formacji, ulegli łasce Bożej, przez szczerą wysiłek oraz przy pomocy wychowawców i braterskiej wspólnoty, powinni nieustannie wzrastać w duchu pokory, prostoty, posłuszeństwa, miłości oraz w pragnieniu wyrzeczenia się wszystkiego, by móc naśladować Chrystusa²⁶⁹.*
- i)** *Bracia, realizując własną formację, powinni uważnie rozważać słowa Serafickiego Ojca: „W imię Pańskie! Proszę wszystkich braci, aby nauczyli się tekstu i znaczenia tego, co jest napisane w tym sposobie życia dla zbawienia dusz naszych, i aby to sobie często przywodzili na pamięć. I błagam Boga, który jest wszechmogący i w Trójcy jedyny, aby błogosławił wszystkich nauczających, uczących się, zachowujących, pamiętających i spełniających to wszystko, co jest tu napisane dla zbawienia dusz naszych, ilekroć będą sobie przypominać i wykonywać. I całując im nogi, błagam wszystkich, aby ten [sposób życia] bardzo kochali, strzegli i przechowywali”²⁷⁰.*

²⁶⁷ 1 Reg 1,5.

²⁶⁸ 1 Cel 103.

²⁶⁹ Por. Pcn.

²⁷⁰ 1 Reg 24,1-3.

Komentarz

Wprowadzenie duchowe rozpoczyna wzruszający cytat z pism Tomasza z Celano: Franciszek formuje swoich synów w ubóstwie i prostocie – dwóch cnót, które były dla niego istotą życia Ewangelią, sformułowanego w Regule jako naśladowanie Jezusa Chrystusa. Jest to podstawa formacji braci od najwcześniejszych dni Zakonu.

Świadomi faktu, że to Bóg przysparza braci, zakonnicy są wezwani do modlitwy za powołania zakonne i aktywnej współpracy z łaską Bożą przez dawanie pociągającego świadectwa ewangelicznego.

Według definicji formacja początkowa to zaangażowanie młodych zakonników w stosowanie nauk i podążanie śladami naszego Pana Jezusa Chrystusa. W formacji początkowej młodzi zakonnicy ćwiczą się w życiu braci mniejszych, jako adepci szkoły pokornego Chrystusa, aby nauczyć się pokory, jak pisał św. Bonawentura. W języku franciszkańskim pokora oznacza posłuszeństwo, naśladowanie Chrystusa w Ewangelii i wyzbycie się wszelkich dóbr.

Formację początkową bracia kontynuują w procesie stałej formacji przez resztę życia zakonnego. Wszyscy bracia muszą się nauczyć i często przypominać sobie treść i sens ich powołania do życia Ewangelią. Bóg błogosławi tym, którzy nauczają (kierownikom formacji), oraz tym, którzy uczą się, a następnie zachowują, pamiętają, wprowadzają w czyn i cenią zdobytą wiedzę.

Rozdział pierwszy

Zasady formacji

129. § 1. Formacja jest przede wszystkim dziełem Trójcy Przenajświętszej: Bóg Ojciec, za pośrednictwem Ducha Świętego, kształtuje w sercach braci myśli i uczucia swego Syna²⁷¹.

§ 2. Formacja braci, dzięki narzędziom ofiarowanym przez Pana Boga, Kościół i Zakon, jest procesem wzrastania w celu naśladowania i upodobnienia się do Chrystusa ukrzyżowanego, ubogiego, czystego i posłusznego, aby oddać się na służbę braterskiej wspólnoty oraz misji.

§ 3. Formacja franciszkańska powinna dogłębnie przenikać wewnątrz osoby tak, aby każda intencja, postawa i czyn brata były przejawem upodobnienia się do Pana Jezusa²⁷².

§ 4. Zasadniczym i uprzywilejowanym miejscem formacji jest braterska wspólnota, do której jest powołany każdy z braci, aby wiernie i wytrwale uczestniczyć w jej życiu, zgodnie z zasadami i normami określonymi w częściach II-IV niniejszych Konstytucji. Proces wzrastania w miłości do Boga i braci jest wysiłkiem formacyjnym trwającym całe życie.

§ 5. Formacja ma dopomóc braciom w przyswajaniu sobie podstawowych wartości franciszkańskiego charyzmatu, według tradycji konwentalnej, aby żyć

²⁷¹ Por. VC 66.

²⁷² Por. tamże, 65.

*nimi we własnym kontekście kulturowym, społecznym i kościelnym*²⁷³.

Rozdział
pierwszy

130. *Formacja, jako naśladowanie Chrystusa i upodabnianie się do Niego, jest pierwszoplanowym zadaniem Zakonu, który powinien dołożyć wszelkich starań, aby bracia, zgodnie z potrzebami miejsca i czasu*²⁷⁴, *osiągnęli odpowiednią dojrzałość i świadomość bycia bratem mniejszym konwentualnym, nieodzowne do spełniania posługi w Kościele i społeczeństwie.*

131. § 1. *Formacja początkowa braci ma się odbywać w domach formacji Zakonu kanonicznie erygowanych*²⁷⁵, *pod kierunkiem przygotowanych wychowawców. Należy unikać jakiegokolwiek formy podwójnej przynależności kandydatów wywodzących się z ruchów kościelnych*²⁷⁶. *W domach formacyjnych powinien panować styl życia prosty oraz odpowiedni do miejscowych warunków społecznych i kultury.*

§ 2. *Rozeznawanie powołania oraz formacja początkowa do życia franciszkańskiego, zarówno ze strony kandydata, jak i Zakonu, powinny trwać cały czas między przyjęciem do postulatu a profesją uroczystą.*

§ 3. *Rozeznawanie powołania oraz formacja do pełnienia posługi związanej z przyjęciem sakramentu święceń,*

²⁷³ Por. KPK, kan. 659, § 2.

²⁷⁴ Por. KPK, kan. 659-661.

²⁷⁵ Por. KPK, kan. 608.

²⁷⁶ Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych *Potissimum institutioni* (2 lutego 1990 r.), nr 93.

Rozdział
pierwszy

*zarówno ze strony kandydata, jak i Zakonu, powinny trwać do przyjęcia sakramentu święceń, zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego*²⁷⁷.

§ 4. Rozeznanie i formacja do podjęcia innych form apostołatu lub wykonywania jakiegoś zawodu powinny odbywać się z odpowiednim towarzyszeniem, zgodnie z ustaleniami Statutów prowincjalnych lub kustodialnych.

§ 5. Bracia, w miarę możliwości, powinni kształcić się w instytucjach lub wyższych seminariach Zakonu. Gdy podejmują kształcenie w innych odpowiednich instytucjach, powinni uzupełnić znajomość historii i charyzmatu franciszkańskiego, gdyby takie przedmioty nie wchodziły w zakres programu akademickiego, zgodnie ze wskazaniem Ratio studiorum Zakonu.

§ 6. Bracia powinni odbywać studia w instytucjach posiadających uprawnienia do nadawania stopni naukowych, czy to kościelnych, czy to świeckich, zgodnie ze wskazaniem miejscowych konferencji episkopatu lub synodów biskupów.

132. *§ 1. Dom postulatu należący do prowincji lub kustodii zostaje założony lub zniesiony przez ministra prowincjalnego po uzyskaniu zgody jego definitorium i zatwierdzeniu przez ministra generalnego z jego definitorium.*

§ 2. Jedyne minister generalny za zgodą swojego definitorium, dekretem wydanym na piśmie, może założyć, przenieść i znieść dom nowicjatu.

²⁷⁷ Por. KPK, kan. 659, § 3; 1027.

§ 3. Domy formacji postnowicjackiej oraz wyższe seminaria w prowincji lub kustodii zostają założone lub zniesione za zgodą kapituły prowincjalnej, po uzyskaniu zatwierdzenia przez ministra generalnego wyrażonego za zgodą jego definitorium.

§ 4. Wspólne dla wielu prowincji i kustodii domy formacji powinny być ustanowione przez zainteresowanych ministrów i kustoszy z ich definitoriami, zawsze jednak za zgodą ministra generalnego z jego definitorium.

§ 5. Jest wskazane, aby konferencje i federacje posiadały wspólne domy formacji, które powinny być ustanowione przez właściwą konferencję lub federację i zatwierdzone przez ministra generalnego z jego definitorium.

§ 6. Dom formacji pod wezwaniem Świętego Bonawentury w Rzymie (Seraphicum), podległy bezpośrednio jurysdykcji ministra generalnego, należy uważać za wspólne dla całego Zakonu miejsce formacji i studiów. To centrum formacyjne oferuje braciom możliwość doświadczenia międzynarodowej franciszkańskiej formacji konwentualnej oraz jest miejscem braterskiego życia w dialogu, spotkaniu, szacunku dla różnych kultur (międkulturowość) i doświadczenia powszechności Zakonu.

133. § 1. Cały Zakon powinien posiadać Ratio formationis (Discepolato francescano), które należy okresowo dostosowywać do potrzeb czasu oraz przedstawić do zatwierdzenia przez kapitułę generalną.

§ 2. Każda prowincja i kustodia powinna mieć własne dyrektorium formacji, przyjęte przez kapitułę prowincjalną lub kustodialną i zatwierdzone przez ministra

Rozdział
pierwszy

generalnego z jego definitorium. W przypadku dyrektorium formacji na poziomie konferencji lub federacji należy zachować przepis Konstytucji, art. 223, § 2²⁷⁸.

§ 3. Również każdy dom formacji w prowincji lub kustodii powinien mieć własny regulamin formacji, zatwierdzony przez ministra lub kustosa z jego definitorium.

§ 4. Każdy dom formacji wspólny dla wielu prowincji lub kustodii powinien mieć własny regulamin formacji, zatwierdzony przez zainteresowanych ministrów i kustoszy.

134. *§ 1. Ministrowie, kustosze i inni bracia powinni domy formacji uważać za serce Zakonu, oferując im pełną współpracę oraz wsparcie.*

§ 2. Skuteczność formacji zależy przede wszystkim od wzorowego przykładu braterskiej wspólnoty oraz odpowiednich kwalifikacji wychowawców odznaczających się duchem modlitwy, miłością i roztropnością, posiadających odpowiednią wiedzę humanistyczną i zdolność towarzyszenia formującym się oraz przekazywania i ukazywania im wartości charyzmatu franciszkańskiego²⁷⁹.

§ 3. W tym celu konferencje i federacje oraz prowincje i kustodie, we współpracy z sekretariatem generalnym do spraw formacji, powinny wspierać formację wychowawców przez kursy organizowane we własnym zakresie i przez inne instytuty.

²⁷⁸ Por. KPK, kan. 659, § 2.

²⁷⁹ Por. VC 66.

135. § 1. *Między ministrami, kustoszami, gwardianami, wychowawcami i braćmi podlegającymi formacji powinny istnieć dialog, wzajemne zrozumienie i współpraca, konieczne w formacji.*

§ 2. *Braterska wspólnota powinna braciom będącym w formacji początkowej zapewnić atmosferę bezinteresowności, gorliwości, zgody oraz wzajemnej pomocy, aby dzięki niej mogli łatwiej wzrastać w życiu duchowym²⁸⁰. Bracia w formacji początkowej niech przyjmą jako własne charyzmat oraz misję Zakonu, aby przez to ciągle utwierdzać się w osobistym powołaniu²⁸¹.*

136. *Obowiązki poszczególnych wychowawców, kryteria ich wyboru, uprawnienia i wzajemne relacje określą Ratio formationis Zakonu (Discepolato Franciscano), właściwe dyrektoria prowincji i kustodii oraz wewnętrzne regulaminy domów formacji. Mianowanie wychowawców powinno odbywać się zgodnie z prawem powszechnym oraz własnym Zakonu.*

137. § 1. *Pomiędzy wychowawcami na wszystkich stopniach formacji powinna panować atmosfera bratniej współpracy. Należy przeto podejmować inicjatywy doskonalące ich osobistą formację.*

§ 2. *Należy powołać komisję do spraw formacji dla całego Zakonu, konferencji i federacji oraz prowincji i kustodii. Członkostwo i uprawnienia komisji ustalą właściwe dyrektoria.*

²⁸⁰ Por. KPK, kan. 652, § 4.

²⁸¹ Por. KPK, kan. 652, § 3.

Rozdział
pierwszy

§ 3. Sekretariat generalny do spraw formacji wspiera ministra generalnego i jego definitorium we wszystkim, co dotyczy formacji, zgodnie z Ratio formationis (Discipolatio Francescano).

Komentarz

[Artykuł 129] Prymat Boga w dziele formacji zostaje podkreślony już w pierwszym zdaniu sformułowanym za pomocą trynitarnego języka komunii: formacja jest faktycznie dziełem łaski Trójcy Przenajświętszej. Łaska wymaga jednak odpowiedzi człowieka. Odpowiedź jest instytucjonalna i braterska, gdy odpowiedzialni za formację towarzyszą braciom w ich wzroście i dojrzewaniu duchowym, ale także osobista i indywidualna, gdy każdy brat dobrowolnie upodabnia się do ukrzyżowanego, ubogiego, czystego i posłusznego Chrystusa. Nie czyni tego dla osobistego spełnienia ani egoistycznego poczucia pseudoświętości, ale dla służenia wspólnocie braci i ich misji.

Celem każdej formacji religijnej jest odkrycie, a następnie przyswojenie i pogłębienie swojej tożsamości religijnej. O ile formacja początkowa ma pomóc braciom rozeznaczyć powołanie i uzyskać wystarczające zrozumienie i autonomię dla życia z zobowiązaniem religijnym, o tyle formacja stała pomaga im coraz bardziej otwierać się na Ducha poprzez dostrzeganie „znaków czasu”, pogłębianie wierności charyzmatowi Zakonu oraz integrowanie i rozwijanie tych ruchów dzięki dynamicznemu wzrastaniu w konkretnych okolicznościach. Formacja jest obecnie rozumiana jako obowiązek, ale i prawo wszystkich konsekrowanych, jako trwający całe życie proces

współodpowiedzialności (kanony: 735; 851; 865; 889–890; 659–661; 724; 722).

Rozdział
pierwszy

Franciszkańska formacja musi zatem sięgać głębi człowieka, aby stopniowo przekształcać każdą ludzką intencję, nastawienie i gest w wyraz naśladowania Jezusa. Rozumiane w ten sposób poświęcenie formacji trwa całe życie. Formacja skoncentrowana na pojedynczym człowieku zawsze prowadzi jednak do głębszego doświadczenia wspólnoty. Łaska upodabnia braci do Chrystusa; proces formacyjny uczy ich fundamentalnych wartości franciszkańskiego charyzmatu w tradycji konwentualnej, pomaga przyswoić te wartości oraz udostępnia narzędzia do przeżywania tych wartości we własnych kontekstach kulturowych, społecznych i kościelnych. Choć Ewangelia jest prawdziwa w każdej kulturze, pojawia się w różnych formach w Chicago i Kalkucie, Krakowie i Kansas.

[Artykuł 130] Korzystając z każdej możliwej formy pomocy, Zakon poświęca się w całości temu, aby każdy brat osiągnął wystarczającą dojrzałość i zrozumienie tego, kim jest jako brat mniejszy konwentualny. Tylko wiedząc i przeżywając to, kim są jako bracia, a nie po prostu duchowni czy pracownicy kościelni, zakonnicy mogą ofiarować Kościołowi i społeczności prawdziwą posługę, rzeczywiście zaspokajającą potrzeby realnych ludzi w realnych okolicznościach.

[Artykuł 131] Dzięki wiedzy zgromadzonej przez stulecia wiemy, że formacja początkowa rozumiana jak powyżej ma się odbywać w domach formacyjnych Zakonu kanonicznie erygowanych i przeznaczonych do tego celu, pod kierunkiem przygotowanych wychowawców. W domach formacyjnych powinien panować prosty styl życia, odpowiedni do miejscowych warunków społecznych i kultury.

Rozoznawanie powołania i formacja początkowa do życia franciszkańskiego trwają od początku postulatów do profesji

Rozdział
pierwszy

uroczystej, natomiast formacja do pełnienia posługi związanej z przyjęciem sakramentu święceń trwa do jego przyjęcia. Różnicowanie jest czynione obopólnie: kandydat czy młody brat przygląda się Zakonowi, aby zrozumieć, czy został do niego powołany przez Boga, Zakon zaś przygląda się kandydatowi, aby odpowiedzieć na to samo pytanie. Statuty jurysdykcyjne określają to, jak należy towarzyszyć różnicowaniu powołania i wyspecjalizowanym studiom czy formacji. Kandydaci i młodzi bracia przechodzący formację powinni unikać jakiegokolwiek wzajemnej zależności wywodzącej się z ruchów kościelnych. Zaangażowanie w takie ruchy jak neokatechumenat, ruch Odnowy w Duchu Świętym czy Komunia i Wyzwolenie nie mogą kolidować z procesem formacji do konwentualnego życia i posługi franciszkańskiej, które są najważniejsze.

Bracia w miarę możliwości powinni kształcić się w instytutach Zakonu. Jeżeli nie jest to możliwe (dziś w większości miejsc na świecie), mogą studiować w innych odpowiednich instytutach posiadających uprawnienia do nadawania odpowiednich stopni naukowych kościelnych lub świeckich. W takich przypadkach bracia powinni uzupełniać znajomość historii i charyzmatu franciszkańskiego.

[Artykuł 132] Domy formacji różnią się między sobą szczeblami formacyjnymi i osobą odpowiedzialną za zarządzanie i nadzór. Dom postulatu może służyć jednej określonej jurysdykcji. Jest zakładany lub znoszony przez ministra prowincjalnego za zgodą jego definitorium. Dotyczy to zarówno prowincji, jak i kustodii prowincjalnych. Odpowiedzialność za zarządzanie i nadzór spoczywa na ministrze prowincjalnym i jego definitorium.

Jedynie minister generalny za zgodą swojego definitorium może dekretem wydanym na piśmie założyć, przenieść

i znieść dom nowicjatu. Dekret taki wskazuje osobę odpowiedzialną za zarządzanie i nadzór.

Dom formacji postnowicjackiej (tradycyjnie zwany „seminarium”) może służyć jednej określonej jurysdykcji. Jest zakładany lub znoszony przez kapitułę prowincjalną. Dotyczy to zarówno prowincji, jak i kustodii prowincjalnych. Odpowiedzialność za zarządzanie i nadzór spoczywa na ministrze prowincjalnym i jego definitorium. Należy zauważyć, że założenie postnowicjatu, który trwa dłużej i jest bardziej skomplikowany niż postulat, wymaga zgody całej prowincji zgromadzonej w kolegium.

Każdy dom formacji jakiegokolwiek szczebla może być też międzyjurysdykcyjny, tzn. pozostaje pod zarządem i nadzorem dwóch lub większej liczby prowincji lub kustodii. Zakładają go zainteresowani ministrowie i kustosze wraz ze swym definitorium. Każdy dom formacji każdego szczebla może być także założony w ramach konferencji lub federacji. Konstytucje określają ich preferencje co do takiego modelu. Są one proponowane przez zainteresowaną konferencję lub federację. W przypadku każdego typu wspólnego domu formacyjnego statuty wskazują osoby odpowiedzialne za zarząd i nadzór.

Założenie każdego domu formacji każdego szczebla i pod każdym zarządem lub nadzorem wymaga zgody ministra generalnego i jego definitorium. W ten sposób Zakon zapewnia odpowiednią liczbę przygotowanych wychowawców oraz minimalną liczbę braci umożliwiającą autentyczną formację do wspólnoty. Domy formacji nie mogą świecić pustkami, ale nie mogą być też przepełnione, co uniemożliwiłoby autentyczne towarzyszenie braciom odbywającym formację.

Dom formacji pod wezwaniem św. Bonawentury *Seraphicum* w Rzymie, podległy bezpośredniej jurysdykcji ministra

Rozdział
pierwszy

generalnego, należy uważać za wspólny dla wszystkich jurysdykcji całego Zakonu. Jest to miejsce zarówno formacji, jak i doświadczania międzynarodowej wspólnoty braci. Umożliwia także podjęcie specjalistycznych studiów wyższych w instytutach kościelnych Rzymu.

Bracia zamierzający poświęcić się kapłaństwu otrzymują odpowiednią formację duchową i są przygotowywani do odpowiednich obowiązków w wyższym seminarium przez cały okres formacji. Wyższe seminaria właściwie erygowane posiadają osobowość prawną w Kościele na mocy przepisów prawa.

[Artykuł 133] Filozofia i praktyka konwentualnej formacji franciszkańskiej są określone w dokumencie zwanym przez Kościół *Ratio formationis* (Zasady formacji), opublikowanym w Zakonie jako *Discepolato francescano*. Geneza tego dokumentu sięga lat 70. ubiegłego wieku. Jest on okresowo aktualizowany i zatwierdzany przez kapituły generalne. Każda prowincja i kustodia powinna mieć własne dyrektorium formacji, wprowadzające ogólne pojęcia *Discepolato francescano* do konkretnego społeczeństwa lub regionu. Ten dokument jest przyjmowany przez kapitułę prowincjalną lub kustodialną i zatwierdzany przez ministra generalnego z jego definitorium. Jeżeli konieczne jest dyrektorium formacji na poziomie konferencji lub federacji, do jego przyjęcia stosuje się zwykle wytyczne Konstytucji. Aby bardziej skonkretyzować praktyki formacyjne, każdy dom formacji powinien posiadać własne wytyczne formacyjne oparte o *Discepolato francescano* i/lub dyrektoria jurysdykcyjne i federacyjne. Jurysdykcyjne domy formacji zatwierdza minister lub kustosz z jego definitorium, zaś wspólne domy – zainteresowani ministrowie i kustosze.

[Artykuł 134] Domy formacji są sercem Zakonu, którego droga ku przyszłości została już wytyczona. Wymagają pełnej

pomocy i wsparcia (moralnego, duchowego i gospodarczego) wszystkich braci. Ponieważ formacja do życia franciszkańskiego zawsze jest realizowana w kontekście braterskiej wspólnoty, inni (starsi) bracia mieszkający w domu formacji powinni dawać pozytywny żywy przykład franciszkańskiego charyzmatu dla młodszych braci. Dotyczy to szczególnie wychowawców, którzy są odpowiedzialni za program formacji. Oprócz dawania młodszym braciom świadectwa modlitwy, czystości i roztropności, muszą posiadać pewną wiedzę humanistyczną, aby dobrze towarzyszyć braciom w formacji oraz komunikować im słowem i przykładem wartości charyzmatu franciszkańskiego. W tym celu konferencje i federacje oraz indywidualne jurysdykcje wspierają formację wychowawców przez programy własne i innych instytutów.

[Artykuł 135] Aby formacja była autentycznie wspólnym dziełem łaski, wymaga od wszystkich zaangażowanych osób (ministrów, kustoszy, lokalnych gwardianów i wychowawców oraz samych formowanych braci) prawdziwego i szczerego dialogu, efektywnej współpracy oraz harmonii umysłów i celów. Lokalna wspólnota powinna stwarzać braciom przechodzącym formację początkową atmosferę wielkoduszności, żarliwości i harmonii, tak aby wszyscy bracia w formacji zarówno początkowej, jak i stałej, mogli wzrastać razem w życiu duchowym i braterskim. Bracia w formacji początkowej powinni stopniowo utożsamiać się z charyzmatem, życiem i misją Zakonu, tak aby mogli rozwijać się i trwać we własnym powołaniu.

[Artykuł 136] Opis stanowiska, procedura selekcji, obowiązki i wymagania sprawozdawcze poszczególnych wychowawców oraz całej ich grupy są zdefiniowane w *Discepolato Francescano* i w odpowiednich dyrektoriach oraz wewnętrznych regulaminach domów formacji. Niezbędna jest braterska

Rozdział drugi współpraca między wychowawcami wszystkich szczebli, zwłaszcza w zakresie ich własnej formacji ustawicznej.

[Artykuł 137] Współpracę tę wspierają komisje formacji każdego szczebla (ogólnozakonne, konferencyjne, federacyjne i jurysdykcyjne). Sekretariat generalny do spraw formacji wspiera ministra generalnego i jego definitorium we wszystkim, co dotyczy formacji.

Rozdział drugi

Wymiary formacji franciszkańskiej

138. *By wspomagać wynikające z chrztu świętego upodobnianie się każdego dnia do Chrystusa, w procesie formacji należy uwzględniać wszystkie wymiary osoby. Ich harmonijne zespolenie²⁸² powinno mieć charakter: progresywny, to jest biorący pod uwagę dynamikę dojrzewania ludzkiego; spersonalizowany, czyli dostosowany do rozwoju osobistego poszczególnych osób; mający odniesienie do kontekstu społeczno-kulturalnego; eklezjalny, aby czuć się integralną częścią Ciała Chrystusowego.*

139. *§ 1. Formacja franciszkańska powinna być drogą progresywnego oczyszczenia i rozwoju relacji z Bogiem, z innymi, z samym sobą i z wszelkim stworzeniem tak, aby pozwalać braciom dojrzewać i wzrastać w cnotach niezbędnych w życiu braterskim, dawaniu świadectwa i misji.*

²⁸² Por. VC 65.

§ 2. W formacji należy szczególnie zatroszczyć się o kształtowanie dojrzałości afektywno-seksualnej każdego brata, która zapewni mu podejmowanie zrównoważonych, trwałych oraz przejrzystych relacji z wszystkimi osobami.

§ 3. Ewentualne oznaki niedojrzałości powinny być rozwiązywane przez wychowawców z zachowaniem zdrowej pedagogii, aby pomóc bratu we wzrastaniu do prawdziwej wolności. Udowodnione nadużycia powinny być przez wychowawców, ministrów i kustoszy traktowane zgodnie ze wskazaniami Kościoła powszechnego, Kościołów partykularnych i Zakonu.

§ 4. Bracia odbywający formację od samego początku powinni przysposabiać się do pracy fizycznej i intelektualnej; i niech nauczą się pojmować życie jako dar i służbę.

§ 5. Od pierwszych lat formacji wychowawcy powinni ukierunkowywać braci odbywających formację na rozpoznanie i pogłębianie własnych talentów oraz oddanie ich na służbę wspólnoty braterskiej.

140. § 1. Wychowawcy świadomi, że pierwszym i podstawowym obowiązkiem braci odbywających formację jest poznanie Chrystusa i nawiązanie z Nim relacji²⁸³, powinni zwracać szczególną uwagę na rozwój ich życia chrześcijańskiego, aby stopniowo doprowadzić ich do przyłgnięcia i upodobnienia się do Jezusa.

§ 2. Sprawowanie Eucharystii winno być centrum całego życia domu formacyjnego. Bracia odbywający formację

²⁸³ Por. KPK, kan. 663, § 1.

Rozdział
drugi

niech codziennie posilają się z podwójnego stołu słowa Bożego i Eucharystii, czerpiąc z tych źródeł siłę dla własnego życia duchowego i misji²⁸⁴.

§ 3. Bracia powinni być formowani w duchu liturgii, szczególnie do sprawowania Liturgii godzin, poprzez którą wychwalają Pana i w łączności z Kościołem zanoszą do Niego modlitwy za cały Lud Boży²⁸⁵.

§ 4. Bracia będący w formacji powinni być wprowadzani w ducha pokuty i ciągłego nawracania się; ćwiczyć się w ascezie, w ofiarności osobistej i w podejmowaniu dzieł miłosierdzia względem ciała i ducha.

§ 5. Bracia podczas formacji powinni nauczyć się patrzeć oczyma Zmartwychwstałego Pana na rzeczywistość zła oraz na grzech w życiu osobistym i innych ludzi, a także nauczyć się z upodobaniem przyjmować i ofiarować przebaczenie²⁸⁶ jako ostateczne i niezbędne lekarstwo. Dlatego też powinni przyzwyczaić się do częstego przystępowania do sakramentu pokuty; ponadto każdy, zgodnie ze wskazaniem Kościoła, powinien mieć własnego kierownika duchowego, dobrowolnie wybranego, przed którym mógłby z zaufaniem otwierać swoje sumienie²⁸⁷.

§ 6. Wszyscy bracia powinni otrzymać formację do misji. Ci, którzy po uważnym rozeznaniu ze swymi wychowawcami są wezwani do przyjęcia sakramentu święceń,

²⁸⁴ Por. KPK, kan. 246, § 1; 663, § 2; KKKW, kan. 346, § 2, 2°; 538, § 2.

²⁸⁵ Por. KPK, kan. 246, § 2; KKKW, kan. 346, § 2, 3°.

²⁸⁶ Por. LM 7-10.

²⁸⁷ Por. KPK, kan. 246, § 4; KKKW, kan. 346, § 2, 4°.

podczas formacji powinni otrzymać przygotowanie do ścisłego łączenia życia zakonnego z pełnioną posługą święceń, także poprzez stopniowe włączanie w podejmowanie praktyk duszpasterskich.

§ 7. Wszyscy bracia w formacji niech zawsze z synowską pobożnością oddają cześć Matce Bożej Niepokalanej i rozwijają wewnętrzne zjednoczenie z Nią, inspirowane tradycją franciszkańską i dziedzictwem kolbiańskim.

141. *§ 1. Wychowawcy powinni szczególnie zatroszczyć się o przekaz charyzmatu Zakonu, dbając, aby bracia będący w formacji poznali duchowe podstawy życia franciszkańskiego oraz istotę profesji zakonnej w aspekcie teologicznym, kościelnym, charyzmatycznym i kano-nicznym.*

§ 2. Podczas formacji należy w sposób szczególny zapoznawać braci z życiem braterskim wspólnoty na poziomie lokalnym, własnej prowincji lub kustodii oraz całego Zakonu poprzez codzienne świadectwo i doświadczenie życia.

§ 3. Bracia podczas formacji powinni nauczyć się pro-wadzić życie ewangeliczne w duchu minoritas, prostoty i umiarkowania, rozumiane jako pójście za Chrystusem sługą oraz w bliskości z ludźmi prostymi i ubogimi z własnego środowiska.

§ 4. Bracia odbywający formację powinni ponadto przygotować się do życia w stylu konwentalnym, czyli w braterskiej wspólnocie aktywnej, współodpowiedzialnej oraz ukierunkowanej na kontemplację i misję.

Rozdział
drugi

§ 5. Bracia w formacji powinni poznawać i przyswajając sobie Regulę, Konstytucje, źródła franciszkańskie, charakter i historię Zakonu, aby głębiej poznać ducha Serafickiego Ojca i stać się jego wiernymi naśladowcami.

Komentarz

[Artykuł 138] W zamyśle Kościoła formacja do życia konsekrowanego angażuje całą osobę w oparciu o jej konsekrację na chrzcie. Uwzględnia wszystkie wymiary osoby ludzkiej i dąży do ich harmonizacji i zespolenia. Jest progresywna w tym sensie, że uznaje, iż dojrzewanie człowieka jest procesem, a zatem oczekiwania w stosunku do 30-letniego brata przed ślubem uroczystym nie mogą być takie same jak w stosunku do 17-letniego kandydata. Jeżeli brat przed ślubem uroczystym zachowuje się jak kandydat, oznacza to, że w jego ludzkim procesie dojrzewania zaszły jakieś nieprawidłowości. Proces dojrzewania człowieka jest zasadniczo dobrym wyznacznikiem, jednakże wychowawcy powinni traktować każdego formowanego brata w sposób indywidualny, pamiętając, że bracia różnią się diametralnie pochodzeniem, dojrzałością emocjonalną i intelektualną, cechami psychologicznymi i umiejętnościami społecznymi. Wprawdzie franciszkańskie powołanie konwentualne jest uniwersalne, ale sposoby jego przeżywania są bardzo osobiste, osadzone w określonym kontekście społeczno-kulturowym. Wychowawcy muszą zdawać sobie sprawę z tego, że hinduska kultura Kerali różni się od Bangaloru, Polacy nie są Ukraińcami, mieszkańcy północnych Włoch reagują na pewne sytuacje inaczej niż południowcy, Kanadyjczycy nie są podgatunkiem Amerykanów,

zaś nie wszyscy mieszkańcy Ameryki Łacińskiej wywodzą się z tej samej kultury. Migracja ludności, formacja poza ojczyzną i formacja w kontekście międzynarodowym jeszcze bardziej wszystko komplikują. Wreszcie, formacja jest eklezjalna, prowadzona w i dla misji Kościoła, podatna na wszelkie wpływy, zarówno pozytywne, jak i negatywne, oddziałujące na Kościół powszechny i Kościoły lokalne.

Formacja prowadzona w instytucie powinna być prowadzona wedle podstawowych wytycznych. Powinna być systematyczna (uporządkowana), przystosowana do zdolności członków (np. braci w instytucie kleryckim), duchowa, apostołska (zależna np. od działań właściwych dla instytutu), doktrynalna i praktyczna (kanon 660). O ile to możliwe, członkowie powinni zdobywać stopnie naukowe. W czasie formacji członkom nie należy powierzać obowiązków, które by w niej przeszkadzały.

[Artykuł 139] Formacja franciszkańska zawsze zaczyna się od konkretnego człowieka, który zawsze jest umiejscowiony w konkretnej społeczności. W trakcie formacji szczególny nacisk kładzie się na relacje braci z Bogiem, z innymi braćmi, z samymi sobą i ze światem. Czy Bóg, do którego bracia się modlą, jest odległy, szorstki, wymagający, sztywny, zły, mściwy? Czy w relacjach z innymi wszystko jest w porządku? Czy bracia narzucają się innym? Są nieśmiali i wycofani? Zależni i słabi emocjonalnie? Apodyktyczni i egocentryczni? Upierający się przy swoim? Wszechobecni i władczy? Niespokojni wobec kobiet? Czy wymagają od siebie za dużo, czy za mało, są nadgorliwi czy leniwi, uczciwi i przejrzysti czy zamknięci i ukryci, odpowiedzialni czy niedojrzali, znający i akceptujący swoje uczucia czy emocjonalnie zamknięci? Wreszcie – czy są oszczędni, czy rozrzutni, ufni czy podejrzliwi, hojni czy skąpi, świadomi innych czy skoncentrowani na sobie?

Oprócz wspierania procesu ludzkiego dojrzewania formacja rozbudza w młodych braciach cnoty teologalne: wiarę, nadzieję i miłość, klasyczne franciszkańskie cnoty pokory i pobożności, bardziej współczesne cnoty solidarności i współpracy, a także być może najważniejsze cnoty kardynalne: roztropność, sprawiedliwość, męstwo i powściągliwość. Ich rozwój jest nieodzowny przede wszystkim dla prowadzenia dojrzałego życia braterskiego, ale w dalszej perspektywie także dla aktywnego franciszkańskiego świadectwa, misji i działalności apostołskiej.

Szczególny nacisk w formacji należy położyć na dojrzałość psychoseksualną, która jest podstawą harmonijnych, stabilnych i przejrzystych relacji z innymi. Bracia niespokojni i pobudliwi, lekkomyślni i nieprzewidywalni, podstępni i tajemniczy są słabymi kandydatami do życia konsekrowanego. Ewentualne oznaki niedojrzałości, zwłaszcza u braci w wieku formacyjnym, wychowawcy powinni traktować w sposób odpowiedzialny, aby umożliwić braciom autentyczny wzrost ku wolności, czyli dobrowolnemu podjęciu życia dla innych albo dobrowolnemu wycofaniu się z takiego życia. Udowodnione przypadki nadużyć wychowawcy, ministrowie i kustosze traktują zgodnie z wytycznymi Kościoła powszechnego i lokalnego oraz Zakonu.

We franciszkańskim konsekrowanym życiu konwentualnym w *minoritas* i braterskiej wspólnotcie nie ma miejsca dla leniwych, uprzywilejowanych i uprawnionych. Od samego początku formacji bracia powinni przyzwyczajając się do pracy fizycznej i umysłowej. W ten sposób uczą się, że ich życie jest darem, który mają dawać innym w pokornej posłudze często bez podziękowania, że w rzeczywistości przyjmują życie służbą, a nie życie w byciu obsługiwanym.

[Artykuł 140] Święty Tomasz z Akwinu w swoim słynnym stwierdzeniu przypomina, że łaska buduje na naturze. Tak więc bracia powinni w swoim życiu duchowym być formowani na skale silnej ludzkiej osobowości. Przede wszystkim w formacji tej muszą poznać Jezusa Chrystusa i wejść z Nim w autentyczną relację, jeżeli dotychczas była ona koncepcyjna, formalistyczna, teoretyczna albo odległa. Wychowawcy powinni zwracać szczególną uwagę na pogłębienie w braciach życia chrześcijańskiego, aby stopniowo doprowadzić ich do przyłączenia i upodobnienia się do Chrystusa.

Codzienne sprawowanie Najświętszej Eucharystii jest centrum całego życia w domu formacji. Bracia posilają się z podwójnego stołu słowa Bożego i Eucharystii, czerpiąc z tych źródeł siłę do życia duchowego i misji. Są formowani w duchu liturgicznym, zarówno w prawidłowym celebrowaniu Eucharystii, jak i w jej najgłębszym znaczeniu. Przez lata wzrastają w duchu Liturgii godzin, w której wychwalają Boga i w łączności z Kościołem zanoszą do Niego modlitwy za cały lud Boży.

Podobnie jak naśladowcy św. Franciszka czynili pokutę, tak bracia w formacji powinni być wprowadzani w ducha pokuty i ciągłego nawracania się. Dlatego uczą się zdrowych praktyk ascetyzmu, tego, jak nieustająco ofiarować siebie Bogu na proste, ale istotne sposoby, oraz że regularne wykonywanie dzieł fizycznych i duchowych przyczynia się do osobistego wzrostu w wierze, nadziei i miłości. Uczą się także rozpoznawać rzeczywistość zła i grzechu w życiu własnym i cudzym. Akceptują trudności, cierpienia i niedostatki życia na tym świecie, a także widzą oczami Chrystusa Zmartwychwstałego, że ów świat, jakkolwiek pełen dobra, piękna i prawdy, w rzeczywistości przemija. Uczą się przebaczać sobie, innym, życiu i stworzeniu, ponieważ jest to w rzeczywistości jedyne

Rozdział
drugi

prawdziwe i niezbędne lekarstwo na ludzki ból. W ten sposób przyzwyczajają się do częstego przystępowania do sakramentu pokuty. Każdy brat w formacji ma także przewodnika duchowego, wybranego zgodnie ze wskazaniem Kościoła, przed którym może z zaufaniem otwierać swoje sumienie.

Cała formacja – ludzka, duchowa, braterska, umysłowa – odbywa się z uwagi na misję. Ci, którzy po uważnym rozważeniu ze swymi wychowawcami są wezwani do przyjęcia sakramentu święceń, otrzymują pomoc w odkrywaniu jedności formacji franciszkańskiej i kapłańskiej, tak aby w przyszłości nie przeżywać tych wymiarów życia oddzielnie.

Wszyscy bracia w formacji otrzymują pomoc w oddawaniu czci Matce Bożej Niepokalanej, inspirowanej tradycją franciszkańską i dziedzictwem kolbiańskim.

[Artykuł 141] Szczególna formacja franciszkańska jest elementem procesu przekazywania charyzmatu z pokolenia na pokolenie. Wychowawcy wyjaśniają duchowe zasady życia franciszkańskiego oraz znaczenie franciszkańskiej profesji zakonnej w kontekstach: teologicznym, kościelnym i kanonicznym. Zachęcają też braci w formacji do poznania i przyswojenia Reguły, Konstytucji, źródeł franciszkańskich, charakteru i historii Zakonu.

Podczas formacji należy zapoznawać braci z życiem braterskim wspólnoty na poziomie lokalnym, a także w maksymalnym możliwym zakresie z życiem braterskim prowincji lub kustodii oraz całego Zakonu. Bracia podczas formacji powinni nauczyć się prowadzić życie ewangeliczne w duchu *minoritas*, prostoty i umiarkowania, rozumiane jako pójście za Chrystusem Sługą, oraz w bliskości z ludźmi prostymi i ubogimi z własnego środowiska. Bracia powinni ponadto poznać życie w stylu konwentualnym, czyli w braterskiej wspólnocie aktywnej, współodpowiedzialnej oraz ukierunkowanej na

działanie i kontemplację w życiu Ewangelią. Przygotowują się do ofiarowania wykwalifikowanej posługi światu w odpowiedzi na starannie odczytane znaki czasu.

Rozdział
trzeci

Rozdział trzeci

Animacja powołaniowa

142. § 1. Wszyscy bracia, z wdzięcznym usposobieniem, niech radują się ze szczególnej łaski powołania do franciszkańskiego życia konwentualnego. Wyrażając entuzjazm z powodu otrzymanego daru, niech pamiętają, iż najlepszą akcją powołaniową stanowi pociągająca moc ich radosnego świadectwa życia²⁸⁸.

§ 2. Wszyscy bracia przez ufną i wytrwałą modlitwę do Pana żniwa²⁸⁹ niech się starają o budzenie i pielęgnowanie powołań dla całego Kościoła i dla Zakonu.

§ 3. Bracia niech towarzyszą tym, którzy odczuwają powołanie do franciszkańskiego życia konwentualnego, czyniąc to przez kompetentną pomoc w rozeznawaniu, kierownictwo duchowe²⁹⁰, wsluchiwanie się w słowo Boże, modlitwę i braterską rozmowę. I niech ich zaproszą, by przyszli i zobaczyli²⁹¹ życie i misję braterskiej wspólnoty.

²⁸⁸ Por. PC 24; Papież Franciszek, List apostolski do wszystkich osób konsekrowanych z okazji Roku Życia Konsekrowanego (21 listopada 2014 r.), II,1.

²⁸⁹ Por. Mt 9,37-38.

²⁹⁰ Por. VC 64.

²⁹¹ Por. J 1,39.

Rozdział
trzeci

§ 4. Każda prowincja i kustodia niech troszczy się szczególnie o zorganizowanie duszpasterstwa młodzieży oraz animacji powołaniowej, wybierając stosowne środki i odpowiednich braci, którzy będą prowadzić działalność według wytycznych prowincjalnego lub kustodialnego programu młodzieżowego duszpasterstwa powołań.

§ 5. Należy podejmować inicjatywy powołaniowe we współpracy z Kościołem lokalnym oraz całą rodziną franciszkańską.

143. *Zalążki powołania powinny być troskliwie pielęgnowane zarówno wśród młodych ludzi, którzy kształcą się w szkołach prowadzonych przez Zakon lub gdzie indziej, jak i wśród tych, którzy uczęszczają do naszych kościołów i sanktuariów.*

144. *Prowincje i kustodie powinny opracować program sposobu przyjmowania oraz specyficznego itinerarium formacyjnego tych, których Bóg powołuje do naszego Zakonu w zaawansowanym wieku.*

145. *§ 1. Prowincje i kustodie, jeśli właściwe kapituły uznają to za słuszne, po uzyskaniu zgody ministra generalnego i jego definitorium, mogą zakładać niższe seminaria, w których będą rozwijane zalążki powołania franciszkańskiego²⁹².*

§ 2. Młodzi, którzy dla rozeznania swojego powołania franciszkańskiego przebywają w niższych seminariach Zakonu, powinni prowadzić życie odpowiadające ich

²⁹² Por. OT 3.

wiekowi, przygotowaniu duchowemu oraz rozwojowi zgodnie z zasadami zdrowej psychologii, bez zaniechania odpowiedniego doświadczenia w relacjach międzyludzkich oraz przy podtrzymywaniu więzi z własną rodziną²⁹³.

§ 3. Proces nauczania w wymienionych seminariach należy zorganizować zgodnie z miejscowymi przepisami i zwyczajami tak, aby kandydaci mogli je bez przeszkody kontynuować gdzie indziej, gdyby obrali inny stan życia.

§ 4. Prowincje i kustodie, zależnie od potrzeby, mogą ustanowić prepostulat dla młodych poszukujących powołania.

Komentarz

[Artykuł 142] Przyciągnięcie młodych mężczyzn do wspólnoty zaczyna się od samych braci, którzy ciesząc się swoim powołaniem, entuzjastycznie zapraszają doń innych. Bracia gniewni, nieszczęśliwi czy sfrustrowani, tak samo jak bracia radośni i entuzjastyczni, przyciągają podobnych sobie. Ponieważ jednak powołanie jest darem Bożym, takiemu pozytywnemu świadectwu musi towarzyszyć modlitwa do Boga o powiększenie grona braci.

Bracia towarzyszą tym, którzy czują się powołani lub rozważają powołanie do franciszkańskiej wspólnoty konwentualnej. Pomagają im w rozeznawaniu powołania w aspekcie

²⁹³ Tamże.

duchowym i poza nim, dzielą się modlitwą i ewangeliczną refleksją, prowadzą prosty otwarty dialog, zapraszając chętnych, by przyszli i zobaczyli wspólnotę w jej życiu i misji. Wprawdzie wspieranie powołań jest obowiązkiem każdego brata, jednakże jurysdykcje wyznaczają również braci szczególnie uzdolnionych w tej sferze do specjalnej posługi młodym i powołaniom. Podejmują oni swoje zadania w pełnej współpracy z lokalnym Kościołem i całą rodziną franciszkańską.

[Artykuł 143] Braci ci poszukują powołań wśród młodych mężczyzn już związanych z Zakonem jako uczniowie jego szkół albo stali uczestnicy życia jego kościołów.

[Artykuł 144] Animacja powołaniowa nie może być ograniczona jedynie do ludzi młodych. Każda jurysdykcja posiada program rekrutacji i szczególne wytyczne formacyjne dla tych, których Bóg powołuje do Zakonu w zaawansowanym wieku lub w drugiej działalności.

[Artykuł 145] Tradycyjną drogą rekrutacji do życia konsekrowanego jest staranna edukacja. Klasztory monastyczne od zawsze przyjmowały adeptów wiedzy, a XIII-wieczne zakony braci brały z nich przykład. Sobór Trydencki w XVI wieku sformalizował tę praktykę, wprowadzając niższe seminaria, postrzegane po części jako sposób izolacji młodych mężczyzn od pokus tego świata. Franciszkański Zakon konwentualny przyjął ten model w XIX i XX wieku, wprowadzając powszechnie *collegi*, konwikty. W drugiej połowie XX wieku niektóre starsze seminaria zaczęły podupadać, ale gdzie indziej struktura nadal się rozwija.

Jurysdykcja może założyć niższe seminarium, jeżeli kapituła podejmie taką decyzję za zgodą ministra generalnego i jego definitorium. Uczniowie tych instytucji wiodą życie odpowiadające ich wiekowi, przygotowaniu duchowemu oraz rozwojowi, zgodnie z zasadami zdrowej psychologii, bez

zaniebdywania odpowiedniego doświadczenia w relacjach międzyludzkich oraz przy podtrzymywaniu więzi z własną rodziną. Proces nauczania odpowiada zwykłemu procesowi nauczania na poziomie szkoły średniej, zgodnie z miejscowymi przepisami i zwyczajami. Dzięki temu uczniowie, którzy wybiorą inną drogę życia niż zakonna, mogą bez przeszkód kontynuować edukację gdzie indziej. Jurysdykcje mogą ustanowić prepostulat dla młodych poszukujących powołania, zależnie od potrzeb.

Rozdział
czwarty

Rozdział czwarty

Postulat

146. § 1. Postulat jest etapem formacyjnym, podczas którego kandydaci dokonują wstępnego rozpoznania powołania. W tym celu należy im pomóc dojrzewać w wierze poprzez pogłębioną katechezę; niech otrzymują przygotowanie do lektury słowa Bożego, do życia liturgicznego i sakramentalnego oraz do modlitwy osobistej. Niech poznają ideał świętego Franciszka i franciszkański oraz z nimi się konfrontują; niech doświadczają konkretnie życia braterskiego²⁹⁴ oraz niech włączają się w praktykowanie różnych form działalności duszpasterskiej lub charytatywnej.

§ 2. Postulat powinien trwać przynajmniej jeden rok, zgodnie ze Statutami prowincjalnymi i kustodialnymi.

²⁹⁴ Por. VC 67.

W niektórych przypadkach czas trwania postulatu może być przedłużony przez właściwego ministra lub kustosa²⁹⁵. W tym okresie należy dołożyć starań, aby nastąpiło pełniejsze wzajemne poznanie pomiędzy braterską wspólnotą a kandydatami.

- 147.** *§ 1. Do postulatu można przyjąć katolika mającego przymioty wymagane przez prawo powszechne i Zakonu, niezwiązanego żadną przeszkodą²⁹⁶, który osiągnął wystarczającą dojrzałość ludzką i jest gotów pogłębiać swoje rozeznanie powołania oraz podjąć zobowiązania życia zakonnego. Kandydat dobrowolnie złoży pisemną prośbę o przyjęcie. Ministrowie i kustosze, także gdy to jest konieczne, z pomocą biegłych, dokonają oceny dojrzałości kandydata i upewnią się co do istnienia u niego oznak i przymiotów prawdziwego powołania do życia braterskiego we wspólnocie.*

§ 2. Od każdego postulanta wymaga się szczerej intencji, wolnego wyboru, dobrego zdrowia fizycznego i psychicznego, w razie konieczności stwierdzonego przy pomocy biegłych²⁹⁷, należytej formacji umysłowej, moralnej i duchowej oraz zdatności do życia w braterskiej wspólnocie i do misji w Zakonie.

- 148.** *Statuty prowincjalne i kustodialne ustalą, jakie świadectwa i dokumenty ma przedłożyć każdy kandydat oraz jaki wiek jest wymagany do rozpoczęcia postulatu*

²⁹⁵ Por. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Wskazania dotyczące formacji w instytutach zakonnych *Potissimum institutioni* (2 lutego 1990 r.), nr 43.

²⁹⁶ Por. KPK, kan. 597, §§ 1-2; 643; KKKW, kan. 517-518.

²⁹⁷ Por. KPK, kan. 642; KKKW, kan. 519.

i nowicjatu, zgodnie z przepisami prawa powszechnego²⁹⁸ i miejscowymi wymogami. Władzę przyjmowania do postulatu posiada minister lub kustosz, osobiście lub przez delegata.

- 149.** *Postulant w akcie przyjęcia oświadcza za pomocą pisemnego dokumentu, własnoręcznie podpisanego i datowanego, prawnie uznanego, że dopóki pozostaje w Zakonie, będzie dla niego wykonywał każdą pracę za darmo i bez wynagrodzenia. Dlatego, jeśli opuści proces formacji, nie może niczego się domagać za wykonywaną pracę.*
- 150.** *Brat odpowiedzialny za postulat, po uprzednim wysłuchaniu zdania swoich współpracowników oraz uwzględnieniu poprzednich opinii, przedstawi na piśmie sprawozdanie i własną opinię o każdym postulancie właściwemu ministrowi lub kustoszowi, któremu za zgodą jego definitorium przysługuje prawo przyjęcia tegoż kandydata do nowicjatu.*

Komentarz

[Artykuł 146] W czasach, gdy praktycznie wszyscy kandydaci do Zakonu przechodzili przez system niższych seminariów, doświadczenie to w zupełności wystarczyło jako przygotowanie do nowicjatu. Od drugiej połowy XX wieku coraz więcej młodych mężczyzn wstępowało do zakonu po zdobyciu wykształcenia średniego albo, w niektórych przypadkach,

²⁹⁸ Por. KPK, kan. 643, § 1; 645, §§ 1-2; KKKW, kan. 517.

Rozdział
czwarty

pełnego lub częściowego wykształcenia wyższego. Niemniej wychowawcy często zauważali u tych kandydatów braki na pewnych poziomach, takich jak formacja katechetyczna, praktyka i rozumienie religii czy relacje rodzinne. Co więcej, wskaźnik porzucania zwykłych ślubów w niektórych częściach świata był stosunkowo wysoki. Wydawało się, że powołania były rozpoznawane raczej po nowicjacie, a nie w trakcie przygotowania do niego. Tym samym, po długim okresie refleksji, Zakon wprowadził okres postulatu przed nowicjatem.

Postulat to etap formacji, w którym kandydat wstępnie rozpoznaje swoje powołanie. Niektórzy kandydaci przychodzą z bardzo zdecydowanym postanowieniem, inni „na próbę”. W tym okresie otrzymują pomoc w dojrzewaniu do wiary poprzez stałą katechezę, ponieważ, jak wspomniano powyżej, nie wszyscy wstępują do życia zakonnego dobrze ukształtowani katechetycznie. Niektórzy mają bardzo szczątkowe rozumienie wiary, inni posiadają dużą wiedzę o jej niektórych aspektach, ale bardzo słabą o innych. Ponieważ przychodzą na bardzo różnych etapach duchowego życia i praktyki, są prowadzeni w odczytywaniu i rozważaniu słowa Bożego, w życiu liturgicznym codzienną Eucharystią, w regularnym przystępowaniu do sakramentu pokuty, w sprawowaniu części Liturgii godzin oraz w osobistej modlitwie. Uczą się ideałów franciszkanizmu i św. Franciszka, lepiej zapoznając się z jego życiem. Konkretnie doświadczają braterskiej wspólnoty dzięki wspólnemu mieszkaniu z innymi postulantami w jednym domu. Zaczynają także angażować się w różne formy działalności duszpasterskiej lub charytatywnej, zwykle wśród ubogich i odrzuconych. Ten etap formacji trwa co najmniej rok – to czas, w którym wspólnota i postulanci poznają się wzajemnie.

[Artykuł 147] Młody katolik, który jest świadomy swojego powołania i dobrowolnie złożył pisemną prośbę, może być

przyjęty do postulatu. Minister lub kustosz oceniają dojrzałość kandydata, w razie potrzeby czyniąc to z pomocą biegłych i zawsze w porozumieniu z bratem odpowiedzialnym za powołania. Jest to konieczne do rozeznania, czy kandydat przejawia oznaki i przymioty prawdziwego powołania do życia braterskiego, czy spełnia wymagania prawa kanonicznego i czy nie istnieją dla niego przeszkody kanoniczne. W procesie tym badane są przede wszystkim prawe intencje (chęć służenia Bogu, a nie ucieczki przed rodziną), wolność (wstąpienie do Zakonu nie jest wolą rodziców), zdrowie fizyczne i umysłowe (często potwierdzone badaniem lekarskim, dentystrycznym i psychologicznym), zdolności intelektualne (zwykle stwierdzane na podstawie świadectw szkolnych), formacja moralna i duchowa (zwykle widoczna w rekomendacjach) oraz zdolność do prowadzenia braterskiego życia i misji Zakonu (zwykle potwierdzana w rozmowie). Wymogiem kanonicznym jest właściwy wiek, zarówno minimalny, jak i maksymalny, przewidziany w odpowiednich przepisach, podobnie jak zdrowie umysłowe i fizyczne. Niezbędne podejście do ideałów i wartości religijnych zostało zdefiniowane jako symbioza charakteru, temperamentu i osobowości; kandydat powinien wykazać właściwe podejście do istoty Zakonu, procesów integracji wspólnotowej, dynamicznej wzajemnej interakcji oraz rozeznania. Kandydat musi być naturalnie religijny, uduchowiony, bez tendencji egocentrycznych, zrównoważony, zdrowy psychicznie i mentalnie, niewykazujący załamań psychicznych. Musi być wystarczająco dojrzały fizycznie, intelektualnie, emocjonalnie i społecznie, a także prezentować wartości i ideały i wykazywać cechy religijności, w tym zwłaszcza życia konsekrowanego (kanony 597, 642). Oceniający kandydatów z całą troską i starannością minister lub kustosz sprawdza nie tylko, czy młody człowiek jest przydatny ogólnie do Zakonu,

lecz także czy jest przydatny w szczególności do konwentualnego franciszkańskiego życia i posługi.

Proces weryfikacji zdrowia, odpowiedniego usposobienia i dojrzałości może przebiegać z udziałem ekspertów, psychologów i lekarzy, a także przy użyciu testów psychologicznych. W niektórych krajach taka konsultacja jest wymagana, w innych zalecana, w jeszcze innych nie ma żadnych wskazań. Podczas takich konsultacji ważne jest przestrzeganie zaleceń kanonu 220, który przewiduje odpowiednią ochronę dobrego imienia i prawa każdej osoby do prywatności. Ponadto w wielu krajach prawo cywilne gwarantuje ochronę prywatności w sprawach medycznych i psychologicznych. W większości przypadków kwestię tę rozwiązuje kandydat, który składając podpis, udostępnia swoje dane przełożonemu i jego pomocnikom formacyjnym.

[Artykuł 148] Statuty prowincjalne i kustodialne ustalają, jakie dokumenty ma przedłożyć każdy kandydat oraz jaki wiek jest wymagany do rozpoczęcia postulatu i nowicjatu, zgodnie z przepisami prawa powszechnego i wymogami miejscowymi. Władzę przyjmowania do postulatu posiada minister lub kustosz, osobiście lub przez delegata.

[Artykuł 149] W ostatnich latach prawo cywilne wielu krajów mające chronić prawa pracowników było wykorzystywane przez niektórych byłych postulików lub braci zakonnych do żądania rekompensat finansowych od Zakonu za spędzony w nim czas. Obecne Konstytucje wymagają zatem, aby postulant po przyjęciu zadeklarował w podpisany i prawnie wiążącym dokumencie, że w czasie spędzonym w Zakonie będzie on wykonywał wszelkie prace za darmo, nie oczekując żadnej rekompensaty. Jeżeli porzuci proces formacyjny, nie będzie mógł domagać się rekompensaty za wykonaną pracę.

[Artykuł 150] Po zakończeniu postulatu brat odpowiedzialny, po uprzednim wysłuchaniu zdania swoich współpracowników oraz uwzględnieniu dokumentacji zgromadzonej w procesie przyjęcia, przedstawia na piśmie ocenę postulanta i rekomendację dla niego właściwemu ministrowi lub kustoszowi, który za zgodą swojego definitorium ma prawo przyjąć postulanta do nowicjatu.

Rozdział
piąty

Rozdział piąty

Nowicjat

151. Nowicjat, którym rozpoczyna się życie w Zakonie²⁹⁹, jest czasem bardziej intensywnego rozeznawania powołania oraz formacji, podczas której pod kierunkiem mistrza nowicjusz przygotowuje się do złożenia profesji zakonnej. Nowicjusz w trakcie nowicjatu pogłębia osobistą więź z Jezusem Chrystusem oraz przyswaja sobie wartości życia konsekrowanego i ślubów; kształtuje umysł i serce do życia charyzmatem franciszkańskim poprzez studium Reguły i pism świętego Franciszka, źródeł franciszkańskich, Konstytucji i Statutów generalnych. Zgodnie z duchem Zakonu podejmuje także doświadczenie modlitwy, wewnętrznego skupienia, życia braterskiego, osobistego wyrzeczenia, pracy i pokornej służby ubogim³⁰⁰.

²⁹⁹ Por. KPK, kan. 646.

³⁰⁰ Por. KPK, kan. 652.

Rozdział
piąty

152. *Przyjęcia do Zakonu dokonuje przez dopuszczenie do nowicjatu w prowincji lub kustodii właściwy minister lub kustosz za zgodą swojego definitorium, wyrażoną w tajnym głosowaniu.*

153. *§ 1. Postulant, który należy do Kościoła wschodniego sui iuris, nie może być legalnie przyjęty do nowicjatu bez pozwolenia Stolicy Apostolskiej, chyba że chodzi o postulanta przeznaczanego dla prowincji lub domu tegoż Kościoła³⁰¹.*

§ 2. Brat, który będąc dopuszczony do nowicjatu, pozostaje przypisany do innego Kościoła sui iuris, powinien troszczyć się o znajomość i poszanowanie własnego obrządku oraz w miarę możliwości uczestniczyć w liturgii i duchowym dziedzictwie tego Kościoła³⁰².

§ 3. Bracia, którzy z racji urzędu, posługi lub zadania mają częste kontakty z chrześcijanami innego Kościoła sui iuris, powinni dokładnie poznać obrządek tego Kościoła stosownie do powagi urzędu, posługi lub zadania, które wypełniają³⁰³.

154. *§ 1. Rozpoczęcie nowicjatu winno się odbyć publicznie według rytuału zakonnego i w zgodzie ze Statutami prowincjalnymi oraz ustaleniami regulaminów międzyprovincjalnych domów formacji, jeśli takie są ustanowione. Akt ten należy wpisać do odpowiedniej księgi.*

§ 2. Kandydaci po przyjęciu do Zakonu powinni odbyć nowicjat przez dwanaście miesięcy w klasztorze na ten cel prawnie przeznaczonym.

³⁰¹ Por. KKKW, kan. 517, § 2.

³⁰² Por. KKKW, kan. 40, § 2.

³⁰³ Por. tamże.

§ 3. *Minister lub kustosz danej prowincji lub kustodii, w której znajduje się nowicjat, może pozwolić, aby grupa nowicjuszy przebywała przez określony czas w innym domu Zakonu przez niego wyznaczonym.*

§ 4. *W przypadkach szczególnych i w drodze wyjątku minister generalny za zgodą swojego definitorium może pozwolić, aby kandydat odbył ważnie nowicjat w innym klasztorze Zakonu, pod kierunkiem doświadczonego brata.*

155. § 1. *Nieobecność w domu nowicjatu trwająca dłużej niż trzy miesiące, czy to ciągle, czy to z przerwami, powoduje nieważność nowicjatu, przy zachowaniu przepisu Konstytucji, art. 154, § 3 oraz kan. 647-649 KPK. Nieobecność dłuższą niż piętnaście dni należy uzupełnić.*

§ 2. *Dla słusznej przyczyny minister lub kustosz może pozwolić na przyspieszenie pierwszej profesji, ale najwyżej o piętnaście dni, jak również na jej złożenie poza domem nowicjatu.*

§ 3. *Minister lub kustosz bądź gwardian domu nowicjackiego i ich delegat może dopuścić do profesji nowicjusza znajdującego się w niebezpieczeństwie śmierci. Jeżeli nowicjusz wyzdrowieje, jego profesja zostaje uznana za niebyłą.*

§ 4. *Jeśli minister lub kustosz miałby wątpliwość co do zdatności nowicjusza, po uprzednim wysłuchaniu zdania wychowawców, może przedłużyć okres próby, jednak nie więcej niż o sześć miesięcy³⁰⁴.*

³⁰⁴ Por. KPK, kan. 653, § 2; KKKW, kan. 525, § 1.

156. § 1. *Nowicjusze, pod kierownictwem mistrza i zgodnie z przepisami prawa³⁰⁵, pogłębiając to, co przyswoili sobie na postulacie, powinni prowadzić takie życie, którym będą żyć jako profesji.*

§ 2. *W czasie nowicjatu zabrania się podejmowania studiów, które miałyby na celu zdobycie dyplomów lub specjalizacji wymaganych do pełnienia określonych zadań.*

§ 3. *Chociaż od nowicjuszy wymaga się pewnego odosobnienia, to jednak za roztroprnym uznaniem mistrza wolno im utrzymywać odpowiednie kontakty z własną rodziną, ze współbraćmi oraz innymi osobami.*

§ 4. *Odpowiedzialnym za życie i działalność nowicjatu jest mistrz nowicjatu, który powinien informować kapitułę klasztorną o przebiegu programu formacyjnego.*

157. § 1. *Dopuszczanie do profesji czasowej przysługuje właściwemu ministrowi lub kustoszowi za zgodą jego definitorium, zgodnie z przepisem Konstytucji, art. 152, z zachowaniem przepisu kanonu 656 KPK.*

§ 2. *Minister generalny własną powagą, po wysłuchaniu zdania ministra lub kustosza i za zgodą swojego definitorium, zachowując przepisy prawa, może dopuszczać do profesji.*

§ 3. *Pod koniec nowicjatu kandydat winien wnieść do własnego ministra lub kustosza prośbę na piśmie o dopuszczenie do profesji.*

³⁰⁵ Por. KPK, kan. 650, § 2; 651; KKKW, kan. 524.

158. § 1. Mistrz, po wysłuchaniu zdania swych współpracowników i zbadaniu poprzednich sprawozdań, winien na piśmie przedstawić sprawozdanie i opinię o poszczególnych kandydatach właściwemu ministrowi lub kustoszowi, któremu za zgodą jego definitorium przysługuje prawo dopuszczenia nowicjusza do profesji.

§ 2. Minister lub kustosz winien osobiście lub przez delegata rozeznąć wolę oraz zdatność nowicjuszy i wysłuchać zdania innych braci z klasztoru.

§ 3. Jeśli nowicjusz znajduje się poza prowincją, minister lub kustosz miejsca otrzyma pisemne sprawozdanie i opinię mistrza formacji (zob. § 1) i przekaże dokumenty, wraz ze swoją opinią, ministrowi lub kustoszowi rodzimej prowincji lub kustodii, któremu za zgodą jego definitorium przysługuje dopuszczenie do profesji.

159. Jedynie minister generalny za zgodą swego definitorium może ponownie przyjąć kandydata, który po ukończeniu nowicjatu lub po profesji prawnie opuścił Zakon i pragnie ponownie do niego wstąpić. Również minister generalny wyznacza czas odpowiedniej próby przed dopuszczeniem do profesji czasowej, także bez obowiązku powtarzania nowicjatu i, zgodnie z prawem³⁰⁶, określa czas trwania ślubów przed złożeniem profesji uroczystej, według przepisów Konstytucji, art. 131, § 2 oraz 161.

160. § 1. Śluby czasowe przyjmuje minister lub kustosz bądź ich delegat według rytuału zakonnego. Akt profesji należy wpisać do księgi profesji.

³⁰⁶ Por. KPK, kan. 655; 690, § 1.

Rozdział
piąty

§ 2. Formuła ślubów zakonnych jest następująca:

Na cześć i chwałę Najświętszej Trójcy.

Ja, brat N.N.,

powołany przez Boga,

aby wierniej zachowywać Ewangelię,

naśladując naszego Pana Jezusa Chrystusa,

wobec zgromadzonych tutaj braci,

w twoje ręce, Bracie N.N.,

z mocną wiarą i szczerą wolą,

ślubuję Bogu Ojcu, świętemu i wszechmogącemu:

żyć przez rok (albo: przez ... lat; albo: żyć na zawsze)

w posłuszeństwie,

bez własności

i w czystości.

Jednocześnie zobowiązuję się

wiernie zachowywać życie i Regułę Braci Mniejszych

zatwierdzoną przez Papieża Honoriusza,

zgodnie z Konstytucjami Zakonu Braci Mniejszych

Konwentualnych.

Przeto całym sercem oddaję się tej braterskiej wspólnotcie,

abym pod działaniem Ducha Świętego,

za przykładem Maryi Niepokalanej,

za wstawiennictwem Ojca naszego Franciszka

i wszystkich Świętych,

oraz z pomocą braci

osiągnął doskonałą miłość

w służbie Boga, Kościoła i ludzi.

- 161.** *Śluby składane po nowicjacie są ważne przez trzy lata, następnie w razie potrzeby należy je odnawiać aż do złożenia profesji uroczystej, chyba że Statuty prowincjalne lub kustodialne postanawiają co innego.*

Komentarz

Rozdział
piąty

[Artykuł 151] Pierwsi bracia dołączali do Franciszka i naśladowali go, nie mając żadnej struktury, nie przeszedłszy okresu sprawdzającego ani nie spełniwszy żadnych wymagań kanonicznych. Aby wprowadzić strukturę do Zakonu Franciszkanów, w 1220 roku papież Honoriusz III bullą *Cum secundum* ustanowił roczny nowicjat przed profesją, która była kanonicznie ważna jedynie po odbyciu rzeczonoego nowicjatu. Wymaganie to znajduje się w drugiej części wcześniejszych i późniejszych Reguł.

Nowicjat jest czasem bardziej intensywnego rozeznawania powołania oraz formacji, podczas której nowicjusz pod kierunkiem mistrza przygotowuje się do złożenia profesji zakonnej. W trakcie nowicjatu pogłębia on osobistą więź z Jezusem Chrystusem oraz przyswaja sobie znaczenie konsekracji, ślubów i obowiązków wynikających z profesji. Pogłębia też zrozumienie charyzmatu franciszkańskiego i zaangażowanie w niego poprzez poważne studium Reguły i pism św. Franciszka, innych wczesnych źródeł franciszkańskich, Konstytucji i statutów generalnych Zakonu. Musi nabyć też odpowiednią wiedzę o tym, co z Bożą pomocą będzie ślubował na zakończenie roku. Rok nowicjatu powinien być regularnym i trwałym doświadczeniem modlitwy i ciszy. Nowicjusze żyją we wspólnocie, zaś zamknięta atmosfera nowicjatu wzbudza w nich praktykę ogołocenia się. Są też zaangażowani w stałą pracę fizyczną, a w wyznaczonych okresach w pokorną posługę dla ubogich spoza nowicjatu.

Nowicjat to zasadniczo okres próbny oraz szkolenie przygotowujące do życia konsekrowanego. Jego funkcją jest realizacja czterech fundamentalnych celów: 1) nowicjusze mogą rozeznąć i zaakceptować swoje powołanie jako specjalny dar

Rozdział
piąty

Boga (kanon 574, § 2) w relacji z wybranym przez siebie instytutem, 2) mogą doświadczyć życia instytutu, 3) w duchu instytutu formują swoje umysły i serca (*mentem et cor*), tzn. całą swoją osobę ze wszystkimi talentami i cechami (percepcją, wolą, odczuciem, rozumowaniem i działaniem), i wreszcie 4) sprawdzają swoją determinację i przydatność. Nowicjat to początek drogi konsekrowanej. Kandydat jest uważany za członka instytutu, nawet jeżeli nie jest nim w pełnym sensie. Życie konsekrowane jako takie zaczyna profesja, która ostatecznie „wciela” do instytutu (kanon 654).

[Artykuł 152] Nowicjat formalnie jest początkiem życia w Zakonie. To formalny akt przyjęcia do prowincji lub kustodii. Prawo przyjmowania kandydatów do nowicjatu należy do wyższych przełożonych, zgodnie z własnym prawem (kanon 641). Prawo wyższych przełożonych jest wyłączne, tzn. są oni właściwą władzą (lokalni przełożeni, definitoria, kapituły i przełożeni zewnętrzni w stosunku do instytutu nie mają prawa przyjmować do nowicjatu). Prawo to może być scedowane, ale oczywiście nie w sposób zwyczajowy.

Przeszkody czyniące daną osobę niezdolną (kanon 10) do przyjęcia do nowicjatu instytutu życia konsekrowanego (kanon 643), z których nie zwalnia ignorancja ani błęd (kanon 15, § 1), to: wiek, który obecnie powinien wynosić co najmniej skończone 17 lat (kanon 203, § 1), trwające małżeństwo, istniejący aktualny święty węzeł z innym instytutem życia konsekrowanego albo przynależność do jakiegoś stowarzyszenia życia apostołskiego, wstąpienie do instytutu pod wpływem przymusu, ciężkiej bojaźni albo oszustwa, zatajenie przynależności do jakiegoś instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia, nawet w przypadku prawomocnego odejścia z niego. Oczywiście wewnętrzne przepisy instytutu mogą przewidywać inne przeszkody postanawiające, że akt jest

nieważny albo że osoba jest niezdolna. Przyjęcie do nowicjatu jest aktem wielkiego znaczenia i odpowiedzialności, którego należy dokonać z niezwykłą ostrożnością, w interesie kandydata i instytutu. Tym samym przełożeni mogą prosić o jeszcze inne informacje, nawet z zachowaniem tajemnicy, jeśli wyda się im to konieczne (kanon 645, §§ 3–4).

[Artykuł 153] Nowicjusze Zakonu ochrzczeni w innym Kościele *sui iuris* (np. syromalabarskim, melchickim, bizantyjskim) podlegają specjalnym przepisom kanonicznym, dzięki którym zachowują szczególne tradycje religijne. Bracia sprawujący władzę muszą być świadomi tych zabezpieczeń duchowych i kanonicznych.

[Artykuł 154] Rozpoczęcie nowicjatu jest publicznym aktem kanonicznym wykonywanym według rytuału zakonnego i w zgodzie z wytycznymi międzyprovincialnych domów formacji, jeśli takie są ustanowione. Akt ten należy wpisać do odpowiedniej księgi. Nowicjat zadekretowany kanonicznie musi trwać dwanaście miesięcy i musi odbywać się w klasztorze na ten cel prawnie przeznaczonym. Minister lub kustosz prowincji lub kustodii, w której znajduje się nowicjat, może pozwolić, aby grupa nowicjuszy przebywała przez jakiś czas w innym domu zakonu przez niego wyznaczonym. W przypadkach szczególnych i w drodze wyjątku (zwykle gdy kandydat odbył już jakąś formę nowicjatu) minister generalny za zgodą swojego definitorium może pozwolić kandydatowi na odbycie nowicjatu w innym klasztorze Zakonu pod kierunkiem zatwierzonego brata.

Prawo kanoniczne dość precyzyjnie określa czas i miejsce nowicjatu. Aby nowicjat był ważny (kanon 647), musi odbyć się w domu odpowiednio wyznaczonym przez najwyższego moderatora i musi trwać co najmniej 12 miesięcy.

[Artykuł 155] Nieobecność w domu nowicjatu trwająca dłużej niż trzy miesiące, ciągła albo z przerwami, powoduje nieważność nowicjatu, co oznacza, że należy go powtórzyć. Nieobecność dłuższą niż piętnaście dni należy uzupełnić. Dla słusznej przyczyny minister lub kustosz może pozwolić na przyspieszenie pierwszej profesji, ale najwyżej o piętnaście dni, jak również na jej złożenie poza domem nowicjatu. Minister lub kustosz (bądź gwardian domu nowicjackiego albo ich delegat) może dopuścić do profesji nowicjusza znajdującego się w niebezpieczeństwie śmierci. Jeżeli jednak nowicjusz ten wyzdrowieje, jego profesja zostaje uznana za niebyłą. Jeśli minister lub kustosz miałby wątpliwość co do zdatności nowicjusza, po uprzednim wysłuchaniu zdania wychowawców może przedłużyć okres próby, jednak nie więcej niż o sześć miesięcy. Wszystkie te normy służą podkreśleniu powagi, z jaką należy podchodzić do doświadczenia nowicjatu.

[Artykuł 156] Nowicjusze pod kierunkiem mistrza kontynuują postępy poczynione w postulacie. Aby osiągnąć cele nowicjatu (kanon 646), zostają przeszkoleni w zakresie życia instytutu pod kierunkiem mistrza nowicjatu (kanon 651), który realizuje program szkolenia i nauki opracowany zgodnie z odpowiednimi przepisami instytutu. Mistrz i jego asystenci ponoszą dwojaką odpowiedzialność za: (a) rozpoznanie i potwierdzenie powołania poszczególnych nowicjuszy oraz (b) uformowanie ich do prowadzenia właściwego instytutowi życia doskonałego (kanon 652). Integralna formacja nowicjusza ma wymiar fizyczny, moralny, umysłowy, uczuciowy i przede wszystkim duchowy. Mistrz nowicjatu ponosi wyłączną odpowiedzialność za życie nowicjuszy. Inni mogą odgrywać role pomocnicze (kanon 651, § 2), ale odpowiedzialny pozostaje mistrz, pod ogólnym kierunkiem i nadzorem wyższego przełożonego.

Nowicjat nie może być przeżywany jako „przerwa” w dotychczasowym życiu. Powinien wyraźnie przypominać życie, którego nowicjusz podejmie się później jako osoba konsekrowana po profesji. Aby nowicjusz poświęcił się całkowicie wewnętrznym wymaganiom nowicjatu, nie wolno mu podejmować studiów nastawionych na uzyskanie dyplomu albo szkoleń zawodowych, choć takie szkolenia i studia mogą się pojawić w przyszłości. Nowicjat tradycyjnie był i jest postrzegany jako rok odosobnienia i separacji nowicjuszy, choć za ostrożną zgodą mistrza mogą oni utrzymywać odpowiednie kontakty z rodzinami, osobami konsekrowanymi i innymi. Nowicjuszy obowiązują ściśle zasady dotyczące użytkowania telefonów komórkowych, komputerów i Internetu. Odpowiedzialnym za życie i działalność nowicjatu jest mistrz nowicjatu, który powinien informować kapitułę klasztorną o przebiegu programu nowicjatu.

[Artykuł 157] Czasowa profesja we wspólnotach konsekrowanych mężczyzn została wprowadzona dopiero w XIX wieku przez bł. Piusa IX dekretem *Neminem latet* w celu lepszego sprawdzenia i potwierdzenia powołania nowicjusza. Wcześniej śluby składane po nowicjacie były wieczyste. Dopuszczanie do profesji czasowej przysługuje ministrowi lub kustoszowi właściwemu dla nowicjatu za zgodą jego definitorium. Minister generalny po wysłuchaniu zdania ministra lub kustosa i za zgodą swojego definitorium może dopuścić brata do profesji mocą własnego urzędu, z odpowiednim zachowaniem przepisów prawa. Pod koniec nowicjatu kandydat powinien złożyć do własnego ministra lub kustosa prośbę na piśmie o dopuszczenie do profesji.

[Artykuł 158] Mistrz nowicjatu, po wysłuchaniu zdania swych współpracowników i zbadaniu poprzednich sprawozdań, powinien na piśmie przedstawić ocenę poszczególnych

Rozdział
piąty

kandydatów i opinię o nich właściwemu ministrowi lub kustoszowi. Minister lub kustosz osobiście lub poprzez swojego delegata bada intencje i przydatność każdego kandydata oraz zasięga opinii innych braci klasztoru (skrutynium). Jeżeli nowicjusz odbywa nowicjat poza jego jurysdykcją, minister lub kustosz miejsca otrzymuje pisemne sprawozdanie i opinię mistrza nowicjatu oraz przekazuje dokumenty, wraz z własną opinią, ministrowi lub kustoszowi nowicjusza.

[Artykuł 159] Jedynie minister generalny za zgodą swego definitorium może ponownie przyjąć kandydata, który prawnie opuścił Zakon po ukończeniu nowicjatu lub po profesji i pragnie ponownie do niego wstąpić. Minister generalny wyznacza również odpowiedni okres próbny przed dopuszczeniem do profesji czasowej (nawet bez obowiązku powtarzania nowicjatu) i określa czas trwania ślubów przed złożeniem profesji uroczystej.

[Artykuł 160] Śluby czasowe przyjmuje minister lub kustosz (bądź ich delegat) według rytuału zakonnego. Akt profesji należy oficjalnie wpisać do księgi profesji. Istnieją różne kanoniczne warunki ważności profesji czasowej (kanon 652). Niespełnienie jednego z nich unieważnia profesję. Są to: wiek co najmniej 18 lat, ukończenie nowicjatu, prawomocne dopuszczenie – na formalny wniosek zaakceptowany przez właściwego przełożonego bez niewłaściwych wpływów i po uzyskaniu głosu jego rady zgodnie z wewnętrznymi przepisami instytutu, dobrowolne wyrażenie woli w sposób jasny i jednoznaczny, a także bez przymusu, ciężkiej bojaźni lub oszustwa (kanon 643, § 1, 4°), oraz prawomocne przyjęcie ślubów przez przełożonego wskazanego przez wewnętrzne przepisy instytutu albo odpowiednio oddelegowanego. Podczas profesji kandydat poprzez publiczne ślubowanie zobowiązuje się przestrzegać rad ewangelicznych, zostaje

konsekrowany przez Boga poprzez posługę Kościoła oraz włączony do instytutu z obowiązkami i prawami zdefiniowanymi w przepisach (kanon 654). Formuła profesji jest taka sama w całym Pierwszym Zakonie Franciszkańskim.

Rozdział
szósty

[**Artykuł 161**] O ile Statuty prowincjalne lub kustodialne nie postanawiają inaczej, śluby składane po nowicjacie są ważne przez trzy lata. W miarę potrzeb mogą być odnawiane zależnie od konieczności, okazji lub zasad, aż do złożenia profesji uroczystej.

Rozdział szósty

Postnowicjat

162. Postnowicjat jest etapem formacji, podczas którego brat przygotowuje się do profesji uroczystej, aby definitywnie poświęcić się Bogu i oddać na służbę braciom. W tym czasie utwierdza się w naśladowaniu Chrystusa i doskonali swoją formację ludzką, duchową, społeczno-kulturalną, teologiczną, zawodową, duszpasterską oraz charyzmatyczną. Wiernie i z zaangażowaniem żyje konsekracją i ślubami, kontynuuje weryfikację swojego powołania, pogłębia znajomość franciszkańskiego charyzmatu i misji, wzrasta w czynnym i odpowiedzialnym uczestnictwie w życiu braterskiej wspólnoty, podejmuje doświadczenia duszpasterskie i charytatywne³⁰⁷.

³⁰⁷ Por. KPK, kan. 659.

163. *Profesi po ślubach czasowych obowiązani są do zachowania Reguły i Konstytucji jak profesi uroczyści, nie posiadają jednak prawa głosu czynnego i biernego. Jak profesi uroczyści mają udział we wszystkich łaskach Zakonu. Dyrektorium własne postnowicjatu określi sposób ich ewentualnego uczestnictwa w kapitułach klasztornych.*

164. § 1. *Ministrowi generalnemu, za zgodą jego definitorium, przysługuje władza udzielania indultu odejścia z Zakonu profesowi o ślubach czasowych, który dla ważnej przyczyny by o to poprosił. Indult ten na mocy samego prawa zawiera dyspensę od ślubów i od wszystkich obowiązków wypływających ze ślubów, chyba że w chwili zawiadomienia profes indultu nie przyjmie³⁰⁸.*

§ 2. *Ministrowie i kustosze niech nie odkładają w nieskończoność decyzji wydalenia z Zakonu brata, który okazuje się niezdatnym³⁰⁹. Również po wygaśnięciu profesji, jeśli zachodzą słuszne przyczyny, także z powodu choroby, która pojawiła się po profesji, ministrowie i kustosze, po wysłuchaniu zdania biegłych³¹⁰ i swojego definitorium, mogą nie dopuścić do złożenia następnej profesji.*

165. § 1. *Jest konieczne, aby brat w momencie ślubów uroczystych osiągnął odpowiedni stopień dojrzałości, by stan zakonny, do którego świadomie i nieodwołalnie się zobowiązuje, stał się dla niego prawdziwą pomocą na drodze autentycznego naśladowania Chrystusa.*

³⁰⁸ Por. KPK, kan. 688, § 2; 692; KKKW, kan. 546, § 2; 549, § 3.

³⁰⁹ Por. KPK, kan. 696, §§ 1-2; KKKW, kan. 551-552.

³¹⁰ Por. KPK, kan. 689; KKKW, kan. 547.

§ 2. Właściwy minister lub kustosz, za zgodą swojego definitorium oraz po uprzednim zasięgnięciu opinii wychowawców, może czas profesji czasowej przedłużyć, jednak nie dłużej niż do dziewięciu lat³¹¹.

§ 3. Profesja uroczysta, przez którą brat na zawsze poświęca się Bogu i definitywnie zostaje włączony do Zakonu, powinna być poprzedzona, zgodnie z przepisem Statutów, trwającym przynajmniej jeden miesiąc bezpośrednim przygotowaniem uważanym za drugi nowicjat.

§ 4. Przed ślubami uroczystymi kandydat powinien wnieść do własnego ministra lub kustosza prośbę na piśmie o dopuszczenie do ślubów, wyrażając świadomie i dobrowolnie motywacje.

166. § 1. Dopuszczanie do ślubów uroczystych przysługuje właściwemu ministrowi lub kustoszowi za zgodą jego definitorium, zgodnie z przepisem Konstytucji, art. 152, z zachowaniem przepisu kanonu 658 KPK.

§ 2. Profesję uroczystą przyjmuje właściwy minister lub kustosz bądź jego delegat według rytuału zakonnego. Profesję tę można dla słusznej przyczyny przyspieszyć najwyżej o trzy miesiące³¹². Akt profesji należy wpisać do księgi profesji, a o jej złożeniu powiadomić także proboszcza miejsca chrztu profesora³¹³.

³¹¹ Por. KPK, kan. 657, § 2; KKKW, kan. 526, § 2.

³¹² Por. KPK, kan. 657, § 3; KKKW, kan. 532.

³¹³ Por. KPK, kan. 535, § 2; KKKW, kan. 296, § 2.

167. § 1. *Jedynie minister generalny, za zgodą swego defini-torium, może pozwolić bratu po ślubach uroczystych na przejście do innego instytutu zakonnego albo przyjęcie do Zakonu zakonnika po ślubach wieczystych przechodzącego z innego instytutu za pozwoleniem najwyższego przełożonego tegoż instytutu i za zgodą jego rady*³¹⁴.

§ 2. *Na przejście do Zakonu z instytutu świeckiego albo ze stowarzyszenia życia apostolskiego lub z instytutu zakonnego innego Kościoła sui iuris*³¹⁵ *należy otrzymać pozwolenie Stolicy Apostolskiej i zastosować się do jej wskazań*³¹⁶.

§ 3. *W tych przypadkach należy zachować przepisy o opiniach wystawionych na piśmie, o czasie próby przed profesją uroczystą oraz o warunkach wymaganych do jej ważności*³¹⁷.

§ 4. *Czas próby winien trwać przynajmniej trzy lata. Pierwszy rok próby należy odbyć na wzór nowicjatu pod kierunkiem doświadczonego zakonnika. Po zakończeniu próby zakonnik może złożyć profesję uroczystą; jeżeli jednak nie chce składać lub nie zostanie do niej dopuszczony przez właściwego ministra lub kustosza, powinien wrócić do własnego instytutu*³¹⁸.

168. § 1. *Podczas postnowicjatu bracia powinni być formo-wani w teologicznej, filozoficznej i duchowej tradycji*

³¹⁴ Por. KPK, kan. 684, § 1; KKKW, kan. 544, § 1.

³¹⁵ Por. KKKW, kan. 544, § 3.

³¹⁶ Por. KPK, kan. 684, § 5; KKKW, kan. 544, §§ 3-4.

³¹⁷ Por. KPK, kan. 645, §§ 2-4; KKKW, kan. 517; 519.

³¹⁸ Por. KPK, kan. 684, § 4; KKKW, kan. 545, §§ 1-2.

szkoły franciszkańskiej. W przypadku, gdyby program kształcenia filozoficzno-teologicznego nie uwzględnił odpowiedniej formacji franciszkańskiej, poszczególne prowincje i kustodie lub konferencje i federacje Zakonu powinny zorganizować odpowiednie kursy uzupełniające (zob. wyżej, Konstytucje, art. 131, § 5). Gdzie jest to możliwe, należy je realizować we współpracy z braćmi z innych rodzin Pierwszego Zakonu.

§ 2. Bracia w postnowicjacie z pomocą wychowawców powinni się formować do życia prostego, odzwierciedlającego charyzmat Zakonu. Powinni być wychowywani tak, aby żyć dla ubogich i z ubogimi oraz przyswajając sobie walory sprawiedliwości, pokoju, integralności stworzenia oraz „ducha Asyżu”.

§ 3. Bracia w postnowicjacie powinni otrzymać formację do misji we wszystkich jej wymiarach oraz do współpracy z Franciszkańskim Zakonem Świeckich i Rycerstwem Niepokalanej.

169. *Bracia w postnowicjacie powinni mieć zapewnioną formację specjalistyczną i duszpasterską, która odpowiadałaby ich osobistej dojrzałości duchowej oraz szczególnym wyzwaniom pracy i misji³¹⁹.*

170. *Ministrowie i kustosze razem z braćmi w postnowicjacie powinni dokonać rozeznania co do dalszych studiów różnych dyscyplin naukowych, artystycznych bądź przygotowania zawodowego, zgodnie z osobistymi uzdolnieniami oraz potrzebami prowincji lub kustodii.*

³¹⁹ Por. KPK, kan. 660.

171. *Bracia, którzy po uważnym rozeznaniu dokonanym wraz z wychowawcami i ministrami lub kustoszami odczuwają powołanie do pełnienia posługi związanej z przyjęciem sakramentu święceń, powinni otrzymać odpowiednie przygotowanie poprzez odbycie studiów z zakresu filozofii i teologii, zgodnie z przepisami Kościoła³²⁰.*

172. *Bracia, którzy pragną być ustanowieni lektorami i akolitami, po odpowiednim przygotowaniu, zgodnie ze wskazaniami miejscowej konferencji episkopatu, powinni wnieść prośbę na piśmie do własnego ministra lub kustosza, który zgodnie z prawem może ich dopuścić do tychże posług³²¹.*

173. § 1. *Kandydat do przyjęcia sakramentu święceń powinien być profesem uroczystym i wnieść pisemną prośbę do własnego ministra lub kustosza³²². Diakon przed dopuszczeniem do święceń prezbiteratu, po ukończeniu studiów, powinien odbyć odpowiednią praktykę³²³ przez czas określony przepisami miejscowej konferencji episkopatu.*

§ 2. *Dopuszczenie do sakramentu święceń przysługuje własnemu ministrowi lub kustoszowi za zgodą jego defnitorium. Przed dopuszczeniem zażąda on opinii o zdatości kandydata od jego wychowawców oraz przynajmniej przed diakonatem przeprowadzi skrutynium z każdym bratem należącym do jego wspólnoty.*

³²⁰ Por. KPK, kan. 659, § 3.

³²¹ Por. KPK, kan. 1035, § 1.

³²² Por. KPK, kan. 1036.

³²³ Por. KPK, kan. 1032, § 2; KKKW, kan. 758, § 1, 4°.

§ 3. W wypadku przynależności kandydata do święceń do innej prowincji lub kustodii miejscowy minister lub kustosz zażąda opinii o zdatości od wychowawców oraz przeprowadzi skrutynium wśród wszystkich braci we wspólnocie (zob. § 2), po czym przekaże dokumenty wraz z własną opinią ministrowi lub kustoszowi rodzimej prowincji lub kustodii, któremu, za zgodą jego definitorium, przysługuje prawo dopuszczenia do sakramentu święceń.

§ 4. Przed przystąpieniem do głosowania nad dopuszczeniem oraz przed wystawieniem dymisoriów do święceń minister lub kustosz powinien wszystkie informacje przedstawić swemu definitorium i otrzymać jego zgodę³²⁴.

174. Zaświadczenie o otrzymaniu święceń należy jak najprędzej wysłać do ministra lub kustosza rodzimej prowincji lub kustodii, wpisać do księgi święceń i zachować w archiwum razem z innymi dokumentami brata. Zaświadczenie o diakonacie oraz prezbiteracie należy także wysłać do proboszcza parafii chrztu wyświęconego brata³²⁵.

175. § 1. Wszędzie tam, gdzie konferencje episkopatu wprowadziły stały diakonat, Statuty prowincjalne i kustodialne określą normy dotyczące dopuszczenia brata do przyjęcia tychże święceń, z zachowaniem przepisów prawa powszechnego³²⁶.

³²⁴ Por. KPK, kan. 1019, § 1.

³²⁵ Por. KPK, kan. 535, § 2; 1054; KKKW, kan. 296, § 2; 775.

³²⁶ Por. KPK, kan. 236; 1031, §§ 2-3; 1032, § 3; KKKW, kan. 354; 760, § 2.

§ 2. Przy dopuszczaniu stałego diakona do święceń prezbiteratu należy stosować przepisy prawa powszechnego oraz normy miejscowej konferencji episkopatu.

Komentarz

[Artykuł 162] Postnowicjat jest etapem formacji, podczas którego brat przygotowuje się do profesji uroczystej. Wprawdzie prawo kanoniczne mówi o profesji wieczystej, tradycyjnie jednak w Zakonie używany jest termin profesji uroczystej, występujący także w Konstytucjach. Oba terminy oznaczają to samo: brat zostaje definitywnie i całkowicie poświęcony Bogu i oddany na służbę braciom do końca swojego życia. W tym czasie utwierdza się w naśladowaniu Chrystusa, tak aby stało się ono jego integralną częścią. W postnowicjacie wiele uwagi poświęca się doskonaleniu formacji społeczno-kulturalnej, teologicznej, zawodowej i duszpasterskiej. Brat buduje także swoją franciszkańską tożsamość, integrując jej poszczególne elementy, i przeżywa konsekrowane i ślubowane życie w sposób zaangażowany i spójny, przygotowując się do wyznaczonej mu stałej misji. We wspólnocie braci staje się coraz bardziej aktywny i współodpowiedzialny nie tylko za siebie, lecz także za całą wspólnotę.

[Artykuł 163] Bracia po ślubach czasowych mają dokładnie takie same obowiązki, co po ślubach uroczystych. Nie mają jednak czynnego prawa głosu (nie mogą głosować na kapitułach) ani biernego prawa głosu (nie mogą być wybierani na urzędy i funkcje). Podobnie jak profesji uroczystości, mają udział we wszystkich łaskach i przywilejach Zakonu. Dyrektorium

postnowicjatu określa sposób ich ewentualnego uczestnictwa w kapitułach klasztornych.

[Artykuł 164] Minister generalny za zgodą swojego definitorium ma prawo udzielenia indultu odejścia z Zakonu bratu po ślubach czasowych, który z ważnej przyczyny wystąpi z taką prośbą. Akt zawiadomienia o indulgencjach automatycznie zawiera dyspensę od ślubów i od wszystkich obowiązków wypływających z profesji, chyba że w chwili zawiadomienia profes indultu nie przyjmie. Ministrowie i kustosze nie powinni odkładać na później decyzji o wydaleniu z Zakonu brata po zwykłych ślubach, który okazuje się niezdatnym. Również po wygaśnięciu profesji, jeśli zachodzą słuszne przyczyny, w tym choroba, ministrowie i kustosze mogą nie dopuścić do złożenia następnej profesji. Taką decyzję podejmuje minister lub kustosz po wysłuchaniu swojego definitorium i ewentualnie biegłych. Każdy instytut w swoich przepisach musi określić czas spędzany w profesji czasowej. Okres ten nie może być krótszy niż trzy lata i dłuższy niż sześć lat. W wyjątkowych sytuacjach, zgodnie z kanonem 657, § 2, okres czasowej profesji może zostać wydłużony, ale nie może przekroczyć łącznie dziewięciu lat.

[Artykuł 165] Do czasu ślubów uroczystych brat powinien osiągnąć określony stopień dojrzałości duchowej i odpowiedzieć na pytanie: Czy mogę autentycznie i radośnie naśladować Chrystusa w sposób zdecydowany i pewny wśród wszelkich zawłości życia w stanie konsekrowanym, którego się podejmuję? Zgodnie z naszymi przepisami minister lub kustosz za zgodą swojego definitorium oraz po uprzednim zasięgnięciu opinii wychowawców może przedłużyć okres profesji czasowej.

Profesja uroczysta, przez którą brat na zawsze poświęca się Bogu i definitywnie zostaje włączony do Zakonu, powinna

być poprzedzona przynajmniej miesięcznym bezpośrednim przygotowaniem, które jest uważane za tzw. drugi nowicjat.

[Artykuł 166] Przed profesją uroczystą brat zwraca się do swojego ministra lub kustosza z pisemną prośbą o dopuszczenie, w której wyraża swoje rozumienie profesji uroczystej i gotowość jej dokonania. Określono szereg warunków, które muszą zostać spełnione, aby profesja wieczysta była ważna, np. wiek (co najmniej dwadzieścia jeden lat), uprzednia profesja czasowa (co najmniej trzy lata), dopuszczenie przez właściwego przełożonego, brak przymusu, oszustwa i strachu, prawomocne przyjęcie profesji. Instytut może także wprowadzić inne wymagania (kanony 657, § 3–658).

Dopuszczenie do profesji uroczystej jest zastrzeżone dla właściwego ministra lub kustosza działającego za zgodą swojego definitorium. Minister, kustosz albo jego delegat przyjmuje profesję uroczystą według rytuału zakonnego. Można ją przyspieszyć dla słusznej przyczyny najwyżej o trzy miesiące. Akt profesji należy wpisać do księgi profesji, a o jej złożeniu powiadomić proboszcza miejsca chrztu profesja.

[Artykuł 167] Tylko minister generalny za zgodą swego definitorium może pozwolić bratu po ślubach uroczystych na przejście do innego instytutu zakonnego albo przyjąć do Zakonu zakonnik po ślubach wieczystych przechodzącego z innego instytutu. Taki zakonnik musi otrzymać pozwolenie najwyższego przełożonego tegoż instytutu i zgodę jego rady. Aby przejść do zakonu z instytutu świeckiego albo ze stowarzyszenia życia apostołskiego, należy mieć pozwolenie Stolicy Apostolskiej. W takich przypadkach należy przestrzegać zwykłej procedury (dokumentacja, ramy czasowe itp.). Konieczny jest okres próbny co najmniej trzech lat, z których pierwszy rok (porównywalny z nowicjatem) należy odbyć pod kierunkiem wskazanego brata. Po zakończeniu okresu próbnego

zakonnik składa profesję uroczystą albo – jeżeli nie chce jej złożyć lub nie jest do niej dopuszczony przez właściwego ministra lub kustosa – wraca do własnego instytutu.

Brat może przejść do innego instytutu tylko za zgodą przełożonych wyższych obydwu instytutów, z których każdy powinien uzyskać zgodę własnej rady. Po odbyciu przynajmniej trzyletniej próby (z wykluczeniem nowicjatu) zakonnik może zostać dopuszczony do profesji wieczystej w nowym instytucie (kanony: 684–685, 744).

[Artykuł 168] Jak stwierdzono powyżej, większą część postnowicjatu zajmują studia akademickie. Powinny one także obejmować franciszkańską szkołę teologii. Jeżeli program akademicki nie obejmuje odpowiedniej formacji franciszkańskiej, poszczególne jurysdykcje albo regionalne konferencje lub federacje organizują kursy uzupełniające. Konstytucje zalecają formację franciszkańską we współpracy z braćmi Pierwszego Zakonu. Oprócz wiedzy zdobywanej podczas akademickich studiów franciszkańskich bracia w postnowicjacie otrzymują pomoc od swoich wychowawców w formacji do życia prostego, odzwierciedlającego charyzmat Zakonu. Są uczeni życia z ubogimi i dla ubogich oraz przyswajania wartości sprawiedliwości, pokoju, troski o stworzenie oraz „ducha Asyżu”. Są więc formowani w misji franciszkańskiej we wszystkich jej wymiarach, łącznie w pracy z Franciszkańskim Zakonem Świeckich i Rycerstwem Niepokalanej.

[Artykuł 169] Bracia w postnowicjacie otrzymują formację zawodową i duszpasterską dostosowaną do ich możliwości i dojrzałości oraz do potrzeb pracy i misji.

[Artykuł 170] Minister i kustosz wraz z każdym bratem w postnowicjacie powinni dokonać rozeznania co do specjalistycznych szkoleń lub studiów w oparciu o indywidualne umiejętności brata i potrzeby jurysdykcji. Wobec prezbiterów

w Zakonie oczekuje się specjalizacji wykraczającej poza studia seminaryjne.

[Artykuł 171] Bracia, którzy po rozeznaniu dokonany wraz z wychowawcami i ministrami lub kustoszami odczuwają powołanie do pełnienia posługi związanej z przyjęciem sakramentu święceń, powinni otrzymać odpowiednie przygotowanie z zakresu filozofii i teologii zgodnie z miejscowymi normami Kościoła. Zalecane są zwłaszcza zaawansowane studia w szkole franciszkańskiej.

[Artykuł 172] Bracia, którzy pragną być ustanowieni lektorami i akolitami (obie funkcje są wymagane do sakramentu święceń), powinni złożyć prośbę na piśmie do własnego ministra lub kustosza, po odpowiednim przygotowaniu oraz zgodnie ze wskazaniami miejscowej konferencji episkopatu.

[Artykuł 173] Kandydat do przyjęcia sakramentu święceń powinien być profesem uroczystym i złożyć pisemną prośbę do własnego ministra lub kustosza. Diakon przed dopuszczeniem do święceń prezbiteratu musi ukończyć studia i odbyć praktykę diakonatu przez czas określony przepisami miejscowej konferencji episkopatu.

Dopuszczenie do sakramentu święceń przysługuje właściwemu ministrowi lub kustoszowi za zgodą jego definitorium. Przed dopuszczeniem żąda on opinii o zdatości kandydata od jego wychowawców oraz przynajmniej przed diakonatem wysłuchuje opinii (przeprowadza skrutynium) każdego brata należącego do jego wspólnoty. W wypadku przynależności kandydata do święceń do innej jurysdykcji miejscowy minister lub kustosz żąda opinii o jego zdatości od wychowawców oraz przeprowadza skrutynium wśród wszystkich braci we wspólnocie, po czym przekazuje dokumenty wraz z własną opinią ministrowi lub kustoszowi rodzimej prowincji lub kustodii, któremu za zgodą jego definitorium przysługuje

prawo dopuszczenia do sakramentu święceń. Przed przystąpieniem do głosowania nad dopuszczeniem oraz przed wydaniem pisma upoważniającego do przyjęcia święceń minister lub kustosz powinien przedstawić wszystkie informacje swemu definitorium i otrzymać jego zgodę. Przed święczeniami należy zdobyć pewność, że kandydat nie jest związany kanonicznymi nieprawidłowościami ani zwykłymi przeszkodami, takimi jak zaburzenia umysłowe, apostazja, herezja, schizma, usiłowanie zawarcia małżeństwa, dobrowolne zabójstwo lub spowodowanie albo uczestniczenie w aborcji, samookaleczenie lub próba samobójstwa, podszywanie się pod osobę wyświęconą, pełnienie urzędu lub obowiązku zakazanego dla duchownych (kanony 1040–1042).

[Artykuł 174] Zaświadczenie o otrzymaniu święceń należy jak najprędzej wysłać do ministra lub kustosa rodzimej prowincji lub kustodii celem wpisania do księgi święceń i zachowania w archiwum razem z innymi dokumentami dotyczącymi brata. Zaświadczenie o diakonacie oraz prezbiteracie należy także wysłać do proboszcza parafii chrztu wyświęconego brata.

[Artykuł 175] Wszędzie tam, gdzie konferencje episkopatu wprowadziły stały diakonat, statuty prowincjalne i kustodialne określają normy dotyczące dopuszczenia brata do przyjęcia tych święceń, zgodnie z normami prawa kanonicznego. Przy dopuszczeniu stałego diakona do święceń prezbiteratu należy stosować przepisy miejscowej konferencji episkopatu oraz inne normy prawne.

Rozdział siódmy

Formacja ustawiczna

176. Zasadniczym celem formacji ustawicznej jest odnowa ewangelicznego życia braci i Zakonu³²⁷, aby pełniej upodobnić się do Chrystusa oraz otwierając się na natchnienia Ducha Świętego, w sposób twórczy i odważny sprostać współczesnym wyzwaniom.

177. § 1. Przejście od formacji początkowej do formacji ustawicznej jest dla każdego brata momentem szczególnie delikatnym, dlatego też ministrowie, kustosze i gwardiani niech z wielką uwagą podchodzą do pierwszego włączenia do braterskiej wspólnoty i misji oraz stworzą odpowiednie warunki, aby było ono pozytywne i owocne.

§ 2. Statuty generalne oraz prowincjalne i kustodialne powinny ustalić odpowiednie zasady ułatwiające to przejście.

178. § 1. Konferencje i federacje oraz prowincje i kustodie powinny zatroszczyć się o zorganizowanie formacji ustawicznej z całościowym programem i dostosowanymi narzędziami formacyjnymi.

§ 2. Konferencje i federacje, przy współpracy z sekretariatem generalnym do spraw formacji, powinny wspierać oraz organizować praktyki formacji ustawicznej, w tym międzykulturowe.

³²⁷ Por. PC 18; VC 69; KPK, kan. 661.

§ 3. Konferencje i federacje, stosownie do potrzeb, powinny popierać oraz organizować kursy formacji ustawicznej przeznaczone dla wszystkich braci, dla braci różnych grup wiekowych oraz dla braci zaangażowanych w szczególne rodzaje aktywności misyjnej.

§ 4. Statuty prowincjalne i kustodialne powinny określić program oraz sposób realizacji formacji ustawicznej przez prowincję lub kustoszą.

- 179.** *Ministrowie i kustosze, mając na względzie potrzeby Zakonu, konferencji i federacji oraz prowincji i kustodii, a także szczególne uzdolnienia każdego brata, powinni zabiegać, by bracia we własnym lub innym kraju odbywali studia specjalistyczne w zakresie franciszkanizmu, nauk kościelnych lub przygotowania zawodowego oraz zdobywali odpowiednie tytuły zawodowe i stopnie naukowe, zarówno kościelne, jak i cywilne.*
- 180.** *Mając na względzie wielokulturowy charakter Zakonu oraz szczególne uzdolnienia każdego brata, ministrowie i kustosze niech umożliwią braciom uczestnictwo w inicjatywach braterskich i duszpasterskich organizowanych w innej prowincji lub kustodii.*
- 181.** *§ 1. Kapituły, ministrowie, kustosze i gwardiani powinni zadbać, by bracia mieli do dyspozycji stosowne pomoce dla ich wzrostu duchowego oraz poszerzenia horyzontów kulturalnych.*
- § 2. Minister lub kustosz, za zgodą swojego defnitorium, może pozwolić na odbycie okresu szabatowego braciom, którzy o to się zwrócą z uzasadnioną prośbą. Ogólne kryteria związane z przyznaniem tego czasu powinny zostać określone przez Statuty prowincjalne lub kustodialne.*

Komentarz

[Artykuł 176] Formacja ustawiczna jako koncepcja kanoniczna pojawiła się w XVI wieku, kiedy to Sobór Trydencki nakazał miejscowym diecezjom organizowanie regionalnych „trybunałów sumienia”, w których księża mogliby ćwiczyć się w rozwiązywaniu skomplikowanych przypadków podczas spowiedzi. Wprawdzie coroczne rekolekcje od dawna stanowiły pożądaną normę życia i posługi duchownych, zaś miejscowi przełożeni byli zobowiązani do prowadzenia stałej katechezy dla braci w klasztorach, jednak koncepcję obowiązkowej formacji ustawicznej, tak samo wiążącej i ważnej jak formacja początkowa, datuje się dopiero od pontyfikatu św. Jana Pawła II. Profesja uroczysta nie jest końcem formacji, a raczej jej początkiem. Prawo powszechne nakłada na braci osobistą odpowiedzialność za formację ustawiczną, w której przełożeni powinni zapewnić im wsparcie i czas (kanon 661).

Konstytucje definiują fundamentalny cel formacji ustawicznej jako odnowę życia ewangelicznego braci i Zakonu, innymi słowy – odświeżanie i odnawianie ducha braci. Dla Franciszka było to „odbywanie pokuty” przez całe życie, które miało pomóc braciom jeszcze lepiej naśladować Chrystusa i spełniać wymagania Jego Ewangelii. Zgodnie ze wskazówkami Kościoła dzisiaj formacja ustawiczna to zapewnianie braciom umiejętności, narzędzi, technik i wizji umożliwiających reagowanie na współczesne wyzwania odważnie i twórczo. Coraz szybciej zmieniający się świat wymaga od braci stałego doskonalenia umiejętności, tak aby mogli w nim skutecznie świadczyć i głosić słowo. Łaska formacji ustawicznej jest prawdę owocem Ducha Świętego.

[Artykuł 177] Doświadczenie Kościoła uczy, że przejście od formacji początkowej do ustawicznej (czyli z domu formacji

do klasztoru) ma szczególne znaczenie w życiu brata, zwłaszcza dla budowania trwałości jego powodzenia, szczęścia i braterskiej efektywności. Ministrowie, kustosze i gwardianie powinni zatem z wielką troską do brata, który po raz pierwszy włącza się do wspólnoty i misji. Powinni stworzyć odpowiednie warunki (wspólnoty i posługi), aby owo włączenie było pozytywne i owocne. Statuty generalne oraz jurysdykcyjne powinny wskazywać odpowiednie programy ułatwiające to przejście, które zwykle trwa pierwszych pięć lat po zakończeniu formacji początkowej.

[Artykuł 178] Konferencje, federacje oraz poszczególne jurysdykcje powinny wspomagać formację ustawiczną, organizując własne programy, ale także zapewniając odpowiednie wsparcie (finansowe, moralne i braterskie) dla uczestnictwa braci w programach i wydarzeniach formacji ustawicznej oferowanej w innych miejscach. Konferencje i federacje mogą współpracować z sekretariatem generalnym do spraw formacji w organizacji międzykulturowych wydarzeń formacji ustawicznej, gromadzących braci z całego świata. Konferencje i federacje organizują także, w zależności od potrzeb, wydarzenia formacji ustawicznej dla wszystkich braci, dla braci różnych grup wiekowych (np. w sile wieku i zbliżających się do zwolnienia z posługi w pełnym wymiarze czasu) oraz dla braci zaangażowanych w różne rodzaje aktywności lub apostołstwa (np. braci posługujących w parafiach, wychowawców, braci wykonujących pracę międzykulturową albo z biednymi i poszkodowanymi). Statuty prowincjalne i kustodialne powinny określić wymagania formacji ustawicznej w każdej jurysdykcji.

[Artykuł 179] Ponadto konferencje, federacje oraz poszczególne jurysdykcje powinny zachęcać braci do podejmowania specjalistycznych studiów z franciszkanizmu, nauk kościelnych, dziedzin technicznych bądź zawodowych.

Decyzje o podjęciu specjalistycznych studiów są oparte o indywidualne zdolności każdego brata, zapotrzebowania danej jurysdykcji na braci posiadających odpowiednie tytuły naukowe kościelne lub cywilne, a także potrzeby Zakonu jako całości. Aby Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych był wierny swojemu charyzmatowi, oferując wykwalifikowaną posługę w odpowiedzi na potrzeby świata, musi posiadać wykwalifikowanych braci, niekiedy mających wyższe stopnie akademickie i ukończone specjalistyczne przeszkolenia. Takie studia i szkolenia mogą być także owocnie prowadzone za granicą, aby zapewnić braciom bezcenne doświadczenie życia międzykulturowego.

[Artykuł 180] Mając na uwadze ogólnoświatowy charakteru Zakonu, który jest zdecydowanie wielokulturowy, ministrowie i kustosze są przychylni uczestnictwu zainteresowanych braci w wydarzeniach wspólnotowych i duszpasterskich w innych jurysdykcjach i kulturach. Taka wymiana wzbogaca życie poszczególnych braci, życie goszczących ich wspólnot oraz życie wspólnot witających po powrocie braci, którzy dzięki takiemu doświadczeniu zyskują poszerzone i ubogacone spojrzenie oraz perspektywy.

[Artykuł 181] Kapituły, ministrowie, kustosze i gwardianie powinni zadbać, by bracia mieli do dyspozycji stosowne środki (finansowe, materialne i niezbędny czas) potrzebne im do wzrostu kulturowego i duchowego. Minister lub kustosz za zgodą swojego definitorium może udzielić braciom, którzy się o to zwrócą z uzasadnioną prośbą, okresu szabatowego na studia, modlitwę lub osobiste wzbogacenie. Zasady szabatowe powinny być określone przez Statuty prowincjalne lub kustodialne.

Dalsza lektura

Dzisiejsze rozumienie formacji do życia zakonnego opiera się na przesłaniach dekretu Soboru Watykańskiego II o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* i zostało obszerniej wyjaśnione w Adhortacji apostolskiej św. Jana Pawła II z 1996 roku *Vita consecrata*, punkty 63–71. Oba teksty są dostępne na stronie internetowej Stolicy Apostolskiej.

Ratio formationis, Discepolato Francescano znajduje się na stronie internetowej Zakonu.

W 2000 roku zostało wydane *Ratio Studiorum OFMConv. in Polonia. Program formacji intelektualnej i pastoralnej w domach formacyjnych Zakonu Franciszkanów (OFMConv.) w Polsce*, Gdańsk – Kraków – Warszawa 2000.

Komentarze prawno-kanoniczne: Zbigniew Kopeć, *Formacja w prawie zakonnym*, „Wiadomości z Prowincji Matki Bożej Niepokalanej Zakonu Ojców Franciszkanów w Polsce” 180(1995), nr 4, s. 89–96; Franciszek Bogdan, *Prawo zakonów, instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostolskiego*, Poznań 1988.

CZĘŚĆ SZÓSTA

ZARZĄD ZAKONU

Zasady charyzmatu zdefiniowane i omówione w pierwszych częściach znajdują zastosowanie w ostatniej części Konstytucji, traktującej o hierarchii i zarządzaniu w Zakonie. Składa się ona z wprowadzenia duchowego i dziewięciu rozdziałów: posługa władzy; urzędy; kapituła generalna; minister generalny i jego definitorium; kapituła prowincjalna; minister prowincjalny i jego definitorium; kustosz i jego definitorium; konferencje i federacje; gwardian i kapituła klasztorna.

Wprowadzenie duchowe

- a) *Bracia niech na nowo odkrywają źródło wszelkiego autorytetu w Bogu w Trójcy jedynym:*

W Ojcu, do którego święty Franciszek kieruje modlitwę: „Wszchemogący, wiekuisty, sprawiedliwy i miłosierny Boże, daj nam, nędznym, czynić dla Ciebie to, o czym wiemy, że tego chcesz, i chcieć zawsze tego, co się Tobie podoba, abyśmy wewnątrznie oczyszczeni, wewnątrznie oświeceni i rozpaleni ogniem Ducha Świętego, mogli iść śladami umiłowanego Syna Twego, Pana naszego Jezusa Chrystusa”³²⁸;

W Synu, o którym Seraficki Ojciec mówi: „Teraz zaś, skoro porzuciliśmy świat, nic innego nie mamy czynić, tylko spełniać wolę Pana i Jemu samemu się podobać”³²⁹. Jego Ewangelia jest sposobem życia i najwyższą normą braci: „Zachowujmy więc słowa, życie i naukę, i świętą Ewangelię Tego, który raczył modlić się za nas”³³⁰;

W Duchu Świętym, którego święty Franciszek ukazuje jako przewodnika braci w naśladowaniu Chrystusa. On jest postrzegany „jako generalny minister zakonu”³³¹, pretože bracia „powinni pragnąć posiąć Ducha Pańskiego wraz z Jego uświęcającym działaniem”³³².

³²⁸ LZ 50-51.

³²⁹ 1 Reg 22,9.

³³⁰ Tamże, 22,41.

³³¹ 2 Cel 193.

³³² 2 Reg 10,8.

- b)** *Papież Honoriusz III w roku 1223 zatwierdził i uwierzył Regułę świętego Franciszka. Kościół, poprzez swój Nauczycielski Urząd, zawsze sprawował i ciągle wykonuje bezpośrednią władzę nad braćmi, lecz część swej jurysdykcji udzielił i nadal jej udziela władzom Zakonu.*
- c)** *Bracia sprawujący władzę powinni ją wykonywać w duchu Założyciela: „Ministrowie [...] niech przyjmą [braci] z miłością i dobrocią i niech im okażą tak wielką serdeczność, aby bracia mogli z nimi rozmawiać i postępować jak panowie ze swoimi sługami. Tak bowiem powinno być, aby ministrowie byli sługami wszystkich braci”³³³. „Ci, którzy są postawieni nad innymi, tak powinni się chlubić z tego przełożenia, jakby zostali wyznaczeni do obowiązku umywania nóg braciom”³³⁴. Każdy z ministrów „w stosunku do poszczególnych braci swoich niech okazuje miłosierdzie i niech je zachowa tak, jakby sobie życzył w podobnym wypadku”³³⁵.*
- d)** *Bracia zaś „niech pamiętają, że dla Pana Boga wyrzekli się własnej woli. Dlatego nakazuję im stanowczo, aby byli posłuszni swoim ministrom we wszystkim, co przyrzekli Panu zachowywać, a co nie sprzeciwia się ich sumieniu i regule naszej”³³⁶.*
- e)** *Według opisu brata Tomasza z Celano, Seraficki Ojciec, zapytany przez pewnego brata, jakim ma być minister generalny tej rodziny, tak mu odpowiedział: „Winien to być człowiek bardzo statecznego życia, wielkiej rozwagi,*

³³³ Tamże, 10,5-6.

³³⁴ Np 4,2.

³³⁵ 2 Lw 43.

³³⁶ 2 Reg 10,2-3.

chwalebnej sławy. Człowiek, który nie ma prywatnych upodobań, iżby na skutek stronnicy miłości nie spowodował zgorzenia w całym zakonie. Człowiek, który chętnie i gorliwie oddawałby się świętej modlitwie [...]. Winien być takim człowiekiem, który dla względu ludzkiego nie skala węgła domu, który tak samo troszczy się o małych i prostych, co o mądrych i możnych. Człowiek, co choć mógłby błyszczeć swoim wykształceniem, to jednak jeszcze więcej w obyczajach będzie wzorem świętej prostoty i będzie pielęgnował cnoty. Człowiek, co wyklina pieniądze, które są głównym destrukтором naszej profesji zakonnej i doskonałości [...]. Człowiek, który pociesza udręczonych, jako że ma być ostatnią deską ratunku dla strapionych, iżby nie znajdując u niego pociechy, nie owładnęło chorymi schorzenie zwątpienia. Żeby gwałtowników nakłonić do łagodności, niech sam się unieży i niech ustąpi nieco ze swych praw, żeby tylko duszę pozyskać dla Chrystusa. Niech nie zamyka litościwego serca przed zbiegami z Zakonu, co są jak owce, które poginęły, pamiętając, jak potężne są te pokusy, co zdołały popchnąć do tak głębokiego upadku. Chciałbym, aby wszyscy go szanowali jako zastępcę Chrystusa i żeby z całą życzliwością zaopatrywali go we wszystko, co niezbędne. Zaprawdę godzi się, żeby nie lubował się w zaszczytach i nie radował się bardziej ze względów ludzkich, aniżeli ze zniewag [...]. Wreszcie winien być kimś takim, co z powodu żądz zachowania godności żadną miarą nie zeszpeci piękna mężnej sprawiedliwości, jako że ten wielki urząd uważa bardziej za ciężar dla siebie, aniżeli za zaszczyt. Mimo że ma być obiektem miłości dla wszystkich, to jednak, by dla zbytnej jego łagodności nie zrodziła się

*gnuśność, a ze zbyt szerokiej pobłażliwości rozluźnienie karności, musi być też surowy dla tych, co czynią zło*³³⁷.

- f) O współpracownikach ministra generalnego błogosławionny Franciszek powiedział: „Chciałbym jeszcze, by miał socjuszy godnych i szlachetnych, którzy, tak jak i on, świeciliby przykładem we wszystkim, co dobre: surowych przeciw rozkoszom, mocnych przeciw trudnościom, i tak należycie przystępnych, ażeby wszystkich, co przyjdą, przyjmowali ze świętą uprzejmością*³³⁸.
- g) Seraficki Ojciec chciał, żeby ministrowie prowincjalni – a dotyczy to też kustoszy – „byli uprzejmi dla podwładnych i tak bardzo życzliwi, iżby nawet winowajcy nie żenowali się zawierzać ich sercu. Chciał, by byli umiarkowani w rozkazach, przebaczający urazy, gotowi raczej znosić krzywdy niż odpłacać krzywdą, jako wrogowie wad, ale lekarze dla popadających w wady. Wreszcie chciał, by ich życie było zwierciadłem karności dla wszystkich innych*³³⁹.
- h) „W imię Pańskie! Wszyscy bracia, którzy są ustanowieni ministrami i sługami innych braci, niech rozmieszczają swoich braci w prowincjach i w miejscach, w których będą, niech ich często odwiedzają, i w sposób duchowy napominają i umacniają [...]. A ministrowie i słudzy niech pamiętają, że Pan mówi: «nie przyszedłem, aby mi służyono, lecz aby służyć», i że troska o dusze braci została im powierzona. Jeśliby któryś z nich zginął z ich winy*

³³⁷ 2 Cel 185-186.

³³⁸ Tamże, 186.

³³⁹ Tamże, 187.

*i przez ich zły przykład, będą musieli w dzień sądu zdać rachunek przed Panem Jezusem Chrystusem*³⁴⁰.

- i)** *Święty Franciszek uważał, że kapituły braci spełniają niezmiernie ważną rolę w zarządzaniu Zakonem. Jak pisze święty Bonawentura, „z biegiem czasu, gdy liczba braci wzrosła, troskliwy pasterz zaczął zwoływać ich na kapitułę generalną [...], aby [...] wyznaczyć każdemu z nich obowiązki wynikające z posłuszeństwa*³⁴¹. *Do braci zgromadzonych na kapitule przysyłał listy, aby podejmowali wszystkie niezbędne decyzje dla umacniania obserwancji w całym Zakonie: „Słuchajcie, synowie Pana i bracia moi, i posłuchajcie słów moich. Nakłońcie ucha serca waszego i bądźcie posłuszni głosowi Syna Bożego. Zachowujcie przykazania Jego całym sercem i wypełniajcie doskonale Jego rady. Wysławiajcie Go, bo dobry, i wywyższajcie Go w uczynkach waszych, bo po to posłał was na cały świat, abyście słowem i czynem dawali świadectwo Jego głosowi i przywieźli wszystkich do poznania, że oprócz Niego nie ma Wszechmocnego. Trwajcie w karności i w świętym posłuszeństwie i wypełniajcie to, co przyrzekliście Mu dobrym i mocnym postanowieniem*³⁴².
- j)** *„Chociaż [...] nie mógł osobiście uczestniczyć w kapitułach prowincjalnych, to jednak był tam duchowo, dzięki swej troskliwości w sprawowaniu władzy, wytrwałości w modlitwie i skuteczności błogosławieństwa*³⁴³, *tak aby kapituły z poczuciem odpowiedzialności mogły „omawiać*

³⁴⁰ 1 Reg 4,1-2.6.

³⁴¹ 1 B 4,10.

³⁴² LZ 5-10.

³⁴³ 1 B 4,10.

*sprawy Boże*³⁴⁴. Już pierwsze, a potem kolejne Konstytucje Zakonu zadanie kierowania każdą wspólnotą braterską Zakonu i prowincji powierzały także kapitułom klasztornym.

Komentarz

W trzeciej części Konstytucji mogliśmy przeczytać o Bogu w Trójcy Jedynym, który jest ikoną i modelem braterstwa. Bóg Trójosobowy jest także źródłem władzy zarządzającej wspólnotą braci: Ojcem, którego wolę bracia zawsze pragną poznać i stosować, Synem, którego drogę bracia wybierają i którego życie naśladowują, oraz Duchem, którego bracia pragną zawsze mieć i którego Tomasz z Celano nazywał Ministrem Generalnym Zakonu.

Reguła św. Franciszka została potwierdzona i zatwierdzona przez Kościół, który sprawując nad nią władzę interpretacyjną, zawsze prowadził braci. Ministrowie sprawują posługę władzy w Zakonie, naśladowując przykład Franciszka, czyli z miłością, delikatnością, miłosierdziem i wielkim oddaniem. Minister powinien szczyć się swoim urzędem dokładnie tak samo, jak należy się szczyć urzędem myjącego nogi. Z kolei inni bracia nie wykorzystują posługi ministrów, ale pokornie ich słuchają, ponieważ wyrzekli się własnej woli w *minoritas* i posłuszeństwie.

Tomasz z Celano sporządził obszerny opis idealnego ministra i jego najbliższych współpracowników, podkreślając cnoty uczciwości i roztropności, modlitwy i prostoty, ostrożności

³⁴⁴ 1 Reg 18,1.

Rozdział
pierwszy

co do pieniędzy ze względu na niebezpieczeństwo deprawacji, współczucia i usłużności, pokory i sprawiedliwości, zdecydowania i łagodności, przystępności i łaskawości, odzwierciedlenia wszystkich cnót serafickich. Ministrowie posyłają braci do różnych miejsc, ale także często ich odwiedzają i wspierają. Ponoszą odpowiedzialność za zbawienie braci na swoich czasem słabych ramionach.

Oprócz osobistej władzy ministrów (a także kustoszy i gwardianów) bracia podlegają także pod wspólnotową władzę kapituł. Na kapitułach bracia rozmawiają o sprawach Bożych, załatwiają wszelkie sprawy i promują życie Ewangelią.

Rozdział pierwszy

Postługa władzy w Zakonie

182. Postługa władzy w Zakonie, mająca za cel należyte zarządzanie i animowanie życia i misji wspólnoty braterskiej, jest sprawowana przez kapituły oraz przez ministrów, kustoszy i gwardianów.

183. § 1. Najwyższą władzę w całym Zakonie posiada i sprawuje kapituła generalna, która jest szczególnie wyrazem jedności i więzi braterskiej³⁴⁵.

§ 2. Naczelną władzę w poszczególnych prowincjach i ich kustodiach posiada i sprawuje kapituła prowincjalna³⁴⁶.

³⁴⁵ Por. KPK, kan. 631, § 1.

³⁴⁶ Por. KPK, kan. 632.

§ 3. *W kustodiach generalnych naczelną władzę posiada i sprawuje własna kapituła zgodnie z przepisami Statutów generalnych.* Rozdział pierwszy

§ 4. *Kapitułe klasztornej przysługuje władza według przepisów Konstytucji, Statutów generalnych i prowincjalnych.*

184. § 1. *Ministrowie, kustosze i gwardiani Zakonu powinni sprawować władzę zgodnie z przepisami prawa powszechnego i własnego³⁴⁷. Mają oni kościelną władzę rządu w zakresie zarówno wewnętrznym, jak i zewnętrznym³⁴⁸. Przed objęciem swego urzędu obowiązani są złożyć wyznanie wiary i przysięgę wierności przed kapitułą lub, zależnie od przypadku, przed przełożonym wyższym³⁴⁹.*

§ 2. *Przełożonymi wyższymi, których w naszych Konstytucjach nazywa się ordynariuszami, są: minister generalny w całym Zakonie, minister prowincjalny w swojej prowincji, kustosz generalny i prowincjalny w swojej kustodii oraz ich wikariusze w czasie sprawowania swego urzędu, zgodnie z Konstytucjami art. 194, § 3³⁵⁰.*

185. § 1. *Jeśli według prawa powszechnego wymagana jest zgoda lub rada, zaś minister, kustosz lub gwardian z jakiegokolwiek przyczyny nie zapyta o taką zgodę lub radę, albo gdy wymagana jest zgoda, a postąpi wbrew wyrażonemu zdaniu, jego akt jest nieważny³⁵¹.*

³⁴⁷ Por. KPK, kan. 596, § 2; 129, § 1; KKKW, kan. 511, § 2; 979, § 1.

³⁴⁸ Por. KPK, kan. 274, § 1; KKKW, kan. 371, § 1.

³⁴⁹ Por. KPK, kan. 833, 8°; Jan Paweł II, Motu proprio *Ad tuendam fidem*, 18 maja 1998 r.

³⁵⁰ Por. KPK, kan. 134, § 1; 620.

³⁵¹ Por. KPK, kan. 127.

Rozdział
pierwszy

§ 2. O zgodę lub radę należy pytać na zwołanym w tym celu wspólnym posiedzeniu, chyba że, gdy chodzi tylko o zasięgnięcie rady, Statuty generalne co innego postanawiają. Fakt prawidłowego zapytania o radę albo o zgodę i jej udzielenie należy zawsze zaznaczyć na piśmie.

186. *§ 1. Kapituły i definitoria niech wiernie wypełniają swoje obowiązki i zgodnie z własnymi kompetencjami niech wyrażają zaangażowanie i troskę wszystkich członków o dobro całej braterskiej wspólnoty.*

§ 2. Spraw, które należą do kompetencji kapituły, nie należy przekazywać do rozstrzygnięcia właściwemu definitorium, chyba że dla ważnej przyczyny kapituła większością dwóch trzecich głosów podejmie taką uchwałę.

§ 3. Na kapitułę lub definitorium można zaprosić biegłych, także świeckich, celem zasięgnięcia ich zdania.

187. *§ 1. Do ważności czynności kapitulnych wymagana jest obecność dwóch trzecich uprawnionych do głosowania.*

§ 2. Również na posiedzeniach definitoriów wymagana jest obecność dwóch trzecich, chyba że przewiduje się, iż kilku mających prawo głosu z powodu przeszkody trwającej dłużej niż tydzień nie będzie mogło wziąć udziału w posiedzeniu, a sprawa jest pilna – wówczas wystarczy większość bezwzględna.

§ 3. Do podjęcia każdej decyzji jest potrzebna i wystarczy zgoda bezwzględnej większości obecnych, chyba że w jakimś przypadku wyraźnie zastrzeżono inaczej.

Komentarz

Rozdział
pierwszy

[Artykuł 182] Rozdział pierwszy rozpoczyna się definicją posługi, która jest sprawowana na kapitułach (generalnych, prowincjalnych, kustodialnych i klasztornych) i poza kapitułami przez ministrów, kustoszów i gwardianów. Celem tej posługi jest prawidłowe kierowanie życiem i misją wspólnoty braci oraz ich prowadzenie. Należy zwrócić uwagę na kolejność: najpierw władza kolegialna, po której następuje władza personalna.

[Artykuł 183] Zgodnie z tą kolejnością Konstytucje wskazują, że najwyższą władzę w całym Zakonie posiada i sprawuje kapituła generalna, będąc najważniejszym znakiem jedności i braterskiej komunii braci. Analogicznie naczelną władzę w poszczególnych prowincjach i ich kustodiach posiada i sprawuje kapituła prowincjalna. W kustodii generalnej, która funkcjonuje na podobnych zasadach jak prowincja, naczelną władzę posiada jej własna kapituła, sprawując ją zgodnie z przepisami Statutów generalnych. Władzę kapituły klasztornej określają przepisy Konstytucji oraz statutów generalnych i prowincjalnych.

[Artykuł 184] W prawie powszechnym znajdują się pewne zasady chroniące zakonników przed arbitralnymi decyzjami przełożonych. Ministrowie, kustosze i gwardianie mogą podejmować działania tylko w zakresie przepisów prawa powszechnego i własnego (kanony 596, 617). Wszelkie nadużycia władzy podlegają karze usankcjonowanej prawnie, łącznie z utratą urzędu (kanon 624, § 3). Każdy przełożony ma własny organ doradczy (kanon 627, § 1), którego zgoda jest czasami wymagana (kanon 627, § 2). Przełożeni są wybierani na określone kadencje, które nie powinny trwać „zbyt długo” (kanon 624, § 2).

Rozdział
pierwszy

Ministrowie, kustosze i gwardianie sprawują osobistą władzę zgodnie z powszechnym prawem Kościoła i prawem zakonnym. Mają kościelną władzę rządzenia w zakresach wewnętrznym i zewnętrznym. Przed objęciem swego urzędu obowiązani są złożyć wyznanie wiary i przysięgę wierności przed kapitułą lub, zależnie od przypadku, przed przełożonym wyższym. Przełożonymi wyższymi, których w naszych Konstytucjach nazywa się ordynariuszami, są: minister generalny w całym zakonie, minister prowincjalny w swojej prowincji, kustosz generalny i prowincjalny w swojej kustodii oraz ich wikariusze w czasie sprawowania swego urzędu.

Ministrowie i kustosze zwani są ordynariuszami. Posiadają *potestas iurisdictionis*, co znaczy po łacinie „władza jurysdykcji”, zwaną także „władzą rządzenia”. Terminy te odnoszą się do misji prowadzenia ludu Bożego do nadprzyrodzonego końca, dla którego powstał Kościół. Oddelegowana władza jurysdykcji odnosi się do aktów władzy przynależnych osobie. Z kolei zwyczajna władza jurysdykcji odnosi się do aktów władzy ściśle przypisanych przez prawo urzędowi. Zwyczajna władza jurysdykcji dzieli się na własną i zastępczą. Własna władza jurysdykcji albo zarządzania oznacza władzę sprawowaną przez samego posiadacza urzędu. Zastępcza władza jurysdykcji oznacza władzę sprawowaną w imieniu innej osoby. Władza jurysdykcji może mieć także zakres zewnętrzny albo wewnętrzny. Jurysdykcja w zakresie wewnętrznym jest aktem władzy wykonywanym prywatnie i w sumieniu przed Bogiem. Z kolei jurysdykcja w zakresie zewnętrznym jest aktem władzy wykonywanym publicznie przed Kościołem ze skutkami prawnymi (kanony 129–144). Do przełożonych wyższych i ordynariuszy nie można zakwalifikować braci sprawujących inne urzędy, np. definitorów tych przełożonych albo ich delegatów.

[Artykuł 185] Czasami przepisy ogólnokościelne lub prawo własne Zakonu wymagają od ministra, kustosa lub gwardiana uzyskania zgody od jego rady (definitorium lub kapituły klasztornej). W innych przypadkach ma on obowiązek konsultowania się z radą, ale nie musi stosować się do jej porad. Jeżeli nie dopełnił tego obowiązku, jego akt jest nieważny. O zgodę lub poradę należy prosić na wspólnych posiedzeniach, chyba że chodzi tylko o zasięgnięcie porady i Statuty generalne postanawiają inaczej (*de facto* dopuszczają uzyskanie porady przez telefon). W każdym przypadku czynności te należy protokołować.

Kodeks Prawa Kanonicznego zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II utrzymuje, że władzę sprawuje przełożony. Nie jest on i nie może być tylko koordynatorem lub wykonawcą decyzji grupowych. To on decyduje i nakazuje, co należy zrobić. Jednak w żaden sposób nie zakłóca to ducha posługi wszystkich członków wspólnoty, którzy aktywnie współpracują dla dobra instytutu i Kościoła i wnoszą weń swój wkład, co w określonych przypadkach jest wręcz wymagane. Analogicznie definitorium nie jest jakąś formą rady powierników. Nie posiada ono kolegialnej władzy samodzielnego rządzenia, a jedynie udziela porad i zgód oraz wydaje opinie w pewnych sprawach. Także komitet lub komisja nie ma grupowej władzy samodzielnego rządzenia, a jedynie udziela porad właściwym władzom.

[Artykuł 186] Kapituły i definitoria mają wiernie wypełniać swoje obowiązki. W każdym przypadku jedynym kryterium w dyskusji powinna być troska każdego z uczestniczących braci o dobro całej wspólnoty, ponieważ ich rozważania rodzą skutki dla całej wspólnoty. Sprawy leżące w kompetencjach kapituły szczebla generalnego, prowincjalnego lub kustodialnego powinny być w niej załatwiane z udziałem braci, ale mogą być też przekazane do rozstrzygnięcia właściwemu

Rozdział
drugi

definitorium, jeżeli kapituła większością dwóch trzecich głosów podejmie taką uchwałę. Na posiedzenia kapituły i definitorium można zapraszać biegłych z wszelkich dziedzin (ekonomii, psychologii, architektury, prawa, medycyny, biznesu i finansów) celem zasięgnięcia ich porady. Mogą to być osoby świeckie, kapłani, inni zakonnicy.

[**Artykuł 187**] Do ważności czynności kapitulnych wymagana jest obecność dwóch trzecich uprawnionych do głosowania. Ta sama zasada dotyczy definitoriów, chyba że przewiduje się, iż kilku głosujących nie będzie mogło uczestniczyć w posiedzeniu przez ponad tydzień, a sprawa jest pilna, w którym to przypadku wystarcza większość bezwzględna. Wymagana i wystarczająca jest zgoda bezwzględnej większości obecnych, chyba że wyraźnie zastrzeżono inaczej ze względu na powagę danej sprawy.

Rozdział drugi

Urzędy

188. § 1. *Bracia powołani na urząd powinni tę posługę przyjmując pokornie w duchu służby oraz wiernie i sumiennie ją wypełniać.*

§ 2. *Urzędy w Zakonie mogą sprawować bracia profesji uroczystości, mający odpowiednie przymioty wymagane przez prawo powszechne i nasze prawo własne.*

189. § 1. *Urzędami generalnymi są: urząd ministra generalnego, wikariusza, definitora, sekretarza, prokuratora i ekonomia.*

§ 2. Urzędami prowincjalnymi są: urząd ministra, wikariusza, defnitora, sekretarza i ekonoma.

§ 3. Urzędami kustodialnymi są: urząd kustosza, wikariusza, defnitora, sekretarza i ekonoma.

§ 4. Urzędami klasztornymi są: urząd gwardiana, wikariusza i ekonoma.

§ 5. Wszystkie inne urzędy rozumiane w znaczeniu ogólnym nazywają się w niniejszych Konstytucjach obowiązkami.

190. § 1. Wszystkie urzędy generalne, prowincjalne i kustodialne, jeżeli inaczej nie zastrzeżono, nadawane są na właściwej kapitule w wyborach za pomocą kartek. Jeżeli urząd zostanie opróżniony poza kapitułą, na mocy samego prawa obejmują go wikariusze do czasu nowego wyboru; inne zaś urzędy nadaje właściwy minister ze swoim defnitorium.

§ 2. Gwardianów, po przedstawieniu kandydata przez ministra prowincjalnego, wybiera przez balotację kapituła prowincjalna albo dla słusznej przyczyny poza kapitułą minister prowincjalny ze swym defnitorium. W taki sam sposób na kapitule klasztornej wybiera się wikariusza. Powołani na te urzędy powinni być przynajmniej od dwóch lat profesami uroczystymi³⁵².

§ 3. Natomiast obowiązki nadaje się przez balotację lub przez nominację, zgodnie z tym, co w poszczególnych przypadkach postanawiają Konstytucje lub Statuty.

³⁵² Por. KPK, kan. 623; KKKW, kan. 513.

191. § 1. *W wyborach należy zachować prawo powszechnie i prawo własne Zakonu. Natomiast za wyjątkiem przypadków zawartych w paragrafach 2 oraz 4 powinien być uznany za wybranego i ogłoszony przez przewodniczącego ten, który po odliczeniu głosów nieważnych otrzymał bezwzględną większość głosów albo po dwóch bezskutecznych głosowaniach w trzecim głosowaniu większość względną. Gdyby w trzecim głosowaniu głosy były równe, wybrany jest starszy profesją uroczystą, a następnie wiekiem.*

§ 2. *Do trzeciego i ostatniego kolejnego wyboru na ten sam urząd wymagana jest większość kwalifikowana, czyli dwie trzecie głosów. Większość tę należy uzyskać w pierwszym lub w drugim głosowaniu. Również w trzecim i ostatnim wyborze gwardiana dla tego samego domu obowiązuje ten sam przepis o kwalifikowanej większości głosów. Nie zezwala się jednak, aby bracia przez dłuższy czas pełnili bez przerwy urzędy, z którymi łączy się sprawowanie władzy³⁵³.*

§ 3. *Wybór na urząd ministra generalnego, definitora generalnego, ministra prowincjalnego i kustosza jest ograniczony do dwóch bezpośrednio następujących po sobie kadencji.*

§ 4. *W wyborach ministra generalnego i prowincjalnego, jak również kustosza generalnego dozwolonych jest pięć głosowań. Po drugim bezskutecznym głosowaniu nie mają głosu biernego ci kandydaci, których wybór wymaga większości kwalifikowanej. W piątym głosowaniu*

³⁵³ Por. KPK, kan. 624, § 2; KKKW, kan. 514, § 3.

głos bierny mają tylko ci dwaj, którzy w czwartym głosowaniu otrzymali większość względną; jeśli kilku otrzymało tę samą liczbę głosów, to wszyscy są kandydatami, w piątym głosowaniu nie mają jednak głosu czynnego; wybrany jest ten, który otrzymał względną większość głosów, a w razie równości głosów starszy profesją uroczystą, a następnie wiekiem.

§ 5. Minister generalny jest wybierany w wyborze kanonicznym, zgodnie z przepisem Konstytucji, art. 191, § 4. Innych ministrów, kustoszy oraz gwardianów ustanawia się również według Konstytucji, jednak pod warunkiem, że w razie wyboru powinni otrzymać zatwierdzenie przez właściwego przełożonego wyższego, zgodnie z przepisem prawa³⁵⁴, a w razie nominacji przez przełożonego należy w pierw przeprowadzić odpowiednią konsultację.

192. *§ 1. Urzędy generalne trwają sześć lat, natomiast urzędy prowincjalne, kustodialne i klasztorne cztery lata.*

§ 2. Obowiązki powierzone przez kapitułę generalną trwają sześć lat. Obowiązki powierzone przez ministra generalnego drogą nominacji można pełnić przez czas określony lub nieokreślony, lecz nie dłużej niż przez okres trwającej sześcioletniej kadencji; są jednak odnawialne.

§ 3. Obowiązki powierzone przez kapitułę prowincjalną lub kustodialną trwają cztery lata. Obowiązki powierzone przez ministra prowincjalnego lub kustosza drogą nominacji można pełnić przez czas określony lub

³⁵⁴ Por. KPK, kan. 179, §§ 1-5; 625, § 3; KKKW, kan. 959-960.

Rozdział
drugi

nieokreślony, lecz nie dłużej niż przez okres trwającej czteroletniej kadencji; są jednak odnawialne.

193. § 1. *Dla umacniania braterskiej miłości i zgody we wspólnocie ministrowie i kustosze niech często kontaktują się z braćmi przez osobiste rozmowy, odwiedziny braterskie, listy i sprawozdania z działalności kapituł i definitoriów, podając do wiadomości wszystko, co wiąże się z życiem braterskiej wspólnoty³⁵⁵.*

§ 2. *Minister i kustosz przynajmniej raz w czasie swego urzędowania, osobiście lub przez delegata, powinien przeprowadzić wizytację kanoniczną zgodnie z zasadami ustalonymi w Statutach generalnych i złożyć z niej sprawozdanie na właściwej kapitule zwyczajnej³⁵⁶.*

§ 3. *Podczas wizytacji minister lub kustosz powinien odnosić się do współbraci pokornie i z miłością, dokładnie zbadać, według wskazówek podanych w dyrektorium, życie i misję wspólnoty braterskiej oraz realizację planu czteroletniego zarówno klasztoru, jak i prowincji lub kustodii, a na kapitule klasztornej przedstawić końcowe wnioski w celu wspólnego ich omówienia. Po upływie odpowiedniego czasu od przeprowadzonej wizytacji kanonicznej minister lub kustosz powinien zweryfikować postęp danej wspólnoty.*

194. § 1. *Ministrowie, kustosze i gwardiani zobowiązani są do rezydencji, aby zawsze byli dostępni dla braci³⁵⁷.*

³⁵⁵ Por. KPK, kan. 619.

³⁵⁶ Por. KPK, kan. 628, §§ 1; 3.

³⁵⁷ Por. KPK, kan. 629.

§ 2. *Ministrowie i kustosze niech stale informują swoich wikariuszy o sprawach dotyczących zarządu i administracji oraz niech chętnie korzystają z ich pomocy w załatwianiu spraw zwyczajnych.*

§ 3. *Minister, kustosz i gwardian, który z powodu nieobecności lub przeszkody nie może spełniać swego urzędu, winien zawiadomić swego wikariusza, który zgodnie z prawem i w stałej współpracy z ministrem, kustoszem lub gwardianem będzie załatwiał sprawy.*

195. § 1. *W duchu braterskiej dyspozycyjności niech brat zrzeknie się powierzonego mu urzędu, jeśli minister lub kustosz osądzi, że dla dobra wspólnego jest on potrzebny do pełnienia innego urzędu.*

§ 2. *Zrzeczenie się urzędu i obowiązków nadanych przez kapitułę może przyjąć właściwa kapituła w czasie swego trwania, zaś poza kapitułą minister lub kustosz za zgodą lub radą swego definitorium, zależnie od rodzaju sprawy. Zrzeczenie się urzędów nadanych przez definitorium może przyjąć minister za zgodą definitorium; zaś z obowiązków powierzonych przez nominację – minister lub kustosz, który je nadał.*

§ 3. *Złożoną poza kapitułą rezygnację ministra generalnego może przyjąć jedynie Stolica Apostolska; rezygnację ministra prowincjalnego i kustosza generalnego – minister generalny za zgodą swego definitorium; rezygnację kustosza prowincjalnego – minister prowincjalny za zgodą swego definitorium.*

196. § 1. *Wszystkie urzędy albo obowiązki w Zakonie są usuwalne. Jednak w ich pełnieniu bracia powinni się cieszyć*

Rozdział
drugi

pewną stabilnością, której wymaga dobro samych braci, Zakonu i powierzonych ich pieczy osób.

§ 2. Bracia nie powinni być usuwani z urzędów powierzonych na określony czas, chyba że zaistnieje odpowiednio ważna przyczyna, uznana i prawnie stwierdzona przez ministra lub kustosza i jego definitorium. Przy usuwaniu z urzędu, stosując zasadę sprawiedliwości i słuszności kanonicznej (aequitas), zawsze należy zachować klimat braterstwa, poszanowania i miłości, zgodnie ze wskazaniem Statutów generalnych³⁵⁸.

§ 3. Usunięcie brata z urzędu należy do tej władzy, która zgodnie z Konstytucjami, art. 195, może przyjmować jego rezygnację z urzędu.

§ 4. Minister prowincjalny za zgodą swego definitorium może ze słusznej przyczyny usunąć gwardiana, zgodnie z przepisami Statutów generalnych³⁵⁹.

197. *Minister generalny za zgodą swego definitorium może dla słusznej przyczyny udzielić dyspensy od przepisów naszego prawa własnego, które zabraniają łączenia kilku urzędów albo określają niezdolność do ich sprawowania.*

³⁵⁸ Por. KPK, kan. 624, § 3.

³⁵⁹ Por. KPK, kan. 193; 624.

Komentarz

Rozdział
drugi

[**Artykuł 188**] Bracia powołani na urząd pokornie przyjmują posługę oraz wiernie i sumiennie pełnią ją w duchu służby. Jest oczywiste, że rozgrywki polityczne, pochlebstwa czy żądza władzy są szkodliwe dla franciszkańskiego ducha *minoritas*, jakkolwiek we wspólnocie grzeszników się zdarzają. Urzędy w Zakonie mogą sprawować bracia profesji uroczyści, posiadający odpowiednie przymioty wymagane przez prawo kanoniczne i nasze prawo własne. W pewnych przypadkach jednym z kryteriów objęcia urzędu może być minimalna granica wieku lub minimalna liczba lat w profesji uroczystej. Do czasów Konstytucji posoborowych urzędy władzy kanonicznej (minister, kustosz i gwardian) były zastrzeżone dla określonej klasy braci (*magistri ordinis*) uznawanych dzięki ich kwalifikacjom akademickim.

Prawo powszechne zapewnia tzw. kodeks etyki w nadawaniu urzędów (kanon 626). Nadawanie to musi podlegać normom prawa (kanony: 119, 124–128, 146–186 etc.), w tym prawa własnego (Konstytucjom i Statutom), unikać nadużyć i preferencji osobowych, prawdziwie poszukiwać woli Bożej i dobra instytutu, zapewniać wybór osób godnych i przydatnych oraz unikać lobbingu czy politykierstwa.

[**Artykuł 189**] Konstytucje zawierają wykaz urzędów generalnych, takich jak: minister, wikariusz, definitor, sekretarz, prokurator i ekonom; urzędów prowincjalnych, takich jak: minister, wikariusz, definitor, sekretarz i ekonom; urzędów kustodialnych, takich jak kustosz, wikariusz, definitor, sekretarz i ekonom; oraz urzędów klasztornych, takich jak: gwardian, wikariusz i ekonom. Wszystkie inne urzędy, rozumiane w szerszym znaczeniu, w Konstytucjach są określane jako obowiązki. Brat sekretarz sporządza protokoły, zaś na szczelu

Rozdział drugi generalnym, prowincjalnym i kustodialnym często funkcjonuje jako notariusz. Poborca każdego szczebla ma obowiązek ewidencjonowania dochodu. Odpowiedzialność finansowa spoczywa na ekonomie pod nadzorem ministra, kustosza lub gwardiana.

Zakon postrzega sam siebie jako wspólnotę, dzięki czemu każdy brat po ślubach uroczystych może objąć każdy urząd i wziąć każdy obowiązek. Jak zostało powiedziane w części pierwszej, Kościół klasyfikuje zakon jako „klerycki” według prawa kanonicznego, ponieważ większość braci przyjęła święcenia. Zgodnie z tą definicją wszystkie urzędy wiążące się z władzą kanoniczną Kościoła omówione w rozdziale pierwszym – ministrowie, kustosze, gwardianie i ich wikariusze – są zastrzeżone dla braci wyświęconych. W praktyce oznacza to, że brata bez święceń można wziąć pod uwagę na urząd gwardiana lub wikariusza klasztornego (technicznie jest to zwane „postulowaniem”). W takich przypadkach organ elekcyjny (kapituła prowincjalna lub kustodialna, zaś poza nią definitorium prowincjalne lub kustodialne w przypadku gwardiana albo kapituła klasztorna w przypadku wikariusza klasztornego) *de facto* nie dokonuje wyboru, a jedynie postuluje wybór. Konieczne jest wystąpienie z uzasadnionym wnioskiem do Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Kongregacja może oczywiście przyjąć lub odrzucić wniosek. W praktyce nie jest skłonna przyjmować braci bez święceń na ministrów, kustoszy lub ich wikariuszy, ponieważ są to zdefiniowane kanonicznie urzędy wyższych przełożonych.

[Artykuł 190] Przełożeni mogą być mianowani albo wybrani (kanon 625). Wybór determinują następujące elementy: prawo do uczestnictwa w desygnowaniu na urząd przełożonego mają tylko uprawnieni do dokonania wyboru i nikt inny;

kandydat powinien być osobą adekwatną do stanowiska; urząd musi być nieobsadzony (zanim to nastąpi, nie należy przeprowadzać wyborów); desygnowanie kończy się przyjęciem wybranego kandydata oraz potwierdzeniem właściwego przełożonego i jego defnitorium.

Wszystkie urzędy generalne, prowincjalne i kustodialne, jeżeli nie zastrzeżono inaczej, nadawane są na posiedzeniu właściwej kapituły w głosowaniu tajnym. Jeżeli urząd zostanie zwolniony poza kapitułą, na mocy samego prawa obejmują go wikariusze do czasu nowego wyboru. Wszystkie inne obowiązki powierza właściwy minister ze swoim defnitorium.

Gwardianie są wybierani przez balotację na kapitule prowincjalnej albo z uzasadnionej przyczyny (śmierć, choroba, rezygnacja, odwołanie) poza kapitułą przez ministra prowincjalnego z jego defnitorium. Taka forma wyboru miejscowych gwardianów ma szczególnie konwentualny charakter: cała wspólnota wyraża swoją współodpowiedzialność za miejscowe wspólnoty poprzez szersze wybory w kapitułach. Kandydata na gwardiana zawsze proponuje minister prowincjalny, sygnalizując swoje uprzednie zatwierdzenie. W taki sam sposób w kapitule klasztornej wybiera się wikariusza. Powołani na te urzędy powinni być przynajmniej od dwóch lat profesami uroczystymi. Obowiązki nadaje się przez balotację lub nominację, tak jak w poszczególnych przypadkach przepisują Konstytucje lub Statuty.

[Artykuł 191] W wyborach należy zachować prawo powszechne i prawo własne Zakonu. Co do zasady brat jest uważany za wybranego na urząd, jeżeli otrzymał od grupy elektorów (kapituły lub defnitorium) absolutną większość 50% głosów plus 1 po odjęciu głosów nieważnych. W przypadku dwóch bezskutecznych głosowań na urząd wybiera się tego, kto w trzecim głosowaniu otrzymał największą liczbę

Rozdział
drugi

głosów. Jeśli w trzecim głosowaniu kandydaci otrzymali taką samą liczbę głosów, wybierany jest starszy profesją uroczystą, a następnie wiekiem. Wybór stwierdza przewodniczący kolegium elektorskiego.

Do trzeciego (i ostatniego) kolejnego wyboru na ten sam urząd wymagana jest większość kwalifikowana dwóch trzecich głosów, którą należy uzyskać w pierwszym lub w drugim głosowaniu. Przepis o kwalifikowanej większości głosów obowiązuje także w trzecim i ostatnim wyborze gwardiana w tym samym klasztorze. Bracia nie powinni przez zbyt długi czas i bez przerw zajmować urzędów, z którymi łączy się przywilej sprawowania władzy. Wybór na urząd ministra generalnego, definitora generalnego, ministra prowincjalnego i kustosza jest ograniczony do dwóch bezpośrednio następujących po sobie kadencji.

Najwyższy przełożony (minister generalny, kanon 622) sprawuje władzę nad wszystkimi prowincjami, domami i członkami instytutu. Władza ministra prowincjalnego, podobnie jak ministra generalnego, obejmuje całą prowincję, poszczególne domy i członków, ale jest sprawowana zgodnie z prawem powszechnym i prawem własnym Zakonu.

W wyborach ministra generalnego i prowincjalnego oraz kustosza generalnego dozwolonych jest pięć głosowań. W piątym głosowaniu głos bierny mają tylko ci dwaj, którzy w czwartym głosowaniu otrzymali większość względną. Jeśli kilku otrzymało taką samą liczbę głosów, to wszyscy są kandydatami w piątym głosowaniu, ale nie mają głosu czynnego. Wybrany zostaje ten, który otrzymał względną większość głosów, a w razie takiej samej liczby głosów starszy profesją uroczystą, a następnie wiekiem.

Wybór ministra generalnego wymaga zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską. Wybór innych ministrów, kustoszy

i gwardianów także wymaga zatwierdzenia przez właściwego wyższego przełożonego (ministra generalnego dla ministra prowincjalnego lub kustosza generalnego, ministra prowincjalnego dla kustosza prowincjalnego, ministra lub kustosza dla gwardiana). Jeżeli wyższy przełożony powołuje kogoś bezpośrednio, np. gwardiana, wymagana jest uprzednia konsultacja.

Należy rozumieć, że o ile istnieją bardzo demokratyczne cechy wyborów braci na urzędy (powszechne prawo wyborcze, wybór bezpośredni, itp.), o tyle rządy kapitularne nie są *stricte* demokracją. W prawdziwej demokracji żadna władza zwierzchnia nie zatwierdza wyniku wyborów, podczas gdy w rządach kapitularnych jest to wymagane. W ten sposób rządy kapitularne szanują zarówno nowoczesną wrażliwość demokratyczną, jak i hierarchiczną naturę Kościoła.

[Artykuł 192] Urzędy generalne (zdefiniowane powyżej) powierza się na sześć lat, natomiast urzędy prowincjalne, kustodialne i klasztorne (zdefiniowane powyżej) na cztery lata. Obowiązki powierzone przez kapitułę generalną sprawuje się przez sześć lat. Obowiązki powierzone w drodze nominacji generalnej można pełnić przez czas określony lub nieokreślony, lecz nie dłużej niż do końca aktualnej sześcioletniej kadencji. Obowiązki powierzone przez kapitułę prowincjalną lub kustodialną sprawuje się przez cztery lata. Obowiązki powierzone w drodze nominacji prowincjalnej lub kustodialnej można pełnić przez czas określony lub nieokreślony, lecz nie dłużej niż do końca aktualnej czteroletniej kadencji. Wszystkie obowiązki mogą być odnawiane nieokreśloną ilość razy bez ograniczeń czasowych.

[Artykuł 193] Jedną z głównych powinności ministrów i kustoszów jest utrzymywanie częstych kontaktów z braćmi w celu wzmacniania braterskich więzi pomiędzy nimi oraz ich jednoczenia. Czynią to poprzez osobisty dialog

Rozdział
drugi

z poszczególnymi braćmi i grupami braci, braterskie wizyty w klasztorach i u poszczególnych braci, korespondencję (listy, biuletyny, zawiadomienia, itp.), a także pisemne i ustne sprawozdania z działań kapituły i definitorium, innych spotkań oraz wszelkich spraw dotyczących życia wspólnoty. Jest oczywiste, że minister i kustosz, który *komunikuje się* efektywnie, tworzy pozytywną i trwałą *komunię* wśród braci.

Minister i kustosz przynajmniej raz w czasie swego urzędowania, osobiście lub przez delegata, powinni przeprowadzić pełną wizytację kanoniczną. Wizytacja sama w sobie jest obowiązkiem przełożonych powołanych na te urzędy na mocy prawa własnego. Są oni wyższymi przełożonymi, ale obowiązek może też zostać powierzony poszczególnym wizytatorom. Wizytacje są przeprowadzane w czasie i trybie przewidzianym w prawie własnym (kanon 628, § 1).

Proces wizytacji jest opisany w Statutach generalnych i w zatwierdzonej instrukcji. Wizytator składa sprawozdanie z wizytacji odpowiedniej kapitule. Podczas wizytacji minister lub kustosz powinien odnosić się do współbraci pokornie i z miłością, nie jak złośliwy przełożony szukający wyłącznie błędów. Uważnie bada życie i misję wspólnoty braterskiej według różnych kryteriów oraz ocenia realizację i wyniki miejscowego i jurysdykcyjnego planu czteroletniego. Zwołuje też kapitułę klasztorną, której przedstawia swoje wnioski, pozytywne i negatywne, w tym pochwały i zalecenia, a także decyduje o tym, co należy robić dalej. Te i wszystkie inne sprawy są omawiane swobodnie, w otwartości i po bratersku.

Podczas wizytacji kanonicznej bracia muszą odnosić się z zaufaniem do wizytatora, z którym współpracują. Mają zarówno prawny, jak i moralny obowiązek mówienia prawdy w odpowiedzi na uzasadnione pytania. Nie należy składać fałszywych świadectw czy stosować niedomówień, aby ukryć

prawdę. Bracia powinni też odpowiadać na pytania z miłością, to znaczy w duchu dobroci i bez urazy, awersji czy innych wrogich uczuć (kanon 628, § 1). Nikomu nie wolno odwozić braci od wypełniania tego obowiązku ani też w inny sposób udaremniać celu wizytacji (w przypadkach naruszenia obowiązuje kanon 1399).

Po upływie odpowiedniego czasu od wizytacji kanonicznej nowo (albo ponownie) wybrany minister lub kustosz powinien odbyć następną wizytację, aby zweryfikować postępy wspólnoty.

[Artykuł 194] Ministrowie, kustosze i gwardianie są prawnie zobowiązani do rezydencji, aby być dostępnymi dla braci. Dla ministrów i kustoszów oznacza to przebywanie w granicach prowincji lub kustodii, niekoniecznie bezpośrednio w kurii. Nie powinni opuszczać swojego domu poza wypadkami przewidzianymi we własnym prawie (kanon 629). Norma ta jest zdroworoządkowa, ponieważ rezydencja to absolutny warunek sprawowania urzędu. Poważne naruszenie jej podlega karze (kanon 1396).

Ministrowie i kustosze powinni stale informować swoich wikariuszy o sprawach dotyczących zarządu i administracji oraz chętnie korzystać z ich pomocy w załatwianiu zwykłych spraw. Minister, kustosz lub gwardian, który z powodu nieobecności lub przeszkody nie może pełnić urzędu, powinien zawiadomić o tym swojego wikariusza, który będzie załatwiał sprawy urzędu zgodnie z prawem i w stałej współpracy z ministrem, kustoszem lub gwardianem.

[Artykuł 195] W duchu *minoritas* i otwartości brat zręka się powierzonego mu urzędu, jeśli minister lub kustosz uzna go za niezbędnego do pełnienia innego urzędu. Takie przeniesienie przeprowadza się zawsze dla dobra wszystkich, a nie dla wygody albo statusu danego brata. Rezygnacja z urzędu

Rozdział
drugi

lub zadania powierzonego przez kapitułę może być przyjęta podczas sesji kapituły albo poza nią przez ministra w porozumieniu z jego definitorium, zależnie od przypadku. Rezygnacja z urzędu powierzonego w definitorium może być przyjęta przez ministra za zgodą definitorium. Rezygnacja z obowiązku powierzonego w drodze wyznaczenia może być przyjęta przez wyznaczającego ministra lub kustosza. Rezygnacja przez ministra generalnego poza kapitułą może być przyjęta wyłącznie przez Stolicę Apostolską. Rezygnacja ministra prowincjalnego lub kustosza generalnego może być przyjęta przez ministra generalnego za zgodą jego definitorium. Rezygnacja kustosza prowincjalnego może być przyjęta przez ministra prowincjalnego za zgodą jego definitorium.

[Artykuł 196] Żaden urząd ani obowiązek w Zakonie nie są dożywotnie. Niemniej efektywność pracy i troska o pełniących je braci wymagają pewnej stabilności. Bracia nie powinni być usuwani z urzędów powierzonych na określony czas, chyba że zaistnieje odpowiednio ważna przyczyna, zbadana i prawnie stwierdzona przez ministra lub kustosza i jego definitorium. Usunięcie z urzędu zawsze powinno odbywać się w klimacie braterstwa, poszanowania i miłości, z odpowiednią troską o sprawiedliwość i uczciwość. Usunięcie brata z urzędu należy do tej samej władzy, która może przyjmować rezygnację z tego urzędu. Minister prowincjalny za zgodą swego definitorium może ze słusznej przyczyny usunąć gwardiana zgodnie z przepisami Statutów generalnych.

[Artykuł 197] Minister generalny za zgodą swego definitorium może dla słusznej przyczyny udzielić dyspensy od przepisów naszego prawa własnego, zabraniających łączenia urzędów (np. ministra prowincjalnego i proboszcza) albo określających niezdolność do ich sprawowania (np. wymóg wieku dla gwardiana).

Rozdział trzeci

Kapituła generalna

198. § 1. Kapitułę generalną zwołuje minister generalny. Kapituła odbywa się zgodnie ze Statutami generalnymi.

§ 2. Kapituła generalna zwyczajna, na której wybiera się ministra generalnego, odbywa się w okresie Zesłania Ducha Świętego, z zachowaniem Konstytucji, art. 205.

199. Minister generalny, za zgodą swego definitorium lub na prośbę większości ministrów prowincjonalnych, zwoła kapitułę generalną nadzwyczajną dla omówienia ważniejszych lub naglących spraw Zakonu.

200. § 1. Uczestnikami kapituły w poszczególnych sesjach kapituły generalnej zwyczajnej i nadzwyczajnej są: minister generalny, byli ministrowie generalni, definitory generalni, ministrowie prowincjalni, kustosze generalni i prowincjalni oraz delegaci z prowincji zgodnie z normą Statutów generalnych.

§ 2. Ministra prowincjonalnego albo kustosza generalnego lub prowincjonalnego, mającego prawnie uzasadnioną przeszkodę, zastępuje wikariusz, a gdyby i on na kapitułę przybyć nie mógł, właściwy minister lub kustosz wysyła delegata.

201. Obradom kapituły generalnej przewodniczy minister generalny lub w razie jego nieobecności wikariusz.

Komentarz

[Artykuł 198] Do obowiązków kapituły generalnej (kanon 631) należy ochrona dziedzictwa duchowego instytutu zgodnie z intencjami jego Założyciela, jego celem, duchem i charakterem zatwierdzonym przez właściwą władzę kościelną, a także zgodnie z jego zdrowymi tradycjami (kanon 578). Do innych obowiązków należą wybór najwyższego przełożonego, a także pozostałe zasadnicze kwestie. Kapituła generalna jest ciałem kolegialnym, ale nie ma osobowości prawnej. Jest najwyższą wewnętrzną władzą instytutu. Kodeks pozostawia normy dotyczące kapituł prowincjalnych i klasztornych przepisom prawa własnego (kanon 632). Dotyczy to także zgromadzeń, zjazdów, zebrań braci itp. Prawo własne określa ich charakter, władze i kompetencje, skład, terminy i procedury.

Kapituła generalna powstała za czasów św. Franciszka. Pierwsze obrady odbyły się w 1217 roku, zaś nadzwyczajna kapituła generalna 2018 roku miała numer 201. Najwcześniejsze regulacje dotyczące jej działania określają „pradawne” lub „przednarbońskie” Konstytucje z 1239 roku.

Kapituła generalna jest powoływana przez ministra generalnego i działa zgodnie ze Statutami generalnymi. Zwyczajna kapituła generalna, która wybiera ministra generalnego, zbiera się tradycyjnie w czasie Zesłania Ducha Świętego, co najmniej raz na sześć lat.

[Artykuł 199] Nadzwyczajna kapituła generalna jest zwoływana dla załatwienia spraw poważnych i niecierpiących zwłoki (przykładowo nadzwyczajna kapituła generalna 2018 roku była w całości poświęcona zatwierdzeniu znowelizowanych Konstytucji). Zwołuje ją minister generalny za zgodą swojego definitorium albo na wniosek większości ministrów prowincjalnych.

[Artykuły 200–201] Minister generalny przewodniczy kapitule generalnej, zaś w przypadku jego nieobecności obowiązek ten przejmuje wikariusz generalny. Głosującymi członkami kapituły generalnej zwyczajnej i nadzwyczajnej są: minister generalny, wszyscy byli ministrowie generalni, definitory generalni, ministrowie prowincjalni, kustosze generalni i prowincjalni oraz delegaci z prowincji. Zgodnie z normą Statutów generalnych prowincja licząca ponad stu braci po profesji uroczystej ma prawo wyznaczyć dodatkowego delegata. Przysługuje jej także wyznaczenie po jednym dodatkowym delegacie na każdych kolejnych pięćdziesięciu braci po profesji uroczystej. Jeżeli ministrowie i kustosze nie mogą uczestniczyć, mogą być reprezentowani przez wikariusza, jeżeli zaś także wikariusz nie może być obecny, wysyłają delegatów.

Dyrektorium kapituły określa obowiązkowe procedury (kanon 631, § 2). Zajmuje się takimi sprawami jak: zwołanie i modlitwy, skład kapituły (członkowie *ex officio*, wybrani delegaci, mianowani kapitularze, zastępcy, obserwatorzy itp.), personel techniczny i wspomagający (moderatorzy, prowadzący, tłumacze, liturgiści, informatycy, sekretarze, komitet społeczny itp.), wybór kapitularzy, przepisy dotyczące wyboru delegatów, procedury otwarcia (wybór sekretarza, komisji skrutacyjnej itp.), przedstawienie sprawozdania przełożonego generalnego, ekonoma generalnego i innych osób, zasady głosowania (dotyczące wstrzymywania się od głosu, głosów nieważnych, głosowania elektronicznego, przez podniesienie ręki, tajnego itp.), zasady i procedury wyborów, przedstawienie kwestii wymagających załatwienia, formalności końcowe, ogłoszenie decyzji kapituły.

Rozdział czwarty

Minister generalny i jego definitorium

202. § 1. *Kandydat na ministra generalnego powinien być profesem uroczystym przynajmniej od dziesięciu lat.*

§ 2. *Minister generalny jako ojciec i sługa całej braterskiej wspólnoty ma obowiązek kierowania i troszczenia się o Zakon, wspierania odnowy życia i misji oraz innych przedsięwzięć Zakonu podejmowanych na chwałę Boga i dla budowania Jego królestwa.*

203. *Minister generalny posiada w całym Zakonie władzę zwyczajną własną, wykonywaną zgodnie z przepisami prawa powszechnego³⁶⁰ i prawa własnego.*

204. *W zarządzaniu Zakonem ministrowi generalnemu pomagają definitory generalni, którymi są asystenci generalni. Podczas sześćdziesięciu lat nie mogą oni być wybrani na urzędy prowincjalne.*

205. *W razie wygaśnięcia urzędu ministra generalnego poza kapitułą wikariusz generalny obejmuje władzę nad Zakonem i zwołuje kapitułę generalną, którą należy odbyć nie wcześniej niż trzy, a nie później niż sześć miesięcy od chwili ustania urzędu ministra generalnego.*

206. *Do obowiązków definitorów generalnych należy poznanie życia i misji Zakonu, utrzymywanie więzi z braćmi powierzonego im regionu, badanie przedłożonych spraw*

³⁶⁰ Por. KPK, kan. 622.

i przekazywanie o nich swej opinii ministrowi generalnemu lub na defnitorium oraz wspieranie ministra generalnego w jego posłudze.

Rozdział
czwarty

- 207.** *Prokurator, sprawując urząd generalny, ma za zadanie, na polecenie ministra generalnego, troszczyć się o sprawę Zakonu w Stolicy Apostolskiej, za wyjątkiem spraw dotyczących postulacji generalnej. Jest on wybierany przez ministra generalnego wraz z jego defnitorium.*
- 208.** *Zgodnie z normami Statutów generalnych powinny być ustanowione różne obowiązki oraz sekretariaty dla rozpatrywania szeregu zagadnień dotyczących życia i misji Zakonu, w celu wprowadzania w życie postanowień uchwalonych na kapitule lub powziętych na defnitorium generalnym oraz dla niesienia pomocy prowincjom i kustodiom oraz konferencjom i federacjom.*

Komentarz

[Artykuł 202] Święty Franciszek z Asyżu był pierwszym ministrem generalnym wspólnoty. Od niego rozpoczyna się istniejąca nieprzerwanie linia ministrów generalnych aż do brata Carlosa Trovarelliego, sto dwudziestego następcy św. Franciszka. Najwcześniejsze regulacje dotyczące wyboru ministra generalnego określają „pradawne” lub „przednarbońskie” Konstytucje z 1239 roku.

Kandydat na ministra generalnego powinien być profesem wieczystym przynajmniej od dziesięciu lat. Przesłanką za ważnym wyborem i nominacją przełożonego w instytucie życia konsekrowanego jest stała lub ostateczna profesja

w tym instytucie. Nominacje i wybory członka po ślubach czasowych na urząd przełożonego są nieważne.

Minister generalny kieruje Zakonem i troszczy się o niego, wspiera odnowę jego życia i misji oraz podejmuje inne przedsięwzięcia na chwałę Boga i dla budowania Jego królestwa. Jest zarówno ojcem, jak i sługą całej wspólnoty braci.

[Artykuł 203] Minister generalny posiada w całym Zakonie władzę zwyczajną własną, wykonywaną zgodnie z przepisami prawa powszechnego i prawa własnego. Takie rozumienie jego władzy jest powszechne w Zakonie od niedawna. Kwestię tę wyjaśniła Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego w 2007 roku. Wcześniej uznawano, że władza ministra generalnego nad poszczególnymi braćmi i klasztorami jest równoważona przez władzę ministra prowincjalnego. W prawie powszechnym termin „najwyższy moderator” stosuje się wobec osoby sprawującej najwyższą władzę w instytucie życia konsekrowanego bez względu na posiadany przez nią tytuł.

[Artykuł 204] W zarządzaniu Zakonem ministrowi generalnemu pomagają definitory generalni, którzy są asystentami generalnymi. Najwcześniejsze regulacje dotyczące tej struktury określają „pradawne” lub „przednarbońskie” Konstytucje z 1239 roku. Bracia ci nie mogą być wybrani na żadne urzędy prowincjalne podczas swej sześcioletniej kadencji generalnej.

[Artykuł 205] W razie wygaśnięcia urzędu ministra generalnego poza kapitułą (śmierć, rezygnacja, nominacja na biskupa przez Stolicę Apostolską) wikariusz generalny obejmuje władzę nad Zakonem i zwołuje kapitułę generalną. Ta wyborcza zwyczajna kapituła generalna powinna zebrać się nie wcześniej niż trzy miesiące i nie później niż sześć miesięcy od chwili ustania urzędu ministra generalnego.

[Artykuł 206] Obecnie definitorium generalne składa się z wikariusza generalnego, sekretarza generalnego i brata reprezentującego konferencje lub federacje Zakonu. Do ich obowiązków należy znajomość życia i misji Zakonu, utrzymywanie więzi z braćmi z powierzonego im regionu, badanie przedłożonych spraw, przekazywanie swej opinii na ich temat ministrowi generalnemu lub definitorium i wspieranie ministra generalnego w jego posłudze. Innymi słowy, definitorium „definiuje” i załatwia sprawy Zakonu. Obecny skład definitorium generalnego został zatwierdzony stosunkowo niedawno. W ostatnich dekadach zarówno prokurator generalny Zakonu, jak i sekretarz generalny ds. formacji byli członkami definitorium generalnego.

Rada najwyższego przełożonego uczestniczy w procesie decyzyjnym na trzy sposoby: 1) jeżeli wymagany jest głos kolegialny (kanon 699, § 1), przełożony ma obowiązek wydać wspólnie z nią decyzję; 2) jeżeli wymagana jest zgoda rady, przełożony nie może działać bez tej zgody; 3) jeżeli wymagana jest tylko opinia rady, przełożony musi się z nią skonsultować przed podjęciem działania, ale nie jest jej opinią związany.

[Artykuł 207] Prokurator Zakonu załatwia w Stolicy Apostolskiej sprawy Zakonu (wszystkie oprócz kanonizacyjnych), takie jak: dyspensy, dekrety o sekularyzacji, delikatne sprawy prawne, wyjaśnienie kwestii spornych itp. W przeszłości urząd ten miał ogromną autonomię, ale obecnie prokurator pracuje zgodnie z poleceniami ministra generalnego. Jest on wybierany przez ministra generalnego i jego definitorium. Ostatnio zadania urzędu i kompetencje Prokuratorii Generalnej Zakonu zostały rozszerzone i określone w odpowiednim Statucie.

[Artykuł 208] Istnieją także różne inne agendy i sekretariaty. Konstytucje zakładają istnienie sekretariatu ds. formacji i sekretariatu ds. animacji misyjnej. Statuty generalne

Rozdział
piąty

zakładają istnienie generalnego asystenta duchowego dla Franciszkańskiego Zakonu Świeckich oraz delegatów ministra generalnego dla: Ubogich Sióstr Św. Klary i związanych z nimi instytutów życia konsekrowanego; Rycerstwa Niepokalanej; sprawiedliwości, pokoju i ochrony środowiska, a także eku-
menizmu i dialogu międzyreligijnego. Istnieje też funkcja postulatora generalnego zajmującego się sprawami kanonizacji oraz zespół braci odpowiedzialny za komunikację i tłumaczenia. Te i inne funkcje oraz zadania wdrażają decyzje podjęte przez kapitułę generalną lub zatwierdzone przez definitorium generalne, a także wspomagają jurysdykcje, konferencje i federacje.

Rozdział piąty

Kapituła prowincjalna

209. § 1. *Kapitułę prowincjalną zwyczajną zwołuje minister generalny. Kapituła ta odbywa się zgodnie z normami Statutów generalnych.*

§ 2. *Minister prowincjalny za zgodą swego definitorium zwoła kapitułę nadzwyczajną, ilekroć tego będą wymagać ważne sprawy prowincji, informując o tym bezzwłocznie ministra generalnego.*

210. § 1. *Przewodniczącym kapituły zwyczajnej, od pierwszej do czwartej sesji kapituły włącznie³⁶¹, jest minister generalny lub jego delegat. Na następnych sesjach kapituły*

³⁶¹ Por. *Dyrektorium kapituły prowincjalnej zwyczajnej.*

zwyczajnej oraz na innych kapitułach przewodniczy minister prowincjalny.

§ 2. Prawo do udziału w kapitule prowincjalnej zwyczajnej mają: minister generalny lub jego delegat, były minister generalny w rodzimej prowincji, minister prowincjalny, były minister prowincjalny, który na ostatniej kapitule zwyczajnej złożył urząd (tylko w następnej kapitule zwyczajnej), kustosze prowincjalni, definitory prowincjalni, delegaci wybrani zgodnie ze Statutami generalnymi, chyba że minister generalny za zgodą swojego definitorium, zgodnie ze Statutami, poweźmie decyzję o udziale wszystkich braci profesów uroczystych.

§ 3. Prawo do udziału w kapitule prowincjalnej nadzwyczajnej mają wszyscy uczestnicy poprzedniej kapituły prowincjalnej zwyczajnej, chyba że minister generalny, za zgodą swojego definitorium, poweźmie decyzję o udziale wszystkich braci profesów uroczystych w kapitule, zgodnie ze Statutami.

211. *§ 1. Wybór ministra prowincjalnego może odbywać się według różnych sposobów ustalonych przez Statuty generalne.*

§ 2. Wybór sposobu ma być ustalony przez Statuty prowincjalne.

§ 3. Statuty prowincjalne w zgodności ze Statutami generalnymi określają system wyboru oraz liczbę delegatów wybieranych czy to w prowincji, czy to w kustodii.

212. *Jeżeli dla ważnej przyczyny kapituła prowincjalna zwyczajna nie może być sprawowana, ministra prowincjalnego i jego definitorium mianuje minister generalny*

Rozdział
piąty

za zgodą swego defnitorium i po wysłuchaniu, w miarę możliwości, zdania braci tej prowincji.

213. § 1. *Minister prowincjalny i kustosz mogą być zgodnie z prawem usunięci z urzędu, jeśli z własnej winy albo przez zaniedbanie dokonali lub zaniechali czynów, przez które wyrządzili poważne szkody innym. Szkada ta, podlegająca ocenie ministra generalnego z jego defnitorium, może być fizyczna, moralna, duchowa lub majątkowa.*

§ 2. *Z poważnej przyczyny oraz dla dobra Kościoła i Zakonu minister generalny, za zgodą swojego defnitorium, ma prawo mianować ministra prowincjalnego lub kustosza i ich defnitorium, w miarę możliwości po zasięgnięciu zdania braci tej prowincji lub kustodii³⁶².*

§ 3. *W takich szczególnych przypadkach minister generalny, po wysłuchaniu zdania defnitorium prowincjalnego, za zgodą defnitorium generalnego może na określony czas mianować komisarza³⁶³.*

§ 4. *W tych samych szczególnych przypadkach minister generalny, za zgodą swojego defnitorium, może mianować stałego wizytatora, który będzie wspierał ministra prowincjalnego lub kustosza i ich defnitorium w zarządzaniu prowincją lub kustodią. Uprawnienia i czas trwania obowiązku wizytatora zostaną określone w dekrete nominacyjnym.*

³⁶² Por. Papież Franciszek, *Motu proprio Come una madre amorevole [Kościół jak kochająca matka]*, 4 czerwca 2016 r.

³⁶³ Por. KPK, kan. 137, §§ 1. 3.

Komentarz

Rozdział
piąty

[**Artykuł 209**] Zakon został zorganizowany w prowincje w 1217 roku. Najwcześniejsze regulacje dotyczące kapituł prowincjalnych określają „pradawne” lub „przednarbońskie” Konstytucje z 1239 roku. Kapituła prowincjalna zwyczajna jest zwoływana przez ministra generalnego co cztery lata zgodnie z normami Statutów generalnych. Minister prowincjalny za zgodą swojego definitorium może zwołać kapitułę nadzwyczajną, ilekroć wymagają tego ważne sprawy, informując o tym bezzwłocznie ministra generalnego.

[**Artykuł 210**] Przewodniczącym kapituły zwyczajnej od pierwszej do czwartej sesji włącznie jest minister generalny lub jego delegat. Następnym sesjom kapituły zwyczajnej oraz innym kapitułom przewodniczy minister prowincjalny.

Prawo do udziału w kapitule prowincjalnej zwyczajnej mają: minister generalny lub jego delegat, były minister generalny w rodzimej prowincji, minister prowincjalny, były minister prowincjalny, który na ostatniej kapitule zwyczajnej złożył urząd (uczestniczy tylko w następnej kapitule zwyczajnej), kustosze prowincjalni, definitory prowincjalni oraz delegaci wybrani zgodnie ze Statutami generalnymi. Liczbę tych delegatów, podobnie jak sposób ich wyboru określają Statuty prowincjalne. Delegaci mogą być wybierani przez poszczególne klasztory z potrójnej listy podzielonej według starszeństwa, z pojedynczej listy albo w hybrydowym systemie obejmującym wybór delegatów z klasztorów, po którym następuje wybór z pojedynczej lub potrójnej listy. Prawo do udziału w kapitule prowincjalnej nadzwyczajnej mają wszyscy głosujący członkowie poprzedniej kapituły prowincjalnej zwyczajnej. Zarówno w przypadku zwyczajnej, jak i nadzwyczajnej kapituły prowincjalnej minister generalny za zgodą

Rozdział
piąty

swego definitorium może udzielić zgody na uczestnictwo wszystkich braci po profesji uroczystej.

[Artykuł 211] Wybór ministra prowincjalnego odbywa się na różne sposoby naszkicowane w Statutach generalnych i sprecyzowane w Statutach prowincjalnych. Może być on wybrany bezpośrednio przez członków kapituły prowincjalnej, w głosowaniu powszechnym wszystkich uprawnionych braci uczestniczących w kapitule lub zgromadzeniu, w uprzednich wyborach powszechnych w serii tajnych głosowań pocztą albo w wyborach powszechnych w jednym tajnym głosowaniu pocztą, w którym głosy są otwierane na posiedzeniu kapituły.

[Artykuł 212] Jeżeli dla ważnej przyczyny kapituła prowincjalna zwyczajna odbyć się nie może (np. wojna, zamieszki, epidemia), ministra prowincjalnego i jego definitorium mianuje minister generalny za zgodą swego definitorium i po wysłuchaniu, w miarę możliwości, zdania braci danej prowincji.

[Artykuł 213] Minister prowincjalny może być usunięty z urzędu w nadzwyczajnych okolicznościach. Poważna przyczyna w praktyce Kościoła obejmuje szkody fizyczne, moralne, duchowe lub finansowe wynikłe z zaniedbania lub działania. Działanie może obejmować nieprawidłowości seksualne, zwłaszcza powodujące zgorszenie publiczne, nieprawidłowości finansowe, w tym kradzież, defraudację, chybioną inwestycję lub niewłaściwy zarząd finansowy, a także zaniedbanie obowiązków ministra prowincjalnego, w tym wizytacji, dostępności dla braci i regularności posiedzeń definitorium. Zaniedbanie obejmuje świadomy brak reakcji na takie praktyki albo unikanie wiedzy na ich temat w celu ich pominięcia. Szkody fizyczne mogą obejmować szkody wyrządzone dziecku przez świadome przyzwolenie na kontynuację posługi brata wykorzystującego je seksualnie; szkody

moralne mogą obejmować utratę morale przez dobrych braci widzących brak reakcji na tragedie; szkody duchowe mogą obejmować długofalowe skutki braku prowadzenia i korygowania powołania brata przez ministra; szkody finansowe obejmują upadłość i powództwo cywilne.

W tych specyficznych sprawach minister generalny za zgodą swojego definitorium może usunąć ministra prowincjalnego (albo kustosza generalnego lub prowincjalnego) z urzędu, który w takim przypadku obejmuje wikariusz. W poważnych przypadkach minister generalny po konsultacji z definitorium prowincjalnym i za zgodą definitorium generalnego może mianować czasowego komisarza, który działa jako bezpośredni delegat ministra generalnego odpowiedzialny przed jego definitorium albo przed kapitułą prowincjalną. Wówczas zwykły zarząd prowincji zostaje zawieszony. W tych samych przypadkach minister generalny za zgodą swojego definitorium może mianować stałego wizytatora wspierającego ministra prowincjalnego i jego definitorium w zarządzaniu prowincją. Uprawnienia i czas trwania obowiązku wizytatora są określane w dekrete nominacyjnym. Wizytator staje się stałym obserwatorem danej sytuacji z ramienia ministra generalnego i może żądać potwierdzenia decyzji przez ministra prowincjalnego z albo bez jego definitorium.

Kanoniczną podstawą tego artykułu jest *motu proprio* „Jak kochająca matka”. *Motu proprio* samo w sobie jest to rozporządzenie, instrukcja lub dekret ogłoszony przez Biskupa Rzymu „z jego własnej inicjatywy i na jego własną odpowiedzialność”. Zasady powyższe należy stosować w poważnych przypadkach nieodwracalnych szkód, zgorzeń i specyficznych spraw wymagających interwencji hierarchicznej spoza jurysdykcji dla przywrócenia sprawiedliwości i naprawienia zgorzenia. Zasadniczym celem przepisów nie jest usuwanie

Rozdział
szósty

ze stanowiska i karanie, ale ustalenie prawdy, naprawa zgorzsznienia, wprowadzenie sprawiedliwości, eliminacja zła i poprawa sprawcy. Niniejszy artykuł jest odpowiedzią Zakonu na problemy świata, który niestety doświadczył wiele zgorzszzeń, ale przede wszystkim jest odpowiedzią dla ofiar. Obowiązek czujności nie dopuszcza żadnych wyjątków, lenistwa, powolności czy odmowy. Wszystko, co można zrobić, aby uniknąć zła, musi zostać uczynione dla ochrony słabych i bezradnych. Niniejszy artykuł jest odpowiedzią instytucjonalną naszego Zakonu.

Rozdział szósty

Minister prowincjalny i jego definitorium

- 214.** *Kandydat na ministra prowincjalnego powinien być profesem uroczystym przynajmniej od pięciu lat, odznaczać się dojrzałością, roztropnością i doświadczeniem, mieć ducha franciszkańskiego, jak też inne przymioty wymagane przez prawo powszechne³⁶⁴.*
- 215.** *Minister, darząc wszystkich uczuciem miłości i troszcząc się o nich, powinien usilnie zabiegać o to, aby bracia prowadzili życie zgodne z nakazami Reguły i Konstytucji oraz coraz bardziej wzrastali w świętości oraz budowaniu braterskiej wspólnoty i Kościoła.*

³⁶⁴ Por. KPK, kan. 129, § 1; 134, § 1; 274, § 1; KKKW, kan. 979, § 1; 984, § 3; 371, § 1.

- 216.** *Minister prowincjalny ma władzę zwyczajną własną w całej prowincji, w zależnych od niej kustodiach, we wszystkich klasztorach, domach i nad wszystkimi braćmi zgodnie z prawem własnym*³⁶⁵.
- 217.** *Definitorium ministra prowincjalnego tworzą wikariusz i trzech inni definytorzy, chyba że Statuty prowincjalne wymagają większej liczby.*
- 218.** *Wikariusz prowincji zastępuje i zajmuje miejsce ministra prowincjalnego w razie jego nieobecności lub przeszkody. Po ustaniu władzy ministra prowincjalnego poza kapitułą wikariusz natychmiast zawiadamia ministra generalnego o wygaśnięciu urzędu i zachowując swój tytuł wikariusza, obejmuje urząd i pełni go do kapituły zwyczajnej. Jeśli urząd ministra prowincjalnego ustanie przed zakończeniem drugiego roku kadencji, minister generalny może zwołać nową kapitułę prowincjalną (zob. Konstytucje, art. 211, § 1).*
- 219.** *Dla koordynacji i wspierania działalności prowincji należy utworzyć odpowiednie komisje prowincjalne. Liczbę tych komisji, ich członków, zakres uprawnień i metodę pracy powinny ustalić Statuty prowincjalne.*

Rozdział
szósty

Komentarz

[Artykuł 214] Najwcześniejsze regulacje dotyczące struktur zarządu prowincjalnego określają „pradawne” lub „przednarbońskie” Konstytucje z 1239 roku. Jak widać, od czasów

³⁶⁵ Por. KPK, kan. 134, § 1; 617; 620.

wczesnych rządów franciszkańskich regulacje te uległy znaczącym przemianom. Kandydat na ministra prowincjalnego powinien być profesem uroczystym przynajmniej od pięciu lat, odznaczać się dojrzałością, roztropnością i doświadczeniem, wykazywać ducha franciszkańskiego oraz posiadać inne przymioty wymagane przez prawo.

[Artykuł 215] Minister prowincjalny zabiega o to, aby bracia prowadzili życie zgodne z nakazami Reguły i Konstytucji oraz wzrastali w świętości i budowaniu braterskiej wspólnoty i Kościoła. Czyni to w duchu miłości i troski o wszystkich.

[Artykuł 216] Minister prowincjalny ma władzę zwyczajną własną nad całą prowincją, jej kustodiami, wszystkimi klasztorami i domami oraz wszystkimi braćmi zgodnie z prawem własnym. Wcześniej uznawano, że władzę ministra prowincjalnego nad poszczególnymi braćmi równoważy władza gwardiana. Oczywiście zaleca się, aby minister prowincjalny konsultował się z gwardianem przed podjęciem wraz z nim działania.

[Artykuł 217] Definitorium ministra prowincjalnego tworzą wikariusz i co najmniej trzech inni definitory. Skład określają Statuty prowincjalne.

[Artykuł 218] Wikariusz prowincji przyjmuje rolę i zastępuje ministra prowincjalnego w przypadku jego nieobecności lub jakiejś przeszkody. Jeżeli władza ministra prowincjalnego ustaje poza kapitułą (wskutek śmierci, rezygnacji, usunięcia z urzędu lub powołania na inny urząd), wikariusz zachowuje swój tytuł wikariusza oraz obejmuje urząd i pełni go do następnej zwyczajnej kapituły prowincjalnej. O ustaniu urzędu niezwłocznie zawiadamia ministra generalnego. Jeśli urząd ministra prowincjalnego ustanie w pierwszej połowie kadencji prowincjalnej, minister generalny może zwołać zwyczajną kapitułę prowincjalną dla przeprowadzenia nowych wyborów.

Można przy tej okazji zadać spontaniczne pytanie: kto pełni urząd wikariusza prowincji, skoro został on przełożonym prowincjalnym i jest wikariuszem sprawującym władzę? W odniesieniu do innych wakujących urzędów Konstytucje stanowią, że „jeżeli urząd zostanie opróżniony poza kapitułą, na mocy samego prawa obejmują go wikariusze na czas do nowego wyboru; inne zaś urzędy nadaje właściwy minister ze swoim definitorium” (art. 190, §1). Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego pismem z dnia 27 sierpnia 2019 r. udzieliła Zakonowi interpretacji autentycznej możliwości dotyczącej mianowania w tych przypadkach „prowikariusza”. Jest to zgodne z przepisami prawa własnego i powszechnego, o jego powołanie ma zadbać minister generalny ze swoim definitorium. W związku z tym prowincje, które obecnie nie mają ministra prowincjalnego, lecz są zarządzane przez wikariusza prowincji, mogą za pośrednictwem przełożonych prowincjalnych przedstawić jednego lub więcej definitoriów, odpowiednich do sprawowania urzędu „prowikariusza”, ażeby minister generalny ze swoim definitorium przystąpił do dokonania wyboru. Taką samą procedurę można zastosować do kustodii, gdy przełożeni kustodialni zwrócą się do własnego ministra prowincjalnego, który wraz ze swoim definitorium wybierze „prowikariusza” kustodii. Zbędne jest przypomnienie, że wybrany „prowikariusz” będzie posiadał władzę zwyczajną, stając się pełnoprawnym wikariuszem przełożonego wyższego (KPK, kan. 134, § 1)

[**Artykuł 219**] Oprócz kapituł i zgromadzeń w instytucie mogą zostać powołane komitety, zespoły zadaniowe, grupy studyjne, organy uczestnictwa i konsultacji itp., pomagające w jego działalności (kanon 633). Praktyczne normy dotyczące tych grup są ustanawiane na prawach własnych, które powinny określać warunki, podział (miejscowe, prowincjalne lub

Rozdział siódmy międzyjursdykcyjne), okres mandatu, zastępowanie członków, odpowiedzialność itp. Są one wyrazem troski i uczestnictwa wszystkich członków w działaniach dla dobra całego instytutu lub wspólnoty, z uwzględnieniem wymagań czasowych, finansowych i kadrowych. Komisje prowincjalne koordynują i rozwijają misję prowincji. Ich liczbę, członkostwo, cel i obowiązki określają Statuty prowincjalne.

Rozdział siódmy

Kustosz i jego definitorium

220. § 1. *Przepisy rozdziałów 5. i 6. dotyczące prowincji i jej urzędników, z zachowaniem odpowiedniego stosunku prawnego, odnoszą się również do kustodii generalnej.*

§ 2. *Władza w kustodii generalnej, jako zastępcza, może dla słusznej przyczyny zostać ograniczona przez Statuty, zatwierdzone przez kapitułę generalną.*

221. § 1. *Kustodia prowincjalna, zgodnie ze Statutami prowincjalnymi, może odbywać własną kapitułę, której kompetencje ustalają Statuty.*

§ 2. *Kustosza prowincjalnego, jego wikariusza i przynajmniej dwóch definitorów wybiera kapituła prowincjalna lub kustodialna, zgodnie z przepisem Statutów prowincjalnych.*

§ 3. *Kustosz ma władzę zwyczajną zastępczą w całej kustodii, we wszystkich klasztorach i nad wszystkimi braćmi.*

222. § 1. *Do zadań kustosza należy kierowanie życiem i misją braterskiej wspólnoty oraz zgodnie z Konstytucjami, art. 127, § 2, dbanie o rozwój animacji powołaniowej.*

Rozdział
siódmy

§ 2. *Za zgodą swego definitorium kustosz może przyjmować kandydatów do kustodii i dopuszczać ich do profesji oraz wystawiać dymisorie do święceń; może również mianować lub zmieniać gwardianów, zawierać pisemne umowy z biskupami diecezjalnymi (zob. Konstytucje, art. 117, § 3) i przedstawiać im braci na urząd proboszcza.*

§ 3. *Kapituła prowincjalna i Statuty prowincjalne mogą ograniczyć władzę kustosza, jako zastępczą, co do innych spraw, zwłaszcza nadzwyczajnych.*

Komentarz

[**Artykuł 220**] Terminy „kustodia” i „kustosz” (odpowiedzialny za kustodię) mają długą tradycję franciszkańską, zaś ich znaczenie w ciągu stuleci ulegało istotnym przemianom. Dziś kustodia jest kanoniczną jurysdykcją, zaś kustosz jej wyższym przełożonym.

Kustodia generalna jest czymś unikalnym jako organ bezpośrednio zależny od ministra generalnego. W większości aspektów bardzo przypomina prowincję, ale jej władza może być z uzasadnionej przyczyny ograniczona przez Statuty zatwierdzone w kapitule generalnej. Obecnie w Zakonie znajdują się dwie kustodie generalne: Asyż i Rosja.

[**Artykuły 221–222**] Władza kustodii prowincjalnej jest zależna od jej macierzystej prowincji i struktur władzy – kapituły prowincjalnej i ministra prowincjalnego. We wszystkich

sprawach, a zwłaszcza nadzwyczajnych, władza kustosza może być ograniczona przez kapitułę prowincjalną i Statuty prowincjalne. Statuty prowincjalne (ogłoszone przez kapitułę prowincjalną i potwierdzone przez ministra generalnego i jego definitorium) określają zakres niezależnej władzy kustodii generalnej i kustosza. Jeżeli Statuty prowincjalne zezwalają kustodii na zwoływanie własnej kapituły, uczestniczą w niej wszyscy profesii uroczyci w celu dokonania przeglądu wydatków ostatnich czterech lat, wyboru urzędów kustodialnych (kustosza, wikariusza, co najmniej dwóch innych definitorów, sekretarza, ekonomy/poborcy), uchwalenia dekretów i Statutów, opracowania planu czteroletniego oraz wybrania guardianów. Wszystko to wymaga potwierdzenia przez ministra prowincjalnego, który przewodniczy kapitule kustodialnej. Jeżeli statuty prowincjalne nie zezwalają kustodii na zwoływanie własnej kapituły, wybory na urzędy odbywają się na szczelbu kapituły prowincjalnej, zaś statuty prowincjalne określają mechanizmy zapewniające udział braci z kustodii.

Kustosz jako wyższy przełożony jest odpowiedzialny za kierowanie życiem i misją kustodii oraz może za zgodą swojego definitorium przyłączać kandydatów do kustodii, dopuszczać ich do profesji, wydawać pisma oddalające, powoływać i usuwać guardianów oraz przedstawiać miejscowemu ordynariuszowi braci przewidzianych na proboszczów. Sprawuje zwyczajną władzę zastępczą nad całą kustodią, jej klasztorami i każdym bratem. Pod tym względem kustodie są dokładnie takie same jak prowincje z ministrem prowincjalnym, tyle że należy doń mniej braci i klasztorów. Niemniej kustodii nie należy uważać za „miniprowincje”. Zgodnie z definicją kanoniczną kustodia jest „z natury etapem przejściowym w tworzeniu prowincji”, czyli zależy od władzy zewnętrznej. Prawo własne każdego instytutu określa czas i sposób powoływania i znoszenia prowincji (kanony 581, 585).

Ten nieco dwuznaczny status ma dawać odpowiedzi na liczne pytania w kustodiach prowincjalnych. Ilu braci z macierzystej prowincji przyłączonych do kustodii posiada większe doświadczenie? Ilu braci z kustodii jest mniej doświadczonych? Jakie doświadczenie i umiejętności przywódcze i kierownicze mają bracia z kustodii? Czy kustodia jest samowystarczalna finansowo i czy bracia są dobrymi odpowiedzialnymi zarządcami? Jaki jest dystans geograficzny (i braterski) między kustodią a macierzystą prowincją? Jakiego poziomu skutecznego nadzoru można realnie oczekiwać? Czy kustodia jest nową jurysdykcją, czy też była prowincją o pomniejszonej powierzchni? Innymi słowy, należy rozważać wiele zmiennych czynników – odpowiedniego personelu, zdolności funkcjonowania, adekwatnego apostołstwa, minimalnej liczby braci.

Jedynym stałym czynnikiem w tych wszystkich niejasnościach jest to, że Statuty generalne definiują kustodię prowincjalną jako tymczasową jurysdykcję mającą przekształcić się w prowincję. Z tego powodu jednym z głównych zadań kustoszy prowincjalnych przewidzianych w Konstytucjach jest zabieganie o powołania i prowadzenie rekrutacji.

Rozdział ósmo

Konferencje i federacje

223. § 1. Konferencja składa się z ministrów i kustoszy, federacja natomiast z ministrów, kustoszy i delegatów. Rola i zadania tych struktur są określone w Konstytucjach, art. 31.

§ 2. *W celu wspierania współpracy w kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania i biorąc pod uwagę, że konferencje i federacje nie posiadają władzy jurysdykcyjnej, ich decyzje, aby miały moc obowiązującą dla wszystkich do nich należących prowincji, kustodii, delegatur i misji, muszą wcześniej zostać zaaprobowane, a następnie ogłoszone przez ministra generalnego z jego definitorium.*

§ 3. *Decyzję można przedłożyć ministrowi generalnemu, jeżeli została powzięta wymaganą większością głosów określoną w Statutach konferencji lub federacji.*

§ 4. *Przewodniczący, wybrani zgodnie z własnymi Statutami konferencji i federacji, powinni być okresowo zwoływani przez ministra generalnego w celu omówienia spraw dotyczących życia i misji Zakonu.*

224. *Każda konferencja i federacja powinna za pośrednictwem asystenta własnego obszaru utrzymywać i popierać ściśle kontakty z ministrem generalnym i jego definitorium oraz z innymi konferencjami i federacjami. Sekretarz konferencji lub federacji będzie redagował sprawozdania oraz inne dokumenty i przysyłał je zainteresowanym prowincjom, kustodiom i delegaturom, zaś przewodniczący konferencji lub federacji będzie informował wszystkich braci o ważniejszych problemach i sprawach wniesionych i rozstrzyganych przez konferencję lub federację.*

225. *Ministrowie, kustosze i delegaci niech chętnie współpracują z właściwymi konferencjami przełożonych wyższych na różnym szczeblu, aby przez ścisłą łączność z odpowiednimi konferencjami biskupów osiągnąć lepszą koordynację podejmowanej działalności.*

Komentarz

Rozdział
ósmym

[Artykuł 223] Konferencja składa się z ministrów i kustoszy (wyłącznie kanonicznych wyższych przełożonych), natomiast federacja z ministrów, kustoszy i delegatów. Cele konferencji i federacji zostały już omówione w części pierwszej, w rozdziale czwartym poświęconym strukturze zakonu. W rozdziale ósmym przedstawiono zakres ich władzy.

Członkowie konferencji albo federacji podczas spotkań podejmują decyzje i występują z wnioskami. Te ostatnie nie mają jednak realnej mocy sprawczej, ponieważ zgodnie z praktyką Kościoła konferencje i federacje nie mają władzy kanonicznej. Jeżeli wniosek konferencji lub federacji ma być obowiązujący dla wszystkich ich jurysdykcji członkowskich, musi zostać uchwalony większością przewidzianą w Statutach, a następnie zaakceptowany i ogłoszony przez ministra generalnego i jego definitorium, których władza sięga poza granice prowincji czy kustodii.

Przewodniczący konferencji i federacji są wybierani zgodnie z ich własnymi Statutami, które zatwierdza minister generalny i jego definitorium. Przewodniczący są okresowo wzywani przez ministra generalnego (zwykle raz w roku), aby omówić kwestie dotyczące życia i misji Zakonu.

[Artykuł 224] Każda konferencja i federacja utrzymuje i inicjuje ścisłe kontakty z ministrem generalnym, jego definitorium oraz innymi konferencjami i federacjami za pośrednictwem asystenta własnego obszaru. Każda konferencja i federacja posiada sekretarza odpowiedzialnego za sporządzanie sprawozdań oraz innych dokumentów przesyłanych zainteresowanym prowincjom, kustodiom i delegaturom. Przewodniczący konferencji lub federacji informuje wszystkich braci o ważniejszych tematach i kwestiach podnoszonych na obradach.

[Artykuł 225] Konferencje i federacje współpracują także z krajowymi konferencjami episkopatu i krajowymi konferencjami wyższych przełożonych.

Rozdział dziewiąty

Gwardian i kapituła klasztorna

226. § 1. *Braterską wspólnotą klasztorną zarządza gwardian osobiście albo wraz z kapitułą klasztorną.*

§ 2. *Klasztor składa się z co najmniej trzech braci.*

227. § 1. *Obowiązkiem gwardiana jest animowanie i kierowanie życiem oraz misją braterskiej wspólnoty i poszczególnych braci oraz koordynowanie ich zgodnie z Regułą, Konstytucjami i Statutami.*

§ 2. *Gwardian ma władzę zwyczajną nad wszystkimi braćmi należącymi do klasztoru i nad innymi, którzy w nim mieszkają.*

228. § 1. *Wszyscy bracia po profesji uroczystej de familia należący do klasztoru, zgodnie z Konstytucjami, art. 231, mają prawo kapitulne i tworzą kapitułę klasztorną, której przewodniczącym jest gwardian. W domach formacji należy zachować Statuty generalne.*

§ 2. *Gwardian powinien zwołać kapitułę zwykle raz w miesiącu bądź ilekroć uzna to za konieczne, zaś w razie jego nieobecności, jeśli sprawy nie można odłożyć, kapitułę zwołuje wikariusz klasztoru.*

229. § 1. *Do zadań kapituły klasztornej należy wybór urzędników w klasztorze, jak też ustalanie zasad wypełniania poszczególnych obowiązków. Inne sprawy, które na kapitule klasztornej należy rozpatrywać kolegalnie, znajdują się w przepisach prawa własnego.*

§ 2. *Sprawy, w których gwardian powinien uzyskać zgodę kapituły klasztornej lub zasięgnąć jej rady, są ustalone w Konstytucjach, mogą je także określać Statuty. W tych przypadkach przepisy Konstytucji i Statutów o defnitoriach mają zastosowanie również do kapituły klasztornej.*

230. *Gwardiana klasztoru, podlegającego bezpośrednio jurysdykcji ministra generalnego, ustanawia minister generalny ze swoim defnitorium; urzędników natomiast powołuje kapituła teoż klasztoru.*

231. § 1. *Wszystkich braci profesów umieszcza się de familia w klasztorach, gdzie przebywają i tam korzystają z praw oraz wypełniają obowiązki zgodnie z Konstytucjami.*

§ 2. *Każdy brat profes uroczysty posiada głos czynny i bierny tylko w jednym klasztorze i w jednej prowincji lub kustodii, rodzimej albo innej, z wyjątkiem sytuacji, o której mowa w art. 204.*

§ 3. *Bracia, którzy zgodnie z prawem na mocy listu obediencyjnego oraz umowy należą do Świętego Konwentu i Kustodii w Asyżu, zachowując prawa prowincjalne w prowincji lub kustodii swej przynależności, cieszą się także szczególnym przywilejem prawa głosu czynnego i biernego w kapitule kustodialnej, w drodze odstępstwa od normy ogólnej (Konstytucje, art. 231, § 2), chyba że*

Rozdział
dziewiąty

inaczej zostanie to ustalone przez właściwych przełożonych wyższych (Konstytucje, art. 78; 231, § 4).

§ 4. Bracia, przebywający w klasztorze poza własną prowincją lub kustodią, mają prawa i obowiązki zgodnie z umową zawartą pomiędzy właściwymi ministrami i kustoszami, po wysłuchaniu zdania zainteresowanego brata. W liście obediencyjnym, uwzględniając treść umowy, należy wyraźnie określić prawa i obowiązki brata oraz czas jego pobytu poza prowincją lub kustodią, zgodnie z ustaleniami Statutów generalnych.

§ 5. Brata z własnej do innej prowincji lub kustodii można przenieść albo na stałe, albo na określony czas, za zgodą zainteresowanego brata oraz ministrów lub kustoszy obydwóch prowincji lub kustodii, przy uprzedniej zgodzie właściwego definitorium.

Komentarz

[Artykuł 226] Lokalną wspólnotą braci zarządza gwardian osobiście albo wraz z kapitułą klasztorną. Minimalna liczba braci po profesji uroczystej w klasztorze wynosi obecnie trzech (*per analogiam* kanon 115, § 2). Ta minimalna liczba ma długą historię. Dokumenty Kościoła z połowy XIII wieku odnoszą się do „konwentualnego” kościoła i klasztoru jako liczących co najmniej dwunastu braci i gwardiana. Papież Innocenty X w XVII wieku podjął próbę zmniejszenia tej liczby we wszystkich klasztorach we Włoszech. Przepisy Zakonu z XIX wieku ze względu na różne czynniki zmniejszyły ją do

sześciu. Konstytucje po Soborze Watykańskim II zmniejszyły ją do trzech.

[Artykuł 227] Obowiązkiem gwardiana jest animowanie, kierowanie i koordynowanie życia oraz misji braterskiej wspólnoty i poszczególnych braci *de familia*, a także innych rezydentów klasztoru, zgodnie z Regułą, Konstytucjami i Statutami. Obecność miejscowego przełożonego sprawującego odpowiednią władzę zgodnie z normami prawa powszechnego i własnego (kanony 617–618) jest nieodzowna we wspólnocie zakonnej.

[Artykuł 228] Wszyscy bracia po profesji uroczystej należący do klasztoru mają prawo i obowiązek uczestnictwa w kapitule klasztornej, której przewodniczącym jest gwardian. Wyjątkowe przypadki klasztorów, które są także domami formacji, opisano w Statutach generalnych. Gwardian zwołuje kapitułę zwykle raz w miesiącu albo gdy uzna to za konieczne. W razie jego nieobecności, jeśli sprawy nie można odłożyć, kapitułę zwołuje wikariusz.

[Artykuł 229] Do zadań kapituły klasztornej należy powoływanie urzędników w klasztorze (wikariusza i ekonoma) oraz ustalanie zasad w wypełnianiu poszczególnych obowiązków (np. sekretarza, poborcy, utrzymania domu, liturgii). Inne sprawy, które kapituła klasztorna winna rozpatrywać kolegialnie, są wymienione w przepisach Konstytucji i Statutów. Niektóre sprawy wskazane w Konstytucjach i Statutach wymagają zgody lub rady kapituły klasztornej. Procedury przewidziane w Konstytucjach i Statutach dla definitoriów obowiązują także kapitułę klasztorną.

[Artykuł 230] Gwardiana klasztoru, podlegającego bezpośrednio jurysdykcji ministra generalnego, ustanawia minister

generalny ze swoim definitorium, natomiast urzędników powołuje kapituła klasztoru.

[Artykuł 231] Wszyscy bracia po profesji uroczystej są przypisani *de familia* do klasztoru, w którym rezydują. Swoje prawa i obowiązki egzekwują i wykonują zgodnie z Konstytucjami w tym klasztorze. Każdy brat po profesji uroczystej ma czynne i bierne prawo głosu tylko w jednym klasztorze.

Każdy brat po profesji uroczystej ma też czynne i bierne prawo głosu w jednej prowincji lub kustodii. Może to być prowincja lub kustodia, w której został pierwotnie przyjęty, albo inna. Jedynym wyjątkiem od tej zasady, wynikającym z unikalnego charakteru międzynarodowej wspólnoty zgromadzonej wokół grobu św. Franciszka, jest Sacro Convento wraz z całą Kustodią Generalną w Asyżu. Na mocy umowy delegującej tam braci zwykle otrzymują oni pojedynczy przywilej czynnego i biernego głosu w kapitule kustodialnej, zachowując jednocześnie swoje prawa prowincjalne w swoich jurysdykcjach macierzystych. Bracia przebywający w klasztorze poza własną prowincją lub kustodią zachowują swoje prawa i obowiązki oraz wyraźnie określa się ich okres pobytu w umowie zawieranej pomiędzy właściwymi ministrami a kustoszami po wysłuchaniu zdania zainteresowanego brata.

Brata można przenieść z jego własnej prowincji lub kustodii do innej na stałe albo na określony czas, za jego zgodą oraz za zgodą ministrów lub kustoszy obydwóch prowincji lub kustodii, którzy uprzednio uzyskali zgodę swoich definitoriów.

Dalsza lektura

Rozdział
dziewiąty

Zalecane dalsze komentarze kanoniczne: Florian Lempa, *Pojęcie i podział władzy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, w: *Kościół i Prawo*, t. 9, Lublin 1991, s. 223–340; Wojciech Necel, *Prawo własne instytutu życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatycznego obdarowania Kościoła*, Poznań 2006; Tadeusz Pikus, *O władzy w Kościele*, Warszawa 2003; Mieczysław Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984.

MYŚLI KOŃCOWE

Należy podkreślić, że niniejsze opracowanie absolutnie nie powinno być uważane za „oficjalny” komentarz do Konstytucji. Nie zastępuje też ono podręcznika dla nowicjuszy z XVII i XIX wieku. Jest wspólnym dziełem dwóch braci pracujących przy procesie rewizji Konstytucji, którzy posiadają odpowiednie profesjonalne przygotowanie, poświadczane wieloletnim doświadczeniem eksperckim w sprawach Konstytucji Zakonu, i którzy modlą się, aby niniejsze Konstytucje efektywnie prowadziły Zakon w kolejnych dekadach.

To nie przypadek, że owo dzieło stanowi owoc pracy wspólnej. Jednym z wątków podejmowanych przez obecne Konstytucje jest znaczenie współpracy i kolegialności w braterskim życiu i misji. Podczas obrad nadzwyczajnej kapituły w Nemi w 2018 roku omówiono m.in. charakter *et/et* najnowszych dokumentów magisterium dotyczących natury Kościoła, czyli „zarówno/oraz”, stojący w opozycji do mentalności *aut/aut* – „albo/albo”. Wspólny charakter niniejszej pracy odzwierciedla fakt, że Konstytucje nie są dokumentami wyłącznie prawnymi lub wyłącznie duchowymi, ale są jednocześnie właściwym fundamentalnym kodeksem prawa dla Zakonu oraz wyrazem jego współczesnego charyzmatu i duchowości.

Mottem Franciszka było „życie całą Ewangelią” jako „absolutny katolik i apostoł”: oznacza to aktywne nauczanie Ewangelii w oparciu o kontemplację, budowanie ogólnoświatowej wspólnoty braci złożonej z wyjątkowych uzdolnień każdego

z nich, poczucie przynależności obejmujące identyfikację z własnym klasztorem **oraz** z własną prowincją lub kustodią, **oraz** z Zakonem jako całością, sprawowanie władzy – zarówno kolegialnej (kapitularnej), jak i osobistej (ministrowie, kustosze, gwardianie), indywidualna praca i posługa, ale też współodpowiedzialność za pracę i posługę innych, ludzkie struktury władzy będące obrazem Boga w Trójcy Jedynej, konwentualność jako braterstwo i misja, ludzki wyraz braterstwa odzwierciedlający tajemnicę Trójcy, dawanie ziemskiego świadectwa współczesnych wartości franciszkańskich jako znaku przyszłego eschatologicznego dobra.

Proces, który prowadził do ogłoszenia niniejszych zweryfikowanych Konstytucji – wstępne studia nad współczesnym życiem, teologią, historią oraz żywymi doświadczeniami akulturacji braci, cotygodniowe dyskusje ożywiające posiedzenia Komitetu Wykonawczego ds. Rewizji Konstytucji, szeroko zakrojone badania Międzynarodowej Komisji ds. Rewizji Konstytucji obradującej dwa razy w roku, planowanie strategiczne ze strony ministra generalnego i jego definitorium, dyskusje i informacje kapituł klasztornych z całego świata i wreszcie pełne ducha dyskusje braci w ciągu pięciu tygodni Kapituły Nadzwyczajnej w Nemi – pokazał wyraźnie naszą różnorodność, nasze różnice oraz naszą unikalność indywidualną, kulturową i narodową. Niemniej dzięki łasce Boga i inspiracji Ducha Świętego „udało się nam zbliżyć w rozbieżnościach, aby dokonać rewizji i zatwierdzić tekst Konstytucji dostosowanych do naszego powołania, w których w wierny sposób znajduje odzwierciedlenie to, kim jesteśmy, ale nade wszystko to, kim powinniśmy być – w świetle bogactwa naszego charyzmatu – w dzisiejszym Kościele” (list promulgacyjny, 8 grudnia 2018 roku).

Mamy głęboką nadzieję, że niniejszy komentarz będzie pomocny każdemu bratu w każdym klasztorze każdej prowincji i kustodii na całym świecie w głębszym zrozumieniu tego, co nas łączy, kim jesteśmy i do czego jesteśmy wezwani, tak abyśmy mogli wcielać Ewangelię w życie w unikalny, konwentualno-franciszkański sposób w tym miejscu i czasie, do którego wezwał nas Bóg.

SPIS TREŚCI

List Okólny – Promulgacja Konstytucji	5
Wprowadzenie	11
CZĘŚĆ PIERWSZA	
Życie braci według Ewangelii	23
Wprowadzenie duchowe	24
Rozdział pierwszy: Charyzmatyczne podstawy Zakonu	30
Rozdział drugi: Profesja Reguły	41
Rozdział trzeci: Śluby zakonne	48
Rozdział czwarty: Ustrój Zakonu	74
CZĘŚĆ DRUGA	
Życie w zjednoczeniu z Bogiem	87
Wprowadzenie duchowe	88
Rozdział pierwszy: Duch i życie modlitwy	94
Rozdział drugi: Modlitwa liturgiczna	97
Rozdział trzeci: Inne praktyki pobożne	105
Rozdział czwarty: Pokuta i nawrócenie w życiu braci	113
CZĘŚĆ TRZECIA	
Życie braterskie we wspólnocie	121
Wprowadzenie duchowe	122
Rozdział pierwszy: Braterska wspólnota franciszkańska	128
Rozdział drugi: Specyfika życia braterskiego	144
Rozdział trzeci: Miłość braterska względem zmarłych	155
Rozdział czwarty: Relacje z całą rodziną franciszkańską	158
Rozdział piąty: Ochrona wspólnoty braterskiej	162
Rozdział szósty: Braterskie zarządzanie dobrami	168

CZEŚĆ CZWARTA

Misja braci	181
Wprowadzenie duchowe	182
Rozdział pierwszy: Podstawa misji i działalności braci	188
Rozdział drugi: Zakres misji i działalności braci	192
Rozdział trzeci: Organizacja misji i działalności braci	213
Rozdział czwarty: Misja Zakonu <i>ad gentes</i>	226

CZEŚĆ PIĄTA

Formacja braci	235
Wprowadzenie duchowe	236
Rozdział pierwszy: Zasady formacji	240
Rozdział drugi: Wymiary formacji franciszkańskiej	252
Rozdział trzeci: Animacja powołaniowa	261
Rozdział czwarty: Postulat	265
Rozdział piąty: Nowicjat	271
Rozdział szósty: Postnowicjat	283
Rozdział siódmy: Formacja ustawiczna	296

CZEŚĆ SZÓSTA

Zarząd Zakonu	303
Wprowadzenie duchowe	304
Rozdział pierwszy: Posługa władzy w Zakonie	310
Rozdział drugi: Urzędy	316
Rozdział trzeci: Kapituła generalna	331
Rozdział czwarty: Minister generalny i jego definitorium	334
Rozdział piąty: Kapituła prowincjalna	338
Rozdział szósty: Minister prowincjalny i jego definitorium	344
Rozdział siódmy: Kustosz i jego definitorium	348
Rozdział ósmy: Konferencje i federacje	351
Rozdział dziewiąty: Gwardian i kapituła klasztorna	354
Myśli końcowe	361

